8805

52

భారతి

[సచిత్ర మాసపత్రిక]

సంపాదకుడు

శివలెంక శంభుప్రసాద్

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము

మదరాసు.

సంపుటము 30   మే, 1953   సంచిక ౫

విడిప్రతి వెల ఒకరూపాయి.

ప్రసిద్ధ ఫ్రెంచి నవలాకారుడు

అలెగ్జాండర్ డ్యూమా రచించిన

కౌంట్ ఆఫ్ మాంట్ క్రిస్టో

(రెండు భాగములు)

అనువాదం

సూరంపూడి సీతారామ్

ఆంధ్రపత్రిక సచిత్ర వారపత్రికనుండి పునర్ముద్రితము

సంపుటము ఒకటికి మూడున్నర రూపాయిలు

అమ్మకమునకు సిద్ధముగానున్నవి.

సిద్దముగా వున్నవి! త్వరపడుడు!!

టామ్ సాయర్

(పిల్లలనవల)

రచన

మార్క్ ట్వేన్

అనువాదం

నండూరి రామమోహనరావు

వెల రెండురూపాయిలు

కాపీలకు:

ఆంధ్రగ్రంథమాల మద్రాసు—1.

విషయానుక్రమణిక

మే. 1952

భారత రిపబ్లిక్ ఉపాధ్యక్షులుగా
ఏకగ్రీవముగ అన్ని పక్షముల వారిచే ఎన్నుకోబడిన
శ్రీ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణయ్యగారు

"ఆలోచన" శ్రీ. ఎ. పి. రాజా

నందన
వైశాఖము

భారతి

సంపుటము 29
సంచిక 5

అవతరణము

[మహాబలిపుర శిలాశిల్పము]

శ్రీ అప్పలవీర వెంకటభోగయ్యశాస్త్రి

రాలకుఁ బ్రాణమూది, యవిరామముగాఁ దమ శిల్పసృష్టిచే
వేల శతాబ్దు లిట్లు పృథివి విన్నవగీర్ణ కలాప పల్లవ
శ్రీలఁ దెలుంగఁ జేసిన ప్రసిద్ధ లనల్పకళా రసైక జీ
వాలకు వాసనై భరత వర్షము వెల్గిన దాదినుండియున్

ఏకశిలారథాలఁ బుర మేగునొకోలు పురాణ భూభుజా
నీకము - లేకయున్న ధర నేస్థలిరథ్యల చీటవారి పెన్
వాకిలి జోకయై యొదిగి వచ్చిన దేల ? - హయాఘమిా కృతా
నేకపయూథమేమొ ? - శయనించిన దల్లదె యశ్మరూపమై

తగ దేవాసుర సంగరాంతరసము ద్ధామ క్రియాకేళి మున్
రగడల్ జేరి యలంకరించినవి యీ స్వర్గమున్, గానిచోఁ
దెగనేలా పృథులాంగముల్ దునియలై దేహంబులట్లు యొరుం
గగనేలా శిలలట్లు లుర్విపయిసీ కాలింగ నదోఘముల్.

గ్రావము రంగరించి కరుగం గరువందునఁ బోత పోయుటల్
గావలెఁ గాక నీకకట కారుఁ డొకేశిల దొల్చి, చిత్రకా
భావ మకుంఠిత ప్రతిభ వర్తిలఁ జేయుట లన్న మర్త్య పుం
భావ విపర్యయంబ, యను మానములే దణుమాత్ర మేనియున్.

ఇంతకు నేవిధాన గ్రహియించిరో వీరలు చిన్ని కొండలం
తంత మహోపలాల? శ్రమ యంచుఁ దలంపక వీనినెల్ల ది
గ్దంతుల కీడువచ్చు బల దర్పితు లెందరు మోసినారో? – దు
ర్దాంత తృషోపలబ్ధులకు లబ్ధము కానివటంచు నున్నవే?

వారిచిత్తాలు సరసకావ్యాలు గాఁగ
పండె భావాలఁ బ్రకృతిలావణ్యరాశి
శాణ, తాడఘు, తూలికా సముదయంబు
వారి రససృష్టికిని దివ్య పరికరాలు.

* * *

తూలికతోడ విశ్వమును దూచి రచించినయట్టి మూఁగ శి
ల్పాలవి కన్నులుండి కనువారలకున్ వెలలేని దివ్య కా
వ్యాలయి, విజ్ఞులన్ రసవదర్ణవ ఘూర్ణితరంగ మాలికా
జాలములన్ దిగంత పరి సర్పితులన్ బొనరించు లీలగా

* * *

ఆ కనుపించు చున్నదొక యద్భుత శిల్పకళావిలాస పుం
జోకడలోని నిగ్గు, తని వోయి భగీరథ హూతహూచు భూ
లోక విహారసక్తి నవ లోకమునర్చు పవిత్రమూర్తి మిన్
వాక; యదే స్రవించి దిగి వచ్చిన దృశ్యమొయుంగఁ జేసెడిన్.

కపిల సంయమి రోష వీక్షణ మహార్చి
నుండి నుసియైన తన పితా మహుల యాత్మ
శాంతికై దెచ్చుచున్నాఁడు జాహ్నవి నిటు
ఘోరతపమాచరించి భగీరథుండు.

కుస్తరించిన కొవ్వు కొవవీడి రేగినైఁ బడు కేశరాజికై వలము గాక,
పుచ్చడీకతనాన పాదమెడీ యవకుధారికలు బుద్బుదవుమాలికలు గాక,
ఆరజంబుల కాల యంత్రైన పాక్కాలి గంభీర కలహోండమంబు గాక,
మించు దీపలకాంతి నొంచించు తనమేని చారిమం బెల్లని ష్ఠురము గాక,

కటక నూపుర ఝుళఝుళీ త్కటనినాద
భాగధేయాను కర్షిత బహుకృపీట
జీవతతియాచు నిర్జన సీమనుండి
యవతరించెను జహ్నుకన్యాలలామ!

ఆ కను చూపులన్ దొరలి యాడు దయారస నగ్నమూర్తితోఁ
గోకినలాడు నట్టి కిలికించిత గాంగ దరస్మిత ప్రభల్
తాకినవా నిదాఘ పరితప్త చరాచర జీవమానవా
నీక హ్లాదంతి రాశముల నిస్తుల మేఘసుమప్రవృష్టులై.

జలదేవాంగన లందు నందు నిరుపా ర్శ్వాలన్ దివప్రోద్యతాం
జలి విన్యస్త లతాంత గుచ్ఛ వినరాసారంబుఁ గల్పించి, మో
ములు మందస్మిత దివ్య దీధితుల సంపూర్తిన్ ప్రవర్తిల్ల, ని
ర్మల భాగీరథి నాళిదఘ్న సలిలా లన్నిల్తు రున్మేషులై

ఇరు కెలంకుల మిన్నేటి, దరుల నిల్చి
జీవనాభావ హేతువి శీర్ణయగుచు
వాడి వత్తిన యావన ప్రకృతి కాంత
లీలకేళోన్మద్పు పేదబా లిక విధాన!

అనితరపో వినిష్ట హ్లాద యమున్మన నెమ్మలు బైలువడ్డ, త
త్తనువున దివ్యతేజ ముదితంబయి దిఙ్నిచయాలఁ బ్రాక, కన్
గొనల నుదంతికాభ యవకుంఠితమై రహి జాలువార, త్యా
గనిధి భగీరథుండు కర కంజములన్ ముకుళించు నల్లదే!

ఒక్కచోఁ గన్నులరమోడ్చి ముక్కుమూసి
కుటిల తాపవృత్తి గైకొంచు దవుల
కడుపు కక్కూర్తి నల మూపి కాలకొఱకు
దారిఁ గాచిన దొక్క "రుద్రాక్షపిల్లి."

పీడిత జాతికై పరితపించి, సుఖాలఁ ద్యజించి, శోణితం
బోడుచు త్యాగశీలుర సముద్యతి యొక్కెడ వెల్గ, వారి శ్రీ
సీడల దారి కాచి, యవినీతి సమాయిక కోటి ప్రాణముల్
దోడడి స్వార్థజీవు లొక తోడఁ జెలంగుట సాజమే కదా!

* * *

ప్రకృతి గర్భిత జీవన తత్వంబుఁ దరచి,
నిఖిల హృద్గత భావముల్ నెమరు వేసి,
స్వానుభవమెల్ల శిల్పి తా సంగ్రహించి,
రచన సాగించె నీశిలా గ్రంథమునకు.

మైనపు ముద్దకంటె సుకుమారముగా మన శిల్పిచేతులన్
బూనిన రాలు మెత్తబడి పోయి తమం తన లోఁగి వచ్చె, సుం
తేనియు కర్కశత్వము వహింపక రూపము నెందుదాక, నా
దేని రవంత గంటు పడ దే యులి మోపున నొచ్చుకొనియున్ ?

*　　*　　*

అగని హృదయాన జీర్ణమై, పట్టి ప్రకృతి
ప్రతిఫలించిన దల కారురాలమీఁద ,
అమృతమయమైన యతని హస్తముల మొలిచి,
శిల్పవల్లరి కిసలయించినది దిశల!

*　　*　　*

రేడియోనాటికలు

'అమరేంద్ర'

నాటకం అనే సరికి తెరలూ, వేషాలూ, రంగులూ వెలుగుజిలుగులూ, రంగస్థలమూ తప్పనిసరిగా గుర్తుకి వస్తయ్. కాని ఈ హంగులేవీ లేకుండా వినే వాళ్ళ మనస్సులనే తమ విశాల రంగస్థలాలుగా చేసుకుని రస తరంగాలలో హృదయాలని ఊయెల లూపగల శక్తి శ్రవ్యనాటకాల కున్నది. నటీనటులు వేషాలు వేసుకోకుండా రంగులు పూసుకోకుండా ధరించే పాత్రల వ్యక్తిత్వాన్ని కంఠస్వరంలో పలికిస్తూ శ్రోతలని రంజింపజేస్తారు. రంగుల తెరల మూలంగానూ, కళ్ళకు జిగేలు మనిపించే అలంకారాలవల్లనూ ఎటువంటి సహకారమూ అపేక్షించకుండా శ్రవ్యనాటకరచయిత కేవలం తను వాడే శబ్దాలవల్లనే కావలసిన వాతావరణాన్నీ, పాత్రలనీ సృష్టించి శ్రోతల మనోవీధిలో నాటకాన్ని నడిపిస్తాడు. తెరలు వాల నవసరంలేదు దీపాలు ఆరనక్కర్లేదు క్షణకాలంలో ఒక దేశంనుంచి ఇంకో దేశానికి, ఒక శతాబ్దంలోంచి ఇంకో శతాబ్దానికి దూకుతూ శ్రవ్యనాటకం దశకాలాల సంకెళ్ళని విదిలించుకుంటూ అద్భుతమైన రసప్రపంచంలోకి జిలుగురెక్కలమీద వినేవాళ్ళని తేల్చుకుపోతుంది. రంగస్థలపు హంగామా లేకపోయినా సమర్థుడైన రచయిత చేతులో శ్రవ్యరూపకం నాటకానికి దీటుగా రాణించే అవకాశం వుంది.

ఇటువంటి శ్రవ్య నాటకాల ఆధునిక రూపమే రేడియోనాటిక. ఊరూరా రేడియోలు వెలిసి వేలమంది శ్రోతలని ఆకర్షించటం, విజయవాడ, మద్రాసు, హైదరాబాదు కేంద్రాలు విరివిగా రేడియో రూపకాలని వినిపించటం జరుగుతున్న ఈ కాలంలో రేడియో రూపకానికి విస్తారమైన ప్రచారమూ, విశిష్టమైన స్థానమూ లభిస్తున్నది. ఈ రూపకాలు ఎందరు శ్రోతలనో రంజింపజేసి మన్ననలు పొందుతున్నయ్.

ఆధునిక సాహిత్య ప్రక్రియలలో రేడియో రూపకం అతి కొత్తదై నప్పటికీ ప్రతిభావంతులైన కవులనీ, పండితులనీ, రచయితలనీ ఎంతో బలంగా ఆకర్షిస్తున్నది. విశ్వనాథ, దేవులపల్లి, పిలకా గణపతి శాస్త్రి, కాటూరి, శ్రీ శ్రీ ఆరుద్రలవంటి ప్రఖ్యాత కవులు తమ విశిష్ట శక్తులని వెల్లడించే రూపకాలెన్నో రచించారు. బుచ్చిబాబు, కొడవటిగంటి, గోరా శాస్త్రి, గోపీచంద్, పద్మరాజులవంటి ప్రముఖ రచయితలూ, మల్లంపల్లి, శివశంకర శాస్త్రిలవంటి పండితులూ చక్కని రేడియో రూపకాలని శ్రోతలకి అందించారు. వింజమూరి శివరామారావుగారు కవుల జీవిత ఘట్టాలనీ, ఇతిహాసాలలోని రసవంతమైన సన్నివేశాలనీ ఆధారం చేసుకుని రచించిన రూపకాలని విజయవాడనుంచి విరివిగా వినిపిస్తున్నారు. సుమధురమైన సంగీతరూపకాలని రజనీకాంతరావుగారు మద్రాసునించి వినిపిస్తున్నారు.

రేడియో రూపకాలలో రచననిబట్టీ వస్తువునిబట్టీ చూస్తే కొన్ని తరగతులు కనిపిస్తయ్. పౌరాణిక గాథలని ఆధారం చేసుకుని రాసిన రూపకాలు అసంఖ్యాకులైన శ్రోతలని అలరించగలవు. పాండవోద్యోగ విజయాలు, చిత్రనళీయం, గయోపాఖ్యానం మాదిరి పేరు మోగిన నాటకాలు రేడియో రూపకాలుగా ప్రసారమైనప్పుడు శ్రోతలెంతో ఆనందించారు. మల్లంపల్లి, వింజమూరి రచించిన చరిత్రాత్మక రూపకాలుకూడా చాలామంది శ్రోతలని ఆకర్షించినయ్. సాంఘిక ఇతివృత్తంతో రాసిన కొడవటిగంటి, గోపీచంద్, పద్మరాజుల రూపకాలు కొంచెం చదువుకున్న శ్రోతలనిబాగా, కదిలించినయ్. బుచ్చిబాబుగారి "రాజమార్గం" కౌండిన్యగారి "నీడలేని మనిషి" శ్రీ శ్రీ గారి "అనంతరయాత్ర" ఆరుద్రగారి "అడిగింది ఒకతల్లి" వంటి ఊహా చిత్రాలు అద్భుతమైన భావనాశక్తితో, అభిరుచివున్న శ్రోతలకి విందులవిందు చేసినయ్. అన్ని రేడియో రూపకాలూ అందరికీ నచ్చకపోయినా, అన్ని రకాల శ్రోతల అభిరుచులకీ అనుగుణమైన వైవిధ్యం రేడియోరూపకాలలో కనిపిస్తున్నది. రమణీయమైన కావ్యాలలాగా తీర్చి దిద్దిన రూపకాలని కృష్ణశాస్త్రి, గణపతిశాస్త్రి, శివశంకర శాస్త్రి ప్రభృతులు శ్రోతలకి అందించారు. మని

మాణిక్యంగారు హాస్య రూపకాలతో గిలిగింతలు పెట్టారు

కాని కొత్తగా కలం పట్టుకుని రేడియోనాటిక రాయాలని పూనుకునే రచయితకి దారి తెన్నూ దొరకదు. అన్ని సాహిత్య రూపకాలకీ వున్నట్టే రేడియో రూపకానిక్కూడా కొన్ని నియమాలూ, కొన్ని నిబంధనలూ కనిపిస్తయ్ వాటిని స్పష్టంగా గ్రహిస్తే కాని మంచి రూపకాన్ని రచించటం సాధ్యం కాదు రేడియో నాటకలక్షణాలని స్పష్టంగా నిర్దేశించే సాహిత్యం ఎక్కువ కనిపించదు

ఆంగ్లసాహిత్యంలో రేడియో నాటక రచయితగా విశిష్టమైన స్థానాన్ని సంపాదించుకున్న అధునిక కవి లూయీ మెక్నీస్ ఆయన ప్రసారం చేసిన రసవంతమైన రూపకాలని "క్రిస్టఫర్ కొలంబస్" "ది డార్క్ టవర్" అనే సంపుటాలలో ప్రచురించాడు ఆ గ్రంథాలకి పీఠికల రూపంలో మెక్నీస్ రేడియో రూపకాల స్వరూప స్వభావాలని గురించీ, వాటి నిర్వహణలోని సాధక బాధకాలని గురించీ కొన్ని అమూల్యమైన అభిప్రాయాలు వెల్లడించాడు. కొత్త రచయితలకి దారి చూపగల సూచనలెన్నో ఈ పీఠికల్లో కనిపిస్తయ్ రేడియో నాటకరచయితలందరూ పరిశీలించి, గుర్తించి, అనుసరించదగిన అంశాలు మెక్నీస్ పీఠికలో ఎన్నో వున్నయ్

రేడియో నాటక రచయిత ముందుగా గుర్తించవలసిన విషయం—శబ్దమే రూపకానికి ప్రాణం కొందరు కొన్ని మాటలు పలకటం వాటిని మరికొందరు వినటం అనే విషయాల మీదనే రేడియో రూపకం ఆధారపడుతుంది శబ్దమే రచయిత చేతులో వున్న ముఖ్య పరికరం ఈ విషయాన్ని వివరిస్తూ మెక్నీస్ రేడియో రచయితల అనాదికవుల మనస్తత్వానికి దగ్గరగా వెళ్లాలంటాడు రాసేపరికరాలూ, అచ్చుయంత్రాలూ అమలులోకి రాకపూర్వం సాహిత్యమంతా చెవిమీదనే ఆధారపడేది వినటం ద్వారా సాహిత్యం హృదయాన్ని తాకేది. హోమరు కావ్యాలు పదాలుగా కొందరు పాడటం, అవి మరికొందరు విని నేర్చుకోటం వాళ్లదగ్గరినించి ఇంకొందరు నేర్చుకోటం—ఈవిధంగా సాహిత్యం భద్రంగా జీవించటం జరిగింది ఒక దశలో కవిత్వం సాహిత్యం అన్నీ చెవిని ఆశ్రయించి వినికిడి మీదనే ఆధారపడి వుండేవి. ప్రతి శబ్దానికీ అది ఇచ్చే అర్థాన్ని బట్టి ఒక విలువ వుంటుంది. అది చేసేధ్వనికి మరో విలువ వుంటుంది. అనాది కవులు శబ్దానికున్న ఈ రెండు విలువలనూ పూర్తిగా గుర్తించేవారు. వాళ్ల మాదిరిగానే రేడియో రూపక రచయిత శబ్దానికున్న రెండు విలువలనీ గుర్తించాలి శబ్దాలని ఏరుకోటంలో శ్రద్ధా, నేర్పూ కనబరచాలి రేడియో నాటక రచయిత శబ్దానికున్న ధ్వని విలువని విస్మరించ కూడదంటాడు మెక్నీస్ రచయిత జయపరాజయాలకి అతను ఏరుకొనే శబ్దాలే కారణాలని మెక్నీస్ అభిప్రాయం.

కనక రేడియోరూపకంలో వాడే మాటలు వినగానే మనస్సులో నాటేవిగా వుండాలి వింటుంటేనే వాటి అర్థం సులువుగా వినేవాళ్లకి అందాలి. జటిలమైన పదగుంఫనలకీ, క్లిష్టమైన సమాసాలకీ, కష్టమైన ప్రయోగాలకీ రేడియోరూపకాలలో తావు లేదు మాటలు తేటగా, తీయగా, హాయిగా వుండాలని శైలి సులువుగా అందరికీ అందుబాటులోవుండాలని మెక్నీస్ సూచన

సులువుగా వుండాలి కాని శైలి చౌకబా వుండకూడదంటాడు మెక్నీస్ రేడియో నాటికలో పాత్రలు చౌకగా మాట్లాడకూడదు రూపకంలో పాత్రలు నిత్య జీవితంలో అవి మాట్లాడలేని విధంగా ఒక్కొక్కప్పుడు మాట్లాడవలసి వస్తుంది నిత్యజీవితంలో వినిపించని గాంభీర్యం పాత్రలమాటల్లో కనబడాలి సంభాషణలు సహజంగా, సరళంగా, ఉదాత్తంగా వుండాలి రూపకం ప్రసారానికి దొరికే సమయం చాలా తక్కువ కనక చెప్పిందే చెప్పటం, పడికట్టురాళ్లు దొర్లించటం, ఓటిమాటలు విసరటం రచయితలు పూర్తిగా మానివేసి ప్రతిక్షణమూ అమూల్యమనే సంగతి గుర్తించాలి. వాడే ప్రతి శబ్దమూ వాతావరణానికీ, పాత్రచిత్రణానికీ, కథనడకకీ సాయపడాలి విషయాన్ని సూటిగా, క్లుప్తంగా, సులువుగా వివరించగల శక్తి ప్రతి రేడియో నాటక రచయితకీ ఎంతో అవసరం వినేవాళ్లకి కొరుకుడు పడక తికమకలు పెట్టే విషయాలని రూపకంలో జొరబడనివ్వద్దని మెక్నీస్ సలహా. రూపకం శ్రోతకి క్షణంసేపు చికాకు కలిగిం

చినా లాభంలేదు. చదువరికుంటే ఓపిక శ్రోతకి వుండదు. క్షణంలో స్విచ్ నొక్కటమో, శ్రోత ఇంకో కేంద్రానికి పరిగెత్తటమో జరుగుతుంది. కనక రేడియో రచయిత తను కొన్ని అవధుల మధ్య కట్టుబడి వున్నానని తెలుసుకుని జాగ్రత్తగా మెలగాలి. తన కావ్యంలో స్వేచ్ఛగా ఎగిరే కవిలాగా రేడియో రూపకకర్త విశృంఖలవిహారానికి పూనుకోరాదని మెక్నీస్ హెచ్చరించాడు

రేడియో రూపకరచయిత తన పరికరాలు చాలా కొద్దివన్న సంగతి మరిచిపోరాదు. ప్రసారం చేసే స్టూడియోని ఎప్పుడూ మనస్సులో వుంచుకోవాలి. కొన్ని గ్రామఫోనురికార్డులూ, కొన్ని వాద్యాలూ స్టూడియోలో వుంటాయ్. పరిమితమైన పరికరాల సాయంతో తన శబ్దజాలంమీదనే ఎక్కువగా ఆధారపడి రచయిత రూపకాన్ని సృష్టించాలి. అసాధారణమైన విషయాలని రూపకంలో ప్రవేశపెడితే వాటిని స్టూడియోలో సృష్టించి వినిపించటం అసాధ్యమౌతుంది. కనక స్టూడియో సాధకబాధకాలని గుర్తెరిగి రచన సాగించటం చాలా ముఖ్యమని మెక్నీస్ ఉద్దేశం. నిర్వహణ బాగుండకపోయినా మంచి రచన శ్రోతలకి ఆనందదాయకంగా వుండగలదంటాడు మెక్నీస్. కాని మంచిరూపకం రాయటానికి స్టూడియోని గుర్తులో వుంచుకోవటం చాలా ముఖ్యం అంటాడు

రచన బాగుంటే దానికి నిర్వహణలో శబ్దసహకారంవల్లా, సంగీత సహకారంవల్లా మెరుగులు దిద్దవచ్చును. కాని ఈ *Sound-Effects* మీద రచయిత పూర్తిగా ఆధారపడి వాటివల్లనే రక్తి కట్టించగలనని ఆశ పడకూడదని మెక్నీస్ అభిప్రాయం. అనివార్యమైనప్పుడే *Effects* మీద రచయిత ఆధారపడాలి. అప్పుడైనా ఆ *Effects* వల్ల తన రచనకి బలం చేకూరుతుందనుకుంటేనే వాటిని కోరాలి. అదీ కాక తను కోరే శబ్ద సహకారం స్టూడియోలో లభిస్తుందని తెలిస్తేనే కోరాలి. అంతేకాని అనవసరమైన శబ్దాల గడబిడ రూపకానికి హాని కలిగిస్తుంది. ఈ *Effects* రెండు రకాలు! స్టూడియోలో అప్పటికప్పుడు వినిపించేవి. చిత్రవశీయం నాటకంలో సముద్రం అడుగులో విచ్చిపోతున్న దయ్యాలంతటిదీ చింపులని కట్టించటానికే టప్పుడు చేసిన దింకే చప్పుడు అప్పటి కప్పుడు వినిపించవచ్చు. ఉద్యానవనంలో పక్షుల పాటలు, రైలుబండి మొదలైనవి రికార్డుచేసి అవసరమైన సందర్భాల్లో ఆ రికార్డు వినిపించటం రెండోరకం. ఈ రెండురకాల *Effects* నీ ఎంత తక్కువగా, ఎంత నేర్పుగా వాడుకుంటే రచన అంత రాణిస్తుందంటాడు మెక్నీస్

రేడియోరూపకానికి సంగీతసహకారం చాలా శోభనిస్తుంది. మనోహరమైన దృశ్యాలు లేని వెలితిని మధురమైన సంగీతం కొంతవరకూ తీరుస్తుంది. పద్మరాజుగారి "ఆత్మహననం" అనే రూపకంలో ఊర్వశి అవతరించే ఘట్టంలో వినిపించిన లలితమైన సంగీతం ఒక అద్భుత దృశ్యాన్ని శ్రోతల మనస్సుల మీద రమణీయంగా చిత్రించింది. ఇళ్లు తగలబడి పోవటం మొదలైన భయానకదృశ్యాలని సంగీతం ద్వారా స్ఫురింపచేయవచ్చు. అంతేకాకుండా మాటలు చెయ్యలేనంత త్వరగా సంగీతం దేశకాలాల మార్పుని సూచించగలదు. క్షణంలో భీషణ యుద్ధరంగాన్ని, మరుక్షణంలో ప్రశాంతమైన ఉద్యానవనాన్ని సంగీతంతో చిత్రించవచ్చును. ఒక భావంలో ఉత్కృష్టాయికి సంగీతం ఇట్టే తీసుకుపోతుంది. కాని సంగీతం మోతాదు మించకూడదని మెక్నీస్ సిద్ధాంతం. కొందరు సంభాషణల వెనకాల రూపకమంతటా సంగీతం వినిపిస్తూవుండాలంటారు. ఇల్లా చేస్తే శ్రోతల మనస్సు సంభాషణల మీద నిలవలేక తికమక పడుతుందంటాడు మెక్నీస్. కనక సంభాషణల మధ్య విరామంలోనూ, ప్రత్యేక వాతావరణాన్ని చిత్రించవలసినప్పుడూ తప్ప ఇతరసమయాల్లో సంగీతం అతిగావాడి శ్రోతమనస్సుని చెదరగొట్టకూడదని మెక్నీస్ వాదం. రూపకంలో సంగీతం ఒక ఉపాంగంగా వుండాలి కాని ప్రముఖస్థానాన్ని ఆక్రమించ కూడదంటాడు. ఈ నియమం సంగీత రూపకాలకి వర్తించదు.

రేడియోరూపకశిల్పాన్ని గురించి ప్రస్తావిస్తూ లాయీ మెక్నీస్ మంచి రూపకానికి రెండు ముఖ్యలక్షణాలుండాలన్నాడు. నిర్దుష్టమైన నిర్మాణం వస్తువులో ఐక్యత. రూపకంలోని సన్నివేశాలన్నిటినీ ఏకం చేసే సూత్రం వుండాలి. ఒక కేంద్రాన్ని ఏర్పరచుకుని దాని చుట్టూ సంఘటనలు నిర్మించాలి.

రూపకానికి కూడా స్పష్టమైన లక్ష్యముండాలి. అందులో ప్రతి అంశమూ ఈ లక్ష్యం సాధించటంలో కలిసి తోడ్పడాలి. దృశ్యనాటక రచయిత కంటె ఎక్కువ శ్రద్ధతో, పొదుపరితనంతో అప్రస్తుతమైన అంశాలని విడిచేసి ముఖ్యమైన విషయాలని ఏరుకోవాలి శ్రోతని చికాకు పరిచే క్లిష్టమైనఅంశం ఒక్కటికూడా వుండకూడదు పాత్రలనీ, సన్నివేశాలనీ స్పష్టంగా చిత్రించాలి ఒడుదుడుకులేకుండా సాఫీగా కథ నడవాలి రూపకానికి స్థూలమైన సుందర స్వరూపం ఏర్పరచటానికి రచయితకి ప్రతిభ కావాలి సున్నితమైన, సూక్ష్మమైన, ఒదుగులూ, మెరుగులూ దిద్దటానికి నేర్పు కావాలి. రూపకం ఒక అందమైన భవనం ప్రతిశబ్దమూ, ప్రతి సన్నివేశమూ ఆ భవనపు అంశాన్ని నిర్మించే ఇటుకల మాదిరి ఈ శిల్పసౌష్ఠవం రూపకానికి ఎంతో అవసరం

ప్రతి రూపకానికీ ఒక ముఖ్యమైన అంశం కేంద్రంగా వుండాలి మిగతావన్నీ దాన్ని పోషిస్తూ సాయపడాలి అన్ని అంశాలనీ రూపకంలో మేళవించాలి అతుకులు కనిపించకూడదు వినేవారికి లేశంకూడా విసుగు కలిగించకుండా రచయిత జాగ్రత్తపడాలి మొదటినించీ చివరిక్షణం దాకా తరగని కుతూహలంతో శ్రోతని వినేట్లు చెయ్యాలి ఇదే రచయిత ముఖ్యంగా సాధించవలసిన విషయం అంటాడు మెక్నీస్

రూపకం ఆరంభించటంలోనే శ్రోతని ఆకట్టివెయ్యాలి ఆరంభించటంలో అద్భుతమైన నేర్పు మెక్నీస్ రూపకాల్లో కనిపిస్తుంది ప్రకటన చేసే *announcer* ని కూడా రూపకంలో పాత్రగా ప్రయోగించి ఆరంభంలోనూ, అంతంలోనూ చక్కటి చమత్కారాలు శిల్పవిన్యాసాలూ మెక్నీస్ ప్రదర్శించాడు కొన్ని రూపకాల్లో

ఇక వస్తువు విషయంలో ఏదైనా తీసుకుని రూపకం రాయవచ్చు పౌరాణికం, చారిత్రికం, సాంఘికం, కల్పితం — ఏదైనా తగిన శిల్పం వుంటే మంచి రూపకానికి వస్తువే అవుతుంది తనని గురించిన వస్తువుకంటె ఇతరులని నిర్లిప్తంగా (*objective there*) చిత్రించే పరాశ్రయమైన ఇతివృత్తాలు రూపకానికి ఎక్కువ అనుకూలంగా, రసవంతంగా వుంటయ్యని మెక్నీస్ అభిప్రాయం

రేడియో రూపకరచయిత వాస్తవాన్ని వర్ణించే విలేఖరికంటె ఆదర్శంతో వాస్తవాన్ని మేళవించే కవికి దగ్గరివాడని మెక్నీస్ ఉద్దేశం జీవితాన్ని ఉన్నదున్నట్లుగా కాక, వాస్తవ విషయాలని విశాలంగానూ, సరళంగానూ చిత్రించినప్పుడే రేడియో రూపకం ఉత్తమశ్రేణిని అందుకుంటుందంటాడు. కనక రూపకంలో జీవితచిత్రణం ఉదాత్తంగా వుండాలి

మంచి నవలలూ, గొప్ప నాటకాలూ రేడియో రూపకాలుగా రాణించకపోవచ్చును షేక్స్పియర్ మహాకవి నాటకాలని ఆధారంగా చేసుకుని రాసిన రూపకాలు బి బి సి కేంద్రం ప్రసారం చేసినప్పుడు అంతగా రక్తికట్టలేదు శరత్ చంద్ర ఛటర్జీ రాసిన అద్భుతమైన నవలలు రేడియో రూపకాలుగా మలుపబడినప్పుడు చదివినంత రసవంతంగా వింటుంటే కనిపించలేదు ఒక రూపాన్ని ఇంకో రూపంలోకి దించటానికి ప్రయత్నించటం రెంటికీ అపాయకరమనీ, రేడియో రూపకానికి కొన్ని ప్రత్యేక లక్షణాలున్నవనీ మెక్నీస్ అంటాడు.

కనక రేడియోరూపకానికున్న విశిష్టతనీ, స్వరూప స్వభావాలనీ, గుర్తించి మన రచయితలు శ్రవ్యనాటికలు నిర్మిస్తే ముందుముందు ఇంకా రసభరితమైన రూపకాలని శ్రోతలకి అందించ గలుగుతారు. నవ్యాంధ్ర సాహిత్యశాఖల్లో రేడియో రూపకానికి ఉజ్జ్వలమైన భవిష్యత్తు వుండితీరుతుంది

యజ్ఞఫలము - భాసుని ప్రతిభా విశేషములు

శ్రీ బులుసు వెంకటేశ్వరులు

భాసమహాకవి ఇరువది మూడు నాటకములకు తక్కువ కాకుండ వ్రాసియుండవలయు ననియూ, 'కిరణావళి' 'ముకుటతాడితకము' 'ఉదాత్త రాఘవము' మున్నగు నామములు గల భాసనాటకము లింకను మనకు లభింపవలసియున్న వనియు శ్రీ ఆర్ వి కృష్ణమాచారిగారు తమ ప్రియదర్శికా భూమికలో వ్రాసియున్నారు. * ఇట్లే భాసుడు ముప్పది నాటకములవఱకు వ్రాసియుండవలయు నని మఱి యిద్దఱు విమర్శకులు పేర్కొనియుండిరి ఏది యెట్లున్నను, అలంకార గ్రంథములలో నుదాహృతములైన శ్లోకములం గొన్ని ప్రస్తుతము మనము భాస నాటకములుగా బరిగణించు పదుమూడు నాటకముల లోను గానరాకపోవుటవలన భాసు డింకను గొన్ని నాటకములు వ్రాసియుండవలయు ననియూ కాలగర్భమున నవి లీనమై యుండు ననియు ననుకొనుటకు వీలు చిక్కుచున్నది ఈ యవకాశమును బురస్కరించుకొని యిటీవల వెలువడిన 'యజ్ఞఫల' మను సంస్కృత నాటకము భాస మహాకవి రచించియుండిన నాటకములలో నొకటి యని తెలియుచున్నది

యజ్ఞఫలము గ్రంథస్వరూపము

ఈ నడుమనే కథియవాడు రాష్ట్రమునకు చెందిన గోండలు నగరమునుండి రాజవైద్య జీవ రామ కాళిదాసశాస్త్రిగారు 'యజ్ఞఫల' మను నాటకమునకు సుమారు మూడు వందల సంవత్సరములకు వెనుకటివైన రెండు ప్రాచీనపు వ్రాతప్రతులను సంపాదించిరి వాని ననుసరించి "యజ్ఞఫలము'ను ప్రకటించి తమ యుపోద్ఘాతములో "అతి ప్రాచీన సంస్కృతభాష ననుసరించియు, వస్తుకల్పనమునగల శ్రేష్ఠతను బట్టియు, రసభావాలంకార నాట్యాంగ మనోహరత్వమును బురస్కరించుకొనియు, భాస నాటక సామాన్యలక్షణము లని వారాదులు పేర్కొన్న యనేక విషయముల కీ నాటకము నిధానమగుట బట్టియు, ఇది తప్పక భాసనాటకములలో నొకటి యని నా దృఢవిశ్వాసము" అని వారు పేర్కొనియున్నారు. ఆ పిమ్మట, వెనుకటి పదుమూడు నాటకములు భాసునివి 'కా' వని కొందఱు 'ఔ' నని కొందఱు వాదించుచు వచ్చుచున్నట్లే 'యజ్ఞఫలము' కూడ భాసునిదే యని కొందఱు కాదని కొందఱు పత్రికలలో తర్జనభర్జనలు కావించియున్నారు †

ఈ పరిస్థితిలో బొంబాయి భారతీయ విద్యాభవన స్తంభములలో నొకరనదగిన డాక్టరు ఏ డి పుసల్కరు ఎం ఏ, పి హెచ్ డి, బెంగుళూరు సంస్కృత సారస్వతసమితికి ప్రాణమనదగిన శ్రీ ప్రొఫెసరు యస్ యన్. సింహా ఎం ఏ, మున్నగు వారు సునిశితవిమర్శన మొనరించి యుక్తియుక్తముగా 'యజ్ఞఫలము' భాసకృతమే యనుటకు సంశయింప బనిలేదని తమ గ్రంథములలో దెలిపియున్నారు ‡ వారు చూపిన హేతువాదమును బరిశీలించుటకు బూర్వము స్థాలీపులాకన్యాయమున యజ్ఞఫల నామౌచిత్యము, నాటకకథా విధానము దెలిసికొనుట యత్యావశ్యకము వీనివలననే కొంతవఱకైనను ఈ నాటకము భాసమహాకవి కృతమే యని తెలియక మానదు

నామౌచిత్యము

ఈ నాటకమున 'యజ్ఞఫల' మనుమాట ఐదాఱు పర్యాయములు వచ్చుటయే కాక దశరథుని యజ్ఞఫలముగా శ్రీ రామావతారము విశ్వామిత్రుని యజ్ఞఫలముగా శ్రీ రామశస్త్రపరిగ్రహణము జనకుని యజ్ఞఫలముగా శ్రీ సీతారామకల్యాణము ఈ నాటకమున

---

* ప్రియదర్శికా భూమిక పుట XXXIII వి వి ప్రెస్సు శ్రీరంగము 1909 సంవత్సరమున ముద్రితమైన ప్రతి

† శ్రీ వేంకటేశ్వర ప్రాచ్యవిద్యాసంస్థ పత్రిక సంపుటము 11 సంచిక 2 జూలై డిసెంబరు 1911 పుట 478 *Quarterly Journal of the Mythic Society*. సం XXXII సంచిక 4 పుట 441 *Hindu Literary Supplement* 15-2-1942

‡ 1 *Bhasa by Dr A. D Pusalker* పుట *135 - 142*

2. Pancharatna. Edited and published by S. N. Simha. M. A. Bagnalore.

వస్తువులగుట ఈ నాటకమున కీ నామము చాల ఉచితముగా నున్నది సుగ్రీవ విభీషణ రామపట్టాభిషేకములు కథావస్తువులుగా గల నాటకమునకు 'అభిషేక నాటక'మని పేరిడిన భాసుడీ 'యజ్ఞఫలము' అను నామమీ నాటకమున కిడియుండుట చాల సమంజసమని తోపకమానదు.

కథావస్తువు

(ప్రథమాంకము)

ఇందు దశరథుని యజ్ఞఫలముగా రాముడు అవతరించుటయు, వారిబాల్యము గడచుచుండుటయు, వారి జన్మదినోత్సవము దశరథమహారాజు జరపుచుండుటయు, దశరథుని హృదయమెఱిగి సుమంత్రుడు రాజ్యమున గల సర్వప్రజలను వాంఛితార్థములచే సంతోషపెట్టుటయు, అటుపిమ్మట కారాగృహబద్ధుల నెల్లర విడిచి పుచ్చుమనియు సర్వజనులను సర్వదాన సత్కారములచే సంతోషపెట్టుమనియు రాజాజ్ఞయగుట కంచుకి తెలుప సుమంత్రు డప్పటి కప్పుడే యాపని యొనరించియుంటినని తెలుపుట, రాజు తనపై బద్ధ సుగాఢ భాగ్యతలకు, పుత్త్రులనెల్ల శస్త్రాస్త్ర సర్వవిద్యాపారంగతుల గావింప గలుగుదునో యని బెంగపెట్టుకొనుట, వసిష్ఠ మహర్షికి విద్యార్థులనుగా వారి నొప్పగించుట, రాజు సుమంత్రునితో దన సుకుమార శౌర్యతలను గూర్చియు రామపట్టాభిషేక ప్రతిబంధకమగు కైక వరమును గూర్చియు ముచ్చటించుట, ఇంతలో రాణులు ముగ్గురు నెవరికి వారే ముందు తమకు దర్శనమిప్పింపుమని రాజునకు విన్నపము లంపుకొనుట, రాజు ముగ్గురను సమముగా గౌరవింతునని ప్రతివచనమిచ్చి గ్రీష్మోద్యానమునకు రమ్మని వార్తలంపుట, ఇంతలో సూర్యాస్తమయమగుట రాజు విదూషకునితో వెడలుటయు జరుగును. ఈ అంకము మొదటనే విదూషక కాంచుకీయ సంభాషణము భాసుని హాస్యరస చమత్కృతులకు నిదర్శనముగా వెలయుచున్నది

ద్వితీయాంకము

ఇందు రాజు పరివారముతో గ్రీష్మోద్యానమున ప్రవేశించుట, సుమంత్రుని పిలిచి రాముని యౌవరాజ్యాభిషేకమున కనుకూలముగా సర్వజనులను రామ మానసులనుగను భరతుని రామభక్తునిగను జేయుచుండుమనుట, ఇంతలో రాణులు రాగా సుమంత్రుడు వెడలిపోవుట, రాజు రాణులతోడి సంభాషణమున అభిషేకప్రశంస తెచ్చుట, దాయభాగవిచారము, సుమిత్ర రామభక్తి, కైకేయి సౌశీల్యముతో రామునికే రాజ్యమీ దగుననుట, కౌసల్య రామానురక్తి, సుమిత్రా కైకేయీ సౌశీల్యప్రదర్శనమున దశరథు డమితానందముందుట, రాణుల నిష్క్రమణము, దశరథుడు సుమంత్రుని పిలిచి వసిష్ఠాదేశ ప్రకారము తనపుత్త్రులను రాజనీతి శాసనవిధాతలజేసి యనుగ్రహింపుమని విన్నవమంపుట, ఇంతలో రామకీర్తి విని రావణు డయోధ్యానగరమున అనిష్టమాచరింప దిరోహితుడై తిరుగుచుండె నన్న వార్త విని రాజు ప్రతీకారదక్షుల గైకొన చేయుట జరుగును

తృతీయాంకము

ఈ యంకమున విష్కంభములో నింద్రుడిరువురు గంధర్వులను రావణునివలన రాముని కే యపాయము కలుగకుండునట్లు చూచుటకు బంపుట తెలియనగును తరువాత రావణ విశ్వామిత్రులు మాయారూపులై తిరోహితులుగ వచ్చుట, వారొకరినొకరు కనుగొన గలిగియు నితరుల కగపడకుండుటయు, రావణుడు రాము నెత్తుకొని పోవుటకు, విశ్వామిత్రు డాతని శిష్యునిగా గైకొని దివ్యాస్త్రముల నుపదేశింప గైకొనిపోవుటకు, వచ్చినట్లు తెలియును ఇంతలో రాజకుమారులతో వసిష్ఠు డరుదెంచి నా డనాధ్యాయమగుట రాజకుమారులను వారి వారి ధనుర్విద్యాకౌశలము బరీక్షించుకొన సమ్మతించి వెడలిపోవుట, కొంత దవ్వేగి రాజకుమారులలో భరత లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులు తమ తమ ధనుర్విద్యానిపుణత జూపుట, వారు రాముని విద్యానిపుణత జూప బలవంతపెట్టుట, రాముడు రెండుసారులు బాణములు విడుచుట వానిని దారిలో మాయాశరీరులైయున్న రావణ విశ్వామిత్రులు త్రుంచివేయుట, రాముడు కోపించి యాగ్నేయాస్త్రము ననుసంధించుట, రావణు డది చూచి భీతుడై పాఱిపోవుట, అతడే యకర్మము జేయకుండునట్లు చూచుటకు విశ్వామిత్రు డాతని ననుసరించి పోవుట, ఇంతలో రాణుల చెలికత్తెలు దూరమున గనబడ వారికి దగులునని భీతిచే రాముడు బాణము విడువకుండుట, రావణుని రథపు గుర్తులు గాంచి చెలికత్తెలు భీతవహలై పాఱిపోవుట, రాముడు బాణము విడువజూచుచుండ వసిష్ఠమహర్షియే తెంచి వారికి రావణ విశ్వామిత్రుల యాగమన విశేషములం జెప్పి యిలువాడు విశ్వామిత్రు డటకురానున్నాడనియు వచ్చినపుడు నమస్కారపురస్సరముగా గౌరవింపుడనియు జెప్పి వెడలుట, రాజకుమారు లింటికేగుట, మంథర దుర్మంత్రణము, సుమంత్రుడు వచ్చి రావణ విశ్వామిత్రాగమనవార్త విని కావలివారలను హెచ్చరింప జేయుట జరుగును.

చతుర్థాంకము

ఈ యంకమునకు దౌలిక సలుపుచు కావలివారి హాస్యసంభాషణము, విదూషకుని శాకతో

నది యధికమగుట, విశ్వామిత్రునిగురించి వారు వికటముగా చెప్పుకొనుట జరుగును. పిదప విశ్వామిత్రుడు దశరథుని కొలువుకూటమున కేతెంచి గౌరవింపబడి రాజకుమారులను వసిష్ఠు ననుమతి బరీక్షించుట, పరీక్షానంతరమున రాజకుమారులకు జృంభకాస్త్రబ్రహ్మాస్త్రములు తెలియవని తెలిసికొని రాక్షసవధనిమిత్తము రాముని దనతో బంపుమని దశరథు నడుగుట, దశరథుని సంకోచము, వసిష్ఠుననుమతిని దశరథుడు తన పుత్రులు త్వరలో దివ్యాస్త్రాన్వితులై తిరిగి తన కడకు వచ్చెదరని విశ్వామిత్రునకు మాట నొసగ వారితో దన పుత్రులను బంప నిచ్చగించుట, విశ్వామిత్రుడు రామలక్ష్మణులను మఱునాడుదయము తన యాశ్రమమునకు దీసికొనిపో నిర్ణయించుకొని విశ్రమించుట జరుగును

పంచమాంకము

ఇందలి విష్కంభమున రామలక్ష్మణ సాహాయ్యమున విశ్వామిత్రుని యజ్ఞము పూర్తియగుట, మారీచసుబాహుల పతనమువలన అరణ్యజనులు సుఖించుటయు దెలియును. అంత రామలక్ష్మణులతో విశ్వామిత్రు డరుదెంచి రాముని గొనియాడుట, రామలక్ష్మణుల వినయప్రదర్శనము, రామ రావణ భవిష్యద్యుద్ధమున రామ విజయము విశ్వామిత్రుడు సూచించుట, రామలక్ష్మణు లారణ్యప్రకృతి రామణీయకమునకు సమ్మోహితులగుట, విశ్వామిత్రుడు వారికి గ్రామజీవన సౌభాగ్యము జూపుట, రామలక్ష్మణులు వృద్ధగోపాల స్త్రీతో భాషించి గ్రామజీవనప్రకృతి మతి, గ్రామజనపవిత్రత దెలిసికొనుట, విశ్వామిత్రాదేశమున జనకుని యజ్ఞమునకు విశ్వామిత్రునితో రామలక్ష్మణు లేగుట కంగీకరించుట యుందుగలవు

షష్ఠాంకము

విష్కంభమున విశ్వామిత్ర పరిచర్యకు నియుక్తులైన ముగ్గురుభటులు తమ సంభాషణలో రామలక్ష్మణుల సౌందర్యవర్ణనము, రాము నుద్యానమున నొంటరిగాంచిన సీత యాతని ప్రేమించుటయు, రాముడు సీతపై మక్కువగొనుటయు మనకు దెలుపుదురు. పిదప, ప్రేమావశచిత్తుడగు రాముడు ప్రవేశించి సీతాసక్తమగు మనస్సును నిగ్రహించుకొన యత్నించుట, ఇంతలో సీత చెలికత్తెలతో మరల గానవచ్చుట, సీత చెలికత్తెల సంభాషణమున సీత రామపరవశయై యున్నదని రాముడు గ్రహించి సంతసించుట, సీత మూర్ఛపోగా రాముడు సమీపించుట, చెలికత్తె లానందించి సీతను దేర్చుట, సీతను పెండ్లాడగోరువాడు శివధనుర్భంగము గావింపవలెనన్న జనకుని శపథము వినియును, రాము డందులకు సమర్థుడే యని చెలికత్తె లెఱుంగుట, ఇంతలో జనక మహారాజు వేతెంచుట దాగి రాముడు నిష్క్రమించుట, నిర్లిప్తుడగు జనకమహర్షి సీతతో మాటాడుట, అచట జరుగబోవు వివాహము సంగతి చెప్పి విశ్వామిత్రుని గౌరవింప నేగుట యుందుగలవు

నిర్వహణాంకము

నిర్వహణాంకమను పేరుగల ఏడవ యంకమున జనకచక్రవర్తి సత్రాంతమగుటయు, జనకుడు మిథిలకు దశరథాదుల భార్యాసహితుల రప్పించుట, కర్మధర్మములను గుఱించిన జనకుని మనోహర సంభాషణము, శివధనుర్భంగమును గావించిన రామునికి సీత నిచ్చెద ననియు దాని శీఘ్రముగా నంద అంగీకరించినది లేనిది తెల్పు డనుటయు, సర్వప్రజలు శీఘ్రవివాహమును దెలుపుటయు, వసిష్ఠ విశ్వామిత్ర శతానంద మహర్షులు సీతారామకల్యాణమునకు దమ యానందమును వెల్లడించుటయు, ఇంతలో క్రుద్ధుడగు పరశురాము డేతెంచుట, రామాదులు దశరథ జనకాదులు వారికి నమస్కరింప వారు శాంతించి శిష్టరక్షణార్థము, దుష్టశిక్షణార్థము తన ధను వాతని కిచ్చి యాశీర్వదించి తాను దపోవనమున బ్రహ్మస్వరూపు డగుట కేగుట, దేవతలు పుష్పవృష్టితో వధూవరులగు సీతారాములను, ఊర్మిళాలక్ష్మణులను, మాండవీభరతులను, శ్రుతకీర్తిశత్రుఘ్నులను ఆశీర్వదించుట, రాజసింహుడగు రాజు పాలింప వర్ణాశ్రమ ధర్మరక్షణము సర్వశుభములు కలుగుగాక యను భరతవాక్యము గలవు

యజ్ఞఫలము భాసనాటకమే

ఈ నాటకము భాసునిదే యనుటకు శ్రీ పుసల్కరు మున్నగువారు తెలిపిన హేతువాద మిట చేర్కొందుము ఈ కథావస్తువు భాసుని యితర నాటకములతోడి సాజాత్యము నందియున్నది. ఇందలి నాంది శ్లోకము

*శ్లో॥ రామః కృపాయా భరతో మనుజః
పాయా త్సచాప స్సహలక్ష్మణశ్చ
శత్రుఘ్న వీరో మునిముఖ్య రక్షీ
సహా దపోత్స్వా హవళః ప్రసన్నః॥*

*"శ్రీరాముండు కృపాళుతా భరత
సుశ్రీమంతు లాకొండుకా
చాపశ్రీ శుభ లక్ష్మణ ప్రథితుడున్
శత్రుఘ్ను వీరుండు ని
స్తారి ప్రౌఢిమ మౌనిచంద్ర కృత
యజ్ఞత్రాత కోదండ హ
స్తాయాధుండు ప్రసన్నమూర్తి
విరతోత్సాహుండు మిమ్మేలుతన్."

ఇది ఇతర భాసనాటకములందలి నాందీ శ్లోకములవలెనే ముద్రాలంకార సంయుతము. ఇందు ముఖ్య నాటక పాత్రములు దక్కగా సూచింపబడుటే కాక రామ భరత లక్ష్మణ శత్రుఘ్నులు ప్రసన్నులై మిమ్ము రక్షింతురు గాక యనియు కృపాభరతుడు, శుభ లక్ష్మణుడు, శత్రుఘ్నభీయుడు నగు రాముడు మిమ్ము రక్షించుగాక యనియు ఇక్కడి శ్లేషార్థము లిందు పొందుపఱుపబడినవి. ఇట్లే పాత్రల నన్నిటిని సూచించు పంచరాత్ర నాందిలో నిది సాజాత్యము నందియున్నది.

"శ్లో॥ ద్రోణః పృథివ్యర్జున భీమదూతో
యః కర్ణధారః శకునీశ్వరస్య
దుర్యోధనో భీష్మ యుధిష్ఠిరస్స
పాయా ద్విరా డుత్తరగోభిమన్యుః"

యజ్ఞఫలమునందలి స్థాపన భాసుని యితర నాటకములందలి స్థాపనలవలెనే సంక్షేపముగా నున్నది. అంతేకాక భాసునికి ప్రియతమ మగు ప్రయోగాతిశయపద్ధతియే యీ ప్రస్తావనమున గాననగుచున్నది.

ఇంతేకాక, 'నిష్క్రమ్య ప్రవిశ్య' మున్నగు శీఘ్రనిష్క్రమణ శీఘ్రప్రవేశములను సూచించు పదములు భాసనాటకము లన్నిట గలయట్లే యిందును గలవు, '(కర్ణే) ఏవమివ' మున్నగుమాటలు స్వప్నవాసవదత్తమునను యజ్ఞఫలమునను గలవు ప్రతిజ్ఞాయౌగంధరాయణ చారుదత్తములలో ఈరీతి ప్రయోగము లధికముగా గలవు 'ఏవమవిజ్ఞాతాని దైవతాన్యభిభూయంతే' అని యజ్ఞఫలమున గలదు స్వప్నవాసవదత్తమునను నిట్లే కలదు 'రాజ్యము భారమవమని' అవిమారకమునను 'రాజా సత్కృతిభారవాహీ' అని ప్రతిమానాటకమునను గలదు ఈభావమే యజ్ఞఫలమునను గలదు ఇవి కాక ద్విపకేవలులతోడి యుపమానములు, వైదికధర్మగౌరవము, వయోకార్యములకు సంబంధము లేదన్నభావము, భాసుని యితర నాటకములలో నున్నట్లే యజ్ఞఫలమునను గలవు

యజ్ఞఫలమునం జెప్పంబడిన ఆశ్రమ వర్ణనము, సాయంకాల వర్ణనము, గ్రామజీవన వర్ణనము మున్నగున వల్ల భాసుని స్వప్నవాసవదత్తమునను పంచరాత్రమునను అవిమారక బాల చరితముల లోను ఆయాయీ వర్ణనములతోడి మిక్కిలి సాదృశ్యము గలిగి యున్నవి యజ్ఞఫలమున గల రాముని మదనావస్థ వరిగా నట్లే అవిమారకమున ద్వితీయాంకము నందు గాననగుచున్నది

మఱియు, భాసుడు తనదు శ్లోకము రెండు పాదములు లౌకికిచేతను మిగిలిన రెండు పాదము లింకొకరిచేతను చెప్పించును ఈ విషయమునకు యజ్ఞఫలమున చెక్కు ఉదాహరణములు కలవు. (11 శ్లో; III 21, 23, 24, IV 29) ప్రతీహారిపేరు విజయ యనియే భాసనాటకము లన్నిట గలదు ఇట్లే యజ్ఞఫలమునను గలదు సాధారణముగా భాసుడు విష్కంభమును ఇరువురు, మువ్వురు లేక నలువురు వ్యక్తులతో నడపును ఇట్లే యజ్ఞఫలమున ఇరువురు గంధర్వులు, మువ్వురు భటులు, నలువురు కావలివారు ఆయా విష్కంభములలో పాల్గొందురు బాణుడు భాసుని గుఱించి చెప్పిన

"సూత్రధార కృతారంభైః
నాటకై ర్బహు భూమికైః
సపతాకై ర్యశో లేభే
భాసో దేవకులైరివ"

అను భావమునకు దగినట్లు యజ్ఞఫలమున కెన్నియో నిదర్శనములు గలవు యజ్ఞఫలము సూత్రధారకృతారంభము కలదే ఇందు బహు పాత్రములే కలవు ఆ పాత్రములు వేఱు వేఱు జీవిత దృక్పథములకు చెందినవి ఇందు బహు పతాకాస్థానములు నున్నవి దశరథ మహారాజు రాణులతో జరపిన సమావేశము, రావణుడు రామాస్త్రములను దిరోహితుడై నముమునే ఖండించుట, విశ్వామిత్రుని యజ్ఞము మున్నగున వింగుల కుదాహరణములు

ఇది కాక, "భాసోహాసః" అన్న జయదేవ మహాకవి వాక్యము యజ్ఞఫలమున విదూషకమగుమునను కావలి వారల సంభాషణ మూలమునను సత్యమని ధ్రువపడు చున్నది 'యజ్ఞఫల' మతిపురాతన నాటకమని యందు దాహరింపబడిన ప్రాచీన శాస్త్రగ్రంథములను బట్టియు ఇందు నామములకు సవర్ణము లనునావము ఉండియుండుట బట్టియు మనకు దేటతెల్ల మగుచున్నది

మఱియు 'యజ్ఞఫల' మున గల సలలితమైన భాషయు, స్వచ్ఛములైన యుపమానములును, సరళమైన పదములును నిది భాసకృతమే యనుటకు సాక్ష్యములు, భాసుడన్న బహు గౌరవము గల కాళిదాసు భాసుని భావముల కెన్నిటినో తనకొన్నట్టులు దృష్టాంతము లున్నవి అట్లే యజ్ఞఫలము నుండియు కొన్ని చూపవచ్చును వీనిని ద్రిప్పి కొందరు విమర్శకులు కాళిదాసు ననుసరించిన యొకకవి రచనగా యీ నాటకము వ్రాసియుండవచ్చు నను చున్నారు వైతండికుడు హేతువాదము చెప్పగా నగునని యజ్ఞఫలమున భాసుడు చెప్పినమాట అసత్యము కాదు కదా!

భాసనాటకములనుబట్టి భాసుని ప్రధాన గుణములని యేవి నిర్ణయింపబడినవో అవి యజ్ఞఫలమున గలవని పై విమర్శకు లిట్లు ధ్రువపఱిచిరి. అందుచే యజ్ఞఫలమునకు గ్రొత్త ప్రాశస్త్యము లేమైన లభించి

యందు నాటకకర్త నామాదికము స్పష్టముగా గోచరించి యీ యజ్ఞఫల మన్యకర్తృక మని నిరూపించు వఱకు నిది భాసకృతముగనే యెన్నవలెను.

యజ్ఞ ఫలము : భాసుని ప్రతిభాదికము

భాసుని యితరనాటకములందువలెనే యజ్ఞఫలమునను అతని ప్రతిభావిశేషములు లెక్కకు మిక్కిలిగా గానవచ్చుచున్నవి. ఇందు ముఖ్యముగా భాసుని పాత్రపోషణవైశిష్ట్యము నిరుపమానమైనది. అతని పద్యప్రియత్వమున కీ నాటకమును నిదర్శనమే యగును. అలంకార సంపద, సుభాషితావళి, ఆయా పాత్రల సంభాషణాచాతుర్యము, హాస్యరస పోషణము, శృంగారరస విశిష్ట పరిపోషణము, కరుణరస పోషణ, శాంతరసపుష్టి, వీరభయానక బీభత్సరసముల కొసగిన స్థానము, అద్భుతరస నిర్వహణము—ముఖ్యములగు నీ పట్టులలో భాసుని నిరుపమ ప్రతిభావిశేషములు చక్కగా బొడకట్టుచున్నవి.

పాత్రపోషణ వైశిష్ట్యము

దశరథ శ్రీరామ పరశురామ వసిష్ఠ విశ్వామిత్రాది ప్రధాన పాత్రల పోషణము నెంత యద్భుతముగా భాసు డిందు జూపినాడో అంత యద్భుతముగానే సామాన్యపాత్రలగు సుమంత్రుడు మంథర మున్నగు పాత్రముల విషయమునను గడుంగడు జాగరూకత జూపినాడు. సుమంత్రుడు మహారాజు హృదయము నెఱింగి యాతఁ డాజ్ఞాపించుటకు బూర్వమే సర్వజనములను సత్యసత్కార పరంపరలచే సంతోషపెట్టిన సన్మంత్రి సత్తముడు. ఈతడు

"జనపతి యాంతరహృదయం
బు నెఱింగి యమాత్యపుంగవుండు శుభంబుల్
పొనరించె ధర్మసంగతి
గను నపవర్గంబు పరమకల్యాణంబున్"

అన్న ప్రశంసకు పాత్రుడైనవాడు. ఈతడు వ్యర్థ ప్రసంగములలో గాని అతిప్రసంగమున గాని పాల్గొనకొల్లని యథోచిత కార్యప్రవర్తకుడు. "వైతండికుడు హేతువాదమున గొప్పకానగు ఈతనితో మనకు పని యేమి" యని యొక్క మాటలో నిరూపకుని వదలించుకొనిపోయి నిజకార్య తత్పరుడయిన యాదర్శ మంత్రిసత్తము డితడు.

ఇట్టి యోగ్యుడగు మంత్రికతనముననే దశరథ మహారాజు చక్కగా రాజ్యపాలనము చేయుటయు నా రాజ్యమున

"దొంగలు లేరు రాజ్యమున
దుష్టులు లేరను అమ్యకాల ల
క్ష్యంగన గోరువారు మను
వా రెవరు వారును దుర్యశస్కారు లె
న్నం గనరారు మందునకు. "

ఇంతే కాదు, దశరథుని పాత్రపోషణ మెంత శ్లాఘాపాత్రముగా భాసు డిందు నిర్వహించినాడో చూడుడు. దశరథుడు

"సవనశతంబు లొక్కరుడు సల్పెను,
జామదగ్నిక్ సత్కార్యముల్
వివిధము లొక్కతండు, నరివీరుల
నుక్కడగించు నొక్కటన్,
విపులగ దప్ప నొక్కడల మిత్రుల,
నొక్కట వేట కేగ ని
ట్లవిరళ కార్యభారమున నందను
దుఃఖ మొకింతయేనియున్
తరుణవయస్కు నట్లు సతతంబు
నొనర్చును పిల్వయధర్మముల్,
పరిణతి నందినన్ వయసు పాయదు
తేజము రాజచంద్రునిన్,
నరవరచంద్రు పేరు వినినన్ గనినన్
జనముల్ రతంతయేన్
దురితమువంక బోరు విడుతు ర్పాకి
లాఘము లొక్క ప్రోల్కెడిన్"

దశరథుడు రాజ్యము చేయుచుండగా

"కాలవర్షంబు గురియు మేఘంబు లెపుడు
ఈతిబాధలు లేక సస్యేందిర కృషి
ఫల మనంత మొసంగును, అలఘు పుణ్య
కలిత దైవానుకూల్యంబు కలుగబట్టి"

ఆ మహారాజునకు గల సంతృప్తికి కారణ మిది :

"కంటిని ఆత్మసౌఖ్యమున కంటె
ప్రజాసుఖ ముత్తమంబుగన్"

అతడు రాజ్యము చేయుచుండగా

"తిరిపమునింతయేనియు ధరిత్రిని
లేదు, సమస్తమానవుల్
విపులనయార్థ సంపదల విశ్రుతి
గాంచిరి, అనవస్తుడు
కృపలత గాంచువారును ప్రజా
భయులై విలపించువారలున్,
కపటము జూపువారలు నకాల
మృతిన్ గనువారు లేరిటన్"

సర్వలోకములకు సర్వకాలములకు నాదర్శప్రాయమైన రామరాజ్యమునకు ప్రాతిపదిక వేసిన మహారాజు దశరథుడు. ఈతని రాజ్యపాలనమే యిట్లున్న దన్న నిక రామరాజ్య మెట్లుండునో యూహించుకొనుడని చమత్కారముగా భాసుడు సూచించినాడు.

సందర్భాను సారముగా నిట్లు పాత్రముల శీల చిత్రణము చేయుటలో భాసుడందె వేసినచేయి. రాజనోట రాణుల శీలముల నెట్లు చక్కగా భాసుడు వ్యక్తము చేసినాడో కనుడు.

కౌసల్య

"ఉత్తమవంశ ప్రభవయు
నుత్తమపత్నియును నా మదుపలాలిత య
త్యుత్తమసుందరి"
"మానిన ముత్తియంబు ముదు
ముండటవచ్చిన లక్ష్మి, దివ్య శో
భాసముపేతకోటి సుమధన్య
లలితాంగి నాయెడందలో
భాసిలుమానినీయ పతిభక్త"

సుమిత్ర

"సర్వంసహా క్షమలోనన
గర్విణి మన్మిత్రమా సకలసంగతులన్
సర్వవశంవద"
"వ్రతనియమావళీపరమ వంద్య
కృశాంగి, ముఖాంబుజప్రభా
వితతసుభాంగి, ఉత్తమవివేకవతీ
మణి, నోటగట్టిగా
నతిన యొత్తింగియున్ బలికిపర్ద
విమలిత నేత్ర కాంతిని
వతిబహుసౌఖ్యదాయక శుభప్రద
యామె నుతింప జెల్లదే ?"

ఇంతేకాదు

దురభిమానరోషములు మంగువకు గొనదు
సర్వమిత్రసుమిత్రయా సత్యముగను
ఆత్మకామానుసారిణి అహరహంబు
నాయెడంద జయించిన నారి యామె."

ఇక రామపట్టాభిషేకవిఘ్నకారిణి యని జగముచే నేటికిని నిందింపబడుచునే యున్న కైకేయి శీలము పరమ విశిష్టముగా నితడు చిత్రించినాడు ఆమె స్వభావము నెంత చక్కగా దశరథుని నోట గని చెప్పుచున్నాడో కనుడు

"ఏకార్యంబు నెఱుంగని
యీకాంతకు ముక్కుపంద రొసగుమ గోపం
బేకాని విక్రమాన్విత
నాకష్టము బాపి యసురు నాకుంగాచెన్"

"ఈమెరోషము పరిగణియింపరాని
దసముశౌర్యప్రణయ శీలయగుటచేత
తలపచందోనుబద్ధ వృత్తంబురీతి
శీఘ్రమున నేప్రసాద సంసిద్ధ సు ర్చ"

ఈ మహాకవి భావురాలను కైకేయి చాయభాగ విభాగ ప్రసంగసమయమున రాజుతో సవతులరొడుట నెంత పవిత్రముగ మాటాడుచున్నదో చూడుడు

"అసుణవంతులకంటె మేలగుమ సుగుణి
గుణులగుణవత్తరుడు మేలు కోటిరెట్లు
భాస్వరమురాత్రి వెలుగుదీపంబుపగిది
గాని యదియెంత మధ్యాహ్నభానుముందు"

"భరతుడుగుణి యగు గుణవ
త్తరుడగు రాముండు కాన దశరథ దే రా
జ్యరమం గైకొన సుగుణా
భరణుంపతి పతినికన్న బరముసు కలదే ?"

ఇట్టే ప్రతి పాత్రము విషయమునను గడుజాగరూకతతో చూచినట్లు మాటలు వేయుచు ముక్తసరిగ తెలసిన విషయము లన్నియు వచ్చునట్లు శీలచిత్రణమును జేసిన శిల్పిరత్నము భాసమహాకవి జనకరాజర్షినిగూర్చి

"రాజత్వంబున సుస్థితుండయును
దుర్గ్రాహంబు నాబ్రహ్మత
త్తేజంబంది వటంపురాజ
ఋషి, యుత్తీర్ణుండు జ్ఞానాంబుధిన్,
భ్రాజిష్ణుండు నిరస్తసత్వయుక
విజ్ఞానంబుచే, సంసృతిన్
రాజైయున్నను శాంతి
మూర్తిపరమప్రాజ్ఞుండు"

అన్న మాటలును, ఆ మహామహుని నోట పలికించిన

"కలిగినట్టి దుఃఖంబును దొలచుకొన్న
నాను మిక్కిలి యానంద మట్టుకోక
సుఖ మెఱుంగక దుఃఖంబు చొప్పుగన్న
నొక్క కార్యము కూడను జక్కబడదు"

"కడచిపోయిన కాలాన గన్న దుఃఖ
మెంత తీవ్రలోన మఱచిన నంత సుఖము"

"కర్మపరము సమస్తంబు గాన కర్మ
విధుల శక్తుండుగా నెట్టి విఘ్నమైన
ధర్మయుక్తకర్మంబు నిత్యంబుచేయ
సజ్జనుడు నిర్మలంబైన శాంతి బడయు"

మన్న సువాక్యరత్నములును భాసుని పాత్రపోషణా నిపుణతకు నాతని పాత్రోచిత భాషాప్రయోగ కళా విశిష్టతకు నిదర్శనములు

ఇట్టే భాసుడిందు పోషించిన పరశురాముని శీలము నిరుపమానమైనది భవభూతి యంతటి మహాకవి కూడ యవతార పురుషుడగు పరశురాముని దశరథ జనకరాజర్షులు రామాదులు నోటికి వచ్చిన మాటలని

యుద్ధమునకు సిద్ధపడినట్లు తన మహావీర చరిత్రమున కల్పించినాడు. అన్ని రామద్వయ సమాగమ ప్రధానోద్దేశము యువక భృగురాము డహంకారమును వీడించుచు తన తేజమును రామతేజములో నైక్య మొనరించి తన ధను వాతని కొసగి దుష్టశిక్షణ శిష్టరక్షణ కార్యకలాప మాతనిపై నిడుచుటయే. ఈ యాంతర రహస్యమును చక్కగా గ్రహించి ఆ సమాగమ సమయమున నన్ని పాత్రముల శీలముల సత్యస్ఫుతముగా నిర్వహించిన దొక్క భాసుడే. అదియు నీ యజ్ఞఫలమున నే. క్రుద్ధుడై వచ్చిన పరశురాముని దశరథ జనకాదులు రామలక్ష్మణాదులు వసిష్ఠ విశ్వామిత్ర శతానందులు నమస్కారవచశ్శిరస్సులచే శాంత పఱచిరి. ఆ మహాత్ముడు

అది చూచి తగినవాడే యనుచు రాము నాశీర్వదించి తన కోదండము నొసంగి

"పాపుల బరిమార్పుటకై
చేపట్టుము నీవు దీని, సిద్ధులు ధర్మల్
ప్రాపించి శరణుచొచ్చిన
నే పగిదిని వారి గాచి యోపుము రామా!"

అది పాలించి తాను శాంతుండై నిష్క్రమించును. ఇంతకు వానికు చేసిన పను లెల్ల గర్వరక్షణార్థము, ఖలశిక్షణార్థము నని భాసుడు పరశురాముని నోట నే పలికించి యాతని శీల మత్యున్నతముగ బోషించినాడు.

"అలఘు బ్రహ్మవిఘాతదర్పిత మహా
గాంకారులై వైదికో
త్తుల బాటింపని క్రూర భూపకుల
నే క్రుద్ధుండనై చంపితిన్
ప్రళయాగ్ని త్వర నెల్లరన్ "

వైదికోక్తుల బాటింపని క్రూర భూపకుల జంపుటకే యవతరించి ఆ పని యైనపిమ్మట నవతారము చాలించె నని భాసుడు చక్కగా సూచించినాడు

అలంకార సంపద సుభాషితములు

స్పష్టమై స్వచ్ఛమైన భాసుని యలంకారములు ప్రతికాలాబాధ్యములై తీయదీయములు కలిగిన సుభాషితములు, నీ నాటకమున లెక్కకు మిక్కిలిగా నున్నవి

"పరులలోని యగాధంపు జలములోన
నెసగు నుత్తమ మాన శోకనము లగును
సకల రసపూర్ణ కవిచిత్త పద్మ మందు
బరగు నుజ్జ్వలమూర్తి భావంబు లనగ"
"పర వనితయైన నీమె దుష్ప్రాపయైన
నాయనన్నట్లు పయగత్తు నీమెపైని
మనసె కాద కృతార్థ కృతజ్ఞ మతి వివేక
మునకు నుత్తమ ప్రామాణ్య మన ధరిత్రి"
"అల్పకాయము కలదియే యైనసింహ
మధిక కాయముగల యేనుగ వణచు గాదె!"
"కేసరిని కుంభ తరుల తెల్లగింప గనునె!"
"కాలవశమున బున్యంబు క్షయము నొంద
సారహీనము లౌనెట్టి సంపదలును"

ఇట్టివెన్నియైన జూపవచ్చును

నవరస పోషణము శృంగారము

ఈ నాటకమున నవరసపోషణము ఆయా తావుల చక్కగా నిర్వహింపబడినది, ఇందు ప్రధాన రసము శృంగారము. ఇది మిథిలోద్యానమున సీతా రాముల పరస్పర వీక్షణములతో నారంభమై రామాను రక్తయై మూర్ఛిల్లిన సీతను రాముడు సమీపించుటతో వృద్ధియై సీతాకల్యాణమున శుభపర్యవసానము నందినది. ఇందలి శృంగారము పరమ పవిత్రమైనది. నాయకుడగు రాముని ప్రణయము అస్థానమునగాక స్వస్థానమున నగుట యొక విశేషము. మఱి యిది కేవలములగు కచకుచాది వర్ణనములతో గాక కేవలము స్త్రీ సౌందర్య ద్యోతకములగు ముఖకాంతి సౌందర్యములకే సంబంధించినది

"స్వచ్ఛశారదశశిమనోజ్ఞంబు మొగము"
"ఆజగనోహరవాంగి" "కుసుమ పేశలసుగాత్రి"
"ఆమెపూర్ణేందువదన రమ్యత్వమహహ"
"సుందరీరత్న వదనారవిందముగని
మన్మథము నాట్యమొనర్పు మహితభంగి"
మున్నగు మాటలతోడను,
"ఈమె జాషకయీ కన్న శౌర యింపు
చూడజాలక యున్నది"
"కాంచగంటిని కన్నులకవుడు నీమె
నమృతనిష్యందియౌ నీమె యాననశశి"

మున్నగు మనోహరభావములతోడనే కాని నీచ శృంగారమునకుగాని గర్హ్యమగు తీకమగు నవయువ వర్ణనములకుగాని పోక భాసు డిందలి సీతారామ శృంగారమును పవిత్రతర మొనరించినాడు

హాస్యరస పోషణము

భాసుని హాస్యరస పోషణమునకు రెండవటి యంకమునందలి విదూషక కాంచుకీయ సంభాషణము చక్కని యుదాహరణము. ఇదిగాక, నాల్గవ యంకమునకు బూర్వమునగల ప్రవేశకలో జనకరాజ ప్రాసాదమున మాళవకుడు, భద్రకుడు, దంతిలుడు, గోపిలుడు అను నలుగురు వైతాళికులు జరిపిన సంభాషణము, విదూషకుడు వచ్చిన

పిమ్మట ఆతడు విశ్వామిత్రుడు ఉభయతోముఖుడని విశృతముగా వర్ణించిన వర్ణనములు మున్నగునవి అబాధకములైన భాసుని పోస్యసంభాషణములకు సాక్ష్యములు

కరుణారసము

విశ్వామిత్రుని వెంట నరుగు రామలక్ష్మణులు గ్రామసీమల గనుచు వృద్ధగోపికతో జేసిన సంభాషణము, తమ కపకారము చేయుచున్న మృగముల నైనను జంపవలదనియు నవి యొక్కవాడు కానరానిచో విచారించెదమని యామె చెప్పిన పట్టులను కరుణారసము లలితముగా జూపబడినది

వీరభయానక బీభత్సరసములు

రాముడు తాను విడిచిన రెండుబాణములు వ్యర్థములైనపుడు వీరగర్జన మొనరించి భయంకరముగా :

"అమితం బైనప్రకాశముం గలుగు
నీయాగ్నేయ దివ్యాస్త్రము
త్తమభంగిన్ దరుసంతతిన్
క్షణములో దగ్ధంబు గాజేయుతన్
విమలాస్త్రంబటు చేయలేనిచొ డ
లన్ నిస్వెంట నే వాగుగే
హామభస్మం బొనరించిపైచుతి!
అమోఘాస్త్రంబు పార్థంబుగన్"

అన్నపుడు వీరభయానక రసములు, పిప్పల వృక్షము వాకులు చిల్లులు పడియుండుటయు, రథము గుఱ్ఱములు కానరాకుండ వాని యానవాళ్లు గనిపించుటచే గలిగి పాతిపోయిన శాలికత్రైలస్థితి గనుగొన్నపుడు బీభత్సరసము పోషింపబడినది

శాంతరసపోషణము

జనకరాజర్షిశీలపోషణమునపట్ల శాంతరసము చక్కగా నిరూపితి మగుచున్నది "ఇది శాంతరసమో జన్మాంతరమో, ఏమైనను జీవి స్వకృత్యములలో నిబద్ధమై ఎదుటివారెల్లరు తన బంధువులని భ్రమపడును ఏది యెట్లు జరుగవలయునో యట్లే జరుగును నీ చేత నేగవలయునో యటకే యేగుదువు" మున్నగు జనకుని వాక్యములు శాంతరస ప్రతిపాదకములు

"ఒక్కచెయ్యిను సూర్యుంను పెక్కగతుల
గాంతిపుంజము వెదజల్ల గాంచుమటులు
ఒక్కటయ్యును నాత్మ తా పెక్కగతుల
వివిధకృత్యంబులొనరించి వెలయుచుండు"

అన్న జనకుని విజ్ఞాన విశేషమున శాంతరసము పారముగన్నది

అద్భుతరసము

భరతలక్ష్మీ శత్రుఘ్నుల ధనుర్విద్యా ప్రదర్శనమునను, శ్రీరాముడు శివధనుర్భంగ మొనరించిన పట్టునను, శ్రీరామ లక్ష్మణులు రాక్షసులను చెక్కవిధముల బాణద్రోలి మారీచ సుబాహుల మక్కణచు పట్టునను అద్భుతరసము పోషింపబడినది అదికాక

"నలువయు విష్ణువున్ శివుడు
నారదతుంబురు లింద్రుడున్, సుమా
హాలులయి కల్పవృక్షకుసుమా
వళి చెల్లగ మంగళార్థమై
సలలితరీతి జిమ్మిరిను సర్వ
సుపర్వులు, మామమంత్రి ని
స్తుల బహు వాద్యఘోషములతో నిట
నర్తకు పెంపెక్కి ముచ్చటల్"

అను పట్టునను అద్భుతరస పోషణము గలదు

ఉపసంహారము

ఈ విధముగా 'యజ్ఞఫల'* మను నూతన భాస నాటకము నవరస సంపదలకు మనోహరాలంకార సుభాషితములకు భాసుని ప్రతిభా విశేషములకు నాలవాలమైన దనుటలో నతిశయోక్తి లేదు కాలగర్భమున లీనమైయున్న ఆ మహాకవీశ్వరుని యితర నాటకములు వితర గ్రంథములు బయలువడి సంస్కృత వాఙ్మయాకాశమున ధ్రువతారలై వెల్గొందు సుమహోత్తము త్వరలో విచ్చేయుగాక!

---

* "యజ్ఞఫల" నాటకాంధ్రీకృతి ౧౯౫౨ ఫిబ్రవరి, మార్చి, ఏప్రిలు 'భారతి' సంచికలు చూచునది.

ఆత్మపరీక్ష

1

శ్రీ వన్యాల రంగనాధరావు

"నేనెందుకు పనికొస్తాను?" అనుకున్నాడు శ్రీనివాసరావు తన ప్రశ్నకు వెంటనే తనే సమాధానం చెప్పుకున్నాడు

"ఎందుకూ పనికి రాను!" అని!

ఈ విధంగా సమాధానం చెప్పుకోవటం, కేవలం చేతకాని పని అంటూ తోచిన మరుక్షణమే శ్రీనివాసరావు అభిప్రాయం మారింది

"అదేం మాట? ఎందుకూ పనికిరాకపోవట మేమిటి? ఎవళ్ళు మాత్రం ఎందుకు పనికొస్తున్నారు? ఎవళ్ళకి తోచినట్లు వాళ్ళు ఎందుకో ఒకందుకు పనికొస్తున్నట్టే, నేనూ పనికొస్తున్నాను. నా ప్రయోజకత్వం నాది!" అనుకున్నాడు తను.

ఒక ఏడాదిపాటు పట్నంలో గడిపాక, మళ్లా స్వస్థలానికి వచ్చి, ఇరవై నాలుగు గంటలయిందేమో! అందరికళ్లూ తనమీదే ఉన్నట్టున్నాయి అంతా తన్ను వింతగా అనుమానంగా చూస్తున్నట్టనిపించింది.

పట్నం వొదిలేసి, ఇప్పుడిట్లా రావటం ఎంతవరకూ సమర్థించుకోవచ్చును?

తను చేసే ఒక పనికి కూడా ఒక నిర్ణయమంటూ ఎన్నడూ ఉండటం లేదు చేసేపనులు ఎట్లాగూ చేస్తున్నాడు పరిణామాలు చూస్తే మరోవిధంగా ఉంటున్నాయి. తను చేసేపని ఎంతవరకూ సమంజసమని ఆలోచనవస్తే, అది కేవలం సమంజసమే అని, అప్పటిమట్టుకు తోస్తున్నది తీరా ఒక పని చేశాక, ఆపని ఎందుకు చేశానా అని, ఆ తరువాత పశ్చాత్తాపం చెందవలసివస్తున్నది దీనంతటికీ కారణం ఏదీ కనిపించదు ఆత్మపరీక్ష చేసుకొనేటప్పుడల్లా, అడుగడుగునా ఇటువంటి పశ్చాత్తాపాలు పడుతున్నాడు తను. ఆత్మపరీక్ష చేసుకోకుండా ఉండడం చేతకావటం లేదు తనకు

ఈ ఆత్మ పరీక్ష చేసుకోవటానికి, ఇంత సేపటికి తనకు, వ్యవధి అంటూ చిక్కింది

ఇంటికి మైలుదూరంలో ప్రవహిస్తున్న కారవా నది అంటే శ్రీనివాసరావుకి ఎంతో ఇష్టం. నది పొడుగున, ఎన్నడో తను చూసుకున్న ఏకాంతస్థలం, ఇప్పటికీ కూడా నిర్జనంగానే ఉంది ఆ చోటు తన కంటో వచ్చింది తన ఆత్మపరీక్షలలో చాలాభాగం ఇక్కడనే జరిగినై! ఇటూ అటూ, దాదాపు వంద గజాల దూరంలో, ఎవరో తెచ్చి పడేసినట్టు, రెండు పెద్ద బండరాళ్లు రెండింటి మధ్యనుంచీ, నదిలో కొంత నీరు, చిన్నపాయగా, పోయేచోట, మరో చిన్నరాయి సుమారు ఒక ఫర్లాంగుదూరంలోనే రైలు వంతెన ఇరవై నాలుగుగంటల క్రిందట, సరిగ్గా ఇదే సమయానికి, మెయిలులో వస్తున్నప్పుడు ఈ వంతెన దాటాడు!

చిన్నరాతిమీద కూర్చొని, వెనకటి రోజులలో పద్యాలు రాసేవాడు శ్రీనివాసరావు. అక్కడే కూర్చొని, తను రాసిన రెండుమూడు నాటకాలు రేడియోవాళ్ళు ప్రచారం చేశారు! తను పత్రికలలో ప్రచురించిన అనేక కథలకు కూడా, తనకు 'ఇన్‌స్పిరేషన్' ఇచ్చింది, ఆ చోటే!

తన స్వభావం ఎటువంటిదో శ్రీనివాసరావుకి, పొత్తిగా తెలీదనలేం. దీనికి తన ఆత్మపరీక్షే బాగా దోహదంచేసింది ఎందువల్లనంటే, తనవంటి స్వభావం కలవాడు, పద్యాలు అల్లటానికీ, కథలు రాయటానికి పూనుకోవడం సాహస మనిపించింది అయినప్పటికీ ఎదుర్కొకుండా ఉండటమూ లేదు. రాయటంమానడమూ లేదు తను రాసినవాటిలో యథార్థ జీవితం ఎంతవరకూ ప్రతిబింబిస్తున్నదన్న ఆలోచన వచ్చినప్పుడల్లా, అది తనకు చేతకాని పని అనిపించింది వెంటనే మళ్ళా, చేతకాకపోవట మేమిటి? అనే అహంకారం బయల్దేరేది దేశంలో ఈనాటి పరిస్థితులూ, ఆర్థికదుస్థితీ, ఎక్కువ తక్కువలూ, వర్గభేదాలూ, వర్ణభేదాలూ, వ్యక్తిద్వేషాలూ, రాజకీయాలూ, సాంఘిక దురాచారాలూ, ఇటువంటి వాటిలో ఇమిడిఉండే సమస్యలను ఆధారంగా చేసుకొని కథలు రాసేవాడు. అయితే కథ రాయకముందూ, అచ్చుకాకముందూ ఉండే ఉత్సాహం ఆతర్వాత ఉండేదికాదు. తను

రాసినదంతా యథార్థానికి దూరమనే అనుమానం తోచేది

అయితే, ఇన్నాళ్ల తరువాత, తను మళ్ళీ, ఈనాటికి, ఇదే చోటికి, కథ రాయటానికి గానీ, పద్య మల్లటానికి గానీ, రాలేదు నిజానికి అందుకు అవసరమైన ఉద్రేకం కూడా కలగటం లేదు

తన దృష్టిలో ఎంతో ఆదర్శప్రాయంగానూ ఏకాంతంగానూ ఉన్న ఈ చోటికి, వీటన్నింటి కన్నా మరో ప్రత్యేకత ఉన్న విషయం, శ్రీనివాసరావు ఇంత త్వరలో మరిచిపోలేడు దాదాపు రెండేళ్ల క్రిందట, తన జీవితంలో ఎంతో మార్పు తీసుకొచ్చిన సంఘటన, సరిగ్గా ఇక్కడే జరిగింది ఈ రెండేళ్లలోనూ తను పొందిన అనుభవాలకి అది నాంది అయింది సరోజినిని, తను మొదటిసారి కలుసుకున్న సంఘటన అది!

ఎంత విచిత్రమైన వ్యక్తి - సరోజిని!

2

శ్రీనివాసరావుకి, ఆ రోజులన్నీ ఇప్పుడు మళ్లీ జ్ఞాపకం వచ్చి, కలవరపెట్టసాగినై నిజానికి, ఈ రెండేళ్ల జీవితాన్ని ఆత్మపరీక్ష చేసుకోటానికే, తను మళ్ళీ ఈ చోటికి వచ్చాడు.

సరోజిని, తన జీవితంలో అడుగు పెట్టడానికి పూర్వమే, అప్పటికి, అయినకాటికి చదువుకి స్వస్తి చెప్పి, సంవత్సరమై జీవితాన్ని ఎదుర్కోవడం నేర్చుకునే ప్రయత్నంలో ఉన్నాడు తను తండ్రి పెద్ద ఆస్తి లేవీ విడిచిపెట్టిపోలేదు అతను ఒక దర్జా బతుకు బతికి హటాత్తుగా గుటుక్కుమన్నాడు. తండ్రి, ఆనందంగా అన్నీ అనుభవించాలనే పోవడం, తను పూర్తిగా ఆమోదించాడు అయితే తండ్రి పోయినప్పట్నుంచీ, తనూ తల్లీ, మామయ్య పోషణలో ఉండవలసివచ్చింది ఇట్లా ఎంతకాలం సాగుతుంది? ఇక తన బతుకేదో తనే చూసుకోవాలి

ఇది, శ్రీనివాసరావు జీవితసమస్య తండ్రి పోయి సంవత్సరం కావస్తున్నది. తనకు కేవలం పాతికేళ్ళే నిండినా, ముప్ఫయి అయిదేళ్లు నిండినట్టుంటున్నది ఎందుకూ పనికి రాకుండానే, పెద్దవాణ్ణి అయిపోతున్నానేమో అనిపించేది తన జీవితంలో అప్పుడే మొదటిసారి ప్రశ్నించుకున్నాడు కూడాను—"నేనెందుకు పనికొస్తాను?" అని

తన మనస్తత్వాన్ని ఆత్మపరీక్ష చేసుకోవడంతో, తనగురించి, తనకే భయం వేయసాగింది. తను చేయగలిగేది ఏమిటో స్పష్టంగా తెలీటం లేదు

తను ఉద్యోగమనేది చేయగలడా? ఎటువంటి ఉద్యోగం చేయాలి? ఉద్యోగం అనేది ఎవరిస్తారు? తనకోసం ఏ ఉద్యోగం సిద్ధంగా ఉందని? అసలింతకీ, ఉద్యోగం అంటే ఏమిటి? ఇటువంటి ఉద్యోగప్రశ్నలన్నీ శ్రీనివాసరావుని బాధించసాగినై

ఎమ్మేలు పాసవుతున్నవాళ్ళకు దిక్కులేకుండా ఉంటున్నది తన్ను చూసేదెవరూ? తనకున్న చదువుకి ఏపాటి ఉద్యోగం వస్తుంది? పట్నంపోయి, ఏ పత్రికలవాళ్ళనైనా ఆశ్రయిస్తే, ఇంత దొరక్కపోదేమో! తన రచనలతో పరిచయమున్న పత్రికలవాళ్ళలో ఒక్కరైనా కనీసం, తనకాపాటి ఆసరా కలిగించకపోరేమో!

ఈ ప్రయత్నం చేస్తే బాగానే ఉంటుందనిపించింది శ్రీనివాసరావుకి తనవంటివాడికి ఇంతకన్నా వేరే ఆలోచనకూడా తట్టదనిపించింది తను పట్నంపోయి ఉద్యోగం చూసుకొని వచ్చేవరకూ, తల్లి, మామయ్యదగ్గరే ఉంటుంది. మామయ్య కాదంటాడా?

ఆలోచించినకొద్దీ, ఈ పద్ధతే చాలా బాగా ఉందనిపించింది శ్రీనివాసరావుకి ఉద్యోగం దొరికినా దొరక్కపోయినా, కొన్నాళ్లపాటు తిరిగి రావచ్చును అదివరకు పట్నం ఎన్నడూ పోలేదు. ఇది ఒక మార్పుగా కూడా ఉంటుంది

ఏదో ఒక పత్రికలో చేరవచ్చునని ఆలోచన బాగానే ఉంది కాని, ఏ పత్రికలో చేరాలి? ఎవరితో ఏం మాట్లాడితే, ఏం సమాధానం ఇస్తారో!

'ఉద్యోగమా?' అని ఎవరన్నా చిన్నవవ్వు విసిరితే తను ఏం చేయాలి? 'నువు ఉద్యోగం చేయటానికి కూడా పనికొస్తావా?' అనే అర్థం ఆ మాటలలో తనకు వెంటనే స్ఫురించకపోదు. తను ఎందుకు పనికొచ్చేటట్టు? ఈ ప్రశ్న మళ్లీ ఎదురైంది. చూస్తే,

ఇది, తన జీవితాంతం వెంటవచ్చే ప్రశ్నలాగా కనిపిస్తున్నది దీనికి సమాధానం ఏమిటి?

అట్టే మంది, తెలియనిచోట ఉద్యోగం దొరికేటంత సులభంగా, తెలిసినచోట దొరకదు ఈ మధ్య తనకు చాలాకాలం క్రిందటే, ఒక మిత్రుడు చెప్పి పట్నం పోయినాడు ఆ మిత్రుడు ఇప్పుడెక్కడుంటున్నాడో! వాడు—వాడిపేరు రామచంద్రం ఏ సమస్యనైనా ఇట్టే ఎదుర్కొంటాడు ప్రతీ చిన్న విషయానికీ, తనలాగ అట్టే మథనపడడు తనకన్నా ఏ రెండుమూడేళ్ళో పెద్ద అంతే వాడు, చదువు మధ్యలోనే తెగ్గొట్టుకొనిపోయినాడు ఆడవాళ్లను వల్లో వేసుకోవటంలో కనపరిచే నేర్పు, వాడు చదువులో కనపరచలేదు అయితేనేం? స్నేహితుడుగా మంచివాడే పట్నం పోగానే వాడికోసం వెదకాలి వాడి ఎడ్రసేనా తెలిసిఉంటే తను ఉత్తరం రాసేవాడే!

అస్తిమితంగా ఉంటున్న తన ఆలోచనలకు, ఈ రామచంద్రం ఇట్లా జ్ఞాపకం రావటం, ఏదో గొప్ప సమస్య ఇట్టే విడిపోయినట్టనిపించింది శ్రీనివాసరావుకి

3

శ్రీనివాసరావు 'పథకం' అడ్డం తిరిగింది! తన పథకానికి విరుగుడుగా, మామయ్య మరో పథకం ఏనాడో వేసుకొన్నట్టు కనిపించాడు.

"ఈ మాత్రానికి పట్నందాకా పోవాలిట్రా? చాల్లే, మన బతుక్కి ఇక్కడే ఏదో ఒకటి చూసుకోవచ్చు నేను మాత్రం చూడటం లేదనుకున్నావా ఏమిటి?" అన్నాడు మామయ్య

చూసిపెట్టాడు కూడానూ! సరిగ్గా తను చేస్తున్నటువంటి ఉద్యోగమే—మామయ్య, తనకు తెలిసిన ఒక ప్లీడరు దగ్గర గుమస్తాగిరీ కుదిర్చాడు ఇటువంటి ఉద్యోగం చేయటం చాలా అన్యాయమనిపించింది.

మామయ్యకు, తన అభ్యంతరం ఎందుకు తెలియచేయలేక పోయినాడో, శ్రీనివాసరావుకి అప్పట్లో తట్టలేదు. మామయ్యదగ్గర తనకు భయమని కాదు. మామయ్యపోషణలో ఉంటున్న తనకు, అభ్యంతరం చెప్పేటంత, ధైర్యం లేకపోయి ఉండొచ్చును మామయ్య, సంవత్సరంపాటు, తన్నూ తన తల్లిని పోషించటానికి, తను పట్నం వెళ్ళకుండా చేయటానికి, ప్లీడరు గుమస్తాపనిలో ప్రవేశపెట్టించటానికి కారణం కూడా లేకపోలేదు!

తనకూతురు అరుంధతికోసం, తనను మొగుణ్ణి, మామయ్య, తన పథకంతో బంధించి వేసినట్టు స్పష్టమవుతూనే ఉంది అరుంధతిని తనకే కట్టిపెట్టాలని, మామయ్య మొదట్నుంచీ ఆలోచిస్తున్న విషయం క్రొత్తకాదు.

అరుంధతిమీద తన మనసు పోయిందీ లేనిదీ స్పష్టంగా తెలీలేదు ఆ పిల్ల, చూపులకి ఫరవాలేదు అయితేనేం? చాకలిపద్దు చూడటానికి కావలసిన అక్షరజ్ఞానం కూడా లేదు ఇంట్లో ఆ పిల్ల, వంట చాకిరీ చేస్తూఉండటం తను నిత్యం చూస్తున్నటువంటిదే తన మామయ్య 'పథకం' ప్రకారం, ఇక మిగిలింది, అరుంధతిని, తన కిచ్చి పెళ్లిచేయటమే!

సరిగ్గా, ఇటువంటి పరిస్థితిలోనే శ్రీనివాసరావు జీవితంలో సరోజిని అడుగుపెట్టటం తటస్థించింది

తన ఇష్టాయిష్టాల ప్రసక్తి లేకుండా మామయ్య ఇష్టానుసారం నడుస్తున్న తనకు వ్యక్తిత్వం ఎక్కడుంది? తనమట్టుకు తనే నిర్ణయించుకుని, ఆప్రకారం చేసుకోగలిగే శక్తి ఎక్కడుంది?

ఇంతకీ తను ఎందుకు పనికొస్తున్నట్టు?

ఈ ఆలోచనలతోనే, ఒకనాడు తను తన ఏకాంతస్థలానికి పోగా, తను కూర్చొనే రాతిమీదనే సరోజిని కూర్చొనిఉంది!

అంతకు ముందు సరోజిని ఎవరో తనకు తెలీదు రెండుమూడు రోజులక్రిందటే సరోజిని అక్కడికి వచ్చింది

"మీకోసమే నేను వెతుక్కుంటూ వచ్చాను" అని, సరోజిని, మాటల సందర్భంలో అంటే, తను నమ్మలేదు. సరోజినిమీద అనుమానంకూడా కలిగింది తనకు.

సరోజినికి పాతికేళ్లుంటై. చూసినవాడే, తన కళ్లు చెదిరినై. స్త్రీలో ఎటువంటిఅందముంటుందో తనకు అర్థమయినట్టయింది.

సరోజిని, తన్ను వెతుక్కుంటూ వచ్చావన్న మాటలో, దాపరికమేమీ కనపడలేదు కుండ పగలేసినట్టుగా, ఎబ్బెట్టుగా ఉంటై ఆవిడమాటలు.

“నాలాగ మాట్లాడే స్త్రీకి పిచ్చెక్కిం దనుకుంటారు. అవునా?” అన్నది సరోజినే ఒకనాడు.

“నీలాగ మాట్లాడగలిగే స్త్రీకోసమే నే నెదురు చూస్తున్నాను అసలు, ఇటువంటి స్త్రీ ఉంటుందా? అని చాలాకాలం ఆలోచించాను నువ్వు కనిపించావు” అన్నాడు తను

“నావంటి స్త్రీని తీసుకొని, మరొక కథ రాయండి చదవాలని ఉంది నా కథే రాస్తే బాగుంటుందేమో!” అన్నది సరోజిని!

4

సరోజిని కథ యావత్తూ తెలుసుకోటానికి శ్రీనివాసరావుకి ఆట్టే కాలం పట్టలేదు ఒక వారం రోజులలో సరోజినే తనకంతా చెప్పింది

బియ్యేలో ప్రవేశిస్తా ననుకుంటూ ఉండగానే, సరోజిని చదువు మానెయ్యవలసివచ్చింది తల్లి తండ్రీ అన్నయ్యా కలిసి బలవంతాన పెళ్లి చేశారు ఆపెళ్ళికి తన ఇష్టాయిష్టాలతో ఆట్టే పనిలేకపోయింది భర్త బాగా డబ్బున్నవాడు వ్యాపారి సరోజినికి అప్పట్లో పెళ్ళిపట్లా, భర్త పట్లా, ఎటువంటి గాఢమైన అభ్యంతరాలూ కనిపించలేదు పెళ్లి అయినాకనే, భర్త తన్ను ద్రోహం చేసినట్టూ, తన వాళ్లను మోసం చేసినట్టూ తెలుసుకున్నది మోసాన్ని తనవాళ్ళు సులభంగా క్షమించి మరిచిపోయినారు గాని, తనకు జరిగిన, ద్రోహం మాత్రం సరోజిని క్షమించ వలచలేదు తన భర్తకూ, బొంబాయిలో ఉంటున్న ఒక పార్శీయువతికీ సంబంధం ఉన్నట్టు కాపరానికి వెళ్లినప్పుడే తెలిసింది తన కున్న విద్యాసంస్కారంతో భర్తకు తన అసమ్మతి తెలియచేస్తే, ఆయన కొట్టొచ్చాడు

పార్శీదాన్ని వొదిలేస్తే, కాపరం చేయటానికి తన కాట్టే అభ్యంతరం లేదనికూడా భర్తకు చెప్పి చూసింది

‘నా సొంతవ్యవహారంలో నీకు జోక్యం అనవసరం’ అన్నాడు భర్త

‘అయితే నీతో నేను కాపరం చేయలేను’ అన్నది సరోజిని.

పొమ్మన్నాడు భర్త సరోజిని ఇంటికి వచ్చేసింది

భర్త, పార్శీదాన్ని పెళ్ళిచేసుకోవడానికి పోతూపోతూ, సరోజిని ఎవడితోనో లేచిపోయినట్టు పుకారు లేవదీసి మరీ పోయినాడు తన తల్లిదండ్రుల్లాంటివాళ్ళూ, అన్నయ్యల్లాంటివాళ్ళూ ఆపుకారుని పూర్తిగా నమ్మారు ఎందుకు నమ్మారో సరోజినికి అర్థంకాలేదు

సరోజిని ఇంటికి వచ్చేస్తే, జరగవలసిన ఆదరణ జరగలేదు సరోజినికి ఒక చెల్లెలుంది ఆ చెల్లెలికీ, తనకూ మాటలు లేకుండాకూడా చేశారు.

తను ఎలాగూ లేచిపోయినట్టు అంతా నమ్మినప్పుడు, తనకు నచ్చినవాడితో నిజంగానే లేచిపోవడంలో తప్పేమీ లేదనే నిర్ణయానికి వచ్చింది సరోజిని

సరోజిని, ఈ విషయం చెపుతున్నప్పుడు, ఆమె తననే వెతుక్కుని వచ్చిందని నమ్మాడు శ్రీనివాసరావు

‘దిక్కులేని పిల్ల’ అనే పేరుతో తను రాసిన ఒక కథ సరోజినికి బాగా నచ్చటానికి, సరోజిని పొందిన అనుభవాలే కారణమయ్యాయంటూ కూడా సరోజిని చెప్పింది

ఆ కథ చదివాకనే, పత్రికవారికి ఉత్తరం రాసి, శ్రీనివాసరావు ఎడ్రెసు కనుక్కొని, సరోజిని మరి ముందూవెనకా ఆలోచించకుండా లేచివచ్చినట్టు కూడా చెప్పింది

ఇక్కడే ఆడపిల్లల స్కూలులో టీచరుగా ఉంటున్న ఒక స్నేహితురాలి ఇంట్లో సరోజిని బస చేసింది

తన్ను సరోజిని, ఎట్లా కనుక్కొని కలుసుకోగలిగిందో విన్నప్పుడు, శ్రీనివాసరావుకి నవ్వుకూడా వచ్చింది.

“ఇక్కడికి వచ్చాక, మొన్న బుక్‌స్టాలులో ఏదో పుస్తకం తిరగేస్తూ ఉండగా, అక్కడ మిమ్మల్ని ఇంకెవరితోనో చూశాను. మీ సంభాషణ విన్నతరువాత, మీరే ఫలానా అని తెల్సుకు

న్నాను. నిన్న, నేనూ నా స్నేహితురాలూ ఊరిప్ర వచ్చాం. మిమ్మల్ని, ఈ రాతిమీద దూరంనుంచే చూసి పోల్చుకున్నాను. నా స్నేహితురాల్ని అడిగాను కూడాను తను అప్పుడప్పుడు మిమ్మల్ని ఇక్కడ చూస్తూ ఉంటుందిట మీ పేరే మాత్రం తెలీదన్నది ఇక మిమ్మల్ని కలుసుకోవటం ఏమంత కష్టమైన పని!" అన్నది సరోజిని

స్త్రీలో తను ఇటువంటి విభిన్నమైన స్వభావం కోసం ఎదురుచూసిన మాట నిజం అది సరిగ్గా ఈనాటికి, ప్రత్యక్షం కాగానే అదే తన్ను ఆకర్షిస్తున్న అనుమానం వేసింది శ్రీనివాసరావుకి

ఇప్పుడీ సరోజిని బతుకేం గాను? తనగురించి ఆలోచనలన్నీ పోయి శ్రీనివాసరావుకి, సరోజిని గొడవ పట్టుకుంది ఆలోచించినకొద్దీ, తను పరస్త్రీ వ్యామోహంలో పడుతున్న అనుమానం బాధించసాగింది

నెల్లాళ్లు గడిచినై రెండు నెలలు గడిచినై. మూడో నెల కూడా కావస్తున్నది.

ప్లీడరు గుమాస్తా చాకిరీయూలాగ, తను సాయంకాలాలపూట, తన ఏకాంతస్థలానికి వెళ్లటం అలస్యమవుతున్నది ఒక్కొక్కనాడు అసలు వెళ్లటం పడేది కాదు

సరోజిని మట్టుకు రోజూ పనిపెట్టుకువచ్చేది తను వచ్చేదాకా ఎదురుచూసేది. ఒక్కొక్కనాడు, 'నిన్న మీరు రానేలేదే!' అనేది తను వచ్చాక, ఇద్దరూ ఎన్ని విషయాలు మాట్లాడేవారో, ఎన్ని వర్ణించేవారో అంతు ఉండేది కాదు ఈ ప్రపంచమంతా వారి చర్చలో గిర్రున తిరిగిపోయేది

ఒకనాడు తను సరోజినిని అడిగాడు

"నువేం చేయదల్చుకున్నావు?" అని.

"ఉద్యోగం చేస్తాను!" అన్నది సరోజిని

"అంటే!" అన్నాడు తను

"ప్రైవేటుగా బియ్యేకి, ఆ తర్వాత బియిడికి కట్టాలనుకుంటున్నాను"

"మళ్లీ ఉద్యోగం చేయటం నాకు ఇష్టం లేదు సుమా, నన్నడిగితే!" అన్నాడు తను.

"నాకు మరి తిండి ఎవరు పెడతారు? నా స్నేహితురాలు ఎంతకాలం భరిస్తుందనీ!"

"నీకు తిండి పెట్టేవాళ్లుంటే, మానేస్తావా!" అన్నాడు తను

"అప్పుడాలోచిస్తాను ఇప్పుడేం తొందర!"

సరోజినితో తనకు లభించింది సాహచర్యమూ, సాన్నిహిత్యమూ అనే సందేహం ఒకటి, కొత్తగా కలిగింది శ్రీనివాసరావుకి ఏమయినా, ఇప్పుడు, అరుంధతి అంటే విముఖత్వం పుట్టుకొస్తున్నది కొద్దికాలంలోనే అరుంధతిని తనకిచ్చి పెళ్ళిచేయటానికి మామయ్య స్థిరసంకల్పంతో ఉన్నాడు ఇది తప్పించుకోవట మెట్లా? తప్పించుకోవాలన్న అభిప్రాయం ఎందుక్కలిగింది? సరోజినిమీద తనమనసు పోతున్నదా? సరోజినికూడా ఇటువంటి ఉద్దేశంతోనే ఉన్నదనుకోవాలా? ఉండకుంటే, 'తనకోసం' వచ్చి, ఇక్కడ ఎందుకు మకాం వేస్తుంది?

మొగుడొదిలేసిన ఆడదానిమీదనా తన మనసు పోవటం?

ఇంతకీ, తన కున్న విశ్వాసా లేమిటి?

ఇంత సంస్కారంగల సరోజినిని వదిలేసిన ఆ మొగుణ్ణి ఏమనాలి? ఇప్పుడు తను సరోజినిని ఉద్ధరించటానికి ఎందుకు పూనుకోరాదూ? అయితే, ఈ ఉద్ధరింపు సరోజినికి ఇష్టమవుతుందా?

అరుంధతిని తను పెళ్లిచేసుకోకపోతే, తన బావలాంటివాణ్ణి మరొకణ్ణి, మామయ్య గాలం వేయకపోడు

కాని, సరోజిని చరిత్ర తెలిసినవాళ్ళు, ఎవరు మళ్ళీ సరోజినిని ఆదరిస్తారు? ఆ పని తనే చేయాలని రాసిపెట్టినట్టుంది.

ఈ లోపునే మరో కొడవ వచ్చిపడింది తనకు ఎవతెతోనో సంబంధం ఉన్నట్టు, ఊళ్లో ఒక పుకారు లేవటమే కాక, ఆ సంగతి మామయ్యకూ, అమ్మకూ కూడా తెలిసినట్టు అనుమానం కలిగింది అందరూ తన్ను వింతగా, కొత్తగా చూస్తారే గాని, 'నువు ఇటువంటి పని చేస్తున్నట్టు మాకు తెలిసింది. అది మా కెవరికీ ఇష్టంలేదు' అని స్పష్టంచేయరు. ఎవరికీ ఇష్టం లేనట్లే ఉన్నప్పటికీ!

ఈమధ్య తల్లి మొహం చూడాలంటే కొత్తగా సిగ్గవుతున్నది అంటే, తను చేస్తున్నపని, చెడ్డపని కింద, తనుకూడా జమకట్టుకొని, అందుకు తను

పశ్చాత్తాపపడుతున్నావా అనుకున్నాడు శ్రీనివాస రావు

"పశ్చాత్తాపం ఎందుకూ? నేను చేస్తున్నదే నాకు మంచిదిగా తోస్తున్నది" అనుకున్నాడు మళ్లీ

5

"ఏంరా? నువ్వు సరిగా పనిచేయటం లేదుట?" అన్నాడు మామయ్య ఒకనాడు

"ఎవరు చెప్పారూ?" అన్నాడు తను

"ఎవరు చెప్తారేమిటి? ఆఫీసరుగారే చెప్పారు. నువ్వేమో ఒకటి రాయబోయి ఒకటి రాస్తావుట సాయంకాలం అయిదు కొడితే మరి కనపడవుట"

"ఆ ముక్క నా ముఖంముందే ఎందుకు ఏడవలేకపోయినాడూ?" అన్నాడు తను!

"ఇది మరీ బాగుంది! పెద్దమనిషిగా ఉండక్కర్లే? అతనికి నిన్ను వొప్పగించినవాణ్ణి నేనూ!"

"అక్కర్లేకుంటే, ఉత్తరక్షణంలో మానెయ్యటానికి సిద్ధంగా ఉన్నాను" అన్నాడు తను

"ఏం? ఉద్యోగాలు పాచిపోతున్నాయనా మనవంటి వాళ్లకి?"

"ప్రపంచంలో ఈ ఒక్క ఉద్యోగమే ఉన్నట్టు మాట్లాడతావేమిటి మామయ్యా? రేపట్నుంచి, మానేస్తున్నానని చెప్పెయ్యి" అన్నాడు తను ఇట్లా అనటానికి తనకు ధైర్యం ఎలా వచ్చిందా అని ఆశ్చర్యపడుతూనే

"నువ్వు మానటానికి వీలులేదు నీ సంగతి నాకు బొత్తిగా తెలీదనుకుంటున్నావేమో!" అన్నాడు మామయ్య, హెచ్చరిస్తున్నట్టుగా

మామయ్యతో తను ఆపై చర్చించదలచుకోలేదు

ఆ సాయంకాలం, తను సరోజినిని కలుసుకొన్నప్పుడు, తను వేసిన మొదటి ప్రశ్న "మనది సాన్నిహిత్యమా? పాపాచర్యమా?"

"అంటే?" అన్నది సరోజిని

"నీకర్థం కాలేదంటే నమ్మలేకుండా ఉన్నాను సరోజినీ!" అన్నాడు తను

సరోజిని కాస్సేపు ఆలోచించి,

"అయితే, రంకేనా!" అన్నది.

ఆ సమాధానంతో, తన అనుమానాలన్నీ పటాపంచలయినట్టయింది శ్రీనివాసరావుకి ఇన్నాళ్ళూ, ఈ సరోజినిని కలుస్తున్నప్పటికీ తాకితే తంతుందేమో అన్నంత అనుమానం పీడిస్తూ ఉండేది తనకు ఈ అనుమానానికి కారణం కూడా సరోజిని ధోరణే కొన్నాళ్లు చంచలమైన మనసు కలదనుకొన్నాడు ఈ పిల్ల, ఎవరితోనూ కూడా కాపురం చేయలేదనుకున్నాడు ఇల్లు వదిలిపెట్టి వీధినపడ్డ స్త్రీ అనుకున్నాడు ఎన్ని అనుకున్నా, తన మనసుమాత్రం వేధిస్తూనే ఉండేది సరోజినిని కలుసుకోకపోతే ఉండలేననిపించేది సరోజినిని చూసినప్పుడల్లా, గుండె కొట్టుకొనేది

నీటిలో మునుగుతూ తేలుతూ, చివరికి ఏదో ఒక ఆధారంగా పైకొచ్చి, మింగిన నీరంతా కక్కినవాడిలాగా ఉన్నది ఇప్పుడు శ్రీనివాసరావుకి

సరోజినికి దగ్గరగాపోయి వణుకుతున్న చేతులతో, ఆమె చేతులు పట్టుకున్నాడు తను సరోజిని అభ్యంతరం చెప్పలేదు

తన కంతకంతకూ ధైర్యం ఎక్కువవుతున్నట్టు భావించసాగాడు

"నేను చాలా తప్పుపని చేస్తున్నానేమో!" అనుకున్నాడు ఆ మాటలు తనకు తెలీకుండానే పైకివచ్చినయ్

"మీరేంచేశారు తప్పు?" అన్నది సరోజిని

శ్రీనివాసరావు సమాధానం ఇవ్వలేదు

"మనం ఇట్లా ఉండటం మీకు తప్పుగాతోస్తే, నా మానాన నేను పోతాను మీరు మరేమీ అనుకోకండి. ఇంతకు మునిగిందేముందీ?"

"నువ్వట్లా అనుకుంటున్నావా సరోజినీ?" అన్నాడు తను

"మీకు తెలీలేదంటే, ఇప్పుడు నేను నమ్మలేకుండా ఉన్నాను!" అన్నది సరోజిని నవ్వుతూ అప్పుడు తను కూడా నవ్వాడు

పదినిమిషాలు గడిచినై

"నేను రేపు పట్నం పోవాలనుకుంటున్నాను" అన్నాడు తను.

"ఎందుకూ?"

"ఉద్యోగానికి!" అన్నాడు తను.

ఉద్యోగంకోసం ఎందుకు పట్నం వెళ్ళాలని నిశ్చయించుకున్నదీ చెప్పాడు తను.

"నువిక్కడేం చేస్తావు?" అన్నాడు మళ్లీ

ఈ మాట లంటున్నప్పుడు, తన గుండె మరో సారి తీవ్రంగా కొట్టుకోడం ప్రారంభించింది

"చెప్పాగా!" అన్నది సరోజిని

"నాకు తోచిన ముక్క చెప్పమన్నావా?" అన్నాడు తను గుండె దడ ఎక్కువయింది

"చెప్పండి "

"నువేమీ అనుకోకపోతే— చెప్పటానికి— ఇన్నాళ్లకిప్పుడు సాహసిస్తున్నాను" అన్నాడు తను గుండె దడ ఇంకా ఎక్కువయింది

సరోజిని నవ్వింది

"నువు కూడా పట్నం వచ్చేయరాదూ?" అనేశాడు తను అమిత వేగంగా కొట్టుకుంటున్న గుండె, చప్పున ఆగిపోతుం దనిపించింది

సరోజిని ఆలోచిస్తున్నది

"నాతో వొచ్చేయటానికి, నీకు అభ్యంతరం లేదుగదా!" అన్నాడు తను

"లేదు" అన్నది సరోజిని

రెండో కంటికి తెలీకుండా, మర్నాడు తను, సరోజినితోపాటు ఎట్లా వెయి లెక్కాడో తనకే తెలీ లేదు!

6

సరోజినితోపాటు, శ్రీనివాసరావు పట్నం చేరుకొని వెళ్లాళ్ళయింది. ఈ పెల రోజులలోనూ ఒక బసకుదుర్చుకున్నాడు పదిహేనురోజులపాటు పట్నమంతా గాలించగా, ఒక వారపత్రికలో ఉద్యోగం కుదిరింది దాన్ని సంపాదకత్వం అవటానికి వీలు పడదు పత్రిక అచ్చయి బయటపడి, వలుగురి చేతులకూ అందటానికి ఎన్నిపనులు చేయాలో, అన్నీ దాదాపు తనే చేయాలి. పత్రికాధిపతి 'కవిపెట్టిన' ఒకానొక 'సర్వరోగ నివారిణి'ని ప్రచారంచేసుకు రావటమే ఆ పత్రిక పరమార్థం. పత్రికాధిపతి, తనకు నెలకు మొదట్లో నూరు రూపాయలు ఇస్తానన్నాడు పత్రికకున్న అయిదువేల కాపీల ప్రచారమూ పాతికవేలకు పెరిగినప్పుడు మరో యాభై ఎక్కువ చేస్తానని మాటిచ్చాడు.

సరోజిని, తను కూడా ఏదైనా చిన్న పనిలో ప్రవేశిస్తా నన్నది

"మాత్రాం లేద్దూ" అన్నాడు తను

పాటలనుంచి ప్రస్తుతం క్యారియర్ తెప్పించుకుంటే, ఇద్దరికీ ధారాళంగా సరిపోతున్నది

ఒకనాడు తనకు, మామయ్య దగ్గర్నుంచి ఉత్తరం వచ్చింది

" నువిట్లా మా అందరి కళ్లూ కప్పి పారిపోవటం చాలా ఘోరం నువు పట్నంలో ఉన్నావనీ ఏదో పత్రికలో పనిచేస్తున్నావనీ తెలిసింది నీకు ఉద్యోగం దొరికినందుకు మేమెవ్వరమూ సంతోషించటం లేదనుకోవద్దు కాని, నువు ఎవతెనో లేవదీసుకుపోయినట్టు ఊరంతా గుప్పుమున్నది నువు చేసిన పనివల్ల నేను తలెత్తలేక పోతున్నాను ఇది నువు తెలీకుండా చేశావంటే నమ్మలేను మీ అమ్మ నీకోసం బెంగపెట్టుకున్నది నువు పట్నం పోతానన్నప్పుడు నిన్ను పంపించని తప్పు నాది ఇప్పుడు నువు చేసిన పనికి నాకేమీ కోపం లేదు వెంటనే వచ్చి పెళ్లి చేసుకుంటే సంతోషిస్తాను "

వారం రోజులు పోయినాక దీనికి సమాధానం రాశాడు తను

" నువు నా మీద ఏమైనా ఆశపెట్టుకుంటే అది విడిచిపెట్టుకోవటమే మంచిది ఇప్పట్లో నేను రాలేను వీలున్నప్పుడు మాత్రం రాకపోను బెంగ పెట్టుకోనవసరంలేదని అమ్మకు చెప్పు అమ్మకోసం డబ్బు పంపిస్తున్నాను "

ఉత్తరంతో పాటు, పాతిక రూపాయలు ఎడ్వాన్సు తీసుకొని, మనియార్డరు చేశాడు శ్రీనివాసరావు

సరోజినీ, తనూ దాదాపు భార్యభర్తగానే చెలామణీ అయిపోతున్నారు దీనికి కొంత నిజాయితీ కల్పిద్దామనే ఆశ తనకు లేకపోలేదు అందుకే ఒకనాడు తను,

"మనం పెళ్లి చేసుకుందామా?" అన్నాడు

"మీకు పెళ్లిలో అంత నమ్మకముందా? నాకు

ఒక పెళ్లితో కలిగిన అనుభవంతో అసలు నమ్మకం లేకుండాపోయింది!" అన్నది సరోజిని.

"మనల్ని చూసి అంతా భార్యాభర్తలను కుంటున్నారేమో!" అన్నాడు తను,

"అనుకోనీయండి మంచిదేగా! ప్రజలట్లా అనుకోవటానికేగా పెళ్లి! మన గురించి అంతా అనుకోవలసిందే అనుకొంటున్నప్పుడు, వేరే తంతు కూడా జరగాలా ఏమిటి? మీకిలా ఉండటం బాగా లేదా?"

"నాకింకా ఒక పెళ్లైనా కాలేదు మరి!" అన్నాడు తను!

"అయినా వాళ్ల అనుభవాలతో మీరు మీ దృక్పథం మార్చుకుంటారనుకున్నాను!"

"నీకు నాలో నమ్మకం లేదన్న మాట" అన్నాడు తను

"పెళ్లి చేసుకోక పోయినంత మాత్రాన ఒకరి మీద ఒకరికి నమ్మకం ఉండదా?

ఉంటుందని మనం ఎందుకు ఋజువుచేయకూడదూ? నేను చేయదలచుకున్నాను"

శ్రీనివాసరావు, సరోజినితో అనవసరంగా వాదన పెంచుకోదలచలేదు ఇంతవరకూ తను చవిచూడని స్వర్గసుఖం ఇప్పుడు సరోజిని ఇస్తున్న దనటంలో తన కెటువంటి సందేహమూ లేదు ఈ స్వర్గసుఖాన్ని చేతులారా పాడుచేసుకోవటం మతిలేని పని! అయితే, పెళ్లి అనేది జరిగిపోయిన పక్షంలో, తన వాళ్ళకి తెలీకుండా చేస్తున్నా ననుకుంటున్న 'తప్పు' కాస్తా 'ఒప్పు'గా మారి, తన బాధ కొంత తీరుతుందని మాత్రం ఆశించాడు శ్రీనివాసరావు పెళ్ళి అనవసరం లేదని సరోజిని ఖచ్చితంగానే చెప్పినట్టు భావించిన తనకు, కొద్దిగా ఆశాభంగం కలగక పోలేదు

ఒకనాడు తను ఇంటికి వస్తూవుండగా హఠాత్తుగా బస్సులో రామచంద్రం కనిపించాడు

"ఏమోయ్! నువ్వుకూడా చేరుకున్నావా పట్నం! ఎక్కడేమిటి ఉద్యోగం?" అన్నాడు రామచంద్రం తన్ను చూడగానే

"నువ్విక్కడే ఉన్నావన్నమాట! ఏం చేస్తున్నావు!" అన్నాడు తను.

రామచంద్రం తన పక్కనే ఖాళీగా ఉన్న సీటులో కూర్చున్నాడు

"ఇక్కడికొచ్చాక ఇది నాలుగో ఉద్యోగం మనకి ఈ జీవితం ఇంతే! ఒకటే మనకి స్థిరంగా ఉండేటగా! ప్రస్తుతం ఒక ఇన్స్యూరెన్సు కంపెనీలో ఆర్గనైజర్ గా ఉంటున్నాను బాగానే ఉంది మరో ఆరు నెలల్లో మా వాళ్లు ఢిల్లీలో బ్రాంచి పెడ్తున్నారు అక్కడికి బ్రాంచి మేనేజరుగా పంపుతామని మాట ఇచ్చారు" అన్నాడు రామచంద్రం

"నీ పని బాగుందిలే మీ ఇల్లెక్కడ?" అన్నాడు తను

"అడయారులో, ఇల్లు తీసుకున్నానే ఒక్కణ్ణే! రాకూడదా నాతో? అన్నట్టు నువ్వెక్కడున్నావు?"

"నేను మైలాపూరులోనే వుంటున్నాను దిగు ముందు మా యింటికి రా తరువాత నీ యింటికి పోదాంలే" అన్నాడు తను

"సంసారంతో సహా వచ్చావా యేమిటి?" అన్నాడు రామచంద్రం బస్సు దిగుతూ

ఈ ప్రశ్నకు తను కొద్దిగా నవ్వాడు

"ఎందుకు నవ్వుతావు?"

"ఏం చెప్పాలో తెలీక!" అన్నాడు తను

"అంటే?"

"పెళ్లి చేసుకోబోతాం లే!"

"ఓహో! ఏదో పిట్టనుపట్టి తెచ్చావన్న మాట!" అనేశాడు రామచంద్రం తనవీపు చరుస్తూ

తనకీమాట కొద్దిపాటి కష్టంగా తోచక పోలేదు కాని, తనేమీ సమాధానం ఇవ్వలేదు మొదట్లో, తను అట్లా అనేసినందుకు మాత్రం శ్రీనివాసరావు నాలిక కొరుక్కున్నాడు తనకు తెలీకుండా కొన్ని కొన్ని పనులు చేస్తూ ఉండటం, కొన్ని కొన్ని మాటలు అనేస్తూ ఉండటం జరుగుతూనే ఉంది ఆత్మపరీక్ష చేసుకుంటే, వీటికి స్పష్టమైన కారణం కనపడదు ఇక కొన్ని సమయాల్లో ముప్పు తెచ్చిపెట్టగలవని కూడా ఆ క్షణంలో తోచదు.

ఇల్లు చేరుకోగానే, తను సరోజినికి రామచంద్రాన్ని పరిచయం చేశాడు

సరోజిని, ఇద్దరికీ కాఫీ తెచ్చి ఇచ్చింది తనూ ఒక కప్పు తెచ్చుకొని, వారితో పాటే కూర్చున్నది

"ఇంతకీ నీ ఉద్యోగం ఏమిటో చెప్పావు కావు!" అన్నాడు రామచంద్రం

తన ఉద్యోగం గురించీ, సెలసరి జీతం గురించీ అన్నీ చెప్పాడు తను

"ఈ రోజులలో ఏం సరిపోతుంది?" మా కంపెనీలో చేరతావా?" అన్నాడు రామచంద్రం

"థాంక్స్! నేనా పని చేయలేను" అన్నాడు తను నవ్వుతూ.

"పోనీ, నేను పనికొస్తానా?" అన్నది సరోజిని సరోజిని అట్లా ఆ ఘడియలో ప్రశ్నిస్తుందని తను ఊహించలేదు

"మీరా! మీరా! " అన్నాడు రామచంద్రం అతను అట్లా ఆశ్చర్యపడుతున్నప్పుడు, సరోజిని కళ్లలోకి చూస్తూ ఉండటం తను గమనించాడు

"నాకు ఉద్యోగం చెయ్యాలని ఉంది చాలా కాలంబట్టి ఇంట్లో ఇట్లా గడపటం కష్టం" అన్నది సరోజిని

"మీరు కోరితే, ఉద్యోగం ఇవ్వనివాళ్లెవరుంటారు? ఆలోచిస్తాను" అన్నాడు రామచంద్రం

"నేను డిగ్రీలూ గిగ్రీలూ పాసు కాలేదు సుమండీ!" అన్నది సరోజిని నవ్వుతూ

"నేను పాసయ్యానా యేమిటి! డిగ్రీలు పాసు కానవసరం లేకుండా దొరికే ఉద్యోగాలు కూడా లక్ష ఉన్నాయి!" అన్నాడు రామచంద్రం

సరోజిని తనకేసి చూసింది 'ఆయన నాకు ఉద్యోగం ఇస్తే, నేను చేయటం, మీకు ఇష్టమే అనుకుంటాను!' అన్నట్టుగా. ఆ చూపు తనకు అర్థమయింది కాని, సరోజిని ఉద్యోగం చేయటం తనకు ఇష్టం లేదని ఎట్లా చెప్పాలో తెలీలేదు

ఆ రాత్రి పడుకోబోయేముందు, శ్రీనివాసరావు ఆత్మపరీక్ష మళ్ళీ ప్రారంభమైంది. సరోజిని ఉద్యోగం చేయటం తనకు ఎందుకు ఇష్టం లేదు? ఆలోచించినకొద్దీ, ఇందులో తన స్వార్థం కొంత కనిపిస్తున్న మాట నిజం కాని తనలో ఉన్న ఈ స్వార్థం, మగవాడన్నవాడికి, ఎవడికైనా కొద్దో గొప్పో ఉండకపోదు ఆ స్వార్థం ఒక్కొక్కరిలో ఒక్కొక్క విధంగా ఉంటుంది సరోజినిని పెళ్ళి చేసుకొని, తన సొంతం చేసుకోవాలన్న స్వార్థమే, సరోజిని ఉద్యోగం చేయటానికి ఒప్పుకోలేదు

తన అభిప్రాయాలకు సరోజిని ఎదురుతిరుగుతున్నట్టు కనిపించసాగింది మొన్న మొన్న కలసిన ఈ పొత్తుకి, ఇంత త్వరలోనే అడ్డంకులా!

సరోజిని, తన పోషణలోనే ఉండాలన్న భావంకన్నా, సరోజిని, కేవలం తనదే అయిపోవాలన్న భావం ఎక్కువగా ఉన్న తనకు, సరోజిని, అప్పుడే దూరమవుతున్న చిహ్నాలు పొడగట్టసాగినై.

ఎంతమంది భార్యలు ఉద్యోగాలు చేయటం లేదూ? వాళ్ళంతా హాయిగా బతకటం లేదూ? పోతే, సరోజిని, కేవలం తన భార్యేనా కాదు. ఉద్యోగం చేస్తున్నప్పటికీ తనకు దూరమైపోదనుకోటానికి, ఇప్పుడు, నీ ఉద్యోగప్రయత్నం మానెయ్యి అనటానికి భార్యమీద ఉండే అధికారం తనకు సరోజినిమీద లేదు భార్యకాదు గనక!

అసలు, ఇంతకీ, తనదే బుద్ధిపొరపాటేమో! ఆ రామచంద్రంగాణ్ణి, ఇంటికి తీసుకురావటం, ఇంత కొచ్చింది వాడు వచ్చినట్టే వచ్చి, మెల్లగా పుల్ల పెట్టిపోయినాడు వాడి సంగతి తనకేం తెలీదు గనక?

7

శ్రీనివాసరావు భావించినట్టే, ఆ రాత్రి తనకూ సరోజినికీ కొంత ఘర్షణ జరిగింది

"అయితే, నువ్వు ఉద్యోగం చేయాలనే సంకల్పించావన్నమాట!" అన్నాడు తను

"అందుకు మీరు ఇష్టపడితే నా కెంత ఆనందంగా ఉంటుంది!" అన్నది సరోజిని

"నా కొచ్చేదాంతో, మనం కేవలం ముష్టి బతుకు బతకటం లేదుగా? నువ్వు కూడా సంపాదన ప్రారంభించవలసినంత అవసరం లేదని నా అభిప్రాయం" అన్నాడు తను.

"శాస్త్రీ కూస్త్రీ చదువుకున్నాను గనక ఇంట్లో ఎట్లా గడపగలను చెప్పండి! తలవొంపులకు గురి అయ్యే ఉద్యోగం కాదుగా! ఇంతకన్నా ఎక్కువ రాబడి ఉంటే కాదంటామా మరి!"

"రామచంద్రం సంగతి నీకు తెలీక అట్లా మాట్లాడుతున్నావు సరోజినీ! వాడు ఎంతకైనా తగిన వాడు!" అనేశాడు తను మళ్లా! తనలో గూడుకట్టు కొన్న స్వార్థం తనకు తెలీకుండా, తనచేత ఇటు వంటి మాటలు అనిపిస్తున్న విషయం శ్రీనివాసరావుకి చాలా కాలానికిగాని తెలిసిరాలేదు

"పోనీ మీరు ఇంకెక్కడైనా, నాకోసం ప్రయత్నించి పెట్టండి కాదన్నానా?" అన్నది సరోజిని

"నా కిష్టంలేదు సరోజినీ!" అన్నాడు తను

"మనం ఈ విషయంలోకూడా ఒక అభిప్రాయానికి రాలేకపోతున్నందుకు, నాకు విచారంగా ఉంది చెప్పొద్దూ! పెళ్ళివిషయంలోకూడా మన అభిప్రాయాలు వేరైనా పెళ్ళి అనే ఒక విషమైన మనిషిలేకుండా బతకలేమూ అనే నా పట్టుదల. స్వతంత్రంగా గణించుకోలేమూ అనే నా విశ్వాసం నా విశ్వాసాలమీద మీకు గౌరవం లేకపోవచ్చు ఆడదానికి ఇటువంటి అభిప్రాయాలు కలగడం మీకు వింతగా తోస్తున్నదనుకుంటాను నేనేం చేసేది!"

"అబ్బే! నీవంటిదానికి కలగవలసిన అభిప్రాయాలే కలుగుతున్నాయిలే, ఆశ్చర్యం దేనికి?" అన్నాడు తను ఊరుకోకుండా

శ్రీనివాసరావు తను ఊహించి, ఆమోదించిన స్వతంత్రానికీ, సరోజిని స్వతంత్రానికీ ఎక్కడా సంబంధంలేదు. తను అనుకున్న స్వతంత్రానికి పరిమితులూ సరిహద్దులూ కనిపిస్తున్నాయి సరోజినిది సరిహద్దులులేని స్వాతంత్ర్య దృక్పథం అని తన కిప్పుడు తెలుస్తున్నది

ఆ రాత్రికి, వారి సంభాషణ అటే సాగలేదు శ్రీనివాసరావు మాత్రం, 'నేనేం చేయగలను? నే నెందుకు పనికొస్తాను?' అనే తన మామూలు ప్రశ్నలకు సమాధానాలు వెతుక్కుంటూ నిద్రపోయినాడు

ఒక వారంరోజులు, ఉభయులూ, ఏమీ జరగనట్లే ఎట్లా ప్రవర్తించారో, తలుచుకుంటే, ఇప్పుడు తనకే ఆశ్చర్యం వేస్తున్నది

ఈ మధ్య మామయ్య మళ్ళీ ఉత్తరం రాశాడు. "ఈ ఉత్తరం అందినవెంటనే నువ్వు రాకుంటే, నేనే బయల్దేరి వస్తున్నాను, నీ తల్లిని ఎందుకంత దుఃఖ పెడ్తావు చెప్పు?"

శ్రీనివాసరావుకి, పెద్ద ద్రోహం చేస్తున్నట్టు తోచసాగింది సరోజినితో లేచివచ్చి, తను దాదాపు కాపరం జరిగించటం గొప్ప నేరంగా తోచింది అప్పుడే కొన్ని నెలలయింది తను ఈ కాపరంలో పడి!

ఆ వేళ పత్రికలన్నీ పోస్టుచేయవలసిన రోజు కావటంవల్ల, శ్రీనివాసరావు కొంచెం ఆలస్యంగా ఇల్లు చేరుకున్నాడు దానికితోడు తలనొప్పి కూడా పట్టుకున్నది

ఇల్లు చేరుకునేసరికి, ఇంటి తలుపు తాళంవేసి ఉంది

సరోజిని, ఇట్లా, తనకు తెలీకుండా ఎన్నడూ ఇంతవరకూ, బయటకు వెళ్లలేదు

ఇవేళ సరోజిని చేసిన ఈ పని తన గుండెలో పెద్ద గాయం చేసింది

ఎక్కడికి వెళ్ళిఉంటుంది? ఆ రామచంద్రం గాడు వచ్చి తీసుకుపోలేదు కద!

తను ఊహించినంతా అయింది చేసేదిలేక, తను వీథిలో ఎదురుచూస్తూ నిలబడ్డాడు ఇంకో పది నిమిషాలకే సరోజిని వచ్చింది

"వెధవది బస్సు సరిగా దొరకలేదు ఆడయారు వెళ్లివచ్చేను." అన్నది సరోజిని తాళంతీస్తూ,

"రామచంద్రం దగ్గిరికా?" అన్నాడు తను పొంగివస్తున్న కోపం బలవంతాన అణుచుకుంటూ.

"ఆయనే సాయంకాలం వచ్చి, నాకు ఉద్యోగం దొరికిందన్నారు. అర్జంటుమీద సంతకం చేయటానికి, కంపెనీకి రమ్మన్నారు. ఇంతలో పోయిందేముందని వెళ్లాను. అక్కడనుంచి, వాళ్లింటికి వెళ్ళాం" అన్నది సరోజిని ఏ మాత్రమూ తడుముకోకుండా.

"ఏమిటా ఉద్యోగం?" అన్నాడు తను ఇంకా కోపంతోనే.

"ఆ ఉద్యోగానికి, ఒక పేరంటూ లేదు. ఉత్తరాలు రాయడం, మొదలైన చిన్న పనులన్నీ చేయాలి అంతే. నూరు రూపాయ లిస్తారు." అన్నది సరోజిని గదిలోకి పోతూ.

ఆమె వెంట తనూ గదిలోకి వెళ్లాడు.

"ఏమిటి చాలా కోపం వచ్చినట్లుంది. ఇంతలో ఏం ప్రమాదం జరిగిందనీ?" అన్నది సరోజిని, తన వేపు తిరిగి.

"ఉద్యోగంలో, నీ యిష్టం ప్రకారం చేరావు. నువు స్వతంత్రురాలివి. నిన్ను నే నేమనగలను! ఏమనటానికి నాకు హక్కు లేదు. నీలో నేను చూశానను కున్న స్వతంత్రం, ఈ విధంగా పరిణమిస్తుందని మాత్రం, నే ననుకోలేదు. ఉన్నమాట చెప్తాను" అన్నాడు తను కొంత కసితీర్చుకుంటూ.

"మీ రట్లా భావిస్తే, నేను మాత్రం ఏం చెప్పేది? ఈమాత్రం దానికి, ఆయన నన్ను ఎత్తుకు పోవటం లేదుకద!" అన్నది సరోజిని.

"దానికే ఇది నాంది" అన్నాడు తను తనకు తెలీకుండా చప్పున.

8

రామచంద్రం పూర్తిగా తన్ను మోసం చేశాడనాలి. వాడు సరోజినిని కాస్తా తన్నుకుపోవాలనే చూస్తున్నాడన్నది స్పష్టంగా తెలుస్తూనే ఉన్నది. ఉద్యోగ మిప్పించినట్టు ముఖ్య పెట్టినవాడు ఇంకా ఏదన్నా చేయగలడు. కాని, తనేం చేయాలి? ఎందుకు పనికొస్తున్నట్టు? సరోజినిని తను ఇంత గాఢంగా ప్రేమిస్తున్న విషయం సరోజినికి తెలీదా? ఆమె, తన్ను ఇన్నాళ్లూ ప్రేమించడం లేదా? బతుకు తెరువు చూసుకోటానికి సాగించిన నటనేనా?

ఈ క్షణంలో, రామచంద్రంతో పోట్లాడ గలిగే శక్తి తన కున్నదా? ఒక ఆడదానికోసం ఇద్దరు కుమ్ములాడుకోవటం ఎంత నీచం? తన జీవితంలో ఈ ఘట్టం ఏదో ఒక మామూలు సినిమా కథలాగా పరిణమించటం ఎంత దురదృష్టం!

ఇక, సరోజిని, తనకు తీరికగా ఉన్నప్పుడల్లా కనిపించకపోవచ్చు. ఈ ఆలోచన కూడా స్వార్థంగానే ఉంది. సరోజినికి మట్టుకు స్వార్థం లేదనా! స్వార్థరహితంగా ఎవడు మాత్రం ఏపని చేస్తాడు? స్వార్థరహితంగా ఉండాలనుకోవటం కూడా ఏదో అన్నట్టు, స్వార్థమే కాకుంటే మరేమిటి?

నెలరోజులు గడిచినై. రోజులన్నీ మామూలుగానే గడుస్తున్నాయి. అయితే, తనకుమట్టుకు, ఈ నెలరోజులూ చాలా దుర్దినాలుగానే తోచినై.

మామయ్య ఉత్తరానికి, తను ఏ సమాధానమూ ఇంతవరకూ ఇయ్యలేదు. మామయ్య ఎప్పుడు వచ్చి పడ్తాడో అనే బెంగ ఒకటి తనకు పట్టుకుంది.

సరోజిని రోజూ 'ఆఫీసు'కి వెళుతున్నది. ఒక్కొక్కరోజు ఆలస్యమయితే, రామచంద్రమే దిగబెడతాడు. ఇది చూస్తూ ఊరుకోవటం తప్ప, తను చేయగలిగే దేదీ కనిపించటం లేదు—రామచంద్రం పలకరిస్తే, తను పలకటంతప్ప!

ఒక్కొక్కనాడు సినిమా రాత్రి ఆట చూసి వచ్చేది సరోజిని—రామచంద్రంతోపాటు. తనకిది మరీ కంటకంగా తోచేది. సరోజిని పెళ్లి ఎందుకు అక్కర్లేదన్నదో, తన కిప్పుడు పూర్తిగా అర్థమవుతున్నట్టున్నది.

దినదినానికీ ఎక్కువవుతున్న ఈ మనోవ్యథలో, ఇటువంటి జీవితం ఎన్నాళ్లు గడపటం? తన కొక ఇల్లూ, సంసారం ఉండాలనే కోరిక ఎంత దెబ్బతిన్నదో ఇప్పుడు తెలుస్తున్నది. సరోజినిని గుడ్డిగా లేవదీసుకువచ్చిన ఫలితం అనుభవిస్తున్నట్టు తోచసాగింది.

సరోజినిలో కూడా కలిగిన మార్పు తను కనిపెట్టకపోలేదు. ఆమె ఇప్పుడు మునుపట్లా మాట్లాడటం లేదు, ఏదన్నా మాట్లాడితే, తన ఆఫీసు వ్యవహారాలు చెప్తుంది. రామచంద్రం గొప్ప హృదయంగలవాడంటుంది. మొదట్లో తనుకూడా అట్లా అనే ఊహించింది!

సరోజినిని అర్థం చేసుకోవటంలో గొప్ప పొరపాటు పడ్డట్టనిపించింది. అసలు సరోజిని మనస్తత్వం ఏమిటో తనకు సరిగా అంతుపట్టలేదు. తన్ను భర్త విడిచిపెట్టాడని చెప్పినప్పుడు, ఆ విషయం ఆనాడు తను పూర్తిగా విశ్వసించటంలోనే పప్పులో కాలు వేశాననుకున్నాడు. భర్తను విడిచిపెట్టి, తన్ను మరిగినట్టే, ఇప్పుడు తన్ను విడిచి, రామచంద్రంగాడ్ని

మరగలో ఉన్నది. ఈ సరోజిని ఏ పురుషునితోనూ స్థిరంగా కాపురం చేయలేదన్నమాట. ఏ ఇంగ్లండులోనో, అమెరికాలోనో పుట్టవలసింది, తప్పిజారి ఈ దేశంలో పడింది! సరోజిని మొట్టమొదట తన్ను కలుసుకొన్నప్పుడు సరోజినిలో ఈ గుణం తను చూడలేకపోవటం, తన అజ్ఞానం, అనుభవశూన్యత, కాకుంటే మరేమిటి?

అసలు, తనూ సరోజినీ ప్రేమించుకొంటున్నట్టా లేనట్టా?

ప్రేమేమిటి ప్రేమ! అసలు ఎక్కడుందీ ప్రేమ? అంతా మట్టిగడ్డ! తనకూ సరోజినికీ మధ్య ఉంటున్నది ప్రేమ అనుకోడానికి వీలులేదు. తనూహించిన ప్రేమ అనేక విశ్వాసాలతోనూ, త్యాగాలతోనూ కూడుకున్నది

ఇక్కడికి 'ఎడ్వంచరు'కి స్వస్తి చెప్పి, సెలవు మీద చక్కగా ఇంటికి పోయి ఆ అరుంధతి నే పెళ్ళి చేసుకుంటే మంచిదిగా తోచింది శ్రీనివాసరావుకి.

ఏదో ఒకనాటి పొరపాటువల్ల తన కాలు జారిందని ఒప్పుకొని, ఈ బురదలోంచి, ఇప్పటికైనా కాలు తీసి కడుక్కోవటం బుద్ధిమంతుని లక్షణం!

"నే నొకసారి ఊరికి పోయివస్తాను" అన్నాడు తను

"అమ్మను తీసుకొస్తారా?" అన్నది సరోజిని

"ఎందుకూ? ఎక్కడుంటుంది తెస్తే?"

"ఏం? మనతోపాటు ఉండదూ?"

"బాగా చెప్పావు! మా అమ్మ మన వ్యవహారం వింటే, ఉరిపోసేసుకుంటుంది!" అన్నాడు తను కాస్త ఎత్తిపొడుపుగా

"ఏం! మనం మామూలు భార్యాభర్తలల్లే ఉంటున్నామన్న నమ్మకం మీకు లేదా? నా కా నమ్మకముంది చిల్లరమల్లర అభిప్రాయభేదాలు ఎంత వాళ్ళకైనా వస్తాయి వాటినే మనసులో పెట్టుకొని, తోచినకాటికి నిర్ణయాలు చేసుకుంటూ ఉంటారా?"

మాటలలో ఎంత నేర్పు! ఈ నేర్పరితనానికే తను ఇదివరకు ముగ్ధుడైపోయి దాసుడైనాడు కద! మళ్ళీనా! తను పనికొచ్చే దట్లానో ఋజువు చేసుకోవలసిన సమయం వచ్చిందనుకున్నాడు తను.

"ఉహూ! మనం - మీరూ నేనూ, మామూలు భార్యాభర్తలల్లేనే ఉంటున్నాం సందేహ మేమిటి? మామూలు భర్తలు అంతా కూడా తమ భార్యల్ని ఇతరులతో సినిమాలకు వెళ్ళనిస్తారు ఇష్టం వచ్చిన ఉద్యోగాలు చేసుకోనిస్తారు ఒక్కొక్క రాత్రి భార్యలు ఇంటికి రాకున్నా దిగులుపడరు" అన్నాడు తను గుండెలో మంటంతా వెళ్ళగక్కుతూ

"నామీద మీకు ఉన్నట్టుండి ఇంత అనుమానం ఎందుకు పుట్టిందో అర్థం కావటం లేదు అసలు మొగాడి బుద్ధే ఇంతే నేమో!"

"ఆడదాని బుద్ధికన్నానా?"

"కనీసం నావంటి ఆడది, తనకు న్యాయమైనదని తోచింది చేస్తుంది"

"నిజమే ఆ చేస్తున్న పనివల్ల, తనతో సంబంధంగలవారికి ఏం నష్టం వస్తుందనిగానీ, ఏ బాధ కలుగుతుందనిగానీ కూడా నీవంటిది ఆలోచించదు"

"చూడండి! మన వాదనకి అంతంటూ ఉండదు మీరు మిమ్మల్నీ, నే నేమో నన్ను సమర్థించుకోటానికి ప్రయత్నిస్తాం ఎవరి విశ్వాసాలు వాళ్ళవి నేను మిమ్మల్ని ఏవిధంగానూ అన్యాయం చేయలేదని నా అంతఃకరణే చెప్తున్నది అసలు నేను ఎవరికళ్ళూ కప్పే స్వభావం కలదాన్ని కాను! నా మీద మీకున్న అనుమానాలకి ఆధారం లేదు కూడాను ఈమాట నేను చెప్తే మీరు నమ్మకపోవచ్చును నమ్మించటానికి నేను ఎక్కువ శ్రమకూడా పడను అటువంటి పనిలో నాకు విశ్వాసం లేదు మిమ్మల్ని నమ్మి నేను మీతో ఎట్లా ఉండగలుగుతున్నానో, అదేవిధంగా నన్ను మీరునమ్మి, నాతో ఉండగలరనే విశ్వసించాను ఈ విశ్వాసంలో అర్థంలేదని మాత్రం ఋజువుచేయకండి" అన్నది సరోజిని

మళ్ళా ఎంత పసందైనమాటలు! ఎక్కడో నేర్చుకున్నట్టే మాట్లాడి ఇట్టే బంధించటానికి ప్రయత్నిస్తుంది సరోజిని! ఒకసారి మోసపోయి, ఇంతవరకు వచ్చింది!

సరిగ్గా ఆ వేళ రాత్రే సరోజిని రామచంద్రంతో కలిసి, రాత్రిఆటసినిమా చూసి ఏ ఒంటిగంటకో

ఇల్లు చేరింది. సినిమానుంచి వస్తున్నానని చెప్పింది గాని, సినిమాకే పోయిందో, రామచంద్రం ఇంటి నుంచే వస్తున్నదో పరమాత్ముడికే వాడు ఉంటే, వాడికే తెలియాలి. ఈ వ్యవహారం ఇంక తను భరించరానిది. ఎంత త్వరగా పోయి పెళ్ళిచేసుకొనివచ్చి వేరే యిల్లు చూసుకుంటే అంత మంచిది. ఇక ఈ సరోజిని తన దాగూ కాదు. తనకు భార్యగా ఒక స్త్రీ ఉండవలసిన అవసరం ఎంతైనా ఉన్నట్టు తోస్తున్నది. అయినా తనకు రాసిపెట్టి ఉంది. అదెలా తప్పుతుంది?

మర్నాడు శ్రీనివాసరావు ఊరికి బయల్దేరే ముందు తను వస్తున్నట్టు మామయ్యకు టెలిగ్రామిచ్చాడు.

9

దాదాపు ఏడాదిపాటు పట్నంలో గడిపి వచ్చాక, మళ్ళీ తల్లిని చూడగానే శ్రీనివాసరావు కళ్ళు చెమ్మగిల్లినై.

తను చాలా కాలానికి తల్లిని, చూడగలిగానని కాదు. తల్లి కళ్లుకప్పి, ఘోరమైన అపచారం చేశానన్న పశ్చాత్తాపంవల్లనే తన కళ్ళు చెమ్మగిల్లినట్టు తెలుసుకున్నాడు.

స్టేషనులో అడుగు పెట్టగానే, అందరికళ్లూ తన మీదనే ఉన్నట్టు అనుమానం వేసింది. అంతా తన్ను వింతగా మృగాన్ని చూస్తున్నట్టు చూస్తున్నారనిపించింది. శరీరంమీద తేళ్ళూ, జెర్రులూ పాకుతున్నట్టనిపించింది.

తన్ను చాలా సహజంగా చూసింది ఒక్క మామయ్యే! ఎంతైనా కూతుర్ని కన్న మామయ్య!

"ఎప్పుడో ఒకప్పుడు నువిట్లా తిరిగివస్తావని నాకు తెలిసినదే! ఎన్నాళ్లు సెలవుపెట్టావు?" అన్నాడు మామయ్య! ఆ మాటలకు తనకెంతో సిగ్గు వేసింది!

"అట్టే లేదు వారం రోజులే, మళ్లీ వెంటనే వెళ్ళకుంటే, పత్రిక దెబ్బతింటుంది" అన్నాడు తను. అసలు పెళ్ళి సన్నాహాలు ఆ యింట్లో, కొంత కాలంబట్టి జరుగుతున్నట్టుగానే ఉంది! తను రావటమే తడవుగా చేశారు!!

అయింతటి తన్ను తప్పుకు తిరుగుతున్నది. ఇటీవల ఆ పిల్ల ఒళ్లు చేసింది! ఇదివరకు కనిపించని అందం ఇప్పుడు ఆ పిల్లలో తనకు కనిపిస్తున్నది! తనంటే అయింతటి అసహ్యపడుతున్నదా? లేక పెళ్లి సిగ్గా! కనీసం, అయింతటైనా తన్ను ప్రేమించగలదా? తను అవని చేయగలడా?

ఈ ఆలోచనలతోనే, ఆనాటి సాయంకాలం, తన ఏకాంత ప్రదేశానికి వెళ్ళాడు శ్రీనివాసరావు.

రెండు బండలమధ్య, చిన్న రాతిమీద కూర్చొని, 'నే నెందుకు పనికొస్తాను?' అనుకున్నాడు.

ఈ పెళ్ళి చేసుకొని, సరోజిని భరతంపట్టాలి. సరోజిని గుండెలో మంటలు రేకెత్తించాలి. అప్పటికి గాని తనకు శాంతి అంటూ ఉండదు.

పెళ్లి సవ్యంగానే జరిగిపోయింది.

ఆ మర్నాడే తను బయల్దేరాలి. కాని వెంటనే వెళ్ళటానికి కొన్ని ఆటంకాలు ఏర్పడినై. ఇంకొక వారం రోజులు సెలవు పొడిగించవలసివచ్చింది. పత్రికాధిపతికి పెద్ద ఉత్తరం రాశాడు శ్రీనివాసరావు - ఈ వారం గడిచాక, తప్పక వస్తున్నానని.

రెండు రోజులు గడిచాక, హఠాత్తుగా తనకు, సరోజిని రాసిన ఉత్తరం అందింది. ఇటువంటి దన్నదూ జరగదనుకొన్న తనకు, ఈ ఉత్తరం మళ్ళీ మనోవ్యథ తెచ్చిపెట్టింది.

సరోజిని, చాలా టూకీగా రాసింది.

"మీ రెప్పు డొస్తున్నారు? ఇన్ని రోజులు ఎందు కుండిపోయినారు? మీకోసం ఎదురుచూస్తున్నాను. నాదే పొరపాటేమో! మీ రొచ్చినవెంటనే చెప్తా" ఆతర్వాత మరి చదవలేకపోయినాడు తను.

తనలో కూడా కొంత పొరపాటున్నట్టు తోచింది. సరోజిని రాసిన ఆ ముక్కలు తన్ను తీవ్రంగా బాధపెట్టసాగాయి. సరోజిని అటువంటి నిర్ణయానికి రాగలదని కూడా తను ఊహించలేకపోయినాడు. తన్ను ఎంత నమ్ముకొని ఉండకపోతే సరోజిని అట్లా రాస్తుంది! సరోజినిని ఎంత ద్వేషించాడు! తన అనుమానం అంతా అబద్ధమేనా?

ఈ పెళ్లి చేసుకోవటంలో, మళ్ళీ పెద్ద పొర

పాటయిపోయింది ఇప్పు డీ 'భార్య'ను ఏం చేయటం? ఎటా తీసుకువెళ్లటం? ఏం చేయాలి? ఏం చేయగలను? ఎందుకు పనికొస్తాను? తన్ను వెంటాడే ప్రశ్నలు మళ్ళీ ప్రత్యక్షం!

ఇప్పుడు సరోజినికి సమాధానం రాయవలసిన బాధ్యత ఒకటి ఉంది ఏమని సమాధానం రాయటం? ఉన్నదున్నట్టు రాసేస్తే?

పెళ్లి మూడో నాటి రాత్రి, అరుంధతిని గదిలో కలుసుకొన్నప్పుడు, శ్రీనివాసరావు,

“అరుంధతీ! నువ్వు నన్ను క్షమించవలసి ఉంటుంది!” అన్నాడు

అరుంధతి బిత్తరపోయింది!

భార్యను పక్కన కూర్చొపెట్టుకొని, తను చేసిన పొరపాటేమిటో పూసగుచ్చినట్టు చెప్పేశాడు శ్రీనివాసరావు.

“నన్నేం చేయమంటావు చెప్పు! నా ప్రారబ్ధం నీ జీవితంలో నీకు సుఖం లేకుండా చేస్తున్నాను మాత్రామాత్రూ” అన్నాడు

“మీ రెక్కడుంటే అక్కడే నేనూనూ మీతోపాటే తీసుకొనిపొండి” అన్నది అరుంధతి

పతివ్రతల కథలు బొత్తిగా అబద్ధాలు కావని పించింది తనకు

మర్నాడు శ్రీనివాసరావు సరోజినికి ఉత్తరం రాశాడు

“సరోజినీ! నువ్వు నన్ను క్షమిస్తావనే నమ్మకంతో నీ కీ సంగతి చెప్పటానికి సాహసించాను నీ ఉత్తరం అందింది నిన్ను అనవసరంగా అనుమానించిన పాపం నన్ను చుట్టుకుంటుందిలే ఆ పాప ఫలం అనుభవించవలసింది నేనే నీమీద అనుమానంతో ఆ బాధ భరించలేక నేను పెళ్లిచేసేసుకున్నాను అందుకే వొచ్చాను కూడాను నువ్వు క్షమించి మా ఇద్దర్నీ స్వీకరించగలవనే నమ్మకంతోనే, మరో నాలుగురోజులలో వస్తున్నాం. అమ్మ కొన్నాళ్లిక్కడే ఉంటుంది”

10

శ్రీనివాసరావు భార్యాసమేతుడై పట్నం చేరుకునేసరికి ఇంటి తలుపులు తాళాలు వేసి ఉన్నై.

కొంచెం ఊహించుకునేలోగానే పక్కింటి వాళ్ళు తాళం చెవి తెచ్చి ఇచ్చారు.

“అమ్మగారు ఏదో ఊరికిపోయినారండి” అని సమాధానం కూడా వచ్చింది.

సరోజిని, ఏ ఊరికి వెళ్ళిఉంటుంది అను కుంటూనే తాళంతీసి లోనికి ప్రవేశించాడు శ్రీనివాసరావు అరుంధతి కూడా లోనికి వెళ్లింది బండీ వాడు సామాను తెచ్చి పడేశాడు

ఎదురుగా గదిలో మంచంమీద కనిపిస్తూనే ఒక కవరు ఉంది అది సరోజిని రాసిపెట్టిన ఉత్తరం

వణుకుతున్న వేళ్ళతో ఆ ఉత్తరంతీసి శ్రీనివాసరావు చదువుతున్నాడు

“శ్రీనివాసరావుగారు! మిమ్మల్ని ఇట్లానే పేరుపెట్టి పిలవాలనిపిస్తున్నది మీ రింత ద్రోహానికి తలపడతా రనుకోలేదంటే నమ్మండి మీ ఉత్తరం అందకముందే మీ పత్రికా ఆఫీసులో కనుక్కొంటే చెప్పారు మీ పెళ్ళి శుభలేఖ చూశాను అక్కడ నాకూడా ఒక శుభలేఖ పంపటానికి మీకు ముఖం ఎట్లా చెల్లుతుంది మరి? నేను తెలిసి, మీకు ఎటువంటి అన్యాయమూ చేయలేదు అందుకు నా అంతఃకరణే సాక్షి అని రెండో సారి చెప్తున్నాను నాకూ రామచంద్రంగారికీ ఏదో సంబంధం ఉన్నట్టు మీరు ఊహించి, పాపం చాలా బాధపడ్డారు మిమ్మల్ని నేను నమ్మించలేక పోయినాను కసి తీర్చుకోడానికి వెళ్ళి, నాతో చెప్పకుండా పెళ్ళిచేసుకున్నారు ఇక మీకూ నాకూ పొసగదనే మాటేగా!

“మీరు వెళ్ళిపోయాక మీకోసం నేనెంత బాధపడ్డానో, ఆ బాధలోనే, నా నిశ్చయాలను కూడా లక్ష్యంచేయక, మనం పెళ్లిచేసుకుందామని, ఎట్లా రాశానో, తలుచుకుంటే నాకే ఆశ్చర్యం వేస్తుంది! పైగా మీరు క్షమించమన్నారు! నే నిటువంటిది క్షమించలేను! కొన్నాళ్లపాటు, ఒక 'గొప్ప రథికుడి' స్నేహం, సాహచర్యం, పొంద గలిగానని నా జీవితాంతం జ్ఞాపకం ఉంచుకుంటాను లెండి.

“రామచంద్రంగార్ని మీరు అంత అనుమా

నిండవలసిన కాలం పోయింది. మీమీద నాకు ఉండిన నమ్మకంతో, ఆ కేకపాల్లు ఆయన గుండె గాయపరిచాను కూడాను. ఆయనకు హఠాత్తుగా ఢిల్లీ బదిలీ అయింది. నన్ను తనకు పర్సనల్ అసిస్టెంటుగా రమ్మన్నారు. యూనుకంద లిస్తారుట. ఇక ఇక్కడ నాకేముంది? వారివెంట పోతున్నాను.

"సాధ్యమైనంత త్వరలో నన్ను మరిచిపోతే, మీరు ముందుకొస్తారు. ఇక నా కథకూడా పూర్తి అయినట్టే! మీరు కథకులు గనక, మీ పత్రికలో దక్కని 'సీరియల్' రాయండి, నాకో కాపీ పంపుతూ ఉండండి. ఇదే నా కోరిక

"మీ భార్య అరుంధతికి నా దీవనలు చెప్పండి
ఇట్లు—సరోజిని—"

శ్రీనివాసరావు కాళ్లు తేలిపోవటం ప్రారంభించినై

అతను మంచంమీద, ఉన్నపళంగా కూల బడ్డాడు

"ఏమండీ! ఏం జరిగింది?" అన్నది అరుంధతి ఏదీ అర్థంకాక

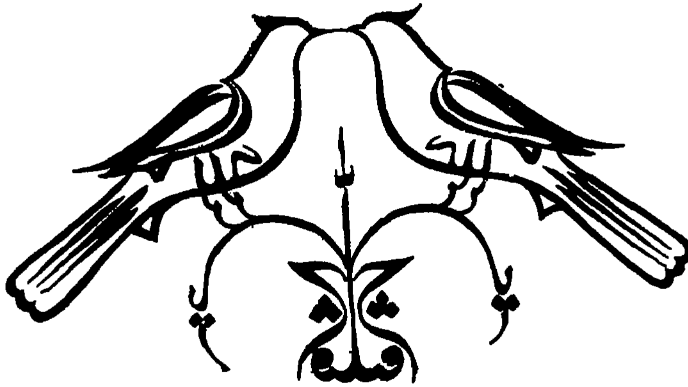
"అరుంధతీ!" అన్నాడు తను ఆమెను దగ్గరగా తీసుకొని

శ్రీనివాసరావు కళ్లలో, నీళ్లు ఎందుకు తిరుగుతున్నాయో అర్థంకాని అరుంధతి - తన పైట కొంగుతో, అతని కళ్లు తుడిచింది

కాసేపు పోయాక,

"అరుంధతీ! నిన్ను అన్యాయం చేశానా?" అన్నాడు శ్రీనివాసరావు

ఈ ప్రశ్న తన ఆత్మపరీక్షలోంచి వచ్చినదే అని మాత్రం, ఆ క్షణంలో శ్రీనివాసరావుకి తట్టలేదు

కృష్ణమాచార్య వచనములు*

శ్రీ తిమ్మావజ్ఝల కోదండరామయ్య

క్రీస్తుశకం పదునేడవశతాబ్ది అంతిమభాగంలో తిరుపతికి సమీప ప్రాంతాలలో ఒక పెద్ద విప్లవం జరిగింది. దుండగీండ్రైన మహమ్మదీయులు కొందరు చెలరేగి ఆ ప్రాంతాల్లో అనేక అత్యాచారాలు చేశారు. గ్రామాలు దోచుకున్నారు. దేవాలయాలు పడగొట్టారు. దారి దోపిడీలు సాగించారు. ఇంకా ఎన్నో ఎన్నో చేశారు. అప్పుడు తన చుట్టుపట్టుల్లో వుండే ప్రజకి సంరక్షణం యివ్వక తన కేమీ కాబట్టనట్టుగా రాయిమల్లే కదలకుండా మెదలకుండా వుండే శ్రీ వెంకటేశ్వరస్వామిని ఆ ప్రాంతాల్లో ఆ విప్లవకాలంలో వుండిన ఒక అజ్ఞాత కవి కడుపుమండి కోపం పట్టలేక బాగా ఘాటుగానే దుయ్యబట్టుతూ ఒక్క శతకం రాశాడు. దానికి † 'శత్రుసంహార శతకం' అని పేరు. అందులోనిది యీ పద్యం చూడండి—

“శకటకేంద్రు కూతురి కౌగిటిలో జిక్కి
జెల్లబిల్లస్వామి చేతగాదు
కృష్ణమాచార్య సంకీర్తనంబుల జొక్కి
సింహాద్రి యప్పయ చేతగాదు
కవ్యంపుగొంప సంఘర్షణోద్ధతి దక్కి
శ్రీ కూర్మనాథుని చేతగాదు
పాంథ్యతొండని కాలజడి కెంతయును గ్రుక్కి
కెన్నమల్లేశుని చేతగాదు
పవన జవన నిరాఘాట యవనఘోట
హరణ జయధాటి మీచేత నాకు కొటి
కాదు ఒకసన్న జాను మేలా పరాకు
శత్రు సంహార! వెంకటాచల విహార!

ఈ పద్యంలో కృష్ణమాచార్యులనే ఒక భక్తుడు సంకీర్తనలు పాడి సింహాద్రి నరసింహస్వామిని చొక్కింపజేసేవాడనే విషయం ఒకటి పేర్కొనబడింది.

ఇంతకి యింకా పూర్వంలో పదునాలవ శతాబ్ది వాడైన తాళ్ళపాక చిన్నన్న కూడా యీ కృష్ణమాచార్యులను రెండు మూడు స్థలాల్లో పేర్కొన్నాడు. తాళ్ళపాక అన్నమయ్య 'శృంగార మంజరి' అనే గ్రంథం రచించి శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామివారికి సమర్పించగా ఆయన అన్నమయ్యతో యిలా అన్నాడట!

“శ్రుతులను పఠికనూ కన్నులవోల
పాడగ నా డెల్ల బరికిస్తి నైతి
నా కృష్ణమాచార్య నధ్యాత్మవినుతి
రాక గొన్నాళ్లు విరక్తుండ నైతి
జగతి నీశృంగార సంకీర్తనముల
కగపడి మంచిప్రాయపు వాడ నైతి”

అన్నమాచార్య చరిత్రము

కృష్ణమాచార్యులు పాడిన అధ్యాత్మసంకీర్తనములను విని వెంకటేశ్వరస్వామంతవాడు విరక్తుడయినాడట! కృష్ణమాచార్యుల సంకీర్తనల యోగ్యత అలాంటిది!

చిన్నన్న తన పరమయోగి విలాసంలో—

‘వేదంబు దనుదు గావించి సంసార
ఖేదంబు మాన్పిన కృష్ణమాచార్య’

అని యీ కృష్ణమాచార్యులను ప్రశంసించినాడు. ఇతడి సంకీర్తనల సంచయం తెలుగు వేదం! ఆ వేదం చదువుతే సంసారఖేదం తొలగుతుంది!

ఇలాంటి ప్రశస్తిని గడించిన కృష్ణమాచార్యులను గురించీ, అతడు రచించిన సంకీర్తనములను గురించీ

---

* 'తాళపత్రి గ్రంథాలు' అను శీర్షికను మద్రాసు రేడియో కేంద్రమునుండి ప్రసారము చేసిన ప్రసంగమును పెంచి వ్రాసినది.

† శ్రీ వెంకటేశ్వర ప్రాచ్య పరిశోధనాలయము వారు ప్రకటించిన 'శ్రీ వెంకటేశ్వర లఘుకృతులు' అను గ్రంథమున ముద్రితము.

తెలుసుకోవాలని యెవరికి ఉత్సాహం పుట్టదు! ఉత్సాహం అంటూ కలిగింతరవాత పరిశ్రమ యెప్పుడూ వట్టిదై పోదు మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారంలో 'కృష్ణమాచార్యవచనములు' అనే పేరుతో ఒక గ్రంథం వుంది ఆ ఒక్క గ్రంథానికే ఆ భాండాగారంలో మూడుప్రతులు లభిస్తున్నాయి అందులో రెండుప్రతులు ఒకటి మాతృక, మరొకటి దానికి ప్రతిక! ఇందాక పేర్కొన్న కృష్ణమాచార్యులు రచించిన సంకీర్తనల సంకలన గ్రంథమే అది మదరాసులో మాత్రమే కాక యీ గ్రంథమే తంజావూరు సరస్వతీమహాలు లైబ్రరీలో కూడా వున్నది అయితే ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంవారు ప్రకటించిన అక్కడిగ్రంథముల కేటలాగులో దీని పేరు 'విష్ణునామసంకీర్తనము' అని వున్నది పేరయితే వేరుగావుంది గాని అందులోని విషయమంతా యిదే కేటలాగును తయారు చేసినవారు గ్రంథాన్ని సరిగా గుర్తింపకపోవడంవల్ల యేర్పడిన ప్రమాదం అది! ఎలా అయితేనేం ప్రస్తుతం యీ గ్రంథానికి నాలుగుప్రతులు లభిస్తున్నవని చెప్పవచ్చు

ఆంధ్ర వాఙ్మయంలో అపూర్వమయిన యీ గ్రంథానికి వున్నవిలువ యెలాంటిదో నిర్ణయించే ముందు యీ గ్రంథానికి కర్త యయిన కృష్ణమాచార్యులకాలం గూర్చి తెలుసుకోవడం అవసరం ఏగ్రంథంయొక్క యోగ్యతైనా ఆగ్రంథం వెలసిన కాలంమీద కూడా కొంతవరకూ ఆధారపడి వుంటుందని చెప్పడం తప్పు కాదు

ఏకశిలా నగరవృత్తాంతం అని ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తకాలలో నే మరొకగ్రంథం వుంది అందులో కృష్ణమాచార్యులను గురించి ఒక వింతకథ వుంది కృష్ణమాచార్యుల మహిమాదికాన్ని మాత్రమే కాక ఆ కథ ఆతడికాలాన్ని కూడా కొంత అస్పష్టంగానే అయినా తెలుపుతూ వుంది ఆకథ యిది!

“మరియొక్క నాడు సంతూరను గ్రామంబున కృష్ణమాచార్యుల తమ్ముండు అనంతాచార్యులు రజక స్త్రీతో కూడంగా ఆ రజకుడు యిద్దరిని పొడిచిచె మృతంజైరి అప్పరివిప్రులుయీకూడటనిగతో కూడా వచుసిరిగన్క యీ విప్రులు పోయకుండిరి అది విని కృష్ణమాచార్యులు తన మదనిధిచారించినాను దేవయ్యా నికీర్తించిన ఆ శవంబు తనకుతానే కాష్ఠంబునకు నడచుటయు యిదిగని సకలజనంబులు విప్రులు యేతెంచి కృష్ణమాచార్యుల పాదంబులకుం బ్రణమిల్లి మా యపరాధంబులు క్షమియింపు మనుటయు ఆయయ్య వారు రాగద్వేషంబులు లేవు మీరు వెరవకు డనుటయు యీ వార్త ప్రతాపరుద్రుండు చారులవలన నెరింగి కృష్ణమాచార్యుల రావించి పూజించి ఏకశిలానగరి సీమలు నాల్గోభాగంబున యేబది గ్రామంబులకు అధికారంబు, యొక్క వూరు అగ్రహారంబు,గా నొసంగి అనుపులయు కృష్ణమాచార్యులు సంతూరు ప్రవేశించి కల్లతనంబు పుట్టుటం జేసి కల్లూరను గ్రామంబు గట్టి కోట పుట్టుటయు మూడు వరుసంబులు అధికారంబు చేసిన గ్రామంబుల గల్గు పదార్థంబు వెచ్చించి తామ్ర పత్రికలు సేయించి యీ పత్రికమీద తా రచియించిన వాక్కుల గ్రంథంబు లిఖియించి అది శకటంబుపై పన్నికొని శ్రీరంగంబునకు కొనిపోవ నుద్యోగించిన కొందరు ధూర్తులు గూడి యీ రాజా సముఖంబునకుం బోయి కృష్ణమాచార్యులను మీరు అధికారంబు యిచ్చిన గ్రామంబుల పదార్థంబు వెచ్చించి తామ్ర పత్రికలు చేయించి శ్రీరంగంబునకుం గొనిపోవుచున్నాడు అని యెరిగించిన ప్రతాపరుద్రుండు విని యతండు మహాత్ముండు యతనికి యేది యిష్టమో వారు అదియే యిష్టంబు అని వూరకుండుటయు ఆ వార్త యిష్టజనులచే కృష్ణమాచార్యులు విని పూరిక పోయిన మూర్ఖత్వం బని రాజసముఖంబునకు యేతెంచి యీతై గ్రామంబుల వరుసత్రయంబునకు లెక్క వినిపించి, అప్పుడు మూడులక్షల వరహాలు ఆయ నవిన, కృష్ణమాచార్యులు తన మనంబున వాసుదేవు నారాధించి వక్క వచనంబు రచియించిన మెచ్చి యేకశిలానగరంబున కనకవృష్టి కురువుటయు యిది గని ప్రతాపరుద్రుండును, ఆ పరిజనంబులున్ను కృష్ణమాచార్యుల పూజించిన వారిచే వీడ్కొని కృష్ణమాచార్యులు శ్రీరంగంబున కరుగుటయు”

ఏకశిలానగర వృత్తాంతము

'ఏకశిలానగర వృత్తాంతం'లోని యీ విషయం వల్ల కృష్ణమాచార్యులు కాకతీయ చక్రవర్తి అయిన రెండవ ప్రతాపరుద్రుడి కాలంలో వుండినట్లు మనకు తెలియవస్తున్నది. కృష్ణమాచార్యులు వచనాలతో

శతాబ్దంలో ఓరుగల్లు ప్రాంతంలో వుండిన ఒక మహా భక్తు డని దీనివల్ల మనకు తెలుస్తున్నది.

* 'ఆచార్యసూక్తి ముక్తావళి' అనే గ్రంథంలో కృష్ణమాచార్యులనుగూర్చి ఒక చక్కని కథ వుంది కృష్ణమాచార్యులు సింహాద్రినరసింహస్వామిభక్తుడు సింహాద్రిమీద వుండి ప్రతిదినం స్వామివారిపై యితడు సంకీర్తనలను రచించి పాడుతుండేవాడు ఆయన సంకీర్తనలు పాడుతుండినపుడు నరసింహస్వామి సంతోషములో ఆడుతూ వుండేవాడు రామానుజులవారు దిగ్విజయయాత్ర పోతూ మార్గంలో సింహాద్రిమీద శిష్యులతో కూడా విడిసి స్వామివారి దర్శనంచేసి ఆ గుడిలో యీశాన్యభాగంలో కొంతకాలం గోష్ఠిచేసి తిరిగివస్తూ ఆస్థానమంటపంలో రాజసంతో కూర్చునే వుండిన కృష్ణమాచార్యుల దగ్గరకు పోయి 'అయ్యా! యీ రాత్రి మీరు పాటపాడినప్పుడు స్వామి ప్రత్యక్షమయితే రామానుజులవారు అనే ఒక సన్యాసి యిక్కడకు వచ్చివున్నాడు అతడికి మోక్షం కలుగుతుందా' అని అడుగు అతడేం చెబుతాడో రేపు నాకు తెలుపు' అని చెప్పి వెళ్లిపోయాడు కృష్ణమాచార్యులు అతడెవరో ఒక సామాన్యసన్యాసి అని, యేదో వుపకారం చేద్దాం పోనీ అని ఆ రాత్రి తాళము, వీణ ధరించి స్వామివారిని కీర్తించినాడు అప్పుడు స్వామి ప్రత్యక్షం కాగా యితడు రామానుజుల విషయం ప్రస్తావించినాడు అప్పుడు స్వామి 'అతడికీ, అతడిచ్చేవాళ్లకి కూడా మోక్షం వుంది' అని సెలవిచ్చినాడు. మరునాడు కృష్ణమాచార్యులు రామానుజులు గుడికి వచ్చివుండినపుడు రాత్రివిషయం తెలిపాడు. రామానుజులవా రంతటితో విడువలేదు 'ఈరోజు రాత్రి నీకు పరమపదం వుందేమో అడిగి తెలుసుకుని నాకు చెప్పు' అన్నాడు కృష్ణమాచార్యులు నాకు పరమపదం లేకపోవడ మేమిటి! అయినా అడుగుతానని ఆరాత్రి సంకీర్తనలు పాడి స్వామిని తనవిషయం అడిగాడు కాని స్వామి యేమీ బదులు చెప్పకుండా వూరికే వుండిపోయాడు అప్పుడు కృష్ణమాచార్యులు 'యిలా మీరు బదులు చెప్పకుండా వుండడం వుచితమేనా?' అని అడిగితే అప్పుడు స్వామి 'మోక్షం నా సొమ్మని వేదాలు చెప్పుతున్నవి అయితే అది యిప్పుడు పరాయత్తం శ్రీరంగం నాకుదక్షిణగిల్లి ఎంబెరుమానారు అన్నడిగితే ఉభయవిభూతులూ చేసి అతడికి యిచ్చేశాను అందువల్ల యిప్పుడిక్కడ నా మోక్షం కావలసివుంటే అతడికి శరణాగతుడు కావాలి నీకు మోక్షం వుందో లేదో చెప్పడానికి అతడే కర్త అందువల్ల యీ విషయం అతడ్నే అడుగు మోక్షం నీకు యివ్వతగుననితోస్తే యిస్తాడు లేకపోతే లేదంటాడు" అని సెలవిచ్చాడు. కృష్ణమాచార్యులకి కోపం వచ్చింది స్వామీ! ఒక్క సన్యాసికోసం నన్నిలా వంచించడం నీకు ధర్మం కాదు బాల్యంమొదలుకొని నిన్నే నమ్ముకొని నీమీద కీర్తనలు పాడి కవిత చెప్పినాను లోకంలో గొప్ప భక్తుడనని పేరుపొందాను ఆ సన్యాసి ఏదో నీకు మందుపెట్టాడు' అని స్వామిని నిందించాడు అప్పుడు స్వామి 'నీ గర్వమే నిన్నింతగా చేసింది రామానుజులు వచ్చినప్పుడు లేచి నిలుచుని నమస్కరించకుండా రాజసంతో వుండినావు అదే నీ కిప్పుడు తంటాఅయింది. స్వామిమీద పాటలు పాడుతున్నాముగదా అని నువ్వు గర్వపడ్డావు దాని ఫలితమే యిది నీ భక్తికి సంతోషించి నీకు ప్రత్యక్షమయ్యాను నువ్వు పాడితే ఆడాను. అంతే! మోక్షం విషయం అది నా అధీనంలో లేదు నన్నేం చేయమంటావు?' అని 'నీ కవిత్వం అగ్రవర్ణులకుగాక నిమ్నులపాలై నశించునుగాక' అని శపించాడు కృష్ణమాచార్యులు! నీ విమానం నేలకూలునుగాక! ఏడు దినములు ఒక్కరీతిగా గాలికూడా నీ దేవాలయం చెక్కుచెదరకుండా వుండునుగాక! తిరిగి నీకు విమాన మమరునుగాక!' అని ప్రతిశాప మిచ్చాడు

ఆ తరవాత కొద్దిరోజులకి తురుష్కులు దేవాలయ విమానాన్ని పడగొట్టి గుడి కాల్చేశారు కాని గుడి చెక్కుచెదరకుండా నిలిచివుండినది కృష్ణమాచార్యుల కీర్తనలు నిమ్నభోగ్యము లయినవి పశ్చాత్తాపంతో కృష్ణమాచార్యులు తిరిగి స్వామిని ఆశ్రయించాడు 'సంకోచం వీడి రామానుజుల నాశ్రయించ'మని స్వామి అతనికి సలహా యిచ్చాడు కృష్ణమాచార్యులు రామానుజుల విడిది దగ్గరకు పోయి కృష్ణమాచార్యులు వచ్చియున్నాడని కబురు పంపి

* వంబూరి కేశవాచార్య విరచితము.

వాడు. 'ఆ బ్రాహ్మణుడితో నా కేమి పని' అని రామానుజు లన్నారు ఈ విషయం రాత్రి స్వామితో చెప్పేసరికి 'ఆచార్యకత్వం ఒక్క రామానుజులకే తప్ప తక్కినవాళ్ళ కెవళ్ళకీ విహితం కాదు అందువల్ల నల్ల పేరుమాత్రం చెప్పు' అన్నాడు స్వామి మరునాడు అలాగే చేశాడు రామానుజులు ఏమీ చెప్పక పూరకే వుండిపోయారు నిరుత్సాహంతో, విరాగంతో ఆ విషయం ఆరాత్రి స్వామితో చెప్పేసరికి 'కృష్ణదాసుడు వచ్చి యున్నాడని విన్నవించుకో అప్పుడు నీకు దర్శనం లభిస్తుంది' అన్నాడు కృష్ణమాచార్యులు అలాగే చేసి రామానుజులను దర్శించినాడు రామానుజులు అతణ్ణి ఆదరించి 'నీవు యిక్కడే మాకు ప్రతినిధిగా వుండి విశిష్టాద్వైత మతప్రచారం చేయవలసింది' అని వుపదేశించి దిగ్విజయయాత్రకు శిష్యులతో కూడా బయలుదేరి పోయారు'—

ఇదీ కథ మనోహరమయిన యీ కథవంవల్ల కృష్ణమాచార్యులు రామానుజులకు సమకాలికులని తెలుస్తున్నది అయితే యిది యథార్థంగా తోచదు ఆంధ్రదేశంలో గొప్ప గాయకుడనీ, మహాభక్తుడనీ పేరుపొందిన కృష్ణమాచార్యులను — రామానుజుల వారికి దాసుణ్ణిగా చేర్చుకొని రామానుజుల ప్రభావాదికమును గొప్పగా చెప్పుకోవడానికి తగినట్టుగా యీ కథ రామానుజ మతానుయాయులచే కల్పింపబడినట్టుగా తోస్తున్నది ఈ కథే నిజమయితే కృష్ణమాచార్యు లింతకంటె మునుపటివాడు కావలసి వచ్చును ఏకశిలానగర వృత్తాంతం అనే గ్రంథాన్ని బట్టి యితడు కాకతీయ చక్రవర్తి అయిన రెండవ ప్రతాపరుద్రుని కాలంలోవాడుగ నిశ్చయించుకోవలసి వున్నది

ఆంధ్రవాఙ్మయంలో యీ కృష్ణమాచార్య వచనములకు ఒక విశిష్టమయిన యోగ్యతా, స్థానమూ వున్నవి తెలుగువాఙ్మయం యిందుమించు సంస్కృత వాఙ్మయాన్ని బట్టి పుట్టినదే అయినప్పటికీ తెలుగులో తొలికాలంలో గద్యపద్య సమ్మిశితమైన చంపూ కావ్యాలే వెలసినవి యింకా నిర్వచనంగా కావ్యాలు రాయడం ఒక ఘనతకింద ఆకాలంలో పరిగణింపబడింది. సంస్కృతంలో కాదంబరి, దశకుమార చరిత్రవంటి గద్య కావ్యాలు వున్నా తెలుగులో ఆ దశకుమారచరిత్ర కూడా పద్యకావ్యంగా అనువదింపబడింది 'గద్యం కవీనాం నికషం వదంతి' అనేనానుడిని తెలుగుకవులు పాటించలేదేమో అనిపిస్తుంది ఎంచేతనంటే విపులములయిన రాజవంశవర్ణనలలోనో, పెద్దకథలని అల్లంతలో సంగ్రహించవలసి వచ్చినప్పుడో, పద్యానికి పద్యానికీ, కథకీ అతుకు అతకవలసివచ్చి నప్పుడో యెప్పుడో సకృత్తుగా తెలుగుకావ్యాల్లో వచనాన్ని ఒకసాధనంగా మాత్రమే తెలుగుకవులు వుపయోగించుకొన్నారు తప్ప తెలుగులో వచనరచనకూడా కవిత్వమే అని వారు భావించలేదు గద్యంమీద మనకవులకి అటువంటిభావం వుండబట్టే యించుమించు పదునేడవ శతాబ్దిదాకా తెలుగులో నిరరమయిన వచన కావ్యాలు అవతరించలేదు అలాంటి దశలో యీ 'కృష్ణమాచార్యవచనములు' పదమూడవ శతాబ్దంలో రచింపబడిన తొలి వచనగ్రంథం కావడం ఒక విశేషంకాదా మరి! అనుపూర్విలో నొకకథావస్తువు లేకపోయినా వచనకావ్యాల కుండవలసిన లక్షణాలన్నీ యిందులో వుండక పోయినా, అతి ప్రాచీనకాలంలో అంటే పదునేడవ శతాబ్దికి పూర్వం తెలుగులో ప్రత్యేకమయిన వచన కావ్యాలే లేవని అనుకునే దశలో అంత కింకా నాలుగువందల యేండ్లనాడు వెలసిన తొలి తెలుగు వచనరచన యిది కావడం దీని కొక విశిష్టత!

*వృత్తగంధి, శకగంధి, మార్దిక అనేవచన విభేదాల్లో యిది మార్దిక అనే వచనవిభేదానికి చెందినరచన తాళ్లపాక తిరువేంగళనాథుడు 'సంకీర్తనలక్షణం' అనే గ్రంథంలో—

"ధర కృష్ణాచార్యాదిక
పరికల్పితపదము శాకబంధచ్ఛందో
విరహితమై చూర్ణాఖ్యం
బరగు నవిద్యుక్త నాముభాసిత మగుచున్"

కృష్ణమాచార్యులు 'చాతుర్లక్ష సంకీర్తనములు' రచించినట్టుగానూ వాటినంతా తాళ్లపాకవారి వచనములు చెక్కింప బడినట్టుగానే రాగిరేకులపై చెక్కించినట్టుగానూ పాత వ్రాతలవల్ల మనకు తెలియవస్తూ వున్నా ఆ రచనలన్నీ మనకు యిప్పుడు దొరకడం

*వచన విభేదములను గూర్చిన వివరములకు శ్రీ వేంకటేశ్వర వచనముల పీఠిక చూడునది

లేదు. భిన్నములయిన ప్రతులలోని అన్ని వచనాలూ కలిపితే అంతా కొన్ని పదుల లెక్క కంటే మించవు ఈ వచనాలకు 'సింహాగిరి నరహరివచనము' లనే పేరుకూడా వ్యవహారంలో వుంది ఇందులోని ఒక్కొక్క వచనం కడపట 'సింహాగిరి నరహరి' సంబోధనం వుండడంవల్ల దీని కాపేరు కలిగిందన వచ్చు మచ్చుకి ఒక్క వచనం—

"దేవా! పదికోట్ల యజ్ఞాదిక్రతువులు నడపంగా నేమి, తొమ్మిదికోట్ల తులాభారంబులు తూగంగా నేమి, యెనిమిదికోట్ల సువర్ణదానంబులు సేయంగా నేమి, యేడుకోట్ల గోదానంబులు సేయంగా నేమి, ఆరుకోట్ల భూదానంబులు సేయంగా నేమి, అయిదుకోట్ల కన్యాదానంబులు సేయంగా నేమి, నాలుగుకోట్ల వస్త్రదానంబులు సేయంగా నేమి, మూడుకోట్ల సత్యాదివ్రతంబులు సేయంగా నేమి, రెండుకోట్ల అన్నదానంబులు సేయంగా నేమి, కోటి స్నానంబులు సేయంగా నేమి, దేవా! మీ నామోచ్చారణంబు సేయక పదికోట్ల యజ్ఞాదిక్రతువులు నడపిన దేవేంద్రుండు నిలువెల్లా యోనులయ్యెను దేవా మీ నామోచ్చారణంబు సేయక తొమ్మిదికోట్ల తులాభారంబులు తూగిన గురోగ్రసనుండు యమపురి కరగెను ఎనిమిదికోట్ల సువర్ణదానంబులు సేసిన కర్ణుండు పసిడికొండమీది యన్నంబుల కపేక్షించెను దేవా! మీ నామోచ్చారణంబు సేయక యేడుకోట్ల గోదానంబులు సేసిన కార్తవీర్యుండు గోహత్య బ్రహ్మహత్యపాతకంబుల బొందెను దేవా! మీ నామోచ్చారణంబు సేయక యారుకోట్ల భూదానంబులు సేసిన బలి విష్ణుపాదంబున పాతాళంబున కేగెను దేవా! మీ నామోచ్చారణంబుసేయక అయిదుకోట్ల కన్యాదానంబులు సేసిన ధ్రువుండు కాశీక్షేత్రంబున పండ్రెండు వేలయేండ్లు భిక్షం బెత్తెను దేవా! మీ నామోచ్చారణంబు సేయక నాలుగుకోట్ల వస్త్రదానంబు సేసిన మార్కండేయుండు మతిహీనుండయ్యెను దేవా! మీ నామోచ్చారణంబు సేయక మూడుకోట్ల సత్యాదివ్రతంబులు నడపించిన హరిశ్చంద్రుండు కులహీనుని యింట గాడు కాచెను దేవా! మీ నామోచ్చారణంబు సేయక రెండుకోట్ల యన్నదానంబులు సేసిన ధర్మజుండు యమపురి తొంగిచూచెను దేవా! మీ నామోచ్చారణంబు సేయక కోటి స్నానంబులు సేసిన కుమారస్వామి కోరిక సిద్ధించ దాయెను దేవా! మీ నామోచ్చారణంబు సేసిన ప్రహ్లాద, నారద, పుండరీక, వ్యాస, శుక, శౌనక, భీష్మ, దాల్భ్య, రుక్మాంగద, అర్జున, బలి, విభీషణ, భృగు, గాంగేయ, అక్రూర, విదురాదులకు పరమ భాగవతోత్తములు నారాయణ స్మరణాకలన కృతార్థులైరి గావున యతిరాజ మకుటమణి పరంధామారు అనాథపతియైన సింహాగిరి నరహరి నమోనమో దయానిధీ"

మదరాసులోని ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారంలోనూ, తంజావూరు సరస్వతీమహాలు లైబ్రరీలోనూ, వున్న యీ వచనముల నొక క్రమంలో సేకరించి ప్రకటనమునకై సంస్కరించి వుంచినాను తెలుగు వాఙ్మయంలో వెలసిన తొలివచనరచనము కావడమే దీనికున్న విశిష్టయోగ్యత! అలాటి తొలితెలుగు వచన రచన ప్రకటింపబడాలనే కుతూహలమే నా పరిశ్రమకి కారణం విషయదృష్టితో రచనాదృష్టితో దీనికున్న విలువయేలాంటిదైనా తొలివచనకావ్యంగా దీనికున్న విలువని యెవరూ కాదనలేరు ఈవచనములకు కర్తఅయిన కృష్ణమాచార్యులను గురించి ఆ ప్రతులలో యింకా రెండుకథలున్నాయి అవి రుచియయిన వ్యావహారికభాషలో వ్రాయబడివున్నవి కృష్ణమాచార్యుల మహిమాదికము విని పేర్కొంటున్నవి ఆ ప్రతులలోని కథలను రెంటిని దిగువ ప్రకటిస్తున్నాను;

* "దేవా! శ్రీకృష్ణమాచార్యులు తిరుమణి తిరుచూర్ణంబులు ధరియించి యజ్ఞోపవీతంబులు దండెయు తాళంబులు వైభవాధులు(?) ధరియించి యుదరమందు శ్రీతులసి నవమాలికలు ధరియించి కులదూగంగాను యేకశిలానగరంబునకు వీధివెంట (వీధేయంట?) సంకీర్తనలు పాడుచున్న రాగాను, యొక కంసాల భక్తుండు ముక్తిం బొందిన యతని వైనపతి అతనివెంట సహగమనంబు సేయంబోవుచు కృష్ణమాచార్యుల జూడగని విమానంబు దిగివచ్చి తనకు పుణ్యలోకంబులు గలిగెనని సురుకు యెరింగి సాష్టాంగ దండములు సమ

---

* ఈ కథ మదరాసు ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగారమున R 206 అను సంఖ్యతో నున్న ప్రతిలోనిది

ర్పించినను ఆ కాంతను కృష్ణమాచార్యులు పొడగని యీమనుచున్నాడు దేవా! ఆ కాంతకు పసుపుచీర, పసుపు రవిక, పాడిబియ్యం, వాసనొప్పున పువ్వుల మాలికచుట్ట, యొకచేత పువ్వులబంతి, యొకచేత నిమ్మపండు పట్టుకొనియున్న కాంతను జూచి యీ కాంత సమర్త పెండ్లికూతురని భావించి దీర్ఘాయుష్మంతురాలవు గావె. చాల ముత్తైదువతనము చేసి చల్లని కడుపున వర్ధిల్లవే చిన్న పాపా యని దీవించినను ఆ కాంత కిలకిల నవ్వుచు దేవా! తన కొక్కడి దీర్ఘాయుష్యంబు తన కొక్కడి ముత్తైదువతనంబు తన పెనిమిటి యిప్పుడు ముక్తిం బొందినాడు వింకు ప్రాణంబులు తన పెనిమిటికి అర్పింపబోవుచున్న దాన దేవ! నా కొక్కడి వరం బొసంగితిరి మీ వాక్యములు కల్లలు గావచ్చును దేవా! మీరు పదు నోకం పెద యవతారం పవు గనుక అంటేను అప్పుడు కృష్ణమాచార్యులు పరమ దయార్ద్రుండై 'అయ్యో పురే పింహాద్రప్పలు! మీ దాసుని వాక్యంబులు కల్లలు అయితేను యీ శివభక్తులు హాస్యంబులు చేసె దరు అది నీకు భోగ్యంబు దేవా! చాతుర్లక్షగ్రంథ సంకీర్తనలు చేయ డిమిటికి? నీవు నా కేమిటికి? నేను నీ కేమిటికి?' యీ ప్రాణంబులు నా కేమిటికి?

అయినా పరదైష్ణవుండగాన ఆ శవముకడకుం బోయి ఓరీ! యీ శవము యిక్కడ దించుండవలెన ఓరి వెళ్లిదా సరివాడా! సదాశివుని కొలువుకుం బోయిన ప్రాణములు బ్రహ్మేంద్రులకైనా తిరుగా పంపుమ నేటందుకు? అన్నంతలో సూరి! నే నెటువలె వెళ్లిదానరివాడను ఈశ్వరుని పేరిటి లింగమున్ను, శ్రీమన్నారాయణుని పేరిటి సాలిగ్రామమున్ను రెంటున్ను యొక్క సమముగా పూజింప కొరకు యీశ్వరుంను చల్లగా యుంచగాను యీశ్వరుని పేరిటి లింగమును బొందిలో పెట్టుడి పంచమహాపాతకులు మీరు గాన సూరి మీకా సంకు ఈ శవము ప్రాణములు రక్షింపద నలిన యితంను కంచిలోనలను బొందులు మెండెంబులకు తలలు పుట్టం చాడిన మహాత్మ్యంను గాదా యని అశవమును భూమిపైదించి వారు కడకుం దొలంగిరి అప్పుడు తన శ్రీపాదతీర్థంబు అతనిపై చిలికించి మసుట తిరుమణి శ్రీచూర్ణంబులు ధరియించి చాతుర్లక్షగ్రంథ సంకీర్తనంబు యేకచిత్తంబున పరధ్యానము లేక సంకీర్తనలు చేయంగాను అక్కడ బ్రహ్మేంద్రులకున్ను, చిత్రగుప్తాదులకున్ను కకో రంబులై కాకం గాను వారు విన (వ) రచి (కి) పారుని కడకుంబోయి ఆ సదాశివునికి యీమని వందనంబు సేయుచున్నారు దేవా! ఓ శ్రీ జగద్భరితా! లోకరక్షక ఓ సద్య దయాపర, ఓ అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయక! యో పార్వతీ మనోహర! ఓ రాజవరమేశ్వరా! కలియుగంబులను యేకశిలానగరం బని యెడి యొక పట్టణంబులోపలను యొక కంసాలభక్తుండు ముక్తిం బొందిన అతని కైన కలాంగన అతనివెంట సహగమనంబు చేయంబోవుచున్న యెడ కృష్ణమాచార్యులవారి గని ఆ కాంత విమానంబు దిగి వచ్చిన తనకు పుణ్యలోకంబు గలిగవనగా గరుకు యెరింగి కృష్ణమాచార్యులు ఆ కాంతని యీమనుచున్నాడు దేవ! ఆ కాంతకు పసపుచీర, పసపు రవిక, పాడిబియ్యం, వాసనొప్ప శిరస్సున పువ్వుల వనమాలికచుట్టి యొకచేత పువ్వులబంతి, యొకచేతను నిమ్మపండు, పట్టుకొనియున్న కాంతను జూచి యీ కాంత సమర్త పెండ్లికూతురని భావించి దీర్ఘాయుష్మంతురాలవు గావె చాల ముత్తైదువతనము చేసి చల్లనికడుపు గలవానవుగాను వర్ధిల్లవె చిన్న పాపా యని దీవించి తన దీవనలు తప్పరాదని చాతుర్లక్ష గ్రంథసంకీర్తనలు పాడుచున్నాడు అతనికి కా ల మ ర ణం బె కాని యకాలమరణంబుగాదు అతని యాయుష్య పరిపూర్తియె. కాని యాయుష్య దుర్మరణంబును బొందినవాడు గాడు మీ చిత్తమతని భాగ్యమని బ్రహ్మేంద్రులున్ను, చిత్రగుప్తాదులున్ను కడకు దొలంగిరి ఆ సదాశివుండు కంసాలభక్తునిం జూచి యీమనుచున్నాడు దేవా! ఓయీ! కంసాలభక్తుండా! నీవు నాకు నిజభక్తుండవు.

అతడు శ్రీమన్నారాయణునికి నిజదాసుండు ఇచ్చిన యీవులు స్థిరములు తాను యిచ్చిన యీవు లెట్లా అస్థిరము లవుచున్నది అతండు వుండుమంటేను భూలోకంబున స్థిరకాలము యుంచుము అతడు పొమ్మంటేను శీఘ్రంబె వత్తువు గాని పొమ్మని యీవ తిచ్చినను ఆ సదాశివుని మాటకు ఆ కంసాలభక్తుండు యీమనుచున్నాడు దేవా! ఓ శ్రీ జగద్వరదా! ఓ లోకరక్షకా! ఓ సర్వజీవ దయాపర! ఓ అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండనాయక! ఓ పార్వతీ మనోహర! ఓ రాజ వరమేశ్వరా! నీవు కైలాసభాసుడవు.

నిన్ను గొలిచినందుకు ఆ దాసరిమాటలకు తిరుగా బొమ్మనిచె పుచితమా నీకు, అతండు కురుకుమారులకు కురుక్షేత్రమందు బోట్లదించిన ద్రోణుండు వాయు కొంకు కృష్ణమాచార్యులై తిరు అవతరించినాడు అతడు యేతన్మాత్రుండు అతండు వుండు మంటేను భూలోకంబున స్థిరగాలంబు వుండుమా, అతండు పొమ్మనిన శీఘ్రంబె వత్తువు గాని పొమ్మని యానతిచ్చినను ఆ కంసాలిజీవుండు బొందిలో ప్రవేశించెను దేవ! అప్పుడు కంసాల భక్తుండు లేచి కూర్చుండి కరములు ముకుళించి కృష్ణమాచార్యులకు సాష్టాంగదండములు సమర్పించి యేమని విన్నపము సేయుచున్నాడు దేవా! ఓయి శ్రీకృష్ణమాచార్యులు నీవు ఆ నారాయణుండవు కాని కృష్ణమాచార్యులై తిరు అవతరించినాడవు నీవు యేతన్మాత్రుడవు అతండు వుండుమంటేను భూలోకంబున స్థిరగాలంబు యుండుదును అతడు పొమ్మని యానతిచ్చినను తనకు సకాలమరణమె కాని అకాలమరణంబు గాదు తనకు ఆయుష్యపరి పూర్ణమె కాని యాయుష్యదుర్మరణంబు బొందిన వాడగాను నన్ను మన్నించి పంపవే మహాత్మ యనిన ఆ కంసాలభక్తుని మాటలకు కృష్ణమాచార్యులు యేమనుచున్నాడు దేవా! ఓయి కంసాలభక్తుండా! నివు యీశ్వరునికి నిజభక్తుండవు నేను శ్రీమన్నా రాయణుని నిజదాసుండను ఈశ్వరుండు నీప్రాణం బులు నాకు ధారాపూర్వకముగాను సమర్పించినాడు నిన్ను నేను కైలాసంబునకు పోనియ్యను నీవు నమ్మ కుంటె నాకు యిచ్చిన వైకుంఠంబు యిచ్చెదననిన ఆ యీశ్వరునికొలువు యే రీతి వుండును అది నాకు యెఱిగింపు మనిన తనజీవుని కైలాసంబునకు తోడుక పొయ్యేటప్పుడు యిద్దరు శివదూతలు యేతెంచి బంగారు విమానముమీద కూర్చుండబెట్టి మహారజా త్రికూర్యం (?) బనియెడి యాపర్వతంబుకడకు తోడుకపోయినను ఆపర్వతంబు యెనిమిది లక్షలయో జనంబుల పొడవు యెక్కిపోతిని దేవా! దానిమీద కోటియోజనంబుల విస్తారంబుగల్గి అటువంటి కైలాస గిరికి నూటయెక్కకోట గలదు ఒక్కొక్క కోటకు నూటొక్క వాకిళులు గలవు ఒక్కొక్క వాకిటికి నూటొక్క ద్వారపాలకులుం గలరు. ఒక్కొక్క ద్వారపాలకునికి మిన్నేరు, జడలున్ను, యెక్కువ కన్ను, వత్తికవలుపున్ను, క్రొన్నెలపువ్వు, చతు ర్భుజంబుల త్రిశూలడమరుగంబులును పట్టుకయున్న ద్వారపాలకులకు వందనంబులు చేసి ఆ మీదను ధర్మ మడుగు గలదు ఆ ధర్మమడుగునను తన్ను స్నాన మాడించిరి అంతలోనే తనకు మిన్నేరుజడలు పుట్టెను ఎక్కువకన్ను కలిగెను క్రొన్నెలపువ్వును, చతుర్భుజంబుల త్రిశూలడమరుగంబుల బట్ట నిచ్చిరి దేవా! తన్ను యీశ్వరుని కొలువుకు తోడుక పొయ్యేటప్పుడు ఆ కొలువున ఛత్రచామరంబులు పట్టుకయున్న కోటికన్యకలు సేవకావృత్తి దిరుగు చున్నారు ఉభయపార్శ్వంబుల సేవసేయు చున్నారు రంభ, యూర్వశి, మేనకాదికన్యలు నాట్యంబు లాడుచున్నారు భృంగీశ్వరుండు తాండవ మాడుచున్నాడు నందీశ్వరుండుయుండెడు సభమండపము ముప్పదిలక్షలయోజనంబుల వెడల్పు నిడుపుంగల దానిమీదను పదివేలయోజనంబులపొడవు, వక హేమంపు మణిక, దానిమీద నేడు యోజనం బుల వజ్రసింహాసనము, వజ్రసింహాసనము మీదను యీశ్వరుండు పార్వతిగాని మరి యెవ్వరున్ను కూర్చుండరాదు గనుక అటు వంటి కైలాసగిరి ముప్పదిలక్షల సోమసూర్య వీధులు, మూడులక్షల శివాలయంబులు, రెండువేల దేవస్థానంబులు, అత్యంతవైభవభోగంబులు, షోడ శోపచారపూజలు సేయుచున్నారు. పురుషుండైన వాడు పదహారు వర్షంబులవాడును, స్త్రీలు పండ్రెం డేండ్ల బాలకాంతులై వర్తిల్లుచుందురు అటువంటి కైలాసగిరి తనకు వుండెడనవైయున్నది నన్ను మన్నించి పంపవే మహాత్మకా యనిన పరమపదం బులో నిది మాత్రంబులేదు నీవు నమ్మకుంటేను నాకు యిచ్చిన వైకుంఠంబు యిత్తును ఆ బ్రహ్మదే మునిని, ఆ సదాశివుని, తన సింహాద్రిప్పలును అవ తిగంబాడుదును దిగంబాడెనని చూచి అప్పుడు సింహాద్రిప్పలు కోటి సూర్యప్రకాశంబైన దివ్యకిరీ టంబు ధరియించి శంఖచక్రగదాఖడ్గంబులు ధరి యించిన సింహాద్రిప్పలు గనుంగొని కృష్ణమాచార్యులు వందనంబుచేసి ఓ మహాత్మకా! యీకంసాల భక్తుండు నన్ను నమ్మకయున్నాడనిన అంతలోను బ్రహ్మదేవుండును, సదాశివుండును యేమను చున్నారు దేవా! పరబ్రహ్మాదులకు లేని వైకుంఠంబు

నీకు గలిగె వదునను పోలిన లోహము కాంచన మైనట్లు కృష్ణమాచార్యులు విన్న చేపట్టగానె కృతార్థుండనైతి ననిన సింహాద్రిప్పలు యీమను చున్నారు దేవ! కృష్ణమాచార్యులకు యిచ్చిన వైకుంఠంబు నీకు యిద్దరికిన్ని యిచ్చితి గావయని వైకుంఠంబు అభయ మిచ్చెనె దా యీ సంకీర్తన లిఖ తల్లు లాయె నేమి, విష్ణుదాసు లాయె నేమి యెవ్వరు చదివిన యెవ్వరు భక్తితో విన్న, యెవ్వరు వ్రాసిన పాపపరిహారంబవును అటుమీదట కామంత్రి మంగున వైకుంఠం దిక్కును నీయాన నీ చరణంబు లాన మా తిరుమణి తిరుమార్గంబులాన మా గురువు లాన మా శ్రీకృష్ణకుమారస్వామి సింహగిరి నరహరి నమోనమో దయానిధీ!"

* * * *

*"దేవా! కృష్ణమాచార్యులు వోరుగంటిలో పతివ్రతాగృహంబున కేగిన ఆ యింటి బ్రాహ్మణుండు దండ ప్రణామంబు చేసి 'స్వామీ! మీరు విజయంచేసుట నా గృహంబు పావనం బాయను నేను కృతార్థుడనైతిమి మా యింట అరగించి మమ్ముల రక్షించుమని విన్నపంబుచేసిన కృష్ణమాచార్యులు యీమనుచున్నారు 'నీవు ఏక పత్నీ వ్రతుండవు విత్యాను సంధాన సంపన్నుండవు సకల గుణసంపదలు గలుగు ధన్యుండవు బృందావన మునకు విజయంచేసిన పిమ్మట మీ యింట నార గించెదననిన బ్రాహ్మణుండు తులసీమాహాత్మ్యం చెప్పు మనిన ఆ బ్రాహ్మణునకు తులసీమహాత్మ్యంబు యిట్లు చెప్పంగోణంగె విశసమయమందు తులసీ దర్శనంచేసినవారికి శిశుహత్య, గోహత్య, స్త్రీహత్య, మొదలైన పాతకంబులుపోవును తులసికిం పళఅయినా కట్టి సంరక్షణ చేసినవారికి నేయి సంవత్సరంబులు సాయుజ్యపదంబులుగలుగును తులసికి కోటచేయించి కొమ్మలు దీర్చిన పుణ్యాత్ములకు అశ్వమేధ ఫలంబు గలుగును తులసికి దీపం యిచ్చినవారికి సూర్యచంద్ర లోకంబులు గలుగును తులసికి రాగి, వెండి, బంగారం బుల ప్రాకారంబులు దీర్చిన పుణ్యాత్ములకు శాశ్వతం బుగా విష్ణులోకంబు గలుగును తులసికి నీరాజనంబు సమర్పించినవారికి బ్రహ్మలోకంబు గలుగును తులసి కోటకు గోమయంబులు దీర్చి అలికినవారికి శత సంవత్సరంబులు స్వర్గంబు గలుగును తులసికి నమస్కారంబు చేసినవారికి నాలుగులోకంబులు గలుగును తులసికి నైవేద్యంబులు సమర్పించినవారికి కామ్యంబు గలుగును నీళ్లుపోసి పెంచినవారికి జల బిందువు లెన్ని కలుగునో అన్ని సంవత్సరములు పుణ్యలోకంబులనుండి విష్ణుసాయుజ్యంబు పొందుదురు నిత్యకృత్య నమస్కారంబుచేసి పూజలు చేసినవారికి వైకుంఠంబు గల్గును. తులసికి మంత్ర పుష్పమున్ను యజ్ఞోపవీతమున్ను సమర్పించినవారికి బ్రహ్మలోకంబు గలుగును తులసికి వస్త్రములున్ను, మణులున్ను సమర్పించినవారికి స్వర్గలోకంబుగల్గును తులసియొద్ద ముగ్గు లుంచినవారికి అగ్నిష్టోమఫలంబు గల్గును తులసికి మొదట అరుగు చేసినవారికి అష్టైశ్వర్యంబులు గలుగును తులసి మొదట మృత్తిక ధరియించినవారికి లలాటలోచనుని దర్శనంబు గలుగును తులసిపూజలు అష్టాక్షరి ద్వాదశాక్షరీజపంబు చేసిన పుణ్యాత్ములకు అష్టపుత్రులు గలుగును ద్వాదశి దినంబున వైకుంఠంబు గాంతురు తులసీదళంబుల శేషశాయి పూజచేసినవారికి శంకరలోకంబు గలుగును తులసిదళాన తీర్థపానం చేసినవారికి సకల తీర్థంబులయందు గాంగాది నదులయందు స్నానంబు చేసిన ఫలంబు గలుగును దేవా! తులసీదళంబు శిరస్సున ధరించినవారు త్రిలోకాలకు అధిపతులై జన్మింతురు. ద్వాదశి దినంబున తులసీవ్రతంబు చేసిన వారు ద్వారకానగరంబున అధిపతులై జన్మింతురు తులసీబృందావనంబు అలికి ముగ్గుపెట్టి స్నానం సంధ్య జపములు దీర్చుకుని మంత్రపుష్పాంజలులు, ధూపదీప నైవేద్యంబులు సమర్పించినవారికి యింట నిత్యోత్సవ పక్షోత్సవ, మాసోత్సవ, సంవత్సరోత్సవ సంవత్సరాదులయందును సకలమైన భోగభాగ్యాదులు చంపదలు గలిగి శుభశోభనంబులు గలిగి యుందురు. తులసి బృందావనానకు నారికేళ కదళీ ఖర్జూరఫలంబులు సమర్పించినవారికి కైలాస సన్నిధానంబు గలుగును తులసి బృందావనానకు దంపతి సమేతంగాను మూడు ప్రదక్షిణంబులు చేసి సాష్టాంగ దండప్రణామంబు లాచరించినవారికి అనేక కాలా

* కాకత మదరాసు ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారమున R 447 అనుసంఖ్యతో నున్న ప్రతిలోనిది—

యందున్ను సకలమైన సంపదలు గలిగి జన్మ జన్మాల యందు ఉత్తమకులంబులయందు జన్మింతురు తులసి బృందావనమునకు భక్తిపూర్వకంబుగా యథాశక్తి తాంబూల నైవేద్యంబులు జేసినవారికి భూలోకంబు నిష్కపాలనంబు చేసి విష్ణు సన్నిధానంబు నొందుదురు సాయంకాల సమయంబులయందు తులసికి దీపంయిచ్చిన స్త్రీలకు కోరినకోరిక గలుగును తులసి బృందావనంబునకు అలికి ముగ్గు దీర్చి ఆ సాయంకాలమందు ఆరతి యిచ్చిన స్త్రీలకు శాశ్వతంబుగా అయిదవతనంబు గలుగును సంతానభాగ్య గలిగి సంతోషంబున నుందురు దేవా! అంత్యమందు తులసిదళోదకం యిస్తే దేహం పవిత్రంబై సద్గతి గలుగును దేవా! తులసీ మహాత్మ్యం పఠియించిన వారికి కొన్ని జన్మాదులు గడచిపోగాను శాశ్వతంబుగా కైలాససన్నిధానంబు గలుగును తులసీవనమందు వున్న దళం దెచ్చి శిరస్సున ధరించినవారికి త్వరితంబుగా ఆదిత్యపురంబు గలుగును ప్రొద్దున లేచి తులసి దర్శనంబు జేసిన వారికి పాపంబులు దొలగును ఈ కథ కృష్ణమాచార్యులు సంకీర్తన శాయగా వకయింట నలుగురుకోడళ్లు నీళ్ల కడవలు తీసుకువస్తూ వుండిన వేళ అయింటి పెద్ద కోడలు యీ సంకీర్తన వింటా మనెను రెండో కోడలు పూర్ణకడవలు దించుకొని విందామనెను కడమ యిద్దరుకోడళ్లు యీ సంకీర్తన కేమి యీమాటలకేమి పోదాము రమ్మనిరి కనుక యీ సంకీర్తన విందామన్న కోడలు భూమండల మేలే రాజా కొమరై జన్మించెను పూర్ణకుంభములు దించి విందామన్న కోడలు చక్రవర్తియై జన్మించెను కడమ యిద్దరు యిక్కడ సంకీర్తన వినక పోదాము రమ్మన్న కోడళ్లు అనామికులయింట నూరు జన్మంబులు పందులై జన్మించిరి కనుక యీదివ్య నామస్మరణ నొకరు వ్రాసినా, నొకరు చదివినా, యొకరు పఠించినా, నొకరు విన్నా గోసహస్రదానంబులు చేసిన ఫలంబు గలుగును పితృపితామహులు విష్ణుసాయుజ్యంబు గాంతురు సకల దోషములున్ను సర్వత్రా తా జేసినపాపములున్ను నివారణమై ఆపదలు దొలగును ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యంబులు గలుగును పుత్రపౌత్రాభివృద్ధి గలుగును"

* * * *

"ఏమారి రజకునియింట మృతానుఁ
నమపించె పితృకాననంబునను
నా బ్రహ్మరుద్రుల కైన గన్నపనట్టి
నృహరి నామంబెని నిత్య మెన్న
డానశాపమున సర్వపని గునిరైన
శేషహాములు కారె శిరికి"

అలాంటి కృష్ణమాచార్యులు రచించిన యీ 'తెలుగువేదం' త్వరలో ప్రకటింపబడితే అది తెలుగు వాఙ్మయానికి ఒక విశిష్టాలంకారం అవుతుంది!

సంగంవారి వీధి

శ్రీ ఇవటూరి కామేశ్వరరావు

ఆ వూళ్లో చంగల్రావ్ హోటలుకు వచ్చే జనం ముచ్చటించని సంగతంటూ లేదు. దైనందిన వ్యవహారాలనుంచి, కాంగ్రెసు ఎలక్షనులు బ్లాకు మార్కెట్టు, సమ్మెలు—అబ్బో ఒక టేమిటి సమస్త సంగతుల గురించి ప్రస్తావించడం పరిపాటి. వూళ్లో ఏదైనా చావు సంభవిస్తే ఆ ప్రస్తావం అక్కడే.

పెళ్లిళ్లు, పేరంటాలు జరిగితే వాటి వార్తలు అక్కడికు వెంటనే చేరుకుంటాయికదా. కోర్టులో ఏదైనా మంచి కేసు విచారణకు వస్తే దాని ఫలితాలను గురించి యిక్కడే చర్చ జరిగితీరుతుందిగదా. బళ్ళో చెప్తారుగాని ఎవరికైనా సంచో పెట్టారంటే ఆ విషయం అక్కడ చర్చించుకోవలసిందే గదా. ఆ రోజు సంతలో మిరపకాయ ధర హెచ్చిందంటే దానిని గురించి అక్కడ ప్రస్తావన జరగవలసిందే. ఇలాగ్గా చిత్రవిచిత్రంగా సాగిపోతుంటాయి సంభాషణలు. చెంగల్రావు కూడా వీలత్ సంభాషణల మధ్య తనకు తోచినట్టు ఒక్కొక్క విసురుతూండం పరిపాటి.

చంగల్రావుకొట్టుకు అనుదినమూ హాజరు వేసుకునే వాళ్లలో—ఆ ప్రక్క ఫ్యాక్టరీ ఫోర్మను ఒకడూ, అగ్రహారంలో వుండే శాస్త్రులవారొకరూ, గవర్నమెంటుగ్రాంటుయిచ్చిన ఎయిడెడ్ స్కూలు అయ్యవారు, అయ్యవారమ్మగారూ ఒకయిన్స్యూరెన్సు ఏజంటు ఒకాయన వీళ్లు హాజరు కావలసిందే. అలా వర్షం కురవనీయండి—కాలా ఎండలు కుదిరి ఘాడ్పులు చేయనీయండి—ఏదో ఒక సమయంలో హాజరు వేసుకొని పిచ్చాపాటీ మాట్లాడుకొని పోతుంటారు.

తరుచు సుబ్బన్న కూడా ఆ దుకాణంకు రావడం కద్దు. మోతుబరి సుబ్బన్నంటే ఆ వూళ్ళో చాల మందికి తెలుసు. ఘరానా మనిషి. నిత్యమూ ఇతని కూడా ఇద్దరో ముగ్గురో తోకల్లా తిరుగుతూనే వుంటారు. తన మాటకు అడ్డొస్తే సహించే ఘటం కాదు. వాడితోపాటే వాడి అనుచరులు కూడా ఒకే మాట. అతనితో ఘర్షణ పడితే ఏం విపత్తు సంభవిస్తుందోనని సౌమ్యంగా పోతుంటాడు చెంగల్రావు. ఎందుకంటే వెనుక ఒకటి రెండుసార్లు అక్కడ కొట్లాటలు కూడా జరిగి తలలు పగలగొట్టుకునేంత పని జరిగింది. అందులో మోతుబరి సుబ్బన్నతో చేయి చేసుకుంటే ఆ రోజు కొత్తరు మూడారన్నమాటే.

యథావిధిగా ఫ్యాక్టరీ ఫోర్మను పోతూపోతూ తన మామూలుగా కూర్చునే బల్లమీద కూర్చుని యింత కారప్పూస తింటున్నాడు. పెట్టించుకొని గ్రాంటుస్కూలు పంతులు, అయ్యవారమ్మ బడి తలుపు బిగించుకొని రవంత యేమైనా తినిపోదామని చంగల్రావుదుకాణానికి దక్కొచ్చి ఫ్యాక్టరీ ఫోర్మను ఎదురుగుండా వున్న బల్లమీద కూర్చుని చెరొక ప్లేటు బూంది తినసాగారు.

ఫ్యాక్టరీ ఫోర్మను యుద్ధంనుంచి తిరిగివచ్చిన వ్యక్తి లావుగా పొట్టిగా ఉంటాడు. పిల్లికళ్లు జుట్టు ఎప్పుడూ ముందరకు నుదిటిమీదకు వస్తుంటే పదేపదే వెనక్కి తీసుకుంటూంటాడు. ఇన్స్యూరెన్సు ఏజంటు బక్కపలచగా పొడుగ్గా ఉంటాడు. ఇతగాడు 24 ఘంటలూ సైకిలుమీదే తిరుగుతూంటాడు. ఓ పది నిమిషాలు తీరిక చిక్కిందంటే చెంగల్రావు కొట్టులో ఉండి తీరవలసిందే. ఇహ పోతే అయ్యవారూ, అయ్యవారమ్మది ఒకే అదృష్టం. వీళ్లది అసలు దానవాయిపేటలో మకాం. మాలవాడంతా వీళ్ళంటే విపరీతమైన గురి. ఇద్దరూగూడా ట్రైనింగ్ అయినవారేమో చెరో 50 రూపాయలు సంపాదించుకుంటున్నారు. యిప్పుడంటే వుద్యోగాలు సంపాదించారుగాని, వెనుక వీళ్ళ తాత ముత్తాతలు పురపాలక సంఘంలో పీనుగులు మోసి తమ పొట్టలను వెళ్ళబోసుకునేవారు. కాని నేటి గాంధియుగంలో 'మాల' అనే పదంపోయి దాని స్థానే హరిజన అనే పేరు రావడంతోటే పరిస్థితులన్నీ మారిపోయాయి.

ఇంతకీ విషయ మేమిటంటే ప్రక్కన రెండు ఫర్లాంగుల దూరంలో ఉన్న దూపాటివారి వీధిలో బ్రాహ్మణ దొడ్డమ్మగారు ఆ క్రితం రోజు పోయారట 60 ఏండ్లుంటాయట

ఫోర్మన్ పాపం చాలా ధర్మాత్మురాలట అనేక ధర్మాలు కూడా చేసిందట

ఏమిటంటు ఆమె ఎవరినో పెంచుకుందట, అతను తాలూకాఫీసులో పనిచేస్తున్నాడట ఆ లోగిలీ 4 ఎకరాల భూమి అతగాడికి వ్రాసి యిచ్చేసిందట

అయ్యవారమ్మ ఏం జబ్బటండీ పాపం హఠాత్తుగా పోయిందట ?

ఫో గుండెజబ్బట అందులో ఈ గుండె జబ్బు చాలా విపరీతమైనటువంటిది మాట్లాడుతూ తక్షణ ప్రాణం పోవడం, పడుకుని తెల్లవారేసరికల్లా హంస లేచిపోవడం, స్నానం చేస్తూనే హరీ అంటూండడం ఈలాగా కర్దకఠోరంగా వుంటూంటాయి, ఈ గుండె జబ్బు కేసులు.

అయ్యవారు ఏ వీధిలోనండీ ఆమె నివసిస్తున్నది?

ఇ వి ఏ వీధేమిటి — (యిక్కడే దగ్గర లోనే) దూపాటివారి వీధి—అంటే.

ఫో అంటే ఆ పెద్ద రావిచెట్టు ఉన్నది అదా—

వి అది కాదయ్యా అది సంగంవారి వీధి ఎక్కడో దర్జీదగ్గర ఉన్నదాన్ని తీసుకువచ్చి యిక్కడ యిరికిస్తావేమిటి?

ఫోర్మను సంగం వారి వీధిలోనూ రావిచెట్టు లేదనుకున్నారా?

వి ఉంది లేనన్నది పెద్ద రావిచెట్టు. సంగం వారి వీధిలో ఉన్నది దీనికంటె చిన్నది.

అయ్య యింతకీ సంగంవారి వీధి ఎక్కడుంది మీకు తెలుసా?

అయ్యవారమ్మ సంగంవారి వీధే తెలియదట. నే బళ్లో చదువుకునే రోజుల్లో మా అమ్మ నిత్యమూ ఈ వీధిలో కమ్మవారింటికి ఏదో పనిమీద వస్తూండేది

అ, అచ్చు ఆఫీసు వుండే దాని ప్రక్క వీధే 'ఇంతకీ' ఫొర్లట్టర్మ ఫోర్మను కళ్లు చిట్లించుకొంటూ గొంతుక సవరించుకొంటూ 'సంగంవారి వీధనే అక్షరంకర్ల వీధి అంటారు అసలు కోగంగిపేటలోంచి వచ్చేవీధి సంగంవారి వీధిలో కలుస్తుంది'

అయ్య అన్నే ఎక్కడ కోగంగిపేట ఎక్కడ సంగంవారి వీధి? సంగంవారి వీధి మన పాత సినిమా ఉంది దాని వెనకాల వీధి దాని ఉత్తరం వైపుని దర్జీకూడా ఉంది అంతేకాని ఈ ఫోర్మను గారికి అసలు—

ఫోర్మను అందుకుని—నాకు తెలుసండీ అబ్బ సంగంవారి వీధి ఎక్కడుందో నాకు తెలిసినట్లు మరెవ్వరికీ తెలియదు

ఇ వి అన్నే బ్రాహ్మణపేటకు నిమూలగా రైలు గేటుకు యివతల ఉందండీ ఏమిటో నాకు తెలియనట్లు మీరు వాదిస్తారు

అయ్యవారమ్మ (చేతులు కడుక్కుంటూ) అబ్బ ఏమిటే గొడవ ఇంతకీ సంగంవారి వీధి ఎక్కడుందంటారు

ఇంతలో వెంగళ్రావు లోపల నుంచి వచ్చి — సంగంవారి వీధిని గురించేనా మీరు అనుకొనేది నా చిన్నతనంలో మా ముసలమ్మవాళ్ళు ఆవీధిలోనే కాపరం ఉండేవాళ్లట. మా తండ్రికి ఋణం ఉండడంచేత ఆ యిల్లూ వాకిలీ వాళ్ల పరమైపోయింది లేకపోతే నాకే అద్దె కొంపే ముప్పు అది అచ్చాఫీసుకు తూర్పువైపున ఉంది'

అగ్రహారంలోని ముసలాయన ఎప్పుడు వచ్చాడో వచ్చి, తాను మామూలుగా కూర్చునే చోటునుంచి ఈ సంభాషణ వింటున్నాడు అయినా సంగంవారివీధి ఎక్కడుంటే తనకేం గావాలి, ముందు తన పొట్ట నిండాలి గాని — యీ విధంగా సంగంవారివీధి ఉత్తరంవైపున ఉందని ఒకరూ, దర్జీకి దక్షిణభాగంలో ఉందని మరొకరూ, అచ్చు ఆఫీసు వెనకాల ఉందని వేరొకరూ యిలాగా వాండ్లు అనేక విధాలుగా తర్కించుకొంటూ ఇంకా నిర్ధారణకు వచ్చేలోపున సుబ్బన్నా మరో యిద్దరు వ్యక్తులు లోపలికి వచ్చి వీరందరికి కుడివైపున కూర్చొని యిన్ని వేడివకోడీలు ఆర్డరిచ్చారు.

ఇన్నాళ్ళకన్నా ఏమిటంటు సుబ్బన్నను చూచి 'యిదుగో పాతకాపు సుబ్బన్న వచ్చాడు యింతకీ

తెలియని దేముంది గనుక యేమోయ్ సుబ్బన్నా సంగంవారివీధి ఎక్కడుందో చెప్పు.'

సు. సంగంవారి వీధే తెలియదూ చిచ్చోడా! నాకు బాగా తెలుసు ఎందుకంటే మా అత్తగారు పసుక జబ్బుచేసి ఆ వీధిలోనే పోయింది కొలువు దక్షిణంగా ఉంది ఆ వీధిలోనుంచే రైలుగేటు కూడా కనిపిస్తుంటుంది

యింతవరకూ ఆ ప్రసంగంలో జోక్యం కల్పించుకోని ముసలాయన లేచి

అన్నీ మీరంతా చెప్పినది అసలే తప్పు వైష్ణవుల దేవాలయానికి ఆనుకుని ఉన్న వీధే సంగంవారి వీధి

సుబ్బన్న మహా చెప్పావులేవయ్యా, పోడుగాడి ముక్కా నువ్వూను నే నెక్కడుంచో చెప్పానగా మళ్లీ నువ్వు అది కాదంటావేటయ్యా అయినా ముసిలోడవ్ నీ కెందుకు ఈ గొడవ నీవు నీ పాడుం కాగేమిటో నీ చేమిటో అంతే కాని—

పోర్మను అయితే నే చెప్పింది తప్పంటారా బలే వాళ్లు! అసలు సంగంవారి వీధికే అష్టవంకర్లవీధి అని పేరు కోణంగిపేటలోంచి అచ్చు ఆఫీసువద్ద కలిసేదే అంటే మీకు నమ్మకం

మా సు నీవు చెప్పిందల్లా నమ్మాలి అని ఉందా ఏమిటి? సంగంవారివీధినిగురించి నీకేం తెలుసు నిన్నగాక మొన్నటివరకూ యుద్ధంలో ఏడుస్తూ—

పో ఫలానాచోటున ఉందని తెలపడానికి నాకు స్వాతంత్ర్యంఉంది మధ్య నువ్వేమిటి? ఏడుస్తూ గీడుస్తూ రానీయకు మాటలు సరిగా రానియ్యి ఏమనుకున్నావో

సు ప్రతీదీ నీకు తెలుసునని వాదిస్తావేమిటి? మహా తెలిసినట్టు ఏంచేస్తావేమిటి? ఎవరితో మాట్లాడుతున్నావో తెలుసుకుని మరీ మాట్లాడు అట్టే మాట్లాడితే

ఏ. అట్లే మాట్లాడితే ఏం చేస్తావేమిటి? పోర్మను ఒక్కడే అనుకుంటున్నావేమో మీద చెయ్యిపడితే ఊరుకునేది లేదు. జాగ్రత్త అన్నాడు

అసలు దెబ్బలాట ఆగిపోను గాని యింతలోకి

అయ్యవారమ్మ: ప్రతీదీ పోర్మను తెలుసు అనుకుంటారు. ఈ సుబ్బన్న మరీని అబ్బ! యింతటి మొండివాణ్ని ఎక్కడా చూడలేదు

సుబ్బన్న వళ్లు వేడెక్కి పోర్మనూ సుబ్బన్నా కొట్టుకోవడం ప్రారంభించారు గ్లాసులు పగిలేను న్నారు ప్రక్కనే ముసలాయన కర్ర పెట్టుకుంటే అది ఊడలాక్కుని వీపుమీద వేశాడు సుబ్బన్న. పోర్మను కుర్చీ పైకెత్తి విసిరాడు, దెబ్బ తప్పించుకుని, ఇటువైపున వచ్చి ఒక తాపు తన్నాడు సుబ్బన్న. ఆ దెబ్బతో పోర్మను వెనక్కువెళ్ళి గుమ్మం పదుటికి తగిలి రక్తం ప్రవహించసాగింది సుబ్బన్నతో ఉన్న తలిమాళ్ళు యిద్దరూ అయ్యవారినీ, అయ్యవారమ్మనీ కర్రతో వాలుగురికి ఒక్కతోపు తోశారు. అయ్యవారమ్మకు దెబ్బతగిలి పడిపోయింది ఆ పడడంలో గ్లాసుమీద పడింది బద్దలయిన గ్లాసు అంచు తగిలి మోచెయ్యి గీసుకుపోయింది

తన లాంగుపాటులోకి అనుకురాలేక చంగల్రావ్ వీధిలోకి పోయి వారినీ వీరినీ కేకలు పెట్టడం ప్రారంభించాడు ఈ కొట్లాట కృటికాలంలో జరిగిపోయింది ఆ గలాభా ఈ కేకలు విని బీటు తిరుగుతున్న పోలీసు కనిస్టేబిలొకడు అక్కడకు వచ్చాడు. కాని ఈలోగా సుబ్బన్నా—వాడి అనుచరులు అక్కడినుంచి దాటుకున్నారు దెబ్బలుతిన్న వాండ్లకు నెత్తురు కారుతుంటే భంగారెత్తి చూడలేక మ్యూనిసిపలు ఆసుపత్రికి తీసుకొనిపోయి వాండ్లకు కట్టు కట్టించడం నిమిత్తం చంగల్రావు ప్రక్కనే ఉన్న బండిని పిలవడానికి వెళ్లాడు యింతలో యీ కొట్లాట విషయం పాక్కి జనం గుమిగూడి చివరికి సబ్ ఇనస్పెక్టరూ సిబ్బందీ తయారైనారు జరిగిన సంగతంతా చంగల్రావు వద్దనుంచి సంజాయిషీ తీసుకున్నారు అక్కడ వున్న అందరిస్టేటుమెంట్లు వ్రాసుకొన్నారు వాండ్లను ఆస్పత్రికి తగిన చికిత్సకై పంపించారు.

మూడు రోజులపాటు ఈ వీధేమిటి—ఆ వీధేమిటి ఊరూవాడా గాలించేశారు సుబ్బన్న కోసం ఈ సందట్లో ఆ రాత్రి మరి ఎలా అంటుకుందో ప్రక్కనే ఉన్న పోర్మనీకొట్టు అంటుకుని కొన్ని వందల రూపాయల నష్టమైపోయింది. కొట్టులో పోర్మ సీసాలు, ఒకటి రెండు కుంచి పీపాలు, యింతర సామా

సులు అన్నీ ధ్వంసమైపోయాయట వాకబు చేయగా తెలిసిందేమిటంటే అది ఫోర్మను స్వంత అన్నగారి కొట్టు అనీ, ఫోర్మనుపై కోపంచేత సుబ్బన్న ఆ రాత్రే అందినమటుక్కి డబ్బు తీసుకొని ఆ కొట్టుకు నిప్పంటించి తగలబెట్టాడని చెబుతారు

2

దొమ్మీ కేసు కోర్టుకు ఎక్కి మేజస్ట్రీటు సదాశివరావుగారి ఎదుట విచారణకు వచ్చింది దొమ్మీ కేసును గురించీ, అందుకు సంబంధించిన వ్యక్తుల వాఙ్మూలాలను గురించి యితర పరిశీలనలను గురించి కొంతసేపు చర్చ జరిగింది పిమ్మట దొమ్మీ జరిగిన రోజున కాఫీహోటలులో మొట్టమొదట ఈ దొమ్మీ ఏ విధంగా ఆరంభించినదీ దాని విచారణ జరుగుతోంది

లా చదివిన ధర్మారావు అదివరకే కోర్టులో మంచి పేరు సంపాదించుకున్నాడు క్రాస్ ఎగ్జామిన్ చేయడంలో అతడి కతడే సాటి అతని విచారణలో చాలా కేసులు చిక్కువిడి తీర్పుకు వచ్చాయి

ధర్మా సంఘటన జరిగిన సాయంత్రం నీవు అయ్యవారూ, ఆ ఫ్యాక్టరీ ఫోర్మనూ హోటలు యజమాని చంద్రగలావు—ఇంకా ఎవరో ముసలాయన టిఫిన్ పుచ్చుకుంటూ అక్కడ వున్నారట నిజమేనా?

అయ్యవారమ్మ నిజమేనండి

ధర్మా మీరు ఆ రోజున దేనినిగురించి మాట్లాడుకుంటున్నారో మేజస్ట్రీటుగారితో చెప్తారా?

అయ్య రోగాలనుగురించి మాట్లాడుకుంటున్నామండి

ధర్మా సంభాషణలో ఎవరికైనా భేదాభిప్రాయాలు వచ్చాయా?

అ అమ్మ సంగంవారివీధి ఎక్కడవున్నదీ అనే విషయాన్ని గురించి మేము తర్కించుకోవటంలో

మేజ సదాశివరావుగారు తల పుటుక్కించి, కళ్ళజోడు బల్లమీదనుంచి తీసి అద్దాలు తుడిచి గొంతు సవరించి,

'దేనిని గురించీ' అన్నారు న్యాయమూర్తి

సాక్షి అది సంగంవారి వీధి ఎక్కడ వున్నదనే విషయాన్ని గురించి తర్కించుకుంటున్నారు

మేజ సంగంవారి వీధా?

'చిత్తం సార్'

'అయితే ఏదీ ఆ సన్నటిసందు ఉన్నదే—అదేనా—ఆ సినిమా థియేటరు ప్రక్కగుండా వచ్చే సందేనా?

ధర్మారావుకు ఒక విధమైన నవ్వు వచ్చింది మేజస్ట్రీటుగారు చెప్పిన అంశం కొద్దిగా సత్యదూరంగా వున్నది

ధ 'చిత్తం తమరు సూచించిన వీధిని గురించే సాక్షి చెబుతున్నది తమరు అనుమతిస్తే ఆ వీధి పరిసరాలను గురించి తెలుపడానికి అవకాశం ఇస్తారని మనవి

మే 'ఏమిటా పరిసరాలు' అన్నారు మేజస్ట్రీటు

గ 'చిత్తం మీరు చెప్పేదానికంటె ఆ వీధి మరో ఫర్లాంగు ఎగువన వున్నది రైల్వేగేటుకు దగ్గరగా ఉంది ఇంత బాగా జ్ఞాపకం ఉండడానికి కారణం నా చిన్నప్పుడు మా బాబయ్యగారు తరుచు రైల్వేగేటువద్దకు నన్ను తీసుకు వస్తూండేవారు

మేజస్ట్రీటుగారు ధర్మారావు మాటలను ఖండిస్తూ,

నేను నీ యీడులో ప్రతిరోజూ ఆ వీధిలో చదువుతూండేవాణ్ణి నే చెప్పిన విషయాన్ని ఖండించడం నీకు అనవసరమనుకుంటాను' అన్నారు కొంచెం కఠినంగా

లాయరు తల వంచుకొని నమ్రత చూపాడు

న్యాయాధికారితో తగవులాట పెట్టుకోవడం ఎందుకు అయినా అప్రస్తుతమైనట్టి విషయంమీద ఎందుకు విపరీతమైన తర్కం

ఇంతలో కోర్టులో మరో ముసలి లాయరుగారొకాయన లేచి

'మీ అనుమతితో రెండు మాటలు సార్, నేను కూడా చాలాభాగం ఆ వీధిలోనే పోతూండేవాణ్ణి— ఈ వీధిని గురించి నేను చాలా పరిశోధనచేయగా— నాకు తేలిందేమంటే ఈ సంగంవారి వీధి అచ్చు ఆఫీసుకు కుడివైపున ప్రారంభమై సినిమా బజారుకట్టు చివర అంతమౌతుంది.

'అట్టే సరికాదు' అన్నాడు ధర్మారావు

మేజస్ట్రేటు సదాశివరావుగారు అసలు ఈ విషయానికి కేసుకు ప్రస్తుతం ఏమీ సంబంధం లేదనీ, దాన్ని గురించి యింక తర్కించ నవసరం లేదనీ అన్నారు ఈ దొమ్మీకేసు విచారణ ఫలితం ఏమైం దనే విషయం మనకు అప్రస్తుతం పోర్కనూ, ఇన్నా రెన్నువిజంటూ, అయ్యవారూ, అయ్యవారమ్మ తమ తమ గాయాలు చూపడంవల్ల సుబ్బన్న మీద కఠిన చర్య తీసుకొని తీరాలని పట్టుపట్టనూ లేదు అయినా సుబ్బన్న విషయం వారి కెందుకు

దుష్టులను పట్టి పట్టుకుని దండించడం పోలీసు వారి విధి కేసు విచారించి న్యాయాన్యాయాలు తేల్చడం కోర్టువారి విధి ఈ లావాదేవీలలో తమ కెందుకు అని యథారీతిగా వారు ఊరుక్కు తగ్గుకు న్నారు.

మేజస్ట్రేటుగారి బావమరిది చంద్రశేఖరంగారు ఆ క్రితంరోజే పెళ్లివ్యవహారాలు మాట్లాడేందుకు చెల్లెలుగారింటికి వచ్చాడు చంద్రశేఖరం కొడుకు రామచంద్రమూర్తి ఈ మధ్యనే బి ఏ ప్యాస్ అయాడు ఇతను చూడడానికైతే బాగానే వుంటాడు కాని మనిషి కొంచెం నలుపు పొడుగ్గా, నవనవలాడే వయస్సులో ఉన్నాడు చంద్రశేఖరం తన కొడుక్కి చెల్లెలు కూతురు శారదను వివాహం చేయాలని కుతూహలపడుతున్నాడు

కాని, అసలు ఈ పెండ్లివిషయం ఇదివరకు ఒకటి రెండుసార్లు మేజస్ట్రేటుగారి ప్రత్యక్షంలో నయితే నేమి, పరోక్షంలోనయితే నేమి వలిగిన విషయమే కాని చంద్రశేఖరానికి గ్రామంలో పని తొందరవల్ల ఈవిషయం ఆలోచించేందుకు రవ్వంత కూడా వ్యవధి లేకపోయింది పైగా ఇప్పుడు తన కొడుకు చదువు కూడా పూర్తిఅయింది గనుక, పెళ్లి గూడా అయితే ఆ బరువు తీరిపోతుందని—వివాహం స్థిరపర్చుకుని—తాంబూలాలు పుచ్చుకుని తరువాత జరుగవలసిన తతంగంకోసం ప్రయత్నం చేసుకోవాలని కుతూహల పడుతున్నాడు

ఇంతకీ రామచంద్రమూర్తి పనికి కొంచెం నలుపైనా తీసిపారేసే అంత కులువుకాదు చిన్నప్పటినుంచీ గొప్పవాళ్ల రచనలన్నా వారి ఉపన్యాసాలన్నా, వారి గ్రంథాలన్నా అతగాడికి ఆసక్తి మెండు విశ్వవిద్యాలయంలో పట్టం పుచ్చుకున్న తరువాత ఇటీవల నవ్యసాహిత్యకారుల రచనలను చదివి బాగా అవగాహన చేసుకున్నాడేమో ఇక తానుకూడా ఒక రచయితఅయి ఒకకవియై, ఒక పత్రికాధిపతియై దేశసేవచేయాలని గాలిలో మేడలు కట్టుకుంటున్నాడు

ఆ పిల్లమీద తన మనసు కూడా పోయిందేమో ఆమెనే పెండ్లి చేసుకోవాలని అతగాడికి మనసులో నాటుకుపోయింది తనకు కాదని మ రెవరకు కట్ట పెడుతారు ఆ పిల్లని ?

సుమారు 8 ఘం కావచ్చింది సాధారణంగా కొంచెం ఇంచుమించు ఈ సమయానికే భోజనాలు అయే అలవాటు పెళ్లిలో ఇచ్చిపుచ్చుకోవలసిన లాంఛనాల విషయంలో బావమరదులకు తెగక ఆ రోజు భోజనాలు కూడా ఆలస్యమయినాయి పెళ్లి సంగతే వరండాలో కూర్చుని మాట్లాడుకుంటు న్నారు

మే భార్య భోజనాలకు వేళయింది లేవండి యిహ తరువాత కూర్చుందాం

చంద్రశేఖరం బావగారూ—మీరు ఊఁ అనడమే తరువాయి ముందు తాంబూలాలు పుచ్చుకుంటే, మిగతా పనంతా మేము చూచుకుంటాం

మే భా లేవండీ చేసినవన్నీ చప్పగా చల్లారిపోతాయి భోజనాలయిన తరువాత

చంద్ర ఇదుగో లేస్తాం బావగారు లేస్తే నేనూ లేస్తాను

మేజ ఇందులో నాదేముందోయ్ అంతా మీ చెల్లెల్ను అడుగు ఆమె యిష్టానుసారమే కాని, నా ప్రమేయం ఏమీ లేదు

చంద్ర అదేమ్మాట నా ప్రమేయం లేదంటా రేమిటి ? యిది మరీ బాగుంది! మీ రనేది మీరు పెద్దలు 'ఆ మాట' మీరు లాంఛనప్రాయంగానైనా అనకపోతే ఎట్లా ?

మేజ అనడాని కేముంది ఇంతకీ మా శారద ఏమంటుంది ఏమి మాట్లాడదేమి ? ఆ పుస్తకాలు అక్కడ పారేద్దూ బాబు కాస్సేపు మీ బావను

కార అబ్బ పోదురూ ఒకటే గొడవ చదువుకోనివ్వరుగదా యీ కథ చాలా ఇంట రెస్టింగ్‌గా ఉంటే సమయంలో

మే భా. అమ్మాయీ, ఏమిటా విస్సాటం మీ నాన్నగారు ఏదో అంటుంటే బదులు చెప్పక ?

కార నన్నడగ నక్కర్లేదు అంటూ అక్కడ నుంచి లేచిపోతుంది

మే భా ఏమీ పలకదు ఉలకదు ఉద్దేశ మేమిటో చెప్పకూడదూ ?

మేజ నా వుద్దేశాని కేముందే ? మీ అమ్మాయి నడుగు అమ్మాయి నడగక నన్నడుగుతా వేమిటి ?

మే భా అమ్మాయినీ అడిగారు, అబ్బాయినీ అడిగారు యిహ మీకే తరవాయి

మేజ ఏమో వచ్చేఏడు చేయాలని వున్నది పెళ్లంటే మాటలేవిటి ? ఈ రోజుల్లో అబ్బో అబ్బో బోలెడుఖర్చులు కాస్తా కూస్తా నేమిటి ?

మే భా యింకా ఖర్చులేమిటండీ ? ఖర్చు లంటారు ఉభయఖర్చులు మీ భావగారే పెట్టుకుం టారట అమ్మాయికి 10 కాసుల బంగారం గొలు సులు, వజ్రాల కంఠమాల, లేడీస్ రిస్ట్‌వాచ్, పట్టు చీరలు, వెండికంచం, మరచెంబు—యిహ కావలసిం దేముంది గనక తాంబూలాలు పుచ్చుకుంటే సరి

మేజ ఈమధ్యనే—మొన్న మన లాయరు ధర్మారావు పెళ్లివిషయంలో అతని బావమరది కన పడి యీ ప్రస్తావనే తెచ్చాడు

బావ అంటే మీ కోర్టులో ప్రాక్టీసు

మేజ అవును అయనే

బావ చూడండి ఆపెద్ద రావిచెట్టు వుంది— ఆ దూపాటివారి వీధిలో వున్న ఆయనేనా ?

మే భా భోజనాలకు లేవకూడదుటండీ యిహ ఆలస్యం అవుతోంది

మేజ అబ్బే అది దూపాటివారి వీధి కాదు ఎక్కడో సంగంవారి వీధిని తీసుకువచ్చి దూపాటి వారి వీధి అంటావేమిటోయ్ బలేవాడివ్

బావ కాదండీ, దూపాటివారి వీధిలో రావి చెట్టు లేదంటారేమిటి ? ఆ వీధి మొదట్లోనే ఉండి తీరాలి.

మేజ ఉండొచ్చు దూపాటివారి వీధిలో ఉన్నది పెద్దది సంగంవారి వీధిలో ఉన్నది చిన్న చెట్టు ఇంతకీ నే చెప్పిన వీధి సంగంవారి వీధి

బావ ఏమో మరి ఇంతకీ సంగంవారి వీధి ఎక్కడుందంటారు ?

మే ఇప్పుడు పాతసినిమా థియేటర్ వున్నదే దాని ప్రక్కగుండా వెళ్లే సందు రైల్వేగేటుకు దగ్గ రగా ఉన్నది

బావ : అదికాదండీ మాకాయా, అచ్చాఫీసు వుంది—దాని ప్రక్క వీధే సంగంవారి వీధి ఈ మాత్రం నాకు తెలియదూ ?

మే భా రామాయణంలో పిడకల వేట. సంగం వారి వీధి ఎక్కడుంటే ఏం ? మంగలివారి వీధి ఎక్కడుంటే ఏం ?

మేజ ఆఁ నేను పాతసినిమాథియేటరు ప్రక్కనుండా వెళ్లే సందే సంగంవారి వీధి అంటున్నా మీ అన్నగారు అది కాదంటున్నారు

మే భా మా అన్నయ్య చెప్పిందే రైటు అచ్చాఫీసు ప్రక్కవీధే అని మా ముత్తవతల్లి చెపు తుంటే విన్నాను

మేజ అవిషయం తెలుసు అయినా తెలిసీ తెలియని వాదన లెందుకు నీకు ?

మే భా బాగుందండి మీ రవేది ఇక మీ పొక్కరికే గాబోలు ఊరుసంగతి తెలిసినది

మేజ నా చిన్నతనమంతా, చదువుసైతం యీ వూళ్లో పూర్తిఅయింది ఏమిటో నాకు తెలియ నట్లు, మీకు మహా తెలిసినట్లు మాట్లాడతా రేమిటి ?

మే భా ఆయన మాటలకేంగాని—

మేజ నీవు మహా చెప్పొచ్చావులెద్దూ లోప లికి పో అయినా ఊళ్ళోకి వెలకోసారి, ఏడాది కోసారి వస్తూ—వూరు సంగతి ఏం తెలుసు మీకు. ఎక్కడో సంగంవారి వీధిని తీసుకువెళ్ళి దూపాటి వారి వీధి అంటే ఎవరైనా నమ్మాలా అక్కర్లేదా ?

బావ మా తండ్రిగారి హయాంలో ఏదో ప్రస్త కాలం అచ్చువేసే సందర్భంలో అచ్చాఫీసుకు పంపే వారు. అచ్చుఆఫీసుకు ప్రక్కనుంచే సంగంవారి వీధి తెలుస్తుంటేది. నాకు బాగా గుర్తు లేదంటారేమి టండీ.

శారద: ఏమిటండీ—యీ గొడవ నన్ను పుస్తకం పూర్తిచెయ్యనియ్యరా ఏమిటి?

మేజ: అమ్మాయ్—నీవు చెప్పు సంఘంవారి వీధి ఎక్కడుందో?

శారద: ఓస్ దీన్ని గురించా సంఘంవారి వీధి పాతసినీమా థియేటరు ఉందే దాని ప్రక్కగుండా వెళ్ళే సందే సంఘంవారి వీధి

మేజ: బాగా కరెక్టుగా చెప్పావ్ అది కాదంటాడు మీ మావయ్య

శారద: ఆ వూళ్లో ధాన్య మేమిటో, పంట ఏమిటో అంతేకాని, మావయ్యకు ఏమీ తెలియదండీ నాన్నా మా కాన్వెంటు స్కూలుకు వెళుతుంటే ప్రతి రోజూ మా బండి ఆ వీధి ప్రక్కనుంచే వెళుతుంది సుబ్బన్నగారి అమ్మాయి ఆ వీధిలోనుంచే వస్తుంటేది

మే. భా: నీకు మహా తెలుసు పసిపిల్లవు నీ వూరుకుందూ

శారద: బాగుందే అమ్మా ఏం నాకు మాత్రం తెలియదూ

మేజ: దాన్ని వూరుకోమంటూ వేమిటే ఏం దానికిమాత్రం తెలియదా?

బావ: బావగారూ, మీరు బాగా ఆలోచించండి సంఘంవారి వీధినే అసలు అష్టవంకర్ల వీధి అంటారు. కోణంగి పేటలోంచి అచ్చుతాఫీసువద్ద కలిసే వీధే సంఘంవారి వీధి

మేజ: ఆలోచించే దేమిటండీ ఆలోచనా పాలోచనాను మీరన్నది తప్పండీ సినీమా థియేటరు ప్రక్కగుండా వెళ్ళే సందే సంఘంవారి వీధి ఇంత విపదీవి చెప్పినా మీరు కాదంటే ఏమి చేయాలి

బావ: యిక మీతోటి వాదించి ఏం ప్రయోజనం

మేజ: అయితే నే చెప్పింది కాదంటారా?

బావ: నే చెప్పింది మాత్రం తప్ప కెక్కడుంది.

మే. భా: మన కెందుకు వచ్చిన గొడవ ఇది. సంఘంవారి వీధి ఎక్కడుంటే ఎవరి క్కావాలి ముందు అమ్మాయి పెళ్లిసంగతి ఆలోచించండి

మే. అయితే నీతాని కేమిటి?

మే. భా: తాంబూలాలు పుచ్చుకోమని

మేజ: పుచ్చుకోవచ్చులే యిప్పుడు వచ్చిన తొందర ఏమీ లేదు

మే. భా: మీ యిష్టం బాగా ప్రాణం విసిగిపోతూంది మీతోటి ఇప్పుడు గాకపోతే మరి కెప్పుడో అయినా అమ్మాయిని యివ్వకపోతే నాడికి పెళ్లి జరగదా వాడు దీన్ని పెళ్లి చేసుకోకపోతే వీడికి పెళ్ళవదా?

బావ: అమ్మాయి నీ వూరుకో అయితే బావగారు తాంబూలాలు పుచ్చుకోవడం దాకా వచ్చి మళ్లీ ఇట్లా మాట్లాడుతున్నారే

మేజ: దాని పెళ్లి కిప్పుడేం తొందర లేదండీ తరువాత మాదుకోవచ్చు

మే. భా: పెళ్ళి లేదు—ఏమీ లేదు కూర్చో పెట్టండి యింకా ఎన్ని రోజులు పెళ్ళి చేయకుండా కూర్చోబెట్టా లనుకున్నారో

బావ: నే వస్తానే అమ్మాయి ఇప్పుడు బండి వుంది రాత్రి రైలుకి పోతున్నా

మే. భా: అన్నయ్య భోజనంఅయినా కాలేదు భోంచేసి వెళ్లు నా మాట విను

చంద్ర: భోజనానికేం లేవే భోంచేస్తే రైలు దాటిపోతుంది నే వెళ్లొస్తా అంటూ వచ్చినదారినే వెళ్ళిపోయాడు చంద్రశేఖరం

4

మరికొన్ని రోజులకు తరువాత మేజస్ట్రేటుగారింటికి వచ్చే సూరిశాస్త్రిగారు ఆ రోజు మధ్యాహ్నం ఏదో పనుండి వచ్చారు. వరండాలో కూర్చొని తాంబూలం వేసుకోసాగారు పోకలు నములుతూ శాస్త్రిలవారు

'నా మనస్సుకు ఈ విషయం పట్టినట్టు మరేదీ పట్టలేదు నాకు అర్థమయినట్లు మరెవరికీగూడా అర్థమవనే అయివుండదు' ధర్మారావును ఉద్దేశిస్తూ గాలోలు—'అయినా ఆ వృత్తిలో సతతమూ తిరిగే వాళ్ళకూ, ఆ ధారాశుద్ధి, ఆ వాక్శుద్ధి వుండదూమరి చెడ్డఅలవాటు ఏమంటే కావలసిన సాక్ష్యమూ, పరిశోధనా రుజావూ లేకుండా వితండవాదం చేసినందువల్ల ప్రయోజనం ఏముంటుంది దీనవది దీన్ని గురించి వనక కొన్ని ప్రాణాలు పోయాయి'

శాస్త్రులవారు మరో రెండు తమలపాకులు తీసుకుని నములుతూ—

'యింతకీ సంగంవారి వీధినిగురించి జ్ఞాపకం ఉన్నదా ?'

మేజ లేకేం

మరి అదెక్కడ వుందంటారు ?

మేజస్ట్రీటుగారు పెన్సిలు తీసుకుని పేకలు అట్టమీద వివరంగా గీచి చూపుతూ, 'అక్కడనుంచి మొదలు ఇంకెవరకూ ఉన్నదే సంగంవారి వీధి '

శాస్త్రులవారు బాగా పరీక్షించి తదేక దీక్షతో ఆ మ్యాపును చూచి గొంతు సవరించుకుని,

'మీరు శ్రమపడి మ్యాపు గీయడమైతే గీశారుగాని—అసలు ఈ వీధి ఎక్కడుందన్న విషయంలో మీ అభిప్రాయం కూడా తప్పే—ఆ రోజు లాయరు గరార్త్రరావు చెప్పింది తూచాగా సరిపోయింది' అన్నారు కొద్దిగా నవ్వుతూ

'ఓహో అల్లాగా'—అంటూ అంతవరకూ ఖులాసాగా సంతోషంతో కబుర్లుచెప్పిన మెజస్ట్రీటు సదాశివరావుగారు ఖేదరించుకుంటూ ధ్రుముని కుర్చీలోంచి గభాలున అక్కడనుంచి లేచ్చకొక్క పోయారు

'ఇదేమిరా బాబు – ఎన్నడూ లేనిది నేను ఈయనకు కోపం తెప్పించామే' అనుకుంటూ మెల్లిగా ఇంటికి బారాడు శాస్త్రులవారు

కోపం శాంతించిం తరువాత మేజస్ట్రీటుగారు వాకబుచేయగా తేలినవిషయ మేమంటే ఈ సంగం వారి వీధిలో సంగం బాపన్న అనే అతను ఉండే వాడనీ, పిమ్మట అతను చనిపోగా అతని కొడుకు సంగం చలమయ్య క్రిస్టవమతం పుచ్చుకుని తనకు అక్కడ ఉన్న స్థలం, ఆపాటికొక్కు అన్నీ పురపాలక సంఘంవారికి అమ్మేసి ఏదో వూరు లేచిపోయాడనీ, యిప్పుడు ఆ స్థలంలో పురపాలక సంఘంవారు ఎలిమెంటరీ పాఠశాలకు యి వలనే నిర్మించారనీ, కాగా యిప్పటి పురపాలకసంఘ ప్లానులో అసలు సంగంవారి వీధి లేనేలేదనీ తేలింది

రాయలవారి ఋతువర్ణనలు

శ్రీ దివాకర్ల వేంకటావధాని

ప్రబంధములు వర్ణన ప్రధానములైన కావ్యములు. పెద్దనార్యుని నాటినుండియు ప్రబంధ కవులేదో యొక యుపకథను కల్పించుకొని తమ కావ్యములలో నష్టాదశవర్ణనములను గావించుచు వచ్చియున్నారు. ఈ పదునెనిమిది వర్ణనలయభావము ప్రబంధమున నొక లోపముగా భావింపబడుటచే కొందరు కవులు ప్రసక్తి లేకపోయినను నియమానుసరణమునకై యనావశ్యకములైన వర్ణనలు కావించుటయు గలదు. వర్ణ్యములైన యీ యష్టాదశ విషయములలో ఋతువులు కూడ చేరి యున్నవి. అందుచే ప్రబంధకవులు కథా సందర్భమునుబట్టి యేదో కొన్ని ఋతువులనైన వర్ణింపకుండెడువారు. శ్రీ కృష్ణదేవ రాయలవారు తమ యాముక్తమాల్యదలో నాలుగు ఋతువులను గూలంకషముగా సూక్ష్మాతిసూక్ష్మ వివరములతో వర్ణించియున్నారు. ఆ వర్ణనలలో నాయన యనన్యకవిసాధారణమైన ప్రతిభాచాతుర్యములను ప్రదర్శించి యుండుట యాముక్తమాల్యద పఠించిన వారెల్లరకును విదితమే. ఆ ప్రతిభాచాతుర్యముల నీ వ్యాసమున యథాశక్తిగా నిరూపింప యత్నించెదను.

గోదా శ్రీరంగేశ్వరుల ప్రణయమే యాముక్తమాల్యదయందలి ప్రధానవృత్తము. అది యందలి చివరి రెండాశ్వాసములలో చక్కగా వర్ణింపబడి యున్నది. మొదటి నాలుగాశ్వాసములలో నీ కథతో నంతగా సంబంధము లేకపోయినను వైష్ణవమతాభిమాను లగుటచే రాయలవారు విష్ణుపారమ్యమును సూచించు విష్ణుచిత్తయామునాచార్యుల వృత్తాంతములను వివరీకరించి యున్నారు. విష్ణుచిత్తుడితర మతస్థుల నోడించి పాండ్యరాజునకు వైష్ణవమతపారము నుపదేశించు సందర్భమున ఖాండిక్యకేశిధ్వజోపాఖ్యానమును, యామునాచార్యుడు శ్రీరామమిశ్రునిచే నుద్బోధితుడై కుమారునకు రాజ్య మొప్పగించు సందర్భమున దీర్ఘమైన రాజనీతి వర్ణనమును గలవు. చివరి యాశ్వాసమున మాలదాసరి వృత్తాంతముపకథగా నున్నది. ఈ యుపకథోపాఖ్యాన రాజనీతి వర్ణనలకు తోడు మన్యమున్న గ్రీష్మవర్ష శరద్వసంతముల విపులవర్ణనము లున్నవి. ఇవన్నియు గలిసి యాముక్తమాల్యద యందలి ప్రధానకథను మఱుగు పుచ్చి దాని నొక చిన్న విష్ణుపురాణముగా నొనర్చి వైచినవి. వస్త్వైక్యమునకు భంగము చేకూర్చు నప్రసక్త విషయ విస్తరణ మాముక్తమాల్యద పఠించువారి కించుక కించ కలిగించినను అందలి ప్రకృతి పరిశీలన భావ గాంభీర్యాదుల సుందరమైన యానందమును చేకూర్పక మానవు.

ఆంధ్రవాఙ్మయమున కొల్లింటికవులు తమ తమ కావ్యములలో వసంతాది ఋతువులను వర్ణించి యుండకపోలేదు. కాని యావర్ణనలెవ్వియు రాయలవారివర్ణనములంత దీర్ఘములుగా గాని కూలంకషములుగా గాని కానరావు. ఆంధ్రవాఙ్మయమున నే కాదు సంస్కృత వాఙ్మయమునగూడ ఋతువర్ణనైకవస్తుకములగు ఋతుసంహారాదుల నెక్కుడ నితరకావ్యములలో నింత దీర్ఘమునుసమైన ఋతువర్ణనము కానబడదు. ఇటీవల గవిసమ్రాడ్బిరుదాంచితులైన శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు తెలుగు ఋతువులను పేర నొక ఋతువర్ణనప్రధానమైన కావ్యమును ప్రకటించియుండిరి. అందలి వర్ణనములు పైతము భావగంభీరములై కవిగారి ప్రకృతి పరిశీలన నైశిత్యమును నేక విధముల వెల్లడించుచున్నవి. చిన్నదయ్యు మనోహరమైన యీ కావ్యమునే యేకవిధముగా రాయలవారి ఋతువర్ణనలకు సాటిగా పోటిగా చేర్కొనవచ్చును. మిగిలినవానిలో ఋతువుల వర్ణనములున్నను ఇన్ని ఋతువుల వర్ణనము లేదు, ఉన్న ఋతువుల వర్ణనమైనను ఇంత సమగ్రమైనది కాదు.

స్థూలముగా బరిశీలించినచో నాముక్తమాల్యదలో ఖాండిక్యకేశిధ్వజోపాఖ్యాన రాజనీతి వర్ణనాదులవలెనే యతిదీర్ఘములైన యీ ఋతువర్ణనములును గథాగమనము నడ్డగించి కావ్యమునందలి వస్త్వైక్యమునకు భంగము కలిగించియుండుట యథా

ర్థమే యనిపించును కాని సూక్ష్మముగా జూచి నప్పుడు వానికి గథాంశములతో గవి కల్పించిన సంబంధము స్పష్టము కాకపోదు ద్వితీయాశ్వాసము నందలి కథకు వేశ్యాగృహమున కరుగుపాండ్యరాజు పరదేశివిప్రుడు పఠించిన సుభాషితశ్లోకము నాలించి, హఠాత్తుగా విరక్తుడై సౌధమునకు మరలివచ్చి మోక్షప్రదుడైన దేవు డెవ్వడో నిర్ణయింపుడని పండితుల గోరిన ఘట్టము కేంద్రభూతమైనది సుభాషితము చదివిన విప్రుడెప్పటి కప్పుడు వచ్చుటకు "దన్ని కట వృషగిరి హరికి విభవము విప్పగా" జరుగు తెప్పతిరునాళ్లజూచు కోరికయే కారణము అళఘురియందుండు సుందరబాహుస్వామికి దెప్పతిరునాళ్లు వేసవిలో జరుగును ఆ యుత్సవముల గన్నులార భక్తితన్మయుడై చూచి పోవుచు బరదేశి బ్రాహ్మణుడు మధురానగర దిదృక్షు ప్రవేశప నచ్చుటి కరిగి, రాజపురోహితునింట గ్రీష్మకాలోచితమైన మృష్టభోజనము కావించి, తోడి విప్రులతో మార్గవేదికపై బరుండి యుబుసుపోకకై వారిలో నొక్క డార్యలును వేరొక్కడు గీతలను బఠింప దాను సుభాషితము జదివెను అతడు మార్గవేదిపై బరుండుటకు హేతువు "పెను వేసవి" అతడు వచ్చుటకు హేతు వా వేసవిలో వృషగిరి హరికి జరుగు తెప్పతిరునాళ్లు వేసవిలో దప్ప మరెక్కడ యుత్సవము జరుగను జరుగదు, పరదేశి బ్రాహ్మణు డిప్పటికి రాను రాడు వచ్చినను మార్గవేదిపై బరుండడు మార్గవేదిపైగాక యే గృహాంతర్భాగమునన్నో శయనించి యాతడు సుభాషితముల జదివినను వీథిలో బోవువారి కవి వినబడవు పాండ్యుడా సుభాషితమును వినకుండినచో గథాసంవిధాన మీ తీరున సాగియేయుండదు ఇన్నిటికిని హేతువగుట చేతనే రాయ లిచ్చట నా వేసవిని వర్ణింపబూనినాడు

చతుర్థాశ్వాసమున వర్షశరదృతువులు వర్ణింపబడినవి ఈ వర్ణనలు యామునాచార్యుడు తనతో వాదము చేయవచ్చినవారి నెల్లర నోడించి విష్ణుదేవుడే పరతత్త్వమనియు విశిష్టాద్వైతమే మతమనియు బ్రతిష్ఠించిన పిమ్మట జేయబడినవి పాండ్యరాజు యామునాచార్యుని మాహాత్మ్యమునకు సంతోషించి, సాష్టాంగ మెరగి, యాతనికి దన కడగొట్టు చెలియలి నిచ్చి పెండ్లిచేసి, "యరణంబుగ నమ్మహాత్మునకు ధారాపూర్వకముగా నర్ధరాజ్య మిచ్చి" యువరాజుగా నొనరించెను పిమ్మట వాతని కధర్వశిరస్సభృగ్హస్త మగుటయు నందు దివ్యాస్త్రమంత్రంబు లుండుటయు నెఱింగి దుస్సాధంబగు విరోధియానంబు సాధింపుమని దండయాత్రకు బంప యామునాచార్యు డందుకు సన్నద్ధు డగుచుండెను అప్పటికి సరిగా గ్రీష్మము ముగిసి వర్షాగమ మారంభము కానుండెను పురోహిత ప్రధానమంత్రి వర్గంబు యామునాచార్యు దిగ్విజయ యాత్రా సన్నాహ మెఱింగి "సన్నిహితంబులగు నివ్వార్షిక దినంబులు గడపి శరత్సమయంబున విద్విషత్సంహారంబునకు విజయము సేయు"మని బోధించిరి యువరాజు వారి మాటలు పాటించి, యుక్తముగు రాజున కెఱింగించి తత్సమ్మతి నప్పటికి నిలిచెను

ఋతువు లాటింటిలో శరదృతువు వీరరస ప్రధానమగు దిగ్విజయయాత్ర కనువైనట్టిది సాధారణముగా బూర్వపురాజులు దండయాత్ర వెడలుట యా ఋతువునందే ఈ యాచారమును బురస్కరించుకొనియే సంస్కృతాంధ్రకవులు పలువురు దిగ్విజయయాత్రలను వర్ణించుటకుముందు శరత్తును వర్ణించి యుండిరి కాళిదాసు రఘువంశమున రఘుమహారాజు దిగ్విజయ యాత్రకుముందు శరదృతువును వర్ణించి యుండుట యెల్ల రెఱింగినట్టిదే సంస్కృత నాటకముల ప్రస్తావనలలో వీరరసము ప్రధానరసమైనప్పుడు శరదృతువు వర్ణింపబడవలెనని లాక్షణికులు నియమము కావించుట యారసమునకును ఋతువునకును గల యానుకూల్యసామ్యములను బురస్కరించుకొనియే యై యుండును ఈ సంప్రదాయము ననుసరించియే రాయ లిచ్చట యామునాచార్యుని దిగ్విజయమునకు నాందిగా శరదృతువును వర్ణింప దలచినాడు

ఈ శరదృతువర్ణనమునకుముందు మిక్కిలి దీర్ఘమైన వర్షర్తు వర్ణనము కలదు దీని కిచ్చట నంతగా బ్రసక్తి లేదు కాని పాండ్యరాజు తన చెల్లెలిని యామునాచార్యున కొసంగి, యాతని యువరాజుగా నొనరించి, దిగ్విజయయాత్రకు బ్రోత్సహించినది గ్రీష్మర్త్వంతమునందు వార్షికదినంబు లప్పటి కతి సన్నిహితములై యుండెను. వర్షర్తువు గడచిన

నిమ్మటగాని యామునుడు చైత్రయాత్రకు బయలు దేఱరాదని వృద్ధపురోహితాదుల యభిప్రాయము ఈ వర్షకాలము రాకపోకలను సూచించు తలంపుతో రాయలు శరత్తునకు బూర్వము దానిని వర్ణించి యుం డెను అయిన శిశిర ఋతువులయందు గంటె వర్షర్తువు నం దభిమాన మెక్కువ ఆ మన యీ యభిమానము వర్షర్తు వర్ణనమునం దలైన స్పష్టముగా గోచరించును ఈ వర్షర్తువురాక నాయన యాంతకుముందే "గ్రీష్మసమయ నిరుత్సాహకేకిరమణి, నవఘనధ్వని కలరు చందమున నలరి" పాండ్యరాజా భార్గవ యాతనిలో యామునా చార్యుమదంతము నెఱింగించెనను సందర్భమున నతి రమణీయముగా సూచించియున్నాడు ఈ సూచ నయు దగువాతి సాగిన వర్ణనయు మిక్కిలి మనోహర ములుగా నున్నను ఇంత దీర్ఘముగా నా ఋతువు నిచ్చట వర్ణించుట కొంత యప్రసక్తముగా నేయున్న దని చెప్పవలయును

పంచమాశ్వాసమునందలి కథ కలంకారమైనది గోదా విరహఘట్టము ఈ విరహ మాంధ్రవాఙ్మయ మున కపూర్వమైనది హార్దమైన యనురాగము నింత తెన్నగా సూచించు విరహమును వర్ణించిన కవి యాంధ్రవాఙ్మయమున నింకొక్కడు లేడు విరహమున కుద్దీపనమైనది వసంతము అందుచేత నే రాయ లిచ్చట నీ వసంతర్తువును సమగ్రముగా వర్ణింప బూనినాడు

మొదల నాముక్తమాల్యద మదనతాప
తరణి తెమలిట్ట తేగిన దక్షిణాశ
మక్కళ్ళతోమ్మక్రదు దుదముట్ట మాఘునను చు
దొలగ నన నుత్తరాశకు దొలగ దరణి

గోదాదేవి ధనుర్మాసమున విష్ణుసేవా వ్రతమును బూని ముప్పదిదినములు ముప్పదిపాటలుగా దివ్యప్రబంధము పాడెనని ప్రతీతి దీని కనుగుణముగా రాయలు పై పద్యమున మార్గశిరము దక్షిణాశ విడి యుష్ణ దుత్తరాశకు దొలగెనని వర్ణించియున్నాడు

ఈ విధముగా నీ ఋతుచతుష్టయవర్ణనము మిక్కిలి దీర్ఘమైనను గథ కేదో విధముగా నించుక సంబంధించియే యున్నదని తెలియవచ్చుచున్న ఈ ఋతువర్ణనమునుబట్టియే కాక రాయలు కావించిన రాజనీత్యాదులవర్ణనములను బట్టి కూడ జూచినచో నాక జరితవర్ణనాభిలాషియని పొడగట్టును ఏదైన విష యములను వర్ణింపదలచినప్పుడు దానిని సర్వాంగసుంద రముగను సమగ్రముగను వర్ణించినగాని యాతనికి దృప్తికలుగదు అవలాకాలముతీరే యట్టిది కాబోలును. కార్యనిర్వహణమున గాని భోగాను భవమునగాని సమగ్రతయే యప్పటివారి లక్ష్యముగా నుండెను కార్యమును సామిసామిగా జేసి యూరకుం డుటకాని, భోగవిలాసముల నించించుక యను భవించి విరమించుటకాని వా రెఱుగని పద్ధతులు ఆ చిత్తవృత్తియే యీవర్ణనలందును గోచరించు చున్నది ఈ నాలుగువర్ణనములును సూక్ష్మతిసూక్ష్మ వివరములతో గూడి సర్వసమగ్రములుగా నున్నవి. ఈ సామగ్ర్యమే వాని కవితాకావ్యసాధారణమైన గాంభీర్యమును దచ్చిపెట్టినది

కాలమెప్పుడు నొక్కమాదిరిగా నుండదు అది ప్రతిక్షణమును బరివర్తన మొందుచుండును ఆ పరివర్తనప్రకారము దినములు గడచినప్పుడు కాక ఋతువులు మాఱినప్పుడు మిక్కిలి స్పష్టముగా గాని పించును ఒక్కొక్క ఋతువున కొక్కొక్క వాతావరణ ముండును పంచభూతాత్మకమైన ప్రకృ తిలో గలుగు మార్పె యీ వాతావరణమునందలి మార్పునకును గారణమైయుండును ఈ మార్పు మాన వులందరికిని గోచరించినను గవులదృష్టికి మఱింత స్పష్టముగా విశదముగా గోచరించును దానిని వారు నిపుణముగా బరిశీలించి యక్షరరూపమైన యాకా రముతో నచ్చుకొట్టుదురు అట్లు ఋతువులకు సంబంధించిన భిన్నభిన్న వాతావరణముల సుంద రముగా జిత్రించి వానిని బఠితలముందు సాక్షాత్క రింప జేయుటలో రాయలు కడుంగడు నేర్పరి ఆముక్తమాల్యదలో నాతడు గ్రీష్మవర్షశరద్వసంతము లకు సంబంధించిన వాతావరణ పరిస్థితులను ప్రకృతి సౌందర్యవిశేషమును జిత్రమునందట్లు మిక్కిలి స్పష్టముగా వర్ణించినాడు అతడు వర్ణించిన మరు మరీచికలు, కాల్మరిభలము రెండకు బనులగా గాలిలో నెగిరియాడు తూలికకములు, బొందుమల్లియలు, ప్రపలు, సుడిగాలులు గ్రీష్మమును మూర్తిని మన కట్టెదుట సాక్షాత్కరింపజేయుచున్నవి వర్షకాలము రాగానే యీ పరిస్థితులన్నియు మాఱిపోయినవి. అప్పు డాకసమున నెచ్చట జూచినను బంచలా

సహితములైన ఘనాఘనములు, ఇంద్రగోపములు, "శక్రకార్ముకపు బలు కమ్మికట్ల కెత్తిదివ నడచెడు కార్ముకసుందరగా" నడచు వానకాళ్లు కానబడును తొలివానజల్లుతో గరకానికాయములు పడసాగును భూమిపై తెల్లరొండల భద్రకాకపంక్తు లుప్పతిల్లును చెఱువులలో కాక చిన్నచిన్న పడియలలో గూడ వృత్తభేదానుకృతితో భేకధ్వను లెసలారును కోకిలల పంచమ స్వరములకు బదులు కేకుల షడ్జస్వరములు వినిపించును మనకు సప్తకాలాలోకముల కుశలయాత్రామాలికా మాలగా గదంబకుటజ నీపకకుభయాధికలను శ్రోత్రపాయకములతో దన తూణీరమును నింపుకొనును "అమనికేళి బర్హ్చాం పేయకముల నమ్మి కడపక్ర దమ్ముగైచి" నాడు ము. నాపపమువారిని జూచి నవ్వినట్లు కేతకి గహన తతులు వికసించును ఈ పరిస్థితులన్నియు వర్షాదేవత వింతమూర్తిని మన కనులయెదుట నిల్పువనుటలో నాశ్చర్యమేమి? శరత్తు రాగానే మరల నీ దృశ్యమంతియు నదృశ్యమగును అప్పుడు తెల్లని మేఘములు, కాశస్తంభములు, శాలిమంజరులు, గజముల తిర్యగ్దంత ప్రహారములు, మరకి మాలికల యొయ్యారపు నడకలు కనులకు బందువు చేకూర్చును హేమంత శిశిరర్తువులలో మరల నీ దృశ్యములు, వస్తువులు మృగ్యములైపోవును వసంతము రాకతో మలయమారుతప్రసారములు, చిగురాకుల సోయగములు, క్రొన్ననల పరిమళములు, అళిఝంకారములు కోయిలల పంచమస్వరములు ప్రకృతికొక వింత రామణీయకము నాపాదించును సహకార వృక్షములు పుష్పించి పుష్పబాణున కక్షయ తూణీరత్వము కలిగించును ఇట్లే ఋతువుల యాకృతిలో గల వైలక్షణ్యమును సుస్పష్టరేఖలతో దీర్చిదిద్దుటకు నిశితమైన ప్రకృతిపరిశీలనము కావలయును అది రాయలవారి యందు సర్వతోముఖముగా గోచరించును అందుచేతనే యాయన ఋతువర్ణనముల బఠించునపుడు భావగతమైన యానందము కలుగుటయేకాక యాకాలసంజనితములైన యాయా ఋతువు లనుభవమునకు వచ్చుట కూడ బొడగట్టును

ఆయా కాలములందలి ప్రకృతిపరిస్థితులు సూక్ష్మాతిసూక్ష్మ వివరములతో ప్రత్యక్షమగుట రాయల వర్ణనములందలి యొక ప్రత్యేకలక్షణము. సాధారణముగా మనము చూడని, చూచినను అంతగా పరిగణింపని విషయముల నెన్నింటినో యాయన చక్కగా వర్ణించి యద్భుత వర్ణన కెంతో సహజత్వము చేకూర్చును చరాచరప్రపంచమంతయు నాయన దృష్టియెదుట సుస్పష్టరేఖలతో వచ్చి నిలుచును వస్తువుల స్వాభావికములతో నాయనకు పనిలేదు బకోటములు బొమ్మిడాయి డాటూకుటకులంబుల భక్షించుటయు భూపాలురంతఃపురముల భోగముల ననుభవించుటయు నాయన సమానాదరముతోనే వర్ణించును వేసవిలో జట్రాల ప్రాచిపెచ్చుట లెగయుటయు, దమరస ద్రవ్యంబు పంకజ శాంపనభానుప్రతతులు హరింప బ్రహ్మదేవునితో మొఱవెట్టుకొనుటకై పోవుచున్న కూర్మ్యయకూపవితానమా యన భ్రాంతి గొల్పు సుడిగాలులు విసరుటయు, ప్రావృష్యమున వానకు జడిసి వృక్షముల క్రింది కేగు జనుల జల్లు తలపెక ముస్నె తరులు వంపుళ్ళ దడుపుటయు, శరత్తున నక్కముంపలి కక్రభమస్తమైనంతనే లేకు లెఱమాని మామ బిక్కెత్తి చూచుటయు, వసంతమున విరహోతులు మృగమదాలేపములను అగరుకలపలను మాని దమ్మగర మీదికి వన్నెసరము లొప్పుటయు మున్నుగాగల విషయము లేవియు నాయన దృక్పథమును దాటిపోలేదు వేసవిలో జామదఘ్నములైన చెఱువులందు నిల్చి బకపంక్తులు చలము, జలంకుసల్లలను నమలుచు వెంద్రికాలి కిటికిన కెగసి, యుక్కించుక తొలగి శిక్రోటి చూటితీసుట నాయన చూచుచున్నట్లు వర్ణించును వర్షమున బకులు జపత్వము చేదుదవెప్పల గన్ను విప్పి, నీరుముంగరలవలె ముక్కున గూడ, నోట గొంతొడియుచు గూటికట్టసగ మెత్తుచు జానువులు వక్షము చేర కెక్కవిడిప్ప మున్నుగా వసెడుటయే తప్ప మిగిలిన చేష్ట లన్నియు మానుకుటయు, భూమండలమును శ్రీపరివేషము చుట్టుటయు నాయన పతితలను సాక్షాత్కరింప జేయును శరత్తున "ప్రభిన్నకాల్యవని కాలాభము" గలుగుట నాయన రోయుంగును వసంతమున గాములు భోగానంతరము ఘర్మశంకచే దోమతెర లుప్పర పెట్టుటయు సూష్మములు దెప్పరముగుటచే లోహకకటి ప్రకటీకరణంబు తప్పుటయు నాయన కనుభవసిద్ధములైన కృత్యవిశేషములు కాబోలును. ఋతువుల నన్నింటి నాయన చక్కగానే వర్ణించినను వర్ష

కాలవర్ణనమున మహోన్నతచాకచక్యమును ప్రకటించెను. అప్పుడు వంటయింటి నిల్లాండ్రు పసుల్లేకయును వర్ణించు నీ పద్యమాయన సూక్ష్మపరిశీలనకు పరమావధి

ఇల్లిల్లు దిరుగ నొక్కింతయు శిఖి, యుప్పె
సె నింటిలోఁ బూరియున్ నిసరక
రాజదు, రాజిన రవులుకొల్పఁ దలఁచె
కాని కల్గదు కూడు, దాన గలిగ
సేని కూరగుటముం, దైన చెవ్వొగసుభు
భుక్తి సేకూరదాభుక్తి కిడిన,
బ్రాగ్భోక్తలవి తీయ బహుఃనాన్నము దీర
వారలకొదవు బునః ప్రయత్న

మాజ్యపటముఖ్యులయ మెన్నరు ఈపద్యమును జదువునప్పుడు సామాన్యజనసహజమైన యీ క్లేశము నాయన యెప్పుడు చూచెనాయని యాశ్చర్యమును, ఆయన సూక్ష్మాతిసూక్ష్మ పరిశీలన కానందమును గలుగక మానదు.

సాధారణముగా గవులందఱును వర్ణనసందర్భములందు గవిసమయముల మాత్రిగా గొని వింత వింత భావముల వ్యక్తము చేయుచుందురు ఈ కవిసమయములు యథార్థములగునా కాదాయనునది వేఱు మాట కాని యవి సర్వకవిసంప్రయుక్తము లగుటచే మనకు వింతగా నుండకపోవుటయేకాక వర్ణ్యవిషయమును మఱింత స్పష్టము కావించును ఋతువులన్నిటికి సంబంధించిన కవిసమయము లిట్టి విన్నో కలవు రాయలం దొక్కదానిని గూడ విడువకుండ వర్ణించుటలో గృతకృతార్థుడు ఈయన వర్ణనలలో నీ సమయ పరిజ్ఞానము సర్వతోముఖముగా గోచరించును. ఒక్కొక్క సమయమును బురస్కరించుకొని యాయన యొక్కొక్క రమ్యమైన భావమును సృష్టించుచుండును గ్రీష్మమున దివసములు దీర్ఘము లగుట కవిసమయమునందే కాక శాస్త్రమునందు గూడ సిద్ధమైన విషయము అప్పుడు చెట్టిదంపు బెట్టచే హస్తము చెమర్చిల స్తకము దుఃశీలం జేయుటచే సవరింప వశముకాక మదనుడు చెఱకువిల్లుడిమి బడవైచెనట అది చెఱకుపండెడుకాలమగుట యీ భావము పుట్టుటకు హేతువయ్యెను చాతకములు మాగి యొక చినుకైన నుర్వికి దిగ్గనీకుండుట, ఘనుడు సకలజుడు నిద్రయుమ్మ కేశవుని నిద్రవుచ్చుట వాంఛ లాఱును విని యలకై దివి సెలబల చుట వర్షకాలమునకు సంబంధించిన సమయములు. తనయులు చొచ్చిన యింట్లనే యుండి కాన్పునకు బుట్టినిర్పరుట రాయలవారికే కాక యిప్పటికిని మాఱని సంప్రదాయము దీనిని బురస్కరించుకొని యాతడు వనధిగమన ఘుచే సగర్భములైన యర్కకిరణములు ప్రసూతికై మరల నాతని ధామము చేరెనని చక్కగా వర్ణించెను "ద్విజతి నారణ్యక ధ్వని వినగ జేసి గర్భము సుఖమ్యుతము చేయ గమంగుటయు నిట్టి సంప్రదాయమే వర్షకాలమున బ్రొయ్యి రాజమిచే బోనము ప్రజకు జక్కలబోనమగుట యెవ్వ రెఱుంగని విషయము ? ఈ సమయ సంప్రదాయముల నెఱుంగుట యొకటి, వాని నూతగా జేసికొని దివ్యములైన భావముల సృజించుట వేఱొకటి రాయ లిట్టివానిని ప్రత్యేకాభిమానముతో వర్ణించువా యనిపించును శరదృతువు రాగనే రాజమరాళములు క్రౌంచగిరి రంధ్రముద్వారా దశార్ణదేశములకు దిరిగివచ్చును ప్రజలు శరద్వ్యాజపేయము లొనరింప గడగుదురు విష్ణువు నిద్రనుండి మేల్కాంచును కలశీసూను డుదయించి కలుషితాంభస్సులకు ప్రసన్నత చేకూర్చును ఈ సమయములు గంభీరములైన భావములకు బ్రభవములై రాయలవర్ణనములకు మహత్తరమైన యౌదార్యము చేకూర్చును సంతతికి దంతములు చూపట్టగనే వనితలు పురుషసాంగత్యము నభిలషింతురను సంప్రదాయమును వనలక్ష్మి మాధవులయం దారోపించి రాయలు మనోహరమైన భావమును బలికిచ్చెను ఇంక వసంతకాలము రాగానే లతావృక్షాదుల బుష్పింపజేయుటకై యవలంబింపబడు దోహదములలో నాయన వర్ణింపనిది లేదు వసంతవర్ణనలో నించుక తక్కువగా సగమీ దోహదముల కోలాహలమే ఆయన దోహదపరిజ్ఞానము మూలంకషమైనది ఈ దోహదముల యాథార్థ్యము పరిశీలించుటకు బరిశోధనలు చేయించినచో ప్రభుత్వమువారిప్పుడు తలపెట్టిన వనమహోత్సవమున కెంతో వన్నె చేకూరును.

కాలము మార్పునకు గ్రహచలనము హేతువు ఏకాలమున నే గ్రహము లెచ్చటెచ్చట నుండునో జ్యోతిశ్శాస్త్రము వివరించును ఈ శాస్త్రమున జాతకభాగము మాట యెట్లున్నను సిద్ధాంతభాగము మాత్రము సిద్ధాంతమైనట్టిదే. రాయలవారి జ్యోతి

జ్యోతిశ్శాస్త్రపాండిత్యము గాఢమైనదే కాక యుక్తియుత సంపాదితమైనది కూడ నగుట కీ కావ్యమున పలు దృష్టాంతము లున్నవి. ఆయన కాలమునాటి గ్రహచారవిశేషములను సూచించును. జ్యోతిశ్శాస్త్రమునందలి యుక్త్యుక్తి యంశముపై నాయన యుక్త్యుక్తి వింత భావము నుత్పాదించుచుండెను. వర్షాకాలారంభము నాయన సూర్యుడు కర్కాటకమున ప్రవేశించుటతో నారంభించెను. అంతతో నూరకుండక మూడవ యొకటు జేరు తరణి కరణి ప్రమోదసంధాయియౌట సోదాహరణముగా నిరూపించెను. ఒక పద్యమున నాతడు పుష్కరావర్తక మేఘప్రశంస తెచ్చి యింద్రగోపములను రమణీయముగా వర్ణించెను. వసంతకాలావిర్భావము నాతడు తరణి యుత్తరాశకు దొలగుటతో సూచించెను. "శిశిరి వలకేకు దండెత్తి శేరువగుట మానవిలదో చుటుచితంబు, మేము మేమిపని యనగ నేల" యని మీన మేష సంక్రాంతుల నిరూపించెను. ఈ ఋతువర్ణనలలో రాయలజ్యోతిశ్శాస్త్రపాండిత్యము గంభీర భావసృష్టికి మూలమగుటయే కాక వాని కడవెడ నాకాశక శాస్త్రీయ గంభీరము నొసగూర్చెను.

రాయలు సార్వభౌముడైనను సామాన్య మానవుల యాచార వ్యవహారములను, మనోభావములను సుఖదుఃఖములను చెక్కుచెదరకుండ స్పష్టముగా వర్ణించియుండెను. ఆయన ధనికుల మహాభోగము లందును సామాన్యుల స్వల్పసౌఖ్యములందును సమానాదరము ప్రదర్శించెను. వేసవిలో జాతిఫల శకలములతో కలపి నానిచిన చేపముక్కలు తిన్న వనరుపోవుటకై సంధ్యావేళల భోగులు "శశికాంత రాభ్యంతరవాలుకాస్థితి హిమాంతర్నారికేళాంబువుల సేవించుటవలెనే యాతడు వర్షాకాలమున గుడిసెలో దరి మున్నగాగల యాకుకూరలతో గూడిన భోజనము చేసి, కొమల్ చాలమువో (గేహళ్ మెయుల్ నాకా) రెడ్డు మేకరవుల గుంపటి ముంచ పెట్టుటయు వివరించినాడు. ధన్యులు తలసి వెన్నెల బయళ్లకు నమలిందు భోగములతోపాటు కాపుసత్యతల పెన్నుబ్బలును పుసాసలను హాలికులకు విశిష్టం విసిష్టి కల్పించుటయు నిపుణత వర్ణించెను. అతని దృష్టి యతినిశితమైనది, భావము సర్వసమత్వముతో గూడినది, ఊహ గంభీరసుందరమైనది.

ఋతువు ప్రవేశించినప్పటినుండియు క్రమముగా దల్లక్షణములు పెంపొందుచుండును. చివరికా లక్షణములన్నియు నొకదాని వెంట నొక్కటి యవ్యక్తమై యాగామి ఋతుచిహ్నములకు దావొసంగుచుండును. ఈపరిణామమును రాయలు తన వర్ణనలలో గడుంగడు నిపుణముగా నిరూపించుచుండును. శిశిరపయఃపానములైన ఱెక్కపృథుకములకు వడ గండ్లపాలపండ్లు రాలి బలాకాద్యవాళి సంప్రాప్తించి క్రమక్రమముగా పెరుగ ధ్వనియు గంభీరమయ్యెనట! ఇది బలాకామాలికాపరివృతములైన కాదంబినుల సాక్షాత్కరింప జేయుటయే కాక వర్షర్తువు క్రమముగా నెట్లు విజృంభించెనో తెలుపుచున్నది. ఎలగోలుజల్లుతో నారంభించి క్రమముగా మిన్నుమన్నేకముగా కురిసిన వృష్టిపరిణామ మీ పద్యమున నెంత సహజముగా వర్ణింపబడినదో చూడుడు.

ఎలగోలుజల్లు ముస్సురై పెళపెళటవా
ల్పడి గాలివటింపై దడిసి చవక
నట్టెతో వసగండ్ల కట్టావులు దుమార
మావులెరేచి రెంపెనదితూ జన
మతిమూడువది నిల్పి మెలసి బిట్టుతిమికి
కరవారివృష్టి జికటిగవలమ
నురెన్నలచేరుల నూజతైపై నంకి
జల్లుపై జల్లు పెల్లల్లు కొనగ
భూభిదాపాది దుర్భరారభో భరంపు
గడిమరుజ్జుంఝ దగలక కవిత వంచి
నట్లువహోరని ధారాఘ దైర్ఘ్యమింది
మిన్నుమన్నను నొకటిగా వృష్టిబలసె

అతి సూక్ష్మప్రకృతి పరిశీలనమున్నగాని యిట్టి వర్ణనము కావింప సామర్థ్యము కుదురదు. ఇట్టి సామర్థ్యము రాయలవారన్ని ఋతువుల వర్ణించు సందర్భములను బుద్ధ్యూలుగా ప్రదర్శించినారు.

రాయలవారి రచన సర్వత్ర, ముఖ్యముగా వర్ణన సందర్భములందు చాలంకారికమై యుండును. మొత్తము ఋతువులవర్ణనకై వినియోగింపబడిన రెండు వందలపద్యములలో నేవో యలంకారము లేని పద్యమే యుండదు. అందును సుపమోత్ప్రేక్షల సంఖ్యయెచ్చు. ఊహాబల మెంత విస్తారముగా నున్న నుత్ప్రేక్ష యంత రమణీయముగా నుండును. రాయలవారి యూహావిన్యాసము నిదమిత్థమని వర్ణింప నలవి కాదు. ఆ యూహాబలముచే నాయన స్వర్గమర్త్యములకు సంబంధము కల్పించుచుండును. దినముల వెంబడి మున్నుమున్నిటిలో గ్రోలిన నీటిలో చేరిన బడబాఘట్టములవిరమ్యదదావములు తపలొక్కని వెటిలించు నార్పటు లేమో యనగా సాంద్రఘనాఘన గర్భగోళములు తటిద్భయంకర స్తనితములను సృజించెనట! వరుసవెంబడిని రొంపిని ద్రొక్కుచుండ హాలికుల చరణముల వెనగినపనిడి చాయ కనుపులనీరుకట్టెలు దుక్కియందు వారి కడివ బిరుదు లేమోయన నొప్పారెనట! సర్వసాధారణము కాకపోయినను గల్పన యెంత సహజమనోహరముగా నున్నది! కవిశ్రేష్ఠులకే కాక హాలికశ్రేష్ఠులకును గండపెండేరముల నిడకుండ మంచికేక పొరెను

గాడ్పుల వాకలిపొర్వ్యక్షాముడు గ్రీష్మమున నెనయు మీద బిండివోయగా జాట్టుజొగసిన కట్టావితలె నాడిది యొగయ భూమండలమును నెనమున మాపటి పండువెన్నెల చకోరపోత వితతికి బాపట్టు బోసిన విధముగా నొప్పారెను "గ్రామ గ్రామంబున నొక పామంతుని కిడిన దలుకదప్పరములు తిన్నె భేదిని గుంపటిలో దామరలవలె నట్టితటి" నొప్పారెను ఇప్పటి యుపమాన మెంత స్వతంత్రసుందరముగా నున్నది! కరగున శాలిమంజరులు పండి ముదురై వాడి ముంప్లతో గూడియుండును అవి విష్ణువు నిద్రమేల్కొని భూదేవిపై నడుగిడగా నామె మేన బొడమిన పులకలవలె నొప్పారెనట! ఇట్టి భావనా సౌందర్యము లేని పద్యమొకటియు నీ ఋతువర్ణనలందు లేదు ప్రతి పద్యమునందు నేదో యొక విశిష్టమైన భావవిశేషము గోచరింపకుండ నుండదు ఇందు సహజమైన భావనకంటె నసహజములు సమయబద్ధములు నైన యూహ లతిశయించినచోట్లును కొన్ని గలవు కాని యుదాత్తమైన గాంభీర్యముమాత్ర మెచ్చటను గొఱతపడి యుండలేదు.

రాయ లింత గంభీరముగా నీ వర్ణనల సాగించుచునే యొకొకచో శృంగారమిశ్రితమైన చక్కని హాస్యరసోక్తుల నల్లడించినపట్లును కొన్ని గలవు గంభీరముగా మొదలిడిన వర్ణన సాగి సాగి చివరికి దరహాసము కలిగించు సరసోక్తితో ముగియుట యిట్టి పద్యములలో గానబడు సరివాని వర్షకాలమున రవిజూచి కుకుచువారలకును గృహకలాపములకును దృష్టిమిన్నులకె నిలుచుట మున్నగు విషయముల వర్ణించుచు చివరికిది నాయన యెట్లు ముగించెనో చూడుడు

అతిథిసంఘంబునకు నీవిపట్టె యొకప
కగుపులే కలగమికి నాగట్టు లెసగ
మంటిమిద్దెలవారికి మనుపనులకు
నెలతి వానీనవారికి నిదుర లేకియె

పైయారంభమున కిటి యుపసంహృతి కలుగునని మనము భావింపము ఇట్లే వంటవంతు విల్లాంధ్ర శ్లోకమును వర్ణించి వర్ణించి యాతడా సీసమును,—

అభ్యపటముఖ్యులయ మెన్నరాల యాంకు
దారులయు మెన్నరంతిక కొరవనిక
వచన సాంధో గృహిణిరామి బశేకమురుడు
విశవిషాలె యార్య నౌగిలి రజ్జడిని గృహాలు

అని ముగించును. వేసవిలో శాంతు డొనరించు విరామ చేష్టలు చూడుడు దప్పికచే బ్రపజేరి యమ్మయక్కయని కూలుచు దోయి లొగ్గి ప్రపాప్రపాలిక లొసంగిన పానీయముచే వని తీర మందటి వాక్యము లెన్నిక యాతడు "శాయమబ్బలుస్ గడకొను కతుదీధిక లెగాదిగ చూడ" నారంభించునట! అట్టి పాంథుల జూచి పానీయము బోయు పాత్రముల మొగములపై విసరక సరసురాండ్రైన యాస్త్రీలు సన్నలచే నవ్వుచుందురట వారు నవ్వుట మాట యెట్లున్నను ఈపద్యము చదువునప్పుడు పఠితకు మాత్రము నవ్వు రాకతప్పదు

ఈవిధముగా రాయలవారి ఋతువర్ణనలు భావగాంభీర్యమునకును, ప్రకృతి పరిశీలన నైపుణికిని, సరస వాక్చాతురికిని నాలవాలములై యితర కావ్యములలోని వానికంటె నొకవిధమైన వైలక్షణ్యము కలిగియున్నవి అసలు రాయలవారి రచనమే ప్రౌఢమైనది ఈ వర్ణనలు మతింత ప్రౌఢములుగా నున్నవి ఒక్కొక్క ఋతువునుగూర్చి యింత భావసామగ్రి యాయన యెట్లు సమకూర్చినాయని చదువరుల కచ్చటచ్చట విస్మయము కలుగుచుండును కొన్నిచోట్ల నాతడొక వస్తువును వర్ణించి మఱికొంత దూర మేగిన తరువాత మరల నావస్తువునే వర్ణించుట కంగుకొనుచుండును ఒకే వస్తువునకు సంబంధించిన భావములన్నియు నొకచోట నుండుట సహజము అట్లుకాక యవి యందందు చెదరియుండుట కొంత వింత కలిగించును శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిలవారీ ఋతువర్ణనలలో నితర కవుల పద్యములు కూడ కొన్ని చొచ్చియుండవచ్చునని యొక సందర్భమున చెప్పియుండిరి ఇందలి భావవైచిత్రిని, వస్తుగ్రహణమందలి పునరుక్తిని దిలకించినచో నీయభిప్రాయము సమంజసమే యని తోపక పోదు వర్షకాలవర్ణనమున నడుగంప్లయు నింద్రగోపములయు వర్ణనములు రెండుమూడు చోట్ల గానవచ్చును శరత్తున దెల్లని మొయిళ్ళవర్ణనము పునరుక్తమైయున్నది వసంతమునందలి దోహదక్రియల వర్ణన మనేక కర్తృకమై యుండుట నవకాశమున్నది కవులతో ప్రసంగించు సందర్భమున నాయావస్తువులగూర్చి వారిచే బద్యములు చెప్పించి యందు దనకు రమణీయములని తోచినవానిని రాయలు తన కావ్యమున జొప్పించె నేమో యనిపించును కేవలవర్ణనలే కావున నట్లు చొప్పించినను గథాభాగమున విషయవిపర్యయము వాటిల్లదు అదియే యీ వర్ణన లింత దీర్ఘతరములుగా నుండుటకుగూడ హేతువేమో! కాని పద్యరచన మాత్రమంతట నొక్కమాదిరిగా నున్నది అప్రౌఢత, కూర్పు, పదప్రయోగము అన్ని పద్యములందును సమానమే అదియై యభిప్రాయమున కించుక బాధకము ఈ వర్ణన లెల్లవరిచే వ్రాయబడి యుండు జొచ్చినను రమణీయములును, అసాధారణములును, నుదాత్తములునై యున్నవనుటలో మాత్రము సందేహము లేదు.

కోయిలమ్మ

శ్రీ కాఘూరి హనుమంతరావు

ఈ తొలిసంజవేళ నిప
 డేయిటు కోయని నిద్రపోవునా
లేగమనస్సులన్ నిదుర
 లేపెడువారలు?-ప్రాసఛందముల్
కై తలంటుచు నెంచుకొని
 కమ్మని తెన్గును బాడుచేయుమా
జాతిని నిద్రనుండి గుర
 జాడ కవీంద్రుడు లేపినట్లుగా

తొలిగాలుల కౌగిలులో
కిలకిల నగి, యుదయభాను కిరణమ్ములలో
మిలమిల మెరసెడి చిగురా
కులమాటున బాటపాడు కోయిలగంటిన్

నన్నపార్యుసమాసము కన్న, కీట్సు
'ఊహ'కన్న రవీంద్రుని 'ఉషము'కన్న
నామనోహరి మోవిపై నవ్వుకన్న
తీయగా, హాయిగా పాడె కోయిలమ్మ

"పలుకులందెల్ల మెత్తన తెలుగుపలుకు
తెనుగుకైతల మధురమ్ము తేటగీతి,
తేటగీతికకన్న నీ పాట యింపు,
ఆపకే ఆపకే నీదు అమరగీతి"

కర్కశ కఠోర శిలలెల్ల కరగిపోవ
నవని పులకింప మోడులే చివురులెత్త
కవుల హృదయాలు మారు మ్రోగంగ
 నిపుడు
జగతి నింపవె నీదు స్వచ్ఛందగీతి.

ఈ యుషోదయసౌందర్య మినుమడించె
సంధ్య నీగాన పారవశ్యతను దోగ

కోయిలా కోయిలా యెందుకే యివేళ
నీదుగానమ్ములోన విషాదగతులు?

పొంగి హృదయమ్ములోనుండి పొరలిపోవు
నీవిషాద మాకాశమంత నిండిపోయె
దాచుకోనేల నీవిషాదమ్ము నేడు
వింటివింటిని లే నీదు కంటినీరు.

చావు బ్రతుకుల మధ్య తేల్పంగలేక
మిగుల వేదనబడెడి హేమ్లెట్టు వలచి
ప్రేమమరణమ్ము పొందు ఒఫీలియాయు
నీవలెన పశ్చాగాబోలు

పాడవే పాడవే హృది పగిలిపోవ
మధురమధురాతి మధురమౌ విధురగీతి,
జగతి మధురకావ్యములు విషాదభావ
పూరితములై, నిట్టూరుపుల పుచ్చు
 నవియె.

క్షణము క్షణమును మారు నీ జగతియందు
నేడుమాత్రము మారకే యుండిపోవు-
కళ కళకారకే యానెడు నీగాన ఫణితి,
ఆపగారాని నాదు కళాపిపాస

నందగోపాలు వేణుగానమ్ములోన
లీనమౌ రాధికాసతి లీల నేను
గాన పారవశ్యతను లోకమ్ము మరచి
యెంతసేపుంటినో యేమొ యెవ్వడెరుగు?

మొయిలుసందులలోనుండి పయికివచ్చు
కిరణపటుభావ మొక్కటి మెరసె హృదిని
కలుగుగాక పునర్జన్మ, కలుగుగాక
అమరమాధుర్యమౌ కోయిలమ్మ బతుకు.

సర్వసుందరి

శ్రీ అనుముల వెంకటశేషకవి

1

యౌవనమదం ఉన్మాదాన్ని కలిగిస్తుందంటారు కాని, రాజకుటుంబాల్లో కుహకాలే చెలరేగిస్తుంది ఆ కుహకపు దెబ్బ కిందపడి ప్రాణాలు హతాహతమౌతాయో, ఎవరు లెక్కింపగలరు? సుందరీ సుందరు లెంతమంది కేవలానందానికి గాక—రాజ్యాధికార వ్యామోహంతో—మాతృత్వమహత్త్వంగా కౌశల్యాన్ని ప్రదర్శిస్తూ నడుచుకున్నారో, చరిత్ర వెల్లడించదూ?

అనార్కలీ సైతం అలాంటి వ్యవహారాలమధ్య చిక్కి షాహజాదా సలీమును కన్నుగీటి, అక్బరు నిగాలో అణగారిపోయింది పాపం! ఆ నటీ ప్రతిమ ఏ శిల్పిరచనముగా శిలాస్తంభంలో పాతిపెట్టబడింది నిప్పుతో చెర్లాటలాడితే చేతులు కాలవూ?

సలీముకు మాత్రం ఎలాంటి శిక్ష విధింపబడిందో ఎవ్వరూ చెప్పిన పాపాన పోలేదు మొగలు సామ్రాజ్యాధిపత్యచక్రవర్తి యెన్నాళ్ళవరకూ యితర సుగంధి కుసుమాలను వాసన చూపలేదో?— ఈ సంగతి కూడా అగమ్యగోచరంగానే ఉండిపోయింది.

ఇతిహాసంలో మనకు తెలియవచ్చేదేమిటంటే—షాహజాదా సలీము హృదయంలో కంటకం మాస్తరుగా ఒక నటీసుందరి మెహరున్నీసా పేరుతో గుచ్చుకొనిపోయింది ఆ కంటకాన్ని సవా అక్బరుచక్రవర్తి తన దినాల్లో! తెచ్చుకున్నాడు వెంటనే బర్ద్వాన్ పిరతానుడైన షేరాఫ్ఘన్ కొలిటి పంచామృతప్రాయంగా దాన్ని ప్రసాదించి ఊరుకున్నాడు

ఒక చిన్నదైన దోషానికి రెండురకాల శిక్షలా? ఎందుకిలా ప్రవర్తించాడో అక్బరు?— ఈ సంగతి కూడా చరిత్రకారులు వివరించలేదు. ఎందరి [illegible], ఎందరి [illegible], ఇదే కాలం [illegible] —ఐతే, [illegible]?

ఆలోచిస్తే స్ఫురించేదేమిటంటే—అనార్కలీ స్వయంగా సలీమును ప్రేమించి అనర్థానికి హేతుభూతురాలయింది మెహరున్నీసాయో? సలీముచేత ప్రేమించబడిందే కాని, స్వయంగా ప్రేమించలేదు కావచ్చుగదా?—అందుచేత శిక్షల్లో యీ అంతరం ఏర్పడి ఉంటుంది

అక్బరు యీ కంటకాన్ని యీవిధంగా తొలగించి సంతృప్తిపడగల్గినాడు వీరాధివీరుడైన షేర్ అఫ్ఘను చేతుల్లో ఆమె సురక్షితంగా ఉంటుందని, ఆ వంకకు సలీము తేరిచూడనైనా సాహసించడని అనుకున్నారు. కాని, ఆ ఊహ పొరపాటని రూఢిగా యితిహాసం నిరూపించింది.

అనార్కలీని సలీము పూర్తిగా మరచినాడు కారణం—ఆమె యీ ప్రపంచంలో చేతికందని పదార్థం కావడమే కావచ్చు కాని, మెహరున్నీసా కంటకప్రాయంగానే హృదయంలో గుచ్చుకొని ఉండసాగింది ఆమె అన్యాంతఃపురంలో బ్రతికే ఉందిగా?

మెహరున్నీసా అందచందాలూ, ఆమె కీర్తీ—ఆమెకంటే ముందుగానే బర్ద్వాన్లో ప్రవేశించినాయి ఆ నగరంలోని స్త్రీలూ, శిశువులూ, వృద్ధులూ, ఆ లావణ్యవతి దర్శనార్థం తటపటాయించిపోతున్నారు.

మెహరున్నీసాకు స్వయంగా తాను అద్వితీయ సౌందర్యవతిననే గర్వం ఒకటి ఉండేది. తన తళుకు బెళుకులవల్లనే ధరణీశ్వరులనంతా పరిపాలించగలననే విశ్వాసం పూర్తిగా ఆమెలో పాదుకొనిపోయింది అందువల్ల నగరానికి నగరమే తన్ను చూడడానికి రావడంలో ఆశ్చర్యమేమీ లేదనుకొని, సంతోషపడసాగింది అందరూ చూడడానికి అనువుగా ఒకసారి జనసమూహంలో ప్రవేశించి, ప్రత్యేక సింహాసనాన్ని అలంకరించి, మౌనంగా కూర్చుంది. ఇతరులతో ప్రసంగించడం తన దర్జాకు లోటు!—ఐతే, వారంతా తన్ను గురించి యేమనుకుంటారో వినాలనిమాత్రం లోపల ఉంది. అందుకోసం [illegible] మాత్రం [illegible] [illegible] [illegible]

నిస్తున్నారు. ఒకమూలలో మాత్రం కొంతమంది కన్యకలు గుసగుసలాడసాగినారు.

మెహరున్నీసా వీనులు జాగ్రత్తగా అటుకేసి పనిపట్టినాయి మాటలు స్పష్టంగా వినిపించసాగినాయి "అయ్యో! నా అందమా! ఏముంది యిందులో చూడటానికి! పట్టిబడాయి తప్ప! నాకేమీ కాన రావడం లేదు. మన ఊళ్ళో పేటు చతురుసేను పెళ్ళాం, ఎన్నో రెట్లు దక్కదనాల చుక్క కాదూ! ఆయిల్లాలి కాలిగోటికైనా యీమె వలాదూరుకుమా!"—అంటూ ఒకతె ఆక్షేపించింది

"నీకేమో మృత్యువు దాపురించినట్టుందే?"—అని వేరొకతె దబాయించింది

"మంచే తిరగం కణాని కద్ద మెందుకే?"—అంటూ మొదటివ్యక్తి తన వాదాన్ని సమర్థించుకుంది

మెహరున్నీసా యీ సంగతిని కొంగున మూటగట్టినట్టు భద్రపఱచుకుంది క్రమంగా చూడవచ్చిన జనమంతా పన్నగిలి పోయింది

అంతఃపుర ప్రవేశం కాగానే, దాసీలంతా బారులు తీరి నిలుచున్నారు సుగంధతైలాలూ, సుందరవస్త్రాలూ తయారు పెట్టినారు కాని, ఒక్కరైనా సమీపానికి రానీయక మెహరున్నీసా విరోధించింది "సంగదేశం పొందడానికి గొడ్డు పోయినట్టుందే! అప్సరసల వంటి అందగత్తెలుంటూ రమకున్నాను నా ప్రారబ్ధానికి మీరాదాపురించారు? ఛీ! దూరంగా నిల్చోండి!"—

అవమానపడి, అసంతృప్తపడినవారై, అంతా అక్కడే నిలుచున్నారు అంతలో షేర్ అఫ్గన్ అంతఃపురంలో ప్రవేశించి నిప్పులు రాలికే నేత్రాలతో నిరుత్సాహంగా కనబడుతూన్న బేగంసాహెబా వంక చూచినాడు "ఇంకా నీవు "

"ఇలాగే కూర్చున్నావు దుస్తులైనా మార్చక—" అని కదా మీరు హెచ్చరిస్తున్నారు! కొంచెమైనా కళాదృష్టి లేని యీ పరిచారికలతో నాకు సాధ్యంకాదు మన్నించరూ!—

షేర్ అఫ్గన్ గుల్నార్! ఇలారా!—(అనగానే ఒకదాసీ ముందుకు వచ్చి నిలిచింది.)

మెహరున్నీసా దూరంగా నిలు! అందచందాలకు శరీరచ్ఛాయమాత్రమే ప్రధానం కాదు. అలాంటు చేతులూ, స్థూలశరీరమూ—అబ్బా! అసహ్యం పుట్టిస్తున్నావు. పో, పో!—అని యీసడించింది.

షేర్ అఫ్గన్ : గుల్షన్! ముందుకురా!—

మెహరున్నీసా వద్దు వద్దు, గుల్షన్! నీకు పేరుపెట్టావా, ఊరు దిబ్బా అనే సామెత సరిపోతుంది. నీలమేఘచ్ఛాయ కదా నీ! పోయ్, పోయ్!—

షేర్ అఫ్గన్ వసీరా! ఎక్కడున్నావు? .

మెహరున్నీసా దురదృష్టమంతా నీమొఖాన్నే తాండవిస్తుంది చాలు! సమీపించడానికి సాహసించకు

షేర్ అఫ్గన్ గోవర్ జహా!—బేగం సాహెబాకు నీవే తగినదానవనిపించుకో!—

మెహరున్నీసా బొగ్గుకు దిష్టిచుక్క పెట్టినట్టుంది అసు!—

షేర్ అఫ్గన్ హసీనా! నీవురా!—

మెహరున్నీ : ఏమి హసీనాకే! కాటుక కొండా రమ్మంటే బాగుండేదనా?

"ఇంతమందిలో ఒకరూ నీకు నచ్చలేదా?"—అంటూ షేర్ అఫ్గను విస్తుపోయినాడు

"లేరు, ఇందులో నాకోసం?"—అని మెహరున్నీసా పలికింది

"కావాలన్న ఓర్పుతో!—ఊపి కొంతమందిని ఆగ్రానుంచి పిలిపిస్తాను"—

"ఎందుకూ? అంత మాత్రం వాళ్ళెవరూ వర్ధ్వాన్‌లో లేకనా?"—అని మెహరున్నీసా ప్రశ్నించింది

"వింపోల వేటలో నే నా నైపుణ్యం కాని, వింతామున్నీలను అన్వేషించడంలో కాదు"—అన్నాడు షేర్ అఫ్గను.

"ఆ సంగతి నాకు బాగా తెలుసు, మీరువట్టి అమాయకులని—వచ్చి రావడంతోనే పత్తా తీసినందుకైనా, నాకు బహుమాన మేమిస్తారుమరి? చెప్తా, వినండి! ఈ నగరంలో పేటు చతురసేను యిల్లాలొక్కతే చక్కని చుక్క; ఆమెను నాదగ్గరకు పిలిపించండి!"—అని పర్యవసానం బయట పెట్టింది మెహరున్నీసా.

"ఏమన్నావు! పేటు చతురసేనా!—అతడీ నగరానికంతా మకుటాయమానమైన వర్తకుడు. కాకంటే అన్నివిధాలా ధనవంతుడు. మహారాజా అక్బరుకు తెలిస్తే నామస్తకానికి గండం తప్పదు. [illegible]"—అన్నాడు షేర్ అఫ్గను.

"ఈ మాత్రపు మొదటి ముద్దైనా ఇప్పించ లేని మీరు సామర్థ్యంలేదా? జ్ఞాపకముంచు కోండి! సింహాలవే కాని, సింహాసనములను పోటాడడం మీ స్వభావం కాదని యిప్పుడే ఒప్పుకున్నారు ఇది మాత్రం తప్పగు ఈనాటే యిక్కడికి చతుర సేనుని స్త్రీ వచ్చితీరాలి లేకపోయిందా, యీ శస్త్రాన్ని మార్చి త్రాగి పడుకుంటాను అప్పుడు తెలు స్తుందిగా? కిరీటంపడే అక్కరు మీ ముప్పద్దారి పొడిచ్చిస్తాడో తగ్గిస్తాడో? నేను మాత్రం మీకు దక్క," నంటూ మొహాయన్నీసా పట్టుపట్టింది.

వీరభద్ర సన్నద్ధుడైనాడు—"నీ వాంఛను పాలించబడుతుంది విచారించకు!"—అన్నాడు వెంటనే సీటు చతురసేనుడు ఒక లేఖ వ్రాసి పంపి నాడు "వేగం సాహెబా తన బీబీసాహెబాను చూసుకోరింది వెంటనే ఆమెను పంపండి! సుఖపు ఖగ్గీ అందుకోసం పంపుతున్నాము—" అని

చతురసేనుడా లేఖ చదివించి, చకితుడైనాడు తన వృద్ధజనకునికీ, యిల్లాలికీ చదివి వినిపించినాడు

సర్వసుందరి సలహాతో చతురసేను జవా బిచ్చినాడు, "నూతన దంపతులైన తమ రిద్దరికీ మా కుటీరంలో విందుచేస్తున్నాము వచ్చేతేదీ—తేదీ- ముందుగా తెలిపి దయచేస్తే, సర్వసుందరి వేగం సాహెబా అనుగ్రహంతో తన అదృష్టాన్ని పెంచుకోడానికి ప్రయత్నిస్తుంది తమ రాకను నిరీక్షిస్తున్నా" మంటూ

తిరుగు జవాబు రానేవచ్చింది మొదటి కోరికను పరిపాలింపక తప్పదని కొందరు సిపా యిలు కూడా వచ్చి సర్వసుందరీదేవిని మహాలులో హాజరు పఱచమని హెచ్చరించినారు. ఇంతటి అవ మానాన్ని తాను సహించలేననీ, వెంటనే గౌరవం నిలబెట్టడానికి ప్రయత్నించమనీ, యింకోసారి చతురసేను ప్రార్థించినాడు

ఈసారి వీరాఘను స్వయంగా విచ్చేసినాడు. చతురసేనుని కుటుంబమంతా—అతని ముసలితండ్రీ, భార్యా, కూతురూ—పరుగెత్తి పోవడానికి ప్రయ త్నించినారు కాని, అంతకుముందుగానే ఇంటి చుట్టూ సారాతయారయింది చతురసేను ఖడ్గమాత్ర సహాయంతో పోరాడిపోరాడి తుదకు హతుడైనాడు. సర్వసుందరి నిర్బంధింపబడి మహాలులో మొహా యన్నీసా యెదుట హాజరు పెట్టబడింది చతురసేనుని తండ్రీ, కూతురూ, మరిద్రిమ్మలు కావింపబడి, విడువ బడ్డారు.

అంతఃపురంలో సుందరీమణుల లెక్కలూ, ఒకరి కంటె ఒకరు చూస్తున్నారు. మొహాయన్నీసా విజయగర్వాన్ని సూచించే నేత్ర విక్షేపంతో, "దేఖోజీ! నేటినుంచి నీవు నా అంగరక్షకు రాలవు. ఈ నా అంతఃపురంలో ఉన్న దాసీలకు రాణివి. నీకు నే పెట్టుకున్న ముద్దుపేరు బాలేఖా. తెలి సిందా?—" అని హెచ్చరించింది

"నా ప్రాణాలు కూడా తీయించి ఆ కొత్త పుణ్యం కట్టుకుంటే బాగుంటుందిగా?" అనింది సర్వ సుందరి, విషాదంతో వెక్కివెక్కి యేడుస్తూ.

"కంగారుపడకు! గతజల సేతుబంధన మెందుకూ? నా ప్రాణానికి ప్రాణంగా నిన్ను చూచుకుంటాను ఏమాత్రం నీకు లోపం రానీయ" నంటూ వేగంసాహెబా బుజ్జగించింది

"నా యిల్లు పాడుచేసినావు, నాలలాటరేఖ మార్చినావు, నా సిందూర తిలకాన్ని తుడిచి వేయించి, నా కుమార్తెను నాకు దూరంచేయించి, బ్రతికించడం మంచిదికాదేమో? ఆలోచించుకో! నన్ను గూడా హతమార్చితే, లోకంలో ఒకటే సుందరి మిగిలి ఉంటుంది. ఆమె మొహాయన్నీసా మాత్రమేనని ప్రపంచం ప్రశంసిస్తుంది" అని సర్వసుందరి నిర్భ యంగా పలికింది

"దేఖోజీ! ఈ పురుషజాతి గుణమే యింత!— నీ భర్త మూర్ఖుడై నిన్ను పంపడానికి నిరాకరిస్తే, నా భర్త అంతకంటే మూర్ఖుడై అతన్ని వధించి నాడు ఇక నీవా సంగతి మరిచిపో! నీవు కోరితే యీ క్షణంలో నీ బిడ్డను పిలిపిస్తాను. ఇక్కడ నీకేమీ యిబ్బంది ఉండదుసుమా!" అని మొహా యన్నీసా యెంతో దయతో మాటలాడింది

"ఇంకా యిబ్బందులేమిటి? నా శరీరం దహించుకుపోతూంది నన్ను మిగిలిస్తే ఎన్నటికైనా మిమ్మల్నిగూడా దహిస్తానేమో? ఆలోచించండి!"— అని సర్వసుందరి తన మనోవ్యథను ప్రకటించింది.

"నీవు సామాన్యురాలవు కావనే సంగతి గ్రహించినాను. నా భర్తను లొంగదీసుకో గలననే అనుమానం నాకు లేకపోలేదు కాని, నేను తగినంత జాగ్రత్తలో ఉంటాను పరపురుషులచూపు నీపై పడ దని గ్రహించు!"—అని మొహాయన్నీసా హేళ నగా పలికింది.

"ఆ వాడు నన్ను నీ సోదరిగా అర్థంచేసు కున్నందుకు విచారిస్తున్నాను. నేను కొంచెం కొంతకు ద్వితీయవివాహానికి పూర్తిగా విముఖు రాలను సుమా!"—అనింది సర్వసుందరి యేడుస్తూ.

"వకీల్ సుంచిమాట. ఇంతటితో నీ శర్త వదలి పెట్టు! ఇంకా నీ హృదయంలో విషాదం మాని

పోలేదు. చిన్నగా వెళ్ళి విశ్రాంతి తీసుకో! నీ కుమార్తెను పిలిపిస్తాను. నిన్ను ప్రాణపదంగా చూసుకుంటాను నన్ను విశ్వసించవూ?" అని మెహరున్నీసా ఆమె నోదార్చింది

సుబుకాదు విచారించగా సర్వసుందరి కుమార్తెతో ఆమె ముసలితాతగారు మాయమైనట్లు వార్త వచ్చింది. ఎంత వెదకించినా పత్తా దొరకలేదు.

లాలీతల్లి, సర్వసుందరి, మెహరున్నీసాకు కలికత్తె కాక తప్పలేదు ఆమె మరణించగలదు, కాని కసితీర్చుకోక చావడానికి హృదయం సమ్మతించడంలేదు.

దినమంతా సేవచేయడం—రాత్రి కసి తీర్చుకొందుకు ఉపాయాలు వెదకడం—ఈవిధంగా ఆమెజీవితం గడుస్తూ పోయింది. అప్పుడప్పుడూ తనకుమార్తెను చూడడానికి సుఖస్వప్నాలు కనడం కూడా అలవాటయింది

సర్వసుందరిని మెహరున్నీసా చాలా ఆదరించింది. ఆమె కేవలం పరిచారికమాత్రమే కాదు, ప్రాణసఖి, సలహా లిచ్చే మంత్రికూడా

సర్వసుందరి తలచుకుంటే విషమైనా యిచ్చి మెహరున్నీసా అంతాన్ని చూడగలదు చాలాసార్లు అలిసంగా కడతేర్చడానికి సమయాలు నిరీక్షించింది కాని, ఒక్కటే సుఖ నిద్రపోనిచ్చినందువల్ల, లాభం లేదు "ఆమె హృదయాన్ని చేతనైనంత దుఃఖపెట్టి గాని చంపగూడదు, అప్పుడే తన కసితీరడానికి అవకాశం దొరికినట్టు అసలు చావులో ఏముంది? జీవితాంతం ఏడ్పిస్తే చాలు! అందుకుపాయం?"— అనుకుంటూ కాలం జరిపింది

కొన్నిసార్లు, షేరాఫ్గనుకే విషమిచ్చి చంపితేనో?"—అనే ఊహకూడా ఆమెలో పొటమరించింది. మేహరు—అనాథగా మారిపోయి తన వలెనే యేడుస్తూ. "అబ్బే! అందులోనూ లాభం లేదు మేహరు హిందూ సుందరికాదుగా! ముసల్మానుసుందరి, తప్పక రెండో పెండ్లిచేసుకుంటుంది. ఆమె సౌందర్యం చిరకాలవైధవ్యాన్ని యాపువూసడానికి సహాయపడితీరుతుంది అప్పుడో?—ఈ విధంగా తర్కవితర్కాలుమితిమీరిపోయాయి. ఇంతకూ ఏవిధంగా నూ కసి తీర్చుకోలేక సర్వసుందరినిత్యనూతనోపాయాలు అన్వేషిస్తూంది సంవత్సరం మీద సంవత్సరం గడచిపోసాగింది.

2

అక్బరుపాదుషా అనంతరం సలీము సింహాసన మెక్కాడు జహంగీరు బిరుదుకూడా ధరించి వాడు. అతనిహృదయంలో అప్పటికీకూడా మెహరున్నీసా రూపం కంటక ప్రాయంగానే గ్రుచ్చుకొని ఉండిపోయింది. అతడామెనే మాత్రం మరచిపోలేదు

బర్ద్వాన్‌లో గడబిడ బయలుదేరింది సింహాలను వేటాడే వీరతాపకుడు షేరాఫ్గను 1607 మార్చి 80 తేదీన హతుడైనాడు ఈ హత్యలో జహంగీరు చేయి ఉందో, లేదో ఈశ్వరుడికే తెలుసు ఐతిహాసికుల్లో ఈ విషయాన్ని గురించి అనేకమైన మతభేదాలున్నాయి.

చచ్చేవాడు చచ్చినాడు. కాని, బ్రతికేవాళ్లకు బ్రదుకుదెరువునుగురించిన భయం పట్టుకుంది. చరిత్ర మనకు విశదీకరించే విషయ మేమంటే—మెహరున్నీసా మొగలాయి రాజమహలులో ప్రవేశింపక తప్పలేదు. ఆమెతో కూడా జులేఖా సైతం అక్కడే చేరింది

అంతఃపురంలో రాజమాత సన్నిధిలో (అంటే అక్బరు పట్టపురాణి దగ్గఱ) మెహరున్నీసా మెదలసాగింది

పూర్వచరిత్ర సమాంతం మార్చడానికి జహంగీరెన్నోపాట్లు పడినాడు కాని, మెహరున్నీసా గతించిన భర్తను తలచుకుంటూ, జహంగీరు సంబంధాన్ని తృణీకరిస్తూ, కాలక్షేపం చేయడానికి ప్రారంభించింది

పాపం! జహంగీరు హృదయంలోనో? ఆనాటి కానాటికి, ఆమెమీది వ్యామోహం పెరిగిపోసాగింది దినదినానికి మెహరు తృణీకారం కూడా అదే అంతస్థులో ఉండిపోయింది

అన్నివిధాలా ప్రయత్నాలు నిష్ఫలాలుకాగా, జహంగీరు తుదకు జులేఖా పాదాలమీద తన శిరస్సుపెట్టి యీవిధంగా ప్రార్థించినాడు "నీవు మెహరున్నీసాకు ఛాయవనే సంగతి తెలుసుకున్నాను ఆశ్చర్య మేమిటంటే!—ఛాయైనా ఒక్కొకసారి మనిషిని వదలి దూరమౌతుంది, కాని, నీవో! ఆవిడ నెప్పుడూ విడిచిపెట్టవు. నేడు భారతసామ్రాట్టు నీ పాదాలు పట్టుకున్నాడు; మెహరున్నీసాకు నిఖా కట్టించే భారం నీవు వహించాలి సుమా!—"

ఆనాటివఱకూ జులేఖా మనసులో, మెహరున్నీసాను విధవగానే ఉంచి తమాషా చూడవలెననే భావం ఉండేది. కాని, యిప్పుడో! భారత చక్రవర్తి తన పాదాలపై బడి ప్రేమభిక్ష పెట్టుమని ప్రార్థిస్తున్నాడు. ఆమె హృదయం కరగిపోయింది. వెంటనే సాధ్యమైన సహాయం చెయ్యడానికి జులేఖా చక్రవర్తికి వాగ్దానమిచ్చింది.

ఇంతవరకూ జహాంగీరును గురించి మెహరున్నీసా హృదయంలో విషం నింపసాగిన జులేఖా, యిప్పటి నుంచీ ఆ విషాన్ని విరుగడచేయడానికి ప్రయత్నించింది. స్త్రీప్రకృతి యెక్కడి విచిత్రమైంది కదా! శాంతియూ వైధవ్యంతో కుమిలించి కుమిలించి మెహరున్నీసా మీద కసిదీర్చుకోదలచిన జులేఖా—ఆమె నిప్పుడు భారతసామ్రాజ్ఞిని చేయడానికి ప్రయత్నాలు సాగించింది. ఇందుకు జహాంగీరుపై గల కృతజ్ఞతయే హేతువేమో! తన భర్తను వధించిన షేరాఫ్గనును వధించిన వాడు జహాంగీరు కాక వేరెవరు?

ఆడించినట్టంతా ఆడసాగిన మెహరున్నీసాకు జులేఖాలో కలిగిన యీ మార్పు మాత్రం అర్థం కాలేదనే చెప్పవలసివస్తుంది. ఏ తత్పరిణామంగా చరిత్రలో నూతనాధ్యాయం వెలసింది. షేరాఫ్గను గతించిన నాలుగు సంవత్సరాలా మూడు నెలల నాటికి మెహరున్నీసా జహాంగీరును వివాహం చూడడానికి సమ్మతించింది. నూర్మహలు పేరుతో ఆమె జహాంగీరు సింహాసనంలో పాలుపంచుకుంది

చరిత్రలోగూడా విశదీకరించబడిన సంగతే కదా!—క్రమంగా నూర్మహలు చేతుల్లో జహాంగీరు కీలుబొమ్మగా మారినాడు నూర్మహలు సామ్రాజ్యచక్రాన్ని స్వేచ్ఛగా త్రిప్పసాగింది అందులో ముప్పాతిక మువ్వీసం జులేఖాసామర్థ్యమేనేమో? నూర్మహలు కవతికాలంలోనే నూర్జహాను విరుదు సార్థకమైపోయింది

3

జహాంగీరు పుత్రులు నలుగురూ,—ఖుస్రూ, ఫర్వేజ్, ఖుర్రం, షహార్యార్ ఈ నలుగురూ సామ్రాజ్యపేక్షతో ఉవ్విళ్లూరుతున్నవాళ్ళే అందరిలో ఖుర్రం, సమర్థుడూ, వీరుడూ అని పేరొందినవాడు ఖుర్రం తల్లి రాజపుత్ర స్త్రీ. కాబట్టి యితనినే సింహాసన మెక్కించడానికి రాజపుత్రులు ఉద్యుక్తులైనారు.

ఖుస్రూ బుద్ధి తీవ్రమయిందికాదు జహాంగీరుకు గానీ, నూర్జహానుకు గానీ, అతనంటే ఆ యిష్టం పై మెచ్చుకోలు మెత్తయూ లేదు ఐనా, సామ్రాజ్యాభిలాషతో అతను తన భాగానికి ప్రయత్నించి, కారాగారంలో బంధితుడైనాడు. నూర్జహాను మాట మాత్రంతో అతన్ని కడతేర్చ గలిగింది కూడా మహా బలోపేతమైన ముఖ్యంతా నూర్జహాను పన్నిన కుట్రంలా తప్పించుకొని ఖుర్రము పారిపోయినాడు.

షహార్యార్ అనే కడపటి యువరాజును దగ్గరతీసి, మెహరున్నీసా తనకు షేరాఫ్గనువల్ల కలిగిన కుమార్తెనిచ్చి వివాహం చేసింది. ఏ విధంచేతనైనా అల్లుణ్ణే సామ్రాజ్యపీఠ మెక్కించడానికి జరిగే ప్రయత్నాల్లో విశ్రాంతులు విసర్జించింది. తన ముద్దులబిడ్డ సామ్రాజ్ఞి కావడానికి, కోటిదేవతలకు మ్రొక్కింది.

ఇటువంటి సమయంలో జులేఖా కంకణం కట్టింది కదా, తన దుర్విధికంతా మూలకారకుడైన షేరాఫ్గను తనూజ నసః పాతాళానికి దిగద్రొక్కేదాక ఆమె సామ్రాజ్యాధికారిణి కాకుండా ఉండడానికి ఏ కార్యమైనా చేస్తానని ప్రతిజ్ఞ చేసుకుందికూడా

షహార్యార్ మార్గంలో యింకా రెండుకంటకాలుండిపోయినాయి. ఖుర్రము తగిన బలాన్ని చేకూర్చుకుంటూ జహాంగీరునూ, నూర్జహానునూ లొంగదీయడానికి సమయం నిరీక్షిస్తున్నాడు రెండోవాడు ఫర్వేజ్—అంటే జహాంగీరు స్వయంగా తన తదనంతరం సింహాసనాన్ని సమర్పింపదలచుకొన్న ప్రియపుత్రుడు. అతను మద్యపానంలో నిమగ్నుడౌతూ, నాట్యగానాలకు ప్రాణాలర్పిస్తూ, రసికచక్రవర్తిగా ప్రసిద్ధుడైనాడు అతని దౌర్బల్యం కూడా అందరికీ తెలిసిపోయింది

జహాంగీరు వయసు పెచ్చేకొద్దీ, యువరాజుల ప్రయత్నాలూ, షాహజాదా షడ్యంత్రాలూ పెచ్చుపెరిగినాయి. నూర్జహాను మనసులో భేదోపాయంవల్ల ఫర్వేజుకూ—ఖుర్రానికీ యుద్ధాలు కల్పించి, యిద్దరినీ క్రుంగదీయవలెననే కోరిక కలిగింది. జహాంగీరిందుకు విముఖుడైనాడు తాను జీవించి ఉండగానే యింట్లో రక్తపాతం కలగడాన్ని చూడదలచుకోలేదు

ఈ పరిస్థితుల్లోనే జులేఖాసైతం షహార్యార్ ను సింహాసన మెక్కనీయరాదని నిశ్చయించుకుంది

4

హఠాత్తుగా ఒకనాడొక స్త్రీ వచ్చి, జులేఖాకొక పత్రాన్ని సమర్పించింది అందిట్లు వ్రాయబడింది—

"ప్రియజననీ,

నీ ప్రియపుత్రిక లాలీ—బ్రదికే ఉన్నాను తాతగారు నా కోసం నగరాలెన్నో తిరిగి తిరిగి చాలా యిబ్బందుల పాలైనారు నన్ను నీ దగ్గరకు పంపడానికి నిరాకరించేవారు. నీవు ముసల్మానుల యింట ప్రవేశించి ధర్మభ్రష్టవైనావని చెబుతూంటారు. సహగమనం చేయకపోవడం నీ దోషమని కూడా అంటూంటారు.

"ఇప్పుడు తాతగారు స్వర్గవాసులైనారు. ముసల్మానుల యింట్లో ఉన్నప్పటికీ నిన్ను హిందూ స్త్రీగనే ప్రకటించేవారు. నీ హృదయ మెన్నటికీ ముసల్మాను మతాన్ని కోరదని ఘంటాపథంగా చాటేవారు.

"మరణకాలంలో తాతగారు నన్ను ఒక హిందూ గృహంలో ఉంచినారు. అమ్మా! నే నిప్పుడు ఫతేపూరు సిక్రీలో నివసిస్తున్నాను. ఎప్పుడైనా వచ్చి నన్ను చూచిపోవూ? నీ ప్రేమవల్ల సర్వదుఃఖాలూ మఱచిపోగలనని భావిస్తాను. ఎప్పుడు రాగలవు?

నీ కుమార్తె,
లాలి"—

జులేఖా, సాంతమూ లేఖ పఠించి, ఆ వచ్చిన కాంతతో, "నిజంగా నా లాలి బ్రతికేఉందా?"—అని అడిగింది.

ఆ గంతకురాలు సంజ్ఞాపూర్వకంగా, "ఔ" నని జవాబిచ్చింది కూతురు బ్రదికే ఉందనే సంతోషంలో జులేఖా పరవశురాలయింది తా నేమి చేస్తున్నదీ మఱచిపోయింది

"ఇప్పుడే మఱికాకు చెప్పి నాలాలిని పిలిపించుకుంటాను"—అని బిగ్గఱగా పలికింది •

ఆగంతుకి—"నీకేమైనా మతి భ్రమకలిగిందా? నీ కూతురి కాశ్రయ మిచ్చిన వ్యక్తి మఱికాకు బద్ధశత్రువుసుమా!—అంతేకాక, ఆమె నిక్కడకు పిలిపించుకోడం మంచిదికాదేమో?"—అనింది

"ఎవరైనా కానీ! నా లాలిని పిలిపించుకోగలను రక్తపాతమైతే కానీ జంకను మఱికాకు నే నెంతో సేవచేసినాను ఆమె నా నిర్బంధం ఎంతైనా సహాయపడుతుంది అవసరమైతే ఖాజా నా వెంట వస్తుంది చక్రవర్తిని ఖాజా ఎదిర్చి బ్రదుకగలవా డెవడు?"—అని జులేఖా తొందరపడింది.

వెంటనే ఆగంతుకి యిటూ అటూ చూచి, యింకో లేఖ జులేఖా కిచ్చింది "దీన్నికూడా పఠించి, నీ యిష్టప్రకారం సంచరించు!"—అనింది ఆ లేఖ యీవిధంగా లిఖింపబడింది.

"సోదరీ!

మేవాడ్ను నీవు చేసిన దురాగతమంతా నాకు తెలుసు. ఆ కార్యమంతా సూర్యబాయి ప్రసన్నురాలు కావడానికేనని కూడా నాకు విదితమే. నీ తాతగారు చనిపోతూపోతూ నీ కుమార్తెను నా అధీనంలో ఉంచినారు. ఈ అనాధబాలిక యెన్నెన్ని కష్టాలు పడిందో, యెక్కడెక్కడ తలదాచుకుందో తెలిస్తే మనుష్యహృదయం తల్లడిల్లిపోతుంది. నీ భర్త ఎక్కడికి? అటువంటి భర్త అన్యాయంగా హత్య చేయబడినాడు. కాబట్టి అతని రక్త మెప్పుడూ కసి తీర్చుకోడానికి ప్రయత్నించి తీరుతుంది మేవాడ్ను మరణించినాడు. నిజమే కాని, ఈ సామ్రాజ్యకంతా కారకురాలైన మఱికా జీవించే ఉంది. ఆమె మీద కసితీర్చుకోవలసిన బాధ్యత నీకు లేదూ? నీ భర్త పవిత్రాత్మకు నీవు శాంతి చేకూర్చవూ? అన్నివిధాలా యీ ఉద్యమంలో నీకు సహాయపడడానికి సిద్ధంగా ఉన్నాను

నీ సోదరుడు,
భీమసేనుడు"—

ఈ లేఖ చదువుకోగానే జులేఖా హృదయంలో నిద్రాణమైఉన్న క్రోధాగ్ని—ప్రతీకారకాంక్ష—ప్రజ్వలించింది వెంటనే ఆమె, సందేశవాహురాలితో—"నీ పేరేమి? నీవు నన్ను సోదరుడైన భీమసేనుని దగ్గఱకు గొనిపోగలవా?"—అని ఆత్రంతో ప్రశ్నించింది.

"నేను భీమసేనుని గుప్తచారిణిని—'అంబరబాయి'—అంటారు నన్ను అనుసరించే పక్షంలో నీ కుమార్తెనూ, సోదరునీ చూడగలుగుతావు"—అంటూ ఆగంతుకి జవాబిచ్చింది.

"ఇప్పుడే వస్తాను ఇక్కడేఉండు!"—అని జులేఖా వెంటనే సూర్యబాయి దగ్గఱకువెళ్ళి, "నాకొన్నాళ్ళపాటు సెలవిప్పించవలెనని ప్రార్థన ఫతేపూరు సిక్రీలోని ఒకానొక పీరును మొక్కుబడి చెల్లించబోతున్నాను అనుగ్రహించవూ?" అని వేడుకుంది సూర్యబాయి సెలవియ్యడానికి అంగీకరిస్తూ—"తగినంత సిబ్బందినికూడా పంపుతాను వెళ్ళిరా!"—అంది

జులేఖా అందుకు—"వద్దు, వద్దు; పీరుదగ్గఱకు భక్తురాలివలె పోవలెనని గదా పెద్దలంటారు? నేనుకాలి నడకను వెళ్ళదలచుకున్నా," నంటూ సమర్థించింది.

"మంచిది; వెళ్ళిర,"మ్మని సూర్యబాయి అనుమతిచ్చింది ఆనాడే అంబరబాయితో కలిసి జులేఖా ఫతేపూరు సిక్రీకి ప్రయాణమైంది

తల్లి కూతుండ్రు సమావేశమయిక మహోద్వేగమైన ఘట్టం. వారిద్దఱూ పరస్పరబాహుబంధాల్లో పరవశులై ఉండిపోయినారు. కన్నీటి కాల్వలతో చెంపలు తడిసినాయి. హృదయస్పందనాలు తీవ్రమైనాయి. కొంతసేపటికిగాని జులేఖా తనకూతురి సౌందర్యం చూచుకొని మురిసిపోవడం ఆరంభించలేదు. [illegible] అంతా పూర్వంలో ఉండినాకాంతో [illegible]

హిందూస్త్రీల సౌందర్యాన్ని కనులపండువుగా తిలకించింది కాని, లాలీ అందాని కెవ్వరూ సాటి రారు. జగద్విఖ్యాత సౌందర్యవతి నూర్జహాను కూడా లాలీ కాలిగోటికి సరితూగదేమో అనిపించింది హఠాత్తుగా ఆమె తన కుమార్తెను, "అమ్మాయీ! నీ వివాహమయిందా? కాలేదా? చెప్పు!" అని అడిగింది

లాలీ తలవంచుకొని ఊరకుంది

అంబరరాయి వెంటనే, "ఈమె వివాహమిప్పుడొక విషమ సమస్యగా పరిణమించింది హిందూ వీరుడెవడూ యీమెను వరించడానికి సాహసించడం లేదు ఇంతలో కాకగారు స్వర్గస్థులైనారు ఇంక నేనే యీభారం వహించవలసి ఉంటుంది—" అని వివరించింది

సర్వసుందరి విస్ఫారిత లోచన యుగళి సజలమయింది అంతలో ఏదో స్ఫురించినట్టై ఆమెలో ఆనందం తాండవించింది "సోదరుడు భీమసేనుడెక్కడ?"—అని ఆమె ప్రశ్నించింది

అంబరరాయి భీమసేనుని పిలుచుకొని వచ్చింది సర్వసుందరి అతని చేతికి రక్ష కట్టింది భీమసేనుడు—"సోదరీ! నీకోసం నే నెంతటి త్యాగానికి సిద్ధంగా ఉన్నా" నంటూ ప్రతిజ్ఞ చేసినాడు

"అన్నా! నేను నీ కెంతో కృతజ్ఞురాలను జన్మజన్మాంతరాలకైనా నీ ఋణం నేను తీర్చుకోలేను నా కుమార్తె కాశ్రయమిచ్చి నీవు నన్ను దాసిని చేసుకున్నావు—" అనింది ఆమె

"చెల్లెలా! అన్న కర్తవ్యమైనా ఋణ పడిపోవడం లోకంలో కద్దా? చెల్లెలి బిడ్డను సంరక్షించడంలో నేను చేసిన ఉపకార మేమీ లేదు ఇది నా కర్తవ్యమే సుమా! ఏ రోజున నా చెల్లెలిపై జరిగిన అత్యాచారానికి నేను కసి తీర్చుకుంటానో, ఆ రోజునగాని నా ఆత్మకు శాంతి చేకూరదసుమీ!"—అని భీమసేనుడు పలికినాడు

"నీవు వీరశేఖరుడవు, నేనో, అబలను, విజాపికి నా హృదయంలో ద్వేషాగ్ని రగులుతూనే ఉంది ఏనాడు నా ప్రాణప్రదమైన భర్త అన్యాయంగా హత్యచేయబడినాడో, ఆనాటినుంచి నేటిదాకా నా హృదయంలో సంతోష మనేది లేదు వినా, నా కనులవెంట అశ్రువులు మాత్రం ఎన్నడూ పొంగి ఉండవు. అంగిట అమృతమూ, ఆత్మలో విషంగా నేను జీవితాన్ని గడుపుతున్నాను. దుఃఖాన్ని ప్రకటించకపోయినా నేను పోతేమి, ఇప్పటికి నా హృదయం ప్రశాన్తమయింది. కాబట్టి కనులు బాష్పపూరితాలయినాయి. లాలీ సందర్శనం నన్ను వివశురాలిని చేసింది. అమ్మాయి వివాహమూ, హత్యకు ప్రతీకారమూ—ఈ రెండూ జరిగితే గాని నా హృదయాగ్ని శాంతించదేమో? ప్రతీకారం కోసమే నే నింకా జీవించి ఉన్నానో!—

'కపట జీవిత మర్మ మిదో?
కనిపించనీ తెరచాటు!
అంతరంగ రహస్య మొక్కటి;
వింతవాలక విజయ మొక్కటి—

"ఐనప్పటికీ—అన్నా!—ఏవిధంగా తీర్చుకోగలనో తోచటం లేదు మార్గదర్శివి కావా!—" అని సర్వసుందరి తన హృదయం విప్పి భీమసేనుని ఎదుట పెట్టింది

"అమ్మాయీ! నీకు తెలిసే ఉంటుంది, నూర్జహాను తన కుమార్తెను సింహాసన మెక్కించడానికనేక విధాల ప్రయత్నాలు సాగిస్తూందని—ఆమె యత్నాన్ని వ్యర్థం చేయడమే మన కర్తవ్యంగా భావించు. ఇందుకోసం నీవూ, నేనూ, యువరాజైన ఖుర్రము పక్షంలో చేరకతప్పదు. ఖుర్రమే సింహాసనారూఢుడైతే నూర్జహాను విటపిస్తూ చాలకాలం జీవించకపోదని దృఢంగా నమ్ము! అంతకంటె కావలసిందేమి?"—అని భీమసేనుడు బోధించినాడు

"నావంటి అబలవల్ల కాగల సహాయమైనా ఏముంటుందో తెలిసినావు కావు," అని సర్వసుందరి ప్రశ్నార్థకంగా చూచింది.

"నీవల్లనే కార్య సాఫల్యం కాగలదంటూ నేను విశ్వసిస్తున్నాను"

"ఏవిధంగా?"—

"నూర్జహాను మిక్కిలి చతురురాలని వినికిడి. నీ విందులోనూ ఆమెకు తీసిపోవనీకూడా నా నమ్మకం. ఆమెమీద నీవు కసితీర్చుకోడానికి సిద్ధంగా ఉన్నావుగా?"

"నిజమే; ఐతే?"—

"ఆ మాత్రం చాలు!—ఇంతవరకూ చక్రవర్తి రహస్యాలు మాకు తెలుపగల గూఢచారిణి లేదే, అని ఖుర్రం విచారిస్తున్నాడు అక్కడ జరిగే రహస్యాలన్నీ నీవు అంబరరాయిద్వారా మాకు తెలుపుతూ ఉంటే, అన్ని విధాలా సహాయపడిన దానవౌతావు"

"ఇంతేనా సహాయం?"—

"ఏమనుకున్నావో, అమ్మ!"—

"అన్నదైన నీవు కోరే బహుమతి ఉన్నాను. కాబట్టి, షహజాదా ఖుర్రం యీశరప్రయాణానికి పూనుకోవాలి"

"షహజాదాఖుర్రం ఏదో యొక్కనాడు రాగలడు అతనిచేతనే వాగ్దానం చేయిస్తాను"

మరునాడు ఖుర్రం రానేవచ్చినాడు. రాగానే సర్వసుందరి దర్శనానికి వచ్చి, నమస్కరించినాడు ఆమె అడిగింది

"షహజాదా ఖుర్రం! నేను మీకు సహాయ పడితే నాకు మీరిచ్చే బహుమానం ?—

ఖుర్రము వినయుడై, "అమ్మా! తామే మము గురించో, అడగండి! తలతో చేస్తాము," అంటూ మాట యిచ్చినాడు

"ఖడ్గ హస్తులై ప్రమాణం చేయండి!"—

ఖుర్రము అదేవిధంగా ప్రమాణం చేసినాడు

మరునాడే సర్వసుందరి తన తమ్మునితనవదలి ఢిల్లీకి బయలుదేరబోతూ, 'అన్నా! సోదరి సంరక్షణలో జాగరూకుడవై ఉండు! నాకు సెలవా ?" అనింది

"సోదరీ! నిశ్చింతగా వెళ్ళిరా! ఇక్కడి జోగీశ్వరుల వచన ప్రభావంవల్ల నాకోడలు భారతవర్ష సామ్రాజ్ఞి కాబోతుందని నమ్మకం సరేనా ?" అని భీమసేనుడు నవ్వినాడు

5

కొన్నాళ్ళపిదప అంబరబాయి, మహలునుంచీ భీమసేనునకు ఒక ఉత్తరం తెచ్చింది.

"అన్నా,

రహస్యాతి రహస్యమైన మీ పన్నాగమంతా నూర్జహానుకు తెలిసిపోయింది. షహజాదా పర్వేజ్, సామ్రాజ్య సేనలతో వెంటనే బయలుదేరి మీ మీదికి రాబోతున్నాడనే సంగతి నాకు తెలియ వచ్చింది మొదట మిమ్మలను మోసగించే నిమిత్తం కొద్దిసేనమాత్రమే వచ్చి యుద్ధాని కాహ్వానిస్తుంది. మీరు పోరాడే సమయంలో హఠాత్తుగా మరొక పెద్దసేన ఖుర్రమును ముట్టడించి హతమార్చడానికి సిద్ధమౌతుంది. ఖుర్రం శిరస్సుకు నూర్జహాను కట్టిన వెల రెండులక్షల మొహరీలు మాత్రమే. ఈ సేన లేచి రాకముందు, నీ దగ్గరకు ఒక దూత వస్తాడు. అతడు నిన్ను మోసపుచ్చి, అరణ్యంలోకి తీసుకోపోవడానికి ప్రయత్నిస్తాడు. అక్కడ నిన్ను హతమార్చడానికి పన్నాగం పన్నబడింది.

పర్వేజ్, నాట్యగానాలంటే ప్రాణా లిస్తాడు కాబట్టి, యుద్ధప్రయత్నానికిముందే అతని నే నాట్యకర్తె చేతిలో హతమార్పించడానికి సన్నాహపడు! నా ప్రతిమాటా జ్ఞాపక ముంచుకో! ఏమాత్రం ఏమరినా సరే, అనుకున్న కార్యం విష మించిపోతుంది సుమా!

నాలిని కలుసుకోడానికి హృదయం తత్తరిస్తూంది. ఐతే, యీ సమయంలో మహలు వదలడం మంచిది కాదు

నీ సోదరి,

—సర్వసుందరి"

జాబు చదువుకుంటూనే భీమసేనుడు, మహబత్తాను ఖుర్రమునకు సమస్తమూ తెలిపి, తగిన సూచన లిచ్చినాడు

అదే సమయాన ఒక దూత రోజుకుంటూ, రొప్పుకుంటూ రానేవచ్చినాడు ఆ దూత భీమసేనునితో, "షహజాదా ఖుర్రం, అరణ్యంలో పులులను వేటాడుతూ, కూలిపడిపోయినాడు తమ రాక అగత్యమని భావిస్తున్నాడు—" అన్నాడు

తక్షణం భీమసేను డా దూతను పట్టి బంధించమని అనుచరుల నాజ్ఞాపించినాడు అనంతరం తగిన సిబ్బందితో అరణ్యానికి వెళ్ళి చూచినాడు అక్కడ ఖుర్రం పత్తాలేడు సరికదా! నలుగురు సిపాయీలు తన్ను చంపడానికి సిద్ధంగా ఎదురు చూస్తున్నారు ఆ నలుగురూ వెంటనే సప్రాణంగా పాతిపెట్ట బడ్డారు.

అంబరబాయి నాట్యకర్తెవేషంతో బయలుదేరి షహజాదా పర్వేజు శిబిరాలో హాజరయింది. నాట్య గానాలకు అనుమతించమని ప్రార్థించింది.

పర్వేజు వెంటనే అంగీకరించినాడు అంబర బాయి నాట్యగానాలతో అతనికి మత్తెక్కించి, సిపాయీలను మోసగించి, మంచి అవసరం చూచు కొని, కటారికి క్రతువు బలియిచ్చింది అందరూ కండ్లు తెలచేలోపల తప్పించుకొని పారిపోయింది కూడా

పర్వేజు మరణంతో నూర్జహాను—జహాంగీరుల పన్నాగమంతా మొహం మొత్తింది

సర్వసుందరికి ధన్యవాదా లర్పిస్తూ ఖుర్రం స్వయంగా ఒక లేఖ వ్రాసినాడు.

పర్వేజు మరణించిన జహాంగీరు దుఃఖసముద్రంలో మునిగిపోయినాడు. నూర్జహాను దుఃఖంలో ప్రసన్నత కూడా తొంగిచూస్తుంది. ఒక కంటకం తొలగిపో

తొలగిపోలేదా?—అనుకుంది. ఇంక ఖుర్రం ఒక్కడే మిగిలివాడు!—కాని, ... కాని...

జహాంగీరు దీర్ఘాలోచనలో పడిపోయాడు. తను రహస్యమంతా భయపడేవాడుకు ఏవిధంగా తెలిసిందో? మహలులో ఖుర్రం పక్షాన గూఢచారుల జాడలు కని పెట్టమని అతడు ఆజ్ఞాపించివాడు.

రెండు రోజుల్లో ఖుర్రం వ్రాసిన ధన్యవాదాల లేఖ, చక్రవర్తి సన్నిధానంలో ఉంచబడింది ఖుర్రం హస్తాక్షరాలు గుర్తించిన తర్వాత చక్రవర్తి ఆ లేఖను నూర్జహానుకు పంపి ఊరకున్నాడు. నూర్జహాను ఆ పత్రాన్ని చదివి అగ్గి లేకుండా మండిపడింది జాలేఖాను వెంటనే తన గదిలోకి రప్పించింది.

జాలేఖా నూర్జహాను ముఖావలోకనంలోనే, ఏదో విషమించి ఉంటుందని గ్రహించగల్గింది నూర్జహాను పండ్లు పటపట గీటుతూ, "ఏమే, విష నాగమా!—ఇంతకాలమూ నీ విషం దిగలేదూ?—" అని గర్జించింది

జాలేఖా భయంతో గడగడలాడుతూ, "ఈ సేవకురాలి తప్పేమిటమ్మా? మలికా సాహెబా కింతటి దురాగ్రహ మెందుకోనమ్మా?" అంటూ సవాలు చేసింది

"నిన్ను నమ్మి నా రహస్యాలన్నీ నీతో ఆలోచించడ మెందుకే ననుకున్నానా? నీవు నా మీదనే కత్తి కట్టడానికి పూనుకున్న సంగతి చూస్తే—ఆశ్చర్యంగా ఉంది"— అని అంగలార్చింది నూర్జహాన్

జాలేఖా ఆమె పాదాలు కండ్ల కద్దుకుంటూ, "ఎవరు నామీద చాడీలు చెప్పి, మలికా అనుగ్రహానికి దూరస్థురాలిని చేయదలచినారో?" అనింది

"నీవు సహచారిణి రూపంతో ఉన్న కాలసర్పానివి"

"నాదోషం?"

"మహలులోని వార్త క్రమంగా తెలిసి పోయింది షాహజాదా భర్యాలకు హెచ్చరించి వాళ్ళు, ఖుర్రమును బ్రదికించినావు. నా సామ్రాజ్యానికి అడ్డుగోడవైనావు ఇందుకు కూడా నీకు తెలిసి ఉందిగా?"

"తప్పు ఘోరమయింతే అపరాధికి మరణదండన తప్పదుగా? కాని, నా యౌవనమంతా నీసేవలో ధారపోసినాను వృద్ధాప్యంలో రుజువు లేని దోషానికి నన్ను బలిచేయకు[illegible]?"

"రుజువు కోరుతున్నావా? ఇదుగో! చూడు," అంటూ ఆ లేఖను ముఖాన విసరికొట్టింది, నూర్జహాను.

జాలేఖా ఆపత్రాన్ని చదువుతుంది ఆమె. దేహమంతా వణికిపోసాగింది ముఖంలో నెత్తురు చుక్కలేదు ఐనా ధైర్యం తెచ్చుకుంటూ, "ఈ లేఖ కృత్రిమం తన్నాగం. అంతమాత్రం కనుక్కోలేవా? మలికా సాహెబా!—" అంటూ ప్రారంభించింది.

"నేనేమి పసిపిల్ల ననుకున్నావటే? నోరు మాట్లాడితే నోదలు పెక్కరిస్తోంది. జాగ్రత్త! నీకు మృత్యుముఖమాత్రం తప్పదు కాని, యిన్నాళ్ళు నీవు చేసిన సేవకు బహుమానంగా—ఏదైనా నీ అంతిమ వాంఛ తీర్చడానికి సిద్ధంగా ఉన్నాను. అడుగు!"— అనింది నూర్జహాను గర్జిస్తూ

"ఈసేవకురాలు మరణానికి భీతిల్లదు మలికా అనుగ్రహం తప్పినతర్వాత బ్రదికిమాత్రం నేను సాధించేదేమిటి? ఫతేపూరు సిక్రీలో నా ప్రాణసఖి అంబరుబాయి ఉంది నాశవాన్ని ఆమెదగ్గర చేర్చడానికి అనుమతించండి! హిందూధర్మాన్ని అనుసరించి నేను దహనమై పోవడానికి వాంఛిస్తాను. కాబట్టి బ్రాహ్మణులకే నాశవాన్ని మోసుకుపోయేట్లు ఏర్పాట్లు చేయించండి! ఇదుగో! నేనే స్వయంగా విషంత్రాగి మరణిస్తున్నా," నంటూ జాలేఖా ఒక విధమైన పొడిని పొట్లాం తెరుచుకొని నీళ్ళుత్రాగింది. అరగంటసేపటిలో ఆమె స్పృహ తప్పి క్రిందబడి పోయింది.

నూర్జహాను ఆజ్ఞానుసారం సర్వసుందరి దేహం బ్రాహ్మణుల స్వాధీనం చేయబడి, ఫతేపూరు సిక్రీలోని అంబరబాయికి చేర్చబడింది. అక్కడహిందూ ధర్మప్రకారం దహనసంస్కారాలు జరిపించవలసిందని సందేశంకూడా పంపబడింది.

6

ఇతిహాసాల్లో లిఖించబడ్డ రీతిగా మహాబత్ఖాను జహాంగీరును పట్టుకొని, బలవంతంగా సామ్రాజ్యాధికారం ఖుర్రంపరం చేయబడ్డట్టు వ్రాయించుకోడమూ నూర్జహాను భర్తను మళ్ళీ విడిపించుకొని, మహాబత్ఖాన్ కోసం కడపటిసారి ప్రయత్నించడమూ జరిగినాయి. ఈ సమయాల్లో జహాంగీరు విశేషంగా మదిరాపానం చేసేవాడని, అతని ఆరోగ్యమంతకంతకూ క్షీణమౌతూ పోసాగిందని, చరిత్రలే తెలుపుతున్నాయి. ప్రజలు కూడా చిరకాలం జహాంగీరు బ్రతకలేడనే సంగతి తెలుసుకున్నారు. గాలిమార్పు దానికి [illegible] ప్రయాణం నిశ్చయించబడి, అంతా తయారయ్యే సమయంలో నూర్జహాను కిదంగా లిఖింపబడిన పత్రికొకటి అందింది.

శ్రీ మహారాణ్యవర్యా,

నీకూ నాకూ సంబంధ మీనాటితో తెగిపోయింది. నీవు నీ సౌందర్యగర్వంలో విర్రవీగుతూ నా భర్తను హత్యచేయించి, నన్ను దాసిగా చేసినావు. నా యౌవన భోగాలన్నిటినీ నాశనం చేసినావు. తల్లికి బిడ్డా బిడ్డకు తల్లీ లేకుండా చేయించినావు నన్ను కనాకష్టంగా పోషిస్తూ రొట్టె ముక్కతో సంరక్షించడమే మహోపకారంగా భావించినావు అధికారం హస్తగతమైనదనే పొగరుతో, యిష్టానుసారం చలాయించ సాగినావు ఇంతైనా నే నోర్చుకున్నాను ఎందుకో తెలుసా? నీమీద కసితీర్చుకోడానికే. ఎవతె నా యౌవనాన్ని సర్వనాశనం చేసిందో, ఆ పాతకురాలి వృద్ధాప్యాన్నైనా నాశనంచేయక నేను వదలగలనా? అందుకై మహలులో నిప్పుపెట్టించి, రాజధానికి తోడ్పడసాగినాను ఆ మంటల్లో నీ వివ్వాడు దహించుకుపోతున్నావుగా? నీవు నన్ను పరాధీనగా నిర్బంధించి మరణ దండన విధించినావు మూర్ఖురాలా! నేను విషపానం చెయ్యలేదు పంద్రెండు గంటల సేపుమాత్రమే స్పృహలేకుండా చేయగల ఔషధాన్ని సేవించి, నీ బంధాన్ని తప్పించుకున్నాను నే మద పానం కాలేదు ఇక్కడి నా బంధువులు నన్ను రక్షించినారు స్పృహవచ్చి కండ్లు తెరిచేసరికి నేను సరిగ్గా నా సహోదరుడైన క్షేమసేనుని సముఖంలో ఉన్నాను

కిరాతకురాలా! నీమీద పగ సాధించడానికే నే నిన్నాళ్ళనుంచీ జీవించగలిగినాను ఇప్పుడు నిన్ను నే నడుగుతున్నాను ఏమిటి నీకు శిక్ష? నీవు మరణమే కోరినా, నేను కాదంటాను నిన్ను సజీవంగా కాల్చి కాల్చి నేను కనులారా చూడదలచుకున్నాను. అప్పటికే గాని నా హృదయం శాంతించదు.

ఇంకో మాటమాత్రం విను! షాహజాదా ఖుర్రం నా సహాయమర్థించి, నే నడిగిన బహుమానాన్ని నా కివ్వడానికి ప్రమాణం చేసినాడు అతనికి సహాయపడటంలో నేను నీవల్ల దేమీ కోరలేదు. అతని ఆశ్వమేమో తెలుసా? నా కూతుర్ని పత్నిగా చేయడమే. నే నందుకు సమ్మతించి, నా ముద్దులకూతురి నతని కిచ్చి వివాహం చేసినాను ఆమె 'ముంతాజ మహలు' పేరుతో సామ్రాజ్ఞిత్వాన్ని అలంకరిస్తుంది అప్పుడు నీ కూతురో? అంధకార మందిరాల్లో ఒంటిగా ఖైదు చేయబడుతుంది నీ అల్లుడు సహా ఖైదులో ఉండి, నీ జీవానికి ఏడుస్తూ కాలం గడుపుతాడు, నీవు జీవించి ఉండి యీ దృశ్యాలన్నీ చూస్తూ విచారపడగలవు. జహాంగీరు ఆయువు తీరిపట్టిగా! ఈ కలాపమంతా జరగడానికి ఎంతో కాలం పట్టదు

భావిభారత సామ్రాజ్ఞి మాత,
—సర్వసుందరి"

కాశ్మీరు యాత్రానంతరం జహాంగీరు వ్యాధి పీడితుడై మరణించడం చరిత్రప్రసిద్ధమే నూర్జహాను ఆ సంగతి బొక్కనీయకుండా అతని శరీరాన్ని ఏనుగుమీద ఉంచి, ఊరేగింపుతో లాహోరు వచ్చింది కాని, సత్యం దాగుతుందా? మహాబత్ఖాను ఖుర్రమును పిలిపించి, వెంటనే సింహాసన మెక్కించినాడు సామ్రాజ్యకాంక్షగల మొగలు కుటుంబీకులందరూ కడతేర్చబడినారు షహర్యారూ, నూర్జహానూ ఏమీ చేయలేకపోయినారు సర్వసుందరి ఆజ్ఞానుసారం షహర్యార్ అంధుడై బందిఖానాలో ఉంచబడినాడు అతని బీబీ పెద్ద గదిలో బంధించబడింది నూర్జహాను మహాలులోనే నిర్బంధితురాలయింది అనుకున్నట్టుగానే లాలీ, సామ్రాజ్ఞి పదాన్ని అందగలిగింది

సర్వసుందరి కడపటిసారి నూర్జహానును దర్శించి సలాము పెట్టి నిలుచుంది "ఏమే, ద్రోహి! ఇదంతా చూడడానికే గదా నీవు జీవించింది? ఇప్పటికి నీ కన్నీరు చూచి నా హృదయం శాంతి వహిస్తోంది రూపగర్వంతో నీవు చేసుకున్న దాని ఫలితమంతా అనుభవించు! ఛీ! నీ ముఖం చూస్తేనే పాపం లభిస్తుంది"—

నూర్జహాను తలవంచుకుంది కన్నీరుమాత్రం కాల్వలుగట్టి పారంభించింది తర్వాత సర్వసుందరి నెవ్వరూ చూడలేదు ఆమె బర్హాన్పూరుకు వెళ్ళి, తనభర్త షేర్ఖాన్ చేత వధింపబడ్డచోటనే చితి పేర్చుకొని, భస్మమైపోయింది.

ఉదయగిరి నవాబు దానపత్రిక

శ్రీ పొంగూరు సూర్యనారాయణ శర్మ

శ్రీ మనుమసిద్ధి మహారాజ పాలితమై, కవి బ్రహ్మ కవితా కలితమై, ఖడ్గతిక్కన భుజబల రక్షితమై పావన పినాకినీ ప్రవంతికల పూతమైన నెల్లూరు మండలమున ఉదయగిరి దుర్గము చరిత్ర ప్రసిద్ధిగాంచినది. ఇయ్యది నెల్లూరునకు పశ్చిమోత్తర దిగ్భాగమున ఏబదిమైళ్ళకు లోపుగ నున్నది. ఈ దుర్గము పర్వతాగ్రమున శత్రుజన దుర్భేద్యముగ నిర్మింపబడినది. కొంతకాలము దీనిని గజపతులాక్రమించి పాలించిరి. శ్రీ శ 16 వ శతాబ్దమున శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు ఉత్తర దిగ్విజయమునకై తిమ్మరుసుచే పురికొల్పబడి యపార సైన్యసమేతుడై ప్రప్రథమమున నీ దుర్గమును ముట్టడించెను. దీని ముట్టడి సుమారు పదునెనిమిది నెలలు సాగెను. శత్రువు లెంతకాలమునకు లొంగనందున రాయలు, కొండ మరుసయ్యయను సేనాని అతి శ్రమకోర్చి కొండయు పగులగొట్టి మార్గమేర్పరచి దుర్గమును స్వాధీనము చేసికొనిరి, కొండమరుసయ్యను దుర్గాధ్యక్షునిగ జేసి రాయలు కొండవీటి విజయ యాత్రకేగినను విషయము చారిత్రకు లెఱింగినదే. రాయలచే సంవత్సరమునకు పైగా ముప్పతిప్పల పెట్టిన దీ దుర్గమని వేఱుగ చెప్పవలెనా?

17 వ శతాబ్దారంభమునకే హిందూ ధర్మ సంరక్షకమైన విజయనగర సామ్రాజ్యము ఛిన్న భిన్నము కాగా వారి పాలనలో నుండిన దుర్గములు మహమ్మదీయుల పాలయ్యెను. ఉదయగిరికూడ అట్లే నవాబుల పాలనలోనికి వచ్చెను. నేడిది ఉదయగిరి తాలూకాగా ఎన్నబడుచున్నది. ఈ ప్రాంతమున కంతయు పూర్వము ముల్కనాడను పేరుండినటుల ప్రాచీన పత్రములవలన తెలుచున్నది. దీనికి ముల్కనాడను పేరెట్లు వచ్చెనను నది విచారణీయమైన అంశము. నానావిధ చారిత్రకులచే వదలివేయుచున్నారు, ఈ నాటిలో నుండిన బ్రాహ్మణులు ముల్కనాడు (ముల్కినాడు) వారని ప్రసిద్ధినందిరి. వీరు క్రమముగ కడప మండలమునకు మఱి యితర మండలముల కేగిరి. సంగీత లోకమున భక్తలోకమున చిరకీర్తి గాంచిన కాకర్ల త్యాగరాజు తాత గిరి రాజకవి నాయక రాజుల కాలమున తంజావూరున కేగెను. అట్లే అనేక కుటుంబములు మధురాది దాక్షిణాత్య మండలముల కేగి నివాసముల నేర్పఱచు కొనిరి. నేటికిని వారు ముల్కినాటి వారమని చెప్పికొనుచున్నారు. చిరందబు నాటికి నూరుపాళ్లు ఆంధ్రులు ఉదయగిరి మండలమున (ముల్కనాటి) నివసించిన విప్రులు విశేషముగ వేదశాస్త్రాది విద్యలలో పరినిష్ఠిత పాండిత్యముగలవారై యుండినందుననే దేశాంతరములకేగి అచటి ప్రభువుల మెప్పించి ధృతిని గడించిరను విషయము నిస్సందేహము.

ముల్ ముల్క అను పాదుషా పాలనలో నుండినందున నీ దేశమునకు ముల్కనాడను పేరు వచ్చెనను చున్నారు. ఈ వ్యుత్పత్తి పూర్వోత్తర విరుద్ధముగ నున్నది. రాయలనాటికే యిచటి విప్రులు ఈ పేరుతో ప్రసిద్ధి వహించి యుండినటుల తెలుచున్నది. తత్పూర్వమీ దుర్గమును ముల్ ముల్క పాలించెనా? ఆధారములు లేవు. ఈ ముల్ ముల్క ఎవరు? ఏది యెట్లున్నను ఆంగ్లేయు లీదుర్గము నాక్రమించుకొనునప్పటికి ఇది మహమ్మదీయుల పాలనలో నుండినది. వారు మహమ్మదీయుల నోడించి, అచటి రాజ వంశీయులకు భరణమిచ్చి స్వాధీనము గావించుకొనిరి. ఇప్పటికి నాయూర మహమ్మదీయులే అధిక సంఖ్యాకులై యున్నారు.

ఇచట పాలించిన నవాబులు హిందువులయెడ వైరము చూపక యచటి పండిత బ్రాహ్మణుల పోషించి తోటాది వాటిక మడి మాన్యముల నొసంగిరి. ఉదయగిరికి పశ్చిమమున పొంగూరు అను గ్రామము శ్రౌతస్మార్త విశ్వకర్మ విశిష్టాగరిష్ఠమై, యజ్ఞయాగాది కర్మ వరతంత్రమై, విశ్వామిత్రగోత్ర

భూమపవిత్రమై తన్నాకొక్కన విప్రకుటుంబ మొకటి యుండెను. అద్వైత హిందూ సాంప్రదాయము నను సరించిన సంయుక్త కుటుంబము. అందు కనుమళ్ళ వారు, పేరుభొట్లువారును గలిసియుండిరి ఇందు కను మళ్ళ ఎల్లు భొట్లు యజుర్వేదము నధ్యయనించి, సాహి త్యమునందు ప్రవీణుడై శిష్యబృందమునకు విద్యగ నేర్పుచు జీవించెనట అతడు క్రీ శ 17 శతాబ్దిలో నుండినవాడు అప్పుడా ప్రాంతమున వర్షములేక పాడిపంటలు శూన్యమై జనుల జీవనము దుర్భరముగ నుండెను వీరికి నానాటికి జీవనము దుర్భరము కాగా, బియ్యము లేనందున నింట జొన్నసంకటియే శరణ్యమయ్యెను ఎల్లు భొట్లు భార్య పిలుపుకు విస్త రిలో జొన్నసంకటిముద్ద వడ్డింప నాతడు తినలేక అట్టే దీనవదనముతో భార్య మొగము చూచెనట ఆమెయు వెంటనే "ఏమి చేయుమందురు పిల్లలు ఏడ్చి ఏడ్చి మ్రింగలేకున్నారు మీరేమో వేదపారా యణం పాఠాలతో కాలం గడుపుతూ యిల్లు వదల కుంటే బియ్యం ఎక్కణ్ణుంచి వస్తాయి, ఏ రాజునో ఆశ్రయించి యింత వరిమడి సంపాయించక పోతిరి దాహమైనపుడు బావి లేక పోయెనే అనుకుంటే యెలా ? తినండి" అన్నదట ఆతడున్న పాళముననే లేచిపోయి ఆనాడెట్లో గడిపెను మరునాడు కాల కృత్యముల నిర్వహించుకుని కొతలనాటి శాల్వ భుజ మున ధరించి హుటాహుటిని ఉదయగిరికి ప్రయాణ మయ్యెను భార్య చూచుచు ఎచటికి ? అని యడు గుట దుశ్శకునమని యూరకుండె ఎల్లు భొట్లు మధ్యాహ్న మగుసరికి ఉదయగిరి దుర్గమును చేరి బజారముకడ నున్న భటులను చూచి "నవాబు దర్శనం కావలెను" అనగ వారు "శాస్త్రి బిచ్చగాడు బ్రాహ్మణుగదుట" అని గేలిచేసి నవ్విరట ఎల్లు భొట్లు ఉడుకుడుకు పింజముగావున వారిని త్రోసి రాజన సాగవారు ఈ కొలను బజారమున కద్దుపెట్టిరట ఈతడు రాజరాజేశ్వరీ యుపాసకుడు సిద్ధినందిన వాడుగాన వారి యాటి లొండొకటి అతనుకొను లాగున చేసి యూరక నిలువబడెనట భటు లీ కొలు రాక బ్రాహ్మణుడేమో చేసెనని గోలచేయసాగిరి జనులు గుంపులుగ చేరిరి అప్పటి యుదయగిరి పాల కుడు "షంషేరుల్ ముల్కుచే అలం హుశేను కుతుబుద్దీ ఖాను ఖాన్ సాహెబు." అతడీ బజారములోని సంగతి తెలిసి వెంటనే వచ్చి యెల్లు భొట్లను లోనికి గొనిపోయి యుచితాసన మొసంగెనట అంత నీతడు మంత్రా క్షతల నొసంగి,

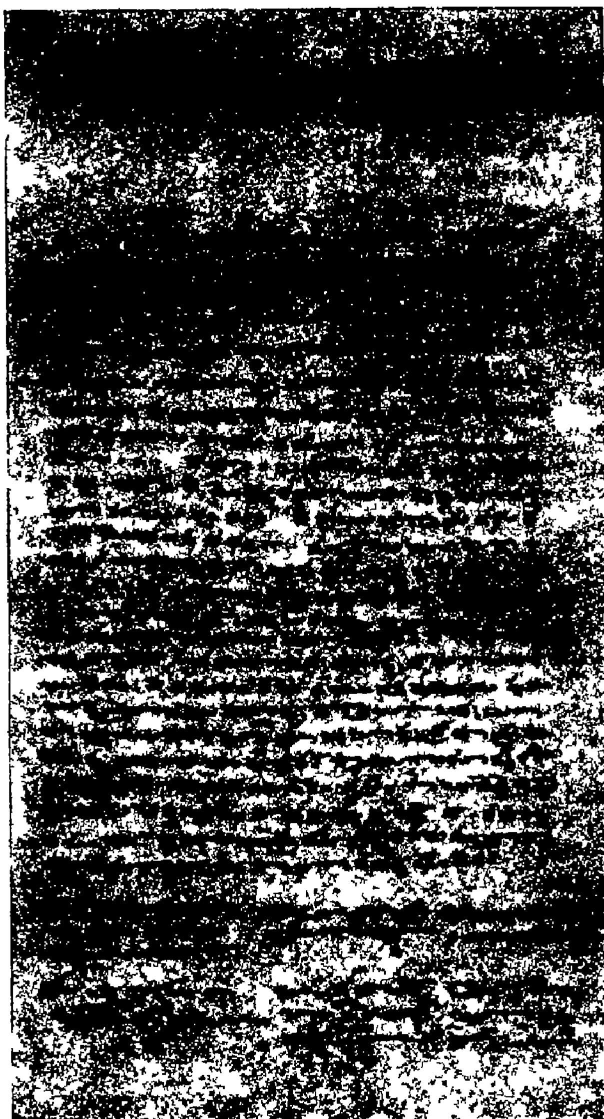
"దుర్గమేద్యోదయగిరౌ, ఖానుర్భాను రివోదితః

తస్య ప్రకాశనశ్శా, వ్యాప్తి శః కమలంమనః"

అని పలికి రాజును మెప్పించెనట. దుర్గాధిపతి యాతని మహిమ నుండే యెఱింగిన వాడగుటచే "తమ కేమి కావలె ? ఏలవచ్చితిరి ? అని యడుగ" మా గ్రామం చుట్టుపట్ల ఎక్కడా వర్షాలు లేవు కుంటలు చెరువులు వట్టిపోయి ఒక గింజైనా పండుట లేదు మేము శ్రౌతకర్మలు చేసేవారము బియ్యము లేకున్న జరుగదు పిల్లా జెల్లా మాడిపోవుచున్నారు. తమరు దయచూపి వరిమడి పెన్న ప్రాంతంలో ఇప్పించండి" అని యడుగ నవాబు వెంటనే దివా నుతో నాలోచించి అల్లూరులో (ప్రస్తుతం కోవూరు తాలూకా) మీకు భూమి యిచ్చేలాగున ఆజ్ఞలిచ్చాము మీరు సుఖంగా జీవించండి" అని గౌరవించి పంపగా ఎల్లుభొట్లు అల్లూరు గ్రామమునకు కుటుం బముగా బయలుదేరి చేరెను అప్పటికే కాపు కరణా లకు నవాబు ఆజ్ఞలు చేరియుండెను గనుక వారు వీరిని గౌరవించి యీ క్రింది దానపత్రికను వ్రాయించి యిచ్చిరని మా కుటుంబపు పెద్దలవలన వినినగాధ నిందుపొందు పఱచితిని

దానపత్రిక (హద్దు పత్రిక అని పేర్కొనబడి యున్నది) కాలము శాలివాహన శకవర్షము 16 18. నేటి అనగా 1952 క్రీ శ సమానమైన శాలివాహన శకవర్షము 1875లో వ్రాసి వేయ నీపత్రిక కాలము నేటికి 257 సంవత్సరములగుచున్నది అనగా క్రీ శ 1695 అగుచున్నది ఇట్టి పత్రికలో నుదహరింపబడిన ఏడుం విత్తనాం పట్టు వరిమడి మాన్యముగా నీయబడి నేటివఱకు మాన్యముగా ననుభవించుచున్నది ఈ పత్రిక మాయింట 257 సం నుండి శిథిలముగాక దాచబడియున్నది

ఈ పత్రిక చేతితో చేయబడిన కాగితముపై చక్కని ముత్యములవంటి తెలుగులిపిలో వ్రాయబడి చెక్కుచెదరక యున్నది రెండున్నర శతాబ్దిక పూర్వ మాంధ్రభాష, లిపి, అనాటి కుటుమ్మల మత పాండిత్యమునకు, భిన్నాన్రీతికి ధియ్యని

దృష్టాంతములగుటచే చారిత్రక విమర్శకుల వినోదార్థ మీ క్రిందదానిని పొందుపఱచు చున్నాను—

పత్రిక నకలు

శ్రీరాములు—

"స్వస్తి శ్రీ విజయాభ్యుదయ శాలివాహన శక వర్షాంబులు ౧౬౧౫ అగునేటి బహుధాన్యనామ సంవత్సర మాఘ శు ౧౫ లు శ్రీ మద్యజవాది మట్కూరు నిరతులయ్యిన కనుమళ్ల యల్లుభొట్లు గారికి అల్లాయకొండ కరణాలు వ్రాయించి యిచ్చిన హద్దు పత్రికె మాజరమేమనగా అలంపూరు కుదు వర్తీ భానుసాహెబులవారు కనుక అల్లాయలో పొలంలో కింగ్గాంబ ౧౧౦ యేసుంబి త్తనాలు పట్టుకరి మడి రెండ్డు వరహాలకు కెడ్డిమాన్యం మీకు యిచ్చ మని సెలవు యిచ్చినారు గనుక ఆదేప్రకారం సదరు గ్రామపొలంలో కింగ్గాంబ ౧౧౦ యేస్తుం విత్తనాలు పట్టుమా బక్క పోలయచేను రెండ్డు వరహాలక్కు కెడ్డి మాన్యంగ్గా నిమ్కూరు చేసి యిచ్చినందుక్కు హద్దువయ్నం

పడమరకు నాగరాజు యానచేనికి పాకకొల్వ దక్షిణానకు సదరు కొలకు తూర్పునకు నాగరాజు చేను పడమరగని మొయినక పరియపరుజు ఉత్తరానకు పల్లావులిగలు కొలకు యీ హద్దులలోగా వుండ్డే భూమి మీ పుత్రపౌత్ర పారంపర్యయ్యం ఆచంద్రార్కం స్థాయిగా మాన్యంకింద్ద అనుభవించు కొని యీ రెండ్డు వరహాలు శెడ్డివాడాడుకు చెల్లించ్చి సుఖానవుండుకునేది దానపాలనయో మధ్యే దానా శ్రేయోనుపాలనం| దానాత్స్వర్గ మవాప్నోతి| పాలనాదచ్యుతం పదం

అక్కరాజు పెదయా
ళ్ళ వ్రాతకరణీకం
వ్రాలు—

ముత్తరాజు నారా
యణప్ప వ్రాలు-
అన్న దాత నారా
యణ వ్రాలు
అన్న దాత భాస్కర
య్య వ్రాలు
అన్న దాత చాళిరాజు
వ్రాలు-
యరబోలు బుగ్గా
రెడ్డి వ్రాలు-"

నేటి వ్రాత పద్ధతికి అనాటి పద్ధతికి గల వ్యత్యాసములు: వర్షా, మాఘ శు, కుదు వర్తీ తూర్పు అని నేడు వర్ష, మార్గశిర, కుదువర్తి, తూర్పు అని రేఫక్రింద పొల్లులను వ్రాయుచున్నారు అనాటి వ్రాతలో రేఫ పొల్లు ప్రయోగములుగా క రకారపొల్లు (పొల్లుగేక) యే వాడబడినట్లు తెలియు చున్నది అరబీ సంపర్కముచే "పత్రికె" అనుచోట పత్రిక అనుటకు మారు ఎకార విశిష్టముగ వ్రాయుట పారంపర్యం అనుటకు మారు పారంపర్యయ్యం అని యద్వయములు వాడబడెను చింత్యము. కింద్ద, చెల్లించ్చి, రెండ్డు అని కింద, చెల్లించి, రెండు అను టకు మారుగా వ్రాయబడి యుండుటచే, పద్యాంత్య పొల్లులు ద్విత్వ విశిష్టముగా వ్రాయునల వాటల ఎట్లు వచ్చెనో పరిశోధింపవలె

ఇట్టి ప్రాతప్రతులు అచటచట కొన్నిముల తరబడి యుండియుండె వచ్చును అట్టివి గలవారు ప్రకటించిన అనేక విశేషములు కన్పించి భాషా శాస్త్రజ్ఞుల కెంతయో తోడ్పడును.

కడపటి వివేకం

శ్రీ చేకుమళ్ల కామేశ్వరరావు

చింతా సాగరానికి ఆర్థిక బాధలులేవు. తాత తండ్రులు ఇచ్చి పోయిన ఆస్తి బోలెడంత ఉంది. కుటుంబమైనా కనీసపు మెట్టు దాటిపోలేదు. అతను, భార్య, ఒకే ఒక బిడ్డడు. తనకి సొంతంగా బాధలు లేకపోడమే కాకుండా కొందరిలాగు ఇతరుల బాధలను నెత్తిమీద వేసుకొనే గుణంకూడా అతని దగ్గర లేదు. "పాపం! అదంతా సంఘసంస్కర్తల పని!" అని తెగ నవ్వుతాడు

చింతాసాగరానికి స్నేహితులైనా మితంగానే ఉన్నారు. అతనితో చర్చించడమంటే వాళ్ళకి సరదా! వాళ్ళతో వాదించడమంటే అతనికీ సరదాయే! దీనివల్ల ఒక రకమైన ప్రయోజనం లేకపోలేదు స్నేహితులకి కాలక్షేపం! అతనుమాత్రం తన అపూర్వాభిప్రాయాలను లోకంలో వెదజల్లుతున్నానని ఆనందిస్తూంటాడు

ఆరోజున వచ్చిన స్నేహితుడు చర్చకి కూర్చున్నాడు "అయితే లోకంలో పరస్పరలాభంకంటె మరొక మాత్రమే లేదంటావు నువ్వు! చిత్రంగానే ఉందే!" అన్నాడు మిత్రుడు.

"ఇదిగో! దీనికి మొదటి ఉదాహరణమూడు. నువ్వు ఇంటికి రాగానే నీకు కాఫీ కప్పు అందించేనా లేదా? నాతోమాత్రమే పనుండిన వ్యక్తి ఒకడు ఇందాక వచ్చిపోయేడు."

"ఏమిటని?"

"గోరక్షణాలకి చందాలట!'

"ఏమి, చందా వేసేనా ఏమిటి?"

"వాడు వృత్తమయేది చందా ఇస్తానా! నా అసలు అంకమేమిటంటే, వాడికి కాఫీ నీళ్లు నేనెందుకు ఇయ్యలేదు అన్న ప్రశ్నకి నా సమాధానం చెప్తున్నా. వాడికి నాతోనే అవసరం కాని నాకు వాడితో అవసరం లేదు."

"ఆ మాట నిజమేలే!"

"ఇందువల్లే ఇచ్చి పుచ్చుకోవాలి; ఇదిగో మీ ఆవుకి గడ్డి అంటే, ఇదిగో మీ అబ్బాయికి పాలు, 'మీరు రైలెక్కించండంటే, తమరు ముందెక్కండని మర్యాదలు, ఇదిగో మీ అమ్మాయికి పెళ్లికి రవికెల గుడ్డ చదివించండి అంటే, ఇదిగో, మీ ఇంటిలో అన్నప్రాశనకు వెండి చంచా అని బయలుదేరేయి. ఈ లోకంలో పరస్పరప్రయోజనం కంటె మరోకసుగుణ మున్నట్టు నాకింతకీ కనబడలేదు సుమా!"

"అయినా పోనిద్దూ! అంత ప్రయోజనవాదిగా ఉండకూడదు" అన్నాడు మిత్రుడు

"ఇదిగో ఇటాగు చూడు మనం ఆవులిని ఎందుకు పెంచుతాం? పాలు ఇస్తాయి కనక. వట్టి గొడ్డుకి గుప్పెడు గడ్డి వెయ్యమను చూతాం! కుక్కని ఎందుకు పెంచుతాం? ఇల్లుకాస్తుందని, కొత్తవాళ్లవస్తేనాడ వస్తే అరవనికుక్కకి ఒక్కకబళం వెయ్యమను చెప్తాను! మనం తోటలో ఎటువంటి మొక్కలిని పెంచుతాం? తిరిగి మనకి ప్రయోజన మున్నవాటిని మాత్రమే! కలుపు మొక్కలికి ఎవడు నీళ్లు పొయ్యమను! అట్లాగే తండ్రి కొడుకు నెందుకు పెంచుతాడు? ముందెప్పుడో తనని ఉద్ధరిస్తాడని కాబట్టి పరస్పర లాభంకంటె మరొక మాత్రమే లేదంటే నమ్ము."

"అయితే ధనికుడైన తండ్రికి తిరిగి బిడ్డలవల్ల ఏమి లాభముంటుంది?" అని మిత్రుడు ప్రశ్నించేడు.

"లాభం లేదు, గీభం లేదు" అని చేతులు వెల్లికిల చెప్పేడు సాగరం.

"మాతృప్రేమ, పుత్రప్రేమ అంటారు మరి అదేమిటి?"

"అవన్నీ తెలియనివాళ్లు చెప్పే అర్థంలేని మూర్ఖత్వం! ఉన్నదున్నట్టు చెప్పడానికి చిన్నతనం వేసి వాటికి పెద్దపేరులు పెడతారు పాపం! తల్లి పాయతో అనడానికి సిగ్గుపడి సాలగ్రామాలని, చేపలు అనడానికి బాధపడి జలపుష్పాలని అనడం లేదుటోయ్!"

"బాగా చెప్పేవులే!"

అతనితో మిత్రుడు మరికొంతసేపు వాదించి వెళ్లిపోయేడు.

మనుష్యుడు మనస్ఫూర్తిగా ఒక సిద్ధాంతాన్ని నమ్మకుండానే ఉండాలి కాని నమ్మితే మట్టుకు యథాశక్తిగా ఆచరిస్తాడు. చింతాసాగరం తన సిద్ధాంతాన్ని అనుసరించి ఎప్పుడూ కాకినా చెయ్యివిడిచి ఎరగడు.

అతను ఇటువంటిగట్టయితే, అతని భార్య అటువంటి గట్టు! ఆమె అతనితో తనకి చేతనయినంతవరకు వాదించింది కాని ఒప్పించలేకపోయింది. అంతే కాదు, అతనితో సమానంగా వాదించలేకపోయింది ఆ ఆడకూతురు. కాని ఆమె అతని సిద్ధాంతాన్ని ఎప్పుడూ నమ్మలేదు; తనకి నచ్చిన మార్గాన్ని ఎన్నడూ విడిచిపెట్టలేదు.

అతని కొడుకు గణపతి పిత్రార్జితానికి హక్కుదారుడు. బి. ఏ. పాసయేడు. పెళ్లీడు వచ్చింది కొడుక్కి. పెళ్లిచెయ్యక తప్పదు అన్నాడు తండ్రి. పెళ్లికోసం పిల్లలని వెతుకుతున్నారు. సాగరం తన ఇల్లాలితో "పెళ్లి అయిన మర్నాటినుంచే కొడుకు, కోడలి కాపరం వేరు, మన కాపరం వేరు" అన్నాడు.

అతని స్వభావం బాగా ఎరిగినది కాబట్టి ఆమె ఏమీ ఆశ్చర్యపోలేదు.

"అత్త కోడలి తగవులాటలు మనకి వద్దు మనకి పోరువద్దు, పొందువద్దు" అన్నాడు భర్త.

ఆమె ఇదివరకు దేనికేనా ఒప్పుకొంటేకదా ఇప్పుడు దీనికి ఒప్పుకోడానికి! "మనం మనుమలను, మనుమరాళ్ళను ఎత్తవద్దా?" అని అడిగింది.

"దూరంనుంచి చూడడానికి ఎవ్వరికీ అభ్యంతరముండదు!"

"ఇంటిలో ఉంటే ముద్దుముచ్చట తీరుతుంది కాని చుట్టాలలాగ చూసిరావడానికా!"

"అదంతా వ్యర్థమైన ఆలోచన!"

అతనితో వాదించి లాభం లేదని ఆమె ఊరుకొంది.

కొడుకు పూర్తిగా తండ్రి పద్ధతులలో పెరిగేడు. మంచి కట్నంతో కూడ పిల్ల రాగా, సాగరం కొడుక్కి పెళ్ళిచేసేడు. మూడు ముళ్లు పడ్డ రాత్రే చుట్టాలు, స్నేహితులు ఎవరి ఇంటికి వారు పోయేరు. ఆ రోజు మర్నాటినుంచే సాగరం శాస్త్రం ప్రకారం కొడుకుకోడలి కాపరం వేరు, తను కాపరం వేరు. కొడుకు ఆ సాయంత్రానికి గాని మరొక ఇంటికి మారలేదు. గణపతి కొత్త ఇంటిలో ఇంకా చేరడో లేదో, చేతి కొక జాబు అందింది. "నీవు పొద్దుటి నుంచి సాయంత్రం దాక మా ఇంటిలో మకాం చేసినందుకు అయిన ఛార్జి అయిదురూపాయలు. ఇది దాని తాలూకు బిల్లు" అని రాసి ఉంది. తండ్రి పద్ధతులలో ఆరితేరినవాడు కాబట్టి గణపతి ఆశ్చర్యపోలేదు. తండ్రికి డబ్బు చెల్లించి నగదు రసీదు అందుకొన్నాడు.

సాయంత్రమయింది. చింతాసాగరం కుర్చీ మీద కూర్చున్నాడు. ఇల్లంతా బావురుమంటూన్నట్టుగా తోచింది. గోడలు కళావిహీనంగా కనబడ్డాయి.

చీకటి పడింది. మామూల్గా కూర్చున్నట్టే దీపం లేకుండా కూర్చున్నాడు. ఏమిటో గాబరా అనిపించింది. "దీపం వెయ్యకపోడంవల్ల అయుంటుంది!" అని ఎలెక్ట్రిక్ దీపం వేశాడు. దీపం మునపటిలాగు గాక మసక మసకగా ఉన్నట్టు తోచింది. "అంతా మునపటిలాగు లేదేమి?" అతని కడుపులో ఖాళీ ప్రవేశించింది. "ఏమిటా!" అని భయాశ్చర్యాలు పడుతున్నాడు. "ఏమేనా విషాదం ఆవేశించిందా?" అని ప్రశ్నించుకొన్నాడు.

భార్య ఒక మూల చాప వేసుకు పడుకొంది. ఆమె మనస్సు మనస్సులో లేదు.

సాగరం తన అవస్థను ఆమెకు వర్ణించి చెప్పదలుచుకొన్నాడు. కాని మాటల కేమీ అందేటట్లు కనబడలేదు. తెల్లవారేక తన స్నేహితులకి చెప్పాలనుకున్నాడు కాని వాళ్లు పకపక నవ్వుకొంటారేమో అని సిగ్గుపడ్డాడు.

తన కొక్కడిలో అగాధంలోకి కూరుకుపోతూ న్నట్లుగానూ, దొక్కాలు లేని తనను ఆకాశంలోంచి తలక్రిందులుగా విసిరివేసినట్లుగాను తోచింది. ఏమిటి దీని వైనం? దీనిని వర్ణించేవా రెవరైనా ఉన్నారా? అదంతా రహస్యంగా చెప్పకుండా ఉంటే ఏమని వర్ణించగలను! తాను వర్ణించలేని బాధ, ఫలానా స్థలంలోనని చెప్పలేని బాధ! వైద్యుడు మాత్రం ఏమి చెయ్యగలడు 'అదే పోతుందిలే!' అని ఊరు కుండా ఉంటే తోచకుండాలేగు కళ్లు మూసుకొని పండుకొండా ఉంటే ఆందోళన జాస్తి అవుతూంది కాని తగ్గడంలేదు "నేను దీనికి నా మనస్సులో చోటియ్యను!" అని తీర్మానించుకొన్నాడు

అది హృదయంలోంచి పొంగివస్తున్నట్లుగా కనబడింది అంతా గందరగోళంగా ఉంది అది కూర్చోనియ్యదు, నిల్చోనియ్యదు, పడుకో నియ్యదు, నిద్రపోనియ్యదు "ఇంతకీ దీనికి పేర ఏటి?" తటాలున అతనికి స్ఫురించింది "శంక! శంక అంటారు! ఇదే కాబోలు! ఆఁ ఆఁ! ఇదే! తప్పకుండా ఇదే అయుండాలి దాని స్వరూపం ఇలాగే ఉంటుందన్న!" అని తలచేడు

"నేను కొడుకుని ఇదివరకెన్నడు విడిచిపెట్టి ఎరగను విడిచిపెట్టక పోవడమే నేను చేసిన ఘోర మైన తప్పిదం కాబోలు!" అని భావించేడు.

ఇంటిఎదుట సున్నందగ్గిర పిల్లలు చీకటిలో కూడా ఎంతో స్వేచ్ఛగా, స్వైరంగా గంతులు వేస్తున్నారు వారి ఆనందంలో తాను కూడా పాల్గొంటేనో! తనకి కూడా భాగంపంచిపెట్టమని అడిగితేనో?" చింతా సాగరానికి నవ్వొచ్చింది అది పసిపిల్లల ఆలోచన లాగు తోచింది. "కాని ఇది నవ్వడానికి సమయం కాదు. గట్టిగా ఏడవడానికి వీలులేకుండా వచ్చిపడింది దారేమైనా ఉందా? లేక నోరు మూసుకొని భరించడ మొక్కటేనా మార్గం?"

"అసలు ఈరాత్రి గడిచే దెట్లాగు? తెల్లవా రేక ఏదో మందో మాకో చూసుకోవచ్చు మొదట ఈరాత్రి గడవాలి కదా!"

సాగరానికి వెనకటి సంగతొకటి జ్ఞాపకానికి వచ్చింది ఇంటిలో ఆవుదూడ చచ్చిపోయింది ఆ రోజు లగాయతు ఆ ఆవు గడ్డిముట్టలేదు సరికదా కన్నెలో కట్టడియ్యలేదు రాత్రుళ్లు ఇంటిపట్టున ఉండలేదు. సాయంత్రం మసకేటప్పటికి అంబా అంబా అని అరుస్తూ తెల్లవారేవరకు ఊరంట తిరిగి తిరిగి తెల్లవారేక ఇంటికి వచ్చేది. శివ! శివ! ఎంత బాధ పడిందో! అదంతా శంక అన్నమాట! ఆ సంగతి అప్పటిలో నాకు తెలియలేదు! ఎంత అజ్ఞానిని!"

సాగరం పెంపుడు కుక్కని దగ్గరికి పిల్చేడు. అది వచ్చి చేతులు నాకుతూండగా అతనికి కడుపు లోంచి బాధ దేవుకు వచ్చింది. దానిని దూరంగా తరిమివేశాడు ఆ కుక్క గజపతి కాని తెచ్చిందే!

అతనికి రాత్రి భయంకరంగా తోచింది, అంతు లేని బాధా సాగరంలాగు కనబడింది

ఆ మర్నాడు కొంచెం సుఖంగా ఉంటుందని అతను భావించేడు కాని ఎంతమాత్రము తగ్గ కపోగా, బాధ వృద్ధిచెందింది "తన స్థితినిగురించి స్నేహితులకి చెప్పగా "వాళ్లు ఇది మనోవ్యాధి మనస్సు తిప్పుకోవాలి కాని మరోక మార్గంలేదు" అన్నారు తనేబాధ అనుభవిస్తూండగా భార్య, భర్తకి ధైర్యం చెప్పలేకపోయింది సాగరానికి ఒక్క రోజులోనే ముసలితనం వచ్చినట్లుగా కనబడింది. డాక్టరువచ్చి చెయ్యిచూసి మందు ఇచ్చేడు.

రోజులు గడిచేకొద్దీ సర్దుకొంటుందని అతను, స్నేహితులు కూడా భావించారు కాని కాలం గడిచిన కొద్దీ గుండెలలో బరువు జాస్తి అయింది

స్నేహితులు అతన్ని చూసి జాలిపడ్డారు దీనికి తరుణోపాయం ఆలోచించేరు. కొడుక్కి కబురు పంపించవలసిందని సలహా ఇచ్చేరు చింతా సాగరం మండిపడ్డాడు "చిన్నప్పటినుంచీ నేను ఆచరిస్తున్న సిద్ధాంతాన్ని ఇప్పుడు వదలిపెట్టాలా? మీ సలహా ఎంత బాగుంది! నేను అటువంటి నిస్సహాయుణ్ణని మీరు భావించేరా?" అని చిందులు తొక్కేడు. చేసేదిలేక వాళ్ళు ఊరుకొన్నారు.

సాగరం కొడుకుని తలచుకొన్నప్పుడల్లా తనను ఏదో కుంగతీస్తూందని అనుకొన్నాడు 'గజ పతి! గజపతి!' అని మూలిగేవాడు జీవితం భారమౌ తూన్నట్లుగా కనబడింది ముసలితనం మీదకొస్తూన్నట్లు గాను, ఇది తన అంత్య దశగాను తట్టింది.

సాగరం ఏళ్ళతరబడి బాధపడ్డ వాడిలాగు కనబడ్డాడు నున్నటి బుగ్గలమీద, నుదుటిమీద లోతు గీతలు పడ్డాయి భార్య అతని మనోవ్యాధికి మందు లేదని భావించింది అయినా మరోకమారు అతని స్నేహితులచేత చెప్పించి చూదామని తలపోసింది. ఆమె ప్రార్థనను తీసివెయ్యలేక వారు అతనికి చెప్పేరు. సాగరం ఈ మాటు లొంగిపోయేడు. "ఒకవేళ మీరు చెప్పేమాటే ఒప్పేమో!" అని, కొడుకుని సకుటుంబంగా వచ్చి మకాం చెయ్య వలసిందని కబురు పంపించేడు. అందుకు కొడుకు వచ్చిన వార్తతో "మీరు అన్నమాటలు నిజమే కండి! మానాన్నకి ముసలితనం వచ్చి మతిపోయి నట్టుగా ఉంది. ఒక వేళ అయితే విశేషంలోకే

సాగరి అంతేనా! తప్పు తప్పు! మీరు అలాగు చెప్పకూడదు నేను అలాగు చెయ్యకూడదు." అన్నాడు. మిత్రులు సాకాకులై దయచేశారు.

అంతకు ముందు ఎప్పుడేనా చుట్టం చూపులకు వచ్చే గణపతి అనాటినుంచి ఆ రాకపోకలు కూడ కట్టి పెట్టేశాడు. "ఊరుకొన్న వాడిని ఊరుకోక, కోరి తలగోకుకొన్నావు" అని సాగరం మరింత దుఃఖించేడు.

రోజులు గడిచిన కొద్దీ సాగరం స్థితి విషమిస్తూంది అతనికి పరిస్థితులను ఎదుర్కొనే చేవ ఉడిగింది "జీవితమే అటువంటిది. ఈ బతుకే ఒక బాధ. దీనికంటె మరణం సుఖదాయకం" అని నిర్ధారించేడు అతని స్నేహితులు అతనికి అంత్యదశ సమీపించిందని వాపోయారు.

సాగరం తన సిద్ధాంతానికి ఎంతో పశ్చాత్తాప పడ్డాడు అది తనతో కుదమటితే బాగుండునని తాపత్రయపడ్డాడు పిలలో "నీవు నీబిడ్డలకి పెళ్లి చేసేటప్పుడు నాలాగువారికుటుంబాలకు చేయగాపెట్టి అవస్థలపాలు కావద్దు" అని ఆఖరిమాటలను చెప్పేడు

కవితాంజలి

శ్రీ మొక్కపాటి కృష్ణమూర్తి

వన్నెలు చిన్నెలున్ వయసువాసియు చక్కదనాల ప్రోవుగా
క్రొన్నన చెల్వులుల్లసిల కోమల భాన విలాసరేఖతో
చిన్ని మెలుంగుతో సొగసు చిందిన తీయనిరేగు సూపగా
నన్నగ భావవీథికల సాగినయుగ్మలి కంజలించెదన్!

నడల హొరంగు చూపుల వణంగు వెసంగు తుళుంగలించదా
కడు విరబూసి సోయగముకాయు తురాయి పసందు కొమ్మనా
తడబడు నిల్పుతో వయసుదార్కొను మవ్వపు గువ్వగొంతుతో
చిడిముడి పాటుతో కదలు చిన్నది నామది చెంగలించెడున్!

అంచిత రాగరేఖ వికచాబ్జ పథమ్ముల సాగి వచ్చురా
యంచ విధాన నమ్రపు టొయారములొల్కు సొబంగు కొక్కెక
వ్వించి మెకందలో చిలుకరించిన జవ్వని చాయడేలి భా
వించు కళాపథాల చివురించి సుమింపవొ కావ్యవల్లరుల్!

అలలికాంగి మావి చివురాకు మెఱుంగు తురాయి కొటలన్
గ్రాలు వసంతు శ్రీరథ రథాంగము లల్లన గాడికట్టిగా
కేల మదీయ శైశిర వికీర్ణ హృదంతర వాటికాంతరం
కాలకు లుల్లసిల్ల మణిహారముగా చివురింప వచ్చుటల్.

ఆ కలకంఠి కోమల కరాగ్ర రణన్నవకంకణ స్ఫురత్
శ్రీకమనీయ కాంతి తరళీకృత మాధు పికాంగ నారవ
ప్రాకట రాగవైభవ విరాజిత భాగ్యవినూత్న భాసురా
లోక నవప్రవాళ రుచులో మొదలో చివురుల్ రగిల్చెడున్

ఆ వరవర్ణినీ చలదపాంగ విలోల విలోకన ప్రభా
భావ పరీతరాగ పరిపాలిత మామక కావ్య మాలికల్
భావుక భావ్యమాన పరభాగ సముజ్వలకాంతి వీచికా
రావ విశేష శేష మధురాధర లాలిత రక్తిసేలు గో!

ఆంధ్ర వాఙ్మయమున శృంగారము

★

శ్రీ యస్ వి. జోగారావు

ప్రాణికోటిలో మానవుడు, మానవజన్మ చరితార్థము కావలెనన్న తత్సాధనములు ప్రకృతిలో వాఙ్మయము, వాఙ్మయప్రక్రియలలో కావ్యము, కావ్యాంగములలో రసము, రసభేదములలో శృంగారము గుణాధికములు

ఉపనిషద్దర్శనిష్పన్నమైన రస నిర్వచనము జగత్సృష్టిదానసారభూతము, మానిమానస రుచ్యమానము, నిగళిత వేద్యాంతరమునగు బ్రహ్మానందము ఆలంకారికరసార్థము బ్రహ్మానంద సబ్రహ్మచారియైన పదార్థము అది విభావానుభావ వ్యభిచారి భావములచే వాచీయమానమగు స్వాదుతి గలస్థాయి భావమేయని భరతవాక్యము.

అసలు రసము లెన్ని రకములున్నను అగ్రపరము శృంగారము శృంగారస్థాయిభావము రతి అది సమస్తజంతుసంతాన హృదయగోచరము సహజవాసన వాసనయే గహనమయిన భవన ప్రాకారము రతితో గూడిన గసస్థాయులకు శృంగారమున కున్నంత మురుకుగాని ఒద్దిగాని లేవు అందుచేతనే శృంగారమునకు ఉజ్జ్వల, శుచి అను నామాంతరములు కలిగినవి తక్కిన రసములు చరమావస్థయందే మనోహరము లగుచుండగా శృంగార మాద్యంత మధురమగుచున్నది అన్యరస విషయమున కావ్యగతమైన సుగగణనీయతి లోకమున నుండదు ఉద్ధత రసమైన వీరరౌద్రభయానక భీభత్సాద్భుతము లసాధారణములు ఆనందజనకతకు సద్యశ్శోకములు గావు శృంగారహాస్య శాంత కరుణములు మధురములు. లోకములో చాల సహజములు, సంస్కృతికి ప్రకృతికి అత్యంత సన్నిహితములు, సన్నిహితము, ఉన్నతములగు ఆనందప్రయాణములు అందు తరతరములు జీవజీవముల పారస్వతోపాసకుల హృదయముల నుఱ్ఱూతలూగించినది శృంగారము సృష్టిగతమై యంతయు నిముడ్చుకొన్నది శృంగారము ఆచార్య భోజదేవుని 'శృంగార ఏవ ఏకో రసః' అను రసరాద్ధాంతము విధావాదము కాకున్నను యధార్థముగా మధురరసమగుటయు, రసరాజము శృంగారమే—

ఈ శృంగారమే ఆంధ్రకవులను నింద్రజాలికుల పాలిటి కల్పవల్లియైనది అది చాలమట్టుకు సంస్కృతాలంకారికానుయాయులకు 'మాధ్రికా'

ఆంధ్రమున కాదికావ్యము మహాభారతము అది ప్రారంభమునకే ప్రమద్వర, ఉపరిచరవసువు, యయాతి, శకుంతలాదుష్యంతులు, గంగాశంతనులు మొదలగువారి శృంగార మూరించు రసవదుపాఖ్యానములు గలదైనను, కవి నానారుచిరార్థసూక్తి నిధియైనను నన్నయ ఉపరిసమాప్త మౌ భాగములలో చెప్పకపోవుటచే కాబోలు ఆ శృంగార మురుచి లెవ్వరు నంతగా రుచి మాపించలేకపోయిరి. అతని ఆదర్శము 'ధర్మతత్త్వజ్ఞులు ధర్మశాస్త్రంబని, అధ్యాత్మవిదులు వేదాంతమనియు' నిట్లు తన కృతిని కొనియాడుట, అతని ప్రతిజ్ఞ ప్రసన్నకథాకలితార్థయుక్తి అట్టిచో కేవలము అర్యసంప్రదాయ విధేయము, కథాకథనప్రవణమునైన అతని దృష్టి శృంగారముపై బడకుండుట వింత గాదు

తిక్కనగారి రసమార్గ మొక తిన్నని రాజమార్గము ఎక్కడను ఎత్తుపల్లములు, ఒడుదొడుకులు నుండవు ఔచిత్యము గీటు దాటదు అతని యిగ కృతులంగును అనుగుణోచితకాంపడిన్నట్లు ఆభాసముతో డనే శృంగార మవతరించును అది నిర్వచనోత్తర రామాయణమున వేదవతీ రావణులకును రంభారావణులకును, భారతమున సైరంధ్రీ కీచకులకును ఘటిల్లించిన సమావేశములు

అందు రంభారావణుల ఘట్టమున —

"అప్పు డొకర్తు (పేరు చెప్పడు మొదట) కొంచెమగు నాభిరంధ్రములు దన్నుతారియుం గొబ్బునే త్రిప్పి లో కెరిగింకొన్న నడుంగిన పూపులుం బయింగప్పి చెంగొంగు మునుగప్పక చెల్వపు తేను పెట్టికొనప్పుడు చెన్ను సేయగ్రతించెదను వింతగా" నిట్లు ప్రతి వికటము పాల్పడియును గ్రొన్నెలకొప్పరికరై పోవుచున్నదట. రావణు జూచి నలకూబరుండి "ఇప్పటి కింకెటు నీ యత్యంత కాము కాలంబు బుద్ధి కిప్పటికి బోదుదు" అని యడుగును. ఆమె 'ఏను రంభ నా పతి నలకూబరుండతని పాలికి బోయెద నన్నెల్ల తరమై యాతడు సంగమించు నిటు లడ్డముపెట్టెదె నాదు కేరులో నీ తెలుపు టింక పాయుము నగవుం దయమాత్రమె కాక యున్నదే" అని మత్త

సరిగా జరావిష్కృతుడగు తదుపరి నాటినరుసలు కలియ వని తెలిసి భూడదుని వారించును. 'రావణు డంత 'నీవును కులభామవోలె దగవుగ్ ఘటియించెదు వైకరంబునన్' అని దబ్బరమాడును 'నావుడు నప్సరోత్తమ మనంబున రోయుచు నీవు లంజయం గావుడు నానితోడి తమకం బది లంజయగా' నని వాదించును. ఈ సంవాద సందర్భము అసురగారించి విడిచిన యప్సరోగాత్రి చందము, ఘట్టమున ఆద్యం తము రావణుని చూచిన రంభ భయదంచల దృగం చలయై యున్నదను వర్ణనా రీతిగాను మృగాక్షి, వారిజేక్షణ యను పదములే పలుమారు స్త్రీవాచక ములుగా వాడబడుటను విషయములు తిక్కన కావ్యశిల్పములోని రసనిష్పత్తికి దృష్టాంతములు. రస పోషణకన్న రసాభాసపోషణ మసిధారావ్రతము అయినను కవిబ్రహ్మ కావ్యకల్పలత సెల్యారి సెల వాణ అనిపించుకొన్నది

ఎఱ్ఱన శృంగారము సత్త్వశుద్ధి గలది. కామసంప ర్కము లేని మధురప్రణయతత్త్వమును చిత్రించుటలో అతనికి నైపుణము మెండు. అతని హరివంశమందలి ఉషానిరుద్ధుల ఘట్టము పోతయామాల ఉత్తరా మున్యుల మూర్తిదాంపత్య ప్రణయకోమలత్వమును జక్కి కెలయించును. ప్రౌఢియయ్య ప్రబంధపరమేశ్వర బిరుద సార్థక్యమునకు నిదర్శనప్రాయమగు నృసింహ పురాణమందలి అప్సరసల వనవిహారవర్ణనము శృంగార రసప్రధానమైన అగ్ర్యమైన ప్రబంధసరణికి తొల యూజ్యగంతిరోగడి ఇట్టి ముగ్గురి కవిత్రయము విగ్గను సంగ్రహించినచో వారి కావ్యశృంగార పరమార్థము కాము పురుషార్థము కతీతమైన పవిత్రప్రణయతత్త్వమని తేలుచున్నది

నన్నెచోడుడు రాజకవి యగుటచేతను గాబో లాతని కుమారసంభవ మహాకావ్యము పురాణదంప తుల ప్రణయగాథయైనను రాజస ముట్టిపడునట్లు శృంగారము వర్ణించెను. కరుణరసప్రధానమైన రతి విలాప ఘట్టమునగూడ విప్రలంభ శృంగారము ను గోయించెను. హరగిరిజావివాహసందర్భమున హైమవతీ వయస్యల వనకేళి, జలకేళి, విటవిట మర్మప్రసంగములు, నర్మప్రసంగములు తన నాటి నాగ రక శృంగార క్రీడాప్రకారములకు 'ఉద్దీ' అన్నట్లు న్నించెను.

శివకవుల యితివృత్తము లన్నియు వీరశైవ గాథలు. అందును శృంగారమున కవకాశము లేక పోలేదుగాని వారి దృష్టి మడిగట్టుకొన్న మతాభిని విష్టము.

నాచనసోమన నాగరిక శృంగార సంగతి పరిణ ర్యములందు నన్నెచోడునికంటె నాలుగాకు లెక్కువ చదువుకొన్నవాడు. ఎఱ్ఱనవలె హరివంశ కథాభాగ మునే కావ్యవస్తువుగా గ్రహించెను. కాని యెఱ్ఱన సత్త్వకౌశల్య శృంగారము ప్రణయబీజకము. అయితే సోమనశృంగారము కామబీజకము. కావుననే ఉషా రుక్మిణీపరిణయఘట్టములందు ముగ్ధనాయికావర్ణనము చేయవలసియున్నను కాముకిగ నాయికావర్ణనమే చేసినాడు. అతనికి కామ ప్రేమార్థభేదమే తెలి యదా యనిపించును. తిక్కనగారి కృతులందువలెనే ఇతని కృత్యాద్యంతమునందును రసాభాసములతోడనే శృంగారమురంగు బయటపడెను. తిక్కనగారి రంభలో కొంత మార్దవమున్నది. రావణునకు తొందర పడి చేయిపట్టు వరసమునకు దొరకొని అరసిక డని పించుకొన్నాడు. కాని నవీనగుణసనాథుడైన నాచనసోమనాథుడింకొక త్రోవ త్రొక్కెను. అది ఊర్వశీనరకాసురుల సంవాదఘట్టము, ఊర్వశి నాక ప్రగల్భగను, నరకాసురు నాక మంచి నరకునిగను చిత్రించెను. ఊర్వశి రాగానే నరకుడు 'నీ కమదోయి వెన్నెలలు నిండక కొద్ద్యలు నాకు నిందుకే' అని భావకవిత్వముతో పలకరించును. ఆ మాట మన్నించినచో 'నిన్నింతదాని చేతు నంతదాని చేతు' నని అశీమారుము కాని తాతకు దగ్గులు, నానికి టక్కులు నేర్పు మన్మథవెనా! రంభ రావణుని దరిచేరనట్లు కాక, తన గోపరి 'స్వాంతపాకము' వైకి తో పటీయాక మహాప్రేమ ఉన్నట్లుగానే 'ఇప్పుడెంతో స్వర్గానికి వచ్చినావు కాబట్టి కబురంపి నావుగాని యింతకు ముందెన్నడైన మువ్వట కొక్క సారి పిలిపించితివా భావా!' యన్నట్లు మాటల తోనే మభ్యపెట్టి, రసికులు రసభంగమునంతటి లోన మెచ్చరనటకు తన చిత్తములేని రీతియుండలిక చిలుక లేని పంజరము సామ్యము చెప్పి, 'అత్త్వల మాటలో, నిజమో! నాకములోన నకేక కన్యకల మన్మథుదీగలం దగదు మానినులుండగ నంత చెన్నడో జవ్వన మున్మెకొన్న గడుపాని నవుం గవయందలంచితే' అని యొక పాట పట్టుకొ నరకు డంతటితో ఊరకొమనా! నాడు జేసాంత కుడు! "ఎంత దవ్వగిన మిరియాలం కొన్నల పరి పోతే' అని తన పట్టు మరింత బిగించును. గత్యం తరముగానక ఊర్వశి ఒప్పుకొన్నదానివలె నాక గడుసెత్తుచేయును నరకునితో 'నీవు దేవతలను గెలి చితివిగాని వారి యాగభాగములను పొందలేక పోయితివి అవి గెలిచి అప్సరసతోడి భావజ సౌఖ్య భాగ్యము వీరభోగ్య మనుమాట మనయెడలను సార్థ కరముగాక' అని యొక కట్టడిచేసి నరకుడను నర కాసుర నొడంబఱచినది. తత్ఫలముగ పరిపాలనా ప్రయత్నమే నరకునకు నరకముగా పరిణమించునని యామెకు తెలియును. ఈయుక్క ఘట్టము చాలక

నాచన సోమనాథుడు తన సాహిత్యరసపోషణ చక్రవర్తి బిరుద మన్వర్థసంజ్ఞగా, చేపట్టియు భిలపురాణ మునను ప్రబంధపు సొంపు సంపాదించె ననుటయు—

శ్రీనాథుని పేరు స్మరించునంత శృంగార శబ్దము స్ఫురించును. ఆంధ్రప్రబంధ వాఙ్మయ సౌధ నిర్మాణమునకు శృంగారశంకుస్థాపన అతని చేతి మీదుగనే అయినది. ఇతడు శైవుడే కాని శివకవుల వంటివాడు కాడు. చివరకు శివునిమీద భక్తి శృంగారముమీదను ఇతనికి. అతని శృంగార ప్రియత్వమే అనేక శైవగాథలను శృంగారరసప్రధాన ములుగా తీర్చెను, పురాణములకు ప్రబంధాకృతులు కల్పించెను. అతని శృంగారప్రియత్వమే శృంగార రసరథమునకు నిగనిగ్గుతీన వస్త్రమైనపథము సాంద్రీకరించి ప్రప్రథమముగా మన వాఙ్మయమున కౌశల్ల సంపన్నము గావించెను. అతని శృంగారప్రియత్వమే స్త్రీపురుషసంయోగోద్భవమైన సృష్టినంతటి నొక క్రీడామాత్రముగా పరిగణించి క్రీడాభిరామమునకు పేరు కూర్చి, క్రీడాభిరామ కావ్యనిర్మాణప్రవృత్తికి దారితీసెను. అతని శృంగారప్రియత్వమే మంచన సుకుమారుల వంటి పతితపాత్రలను సృష్టించి ధూర్తవిట శృంగారమున నిగమశర్మ, నింబకేశుడంటి తరువాతి కావ్యపాత్రల జాతకములకు ప్రాతిపదికలు వేసినది. రస విషయమున కథా సందర్భమునుబట్టి కొన్ని కటువైన మాటలు గలవేకచ్చును. ఈ దాక్షారామవిలాసమున మహేశ్వరుని దారుకావనవిహారవర్ణనము, నైషధమున కలిప్రభృతుల ప్రలాపములు—శ్రీనాథుడు క్రీడాభిరామమున నానాజాతి కాంతలను వర్ణించుటలో సర్వాంగము వర్ణించుటలో అనుభవశాలి వనిపించు కొన్నాడు. తాను పుట్టి పెరిగిన గడ్డలో, తన చుట్టు ప్రక్కలనున్న తన జాతిజనుల జీవిత సాధకబాధకములలో పాలుపంచుకొన్న సామాన్యమతివలెను, గతి రసికునుఅయిన మహాకవి అట్టి శృంగారమును వర్ణించుటలో ఆక్షేపణ యుండరాదు. కాని 'తెలుగరాలు చెక్కు గీటిన చెందమునం గలంగంగ నేర్చిని సరసల్ బాలురలో'నంటి అర్వాచీనకవులు కొందరు శ్రీనాథు డాధారముగా శృంగారము ప్రకటించిన క్షుద్ర ప్రబంధము లనేకము రచించి ఆంధ్ర వాఙ్మయమునకే అప్రతిష్ఠ తెచ్చిపెట్టిరి. అది ఔచిత్యవిచారము ప్రయోగోపసంహారములందు సిద్ధహస్తుడైన శ్రీనాథునివంటి శృంగారకవుని చేతిలోనే ఉండవలసిన మహాస్త్రము. దానిని సమయాసమయములు గానక నీటిగా నుండి లోరసికొని నట్లు ప్రయోగించు నవికావడితను రాజమహేంద్రవర కార్యకుల కిచ్చిన సమాధాన మొక కార్యాగా— సుగంధద్రవ్య వ్యాపారమును, శ్రీలింగమునకు చెందిన ప్రతిబింబిని రమణీయార్థప్రతిపాదక శబ్దములకే వాచకములుగా వాడుట, మదప్రసక్తి ప్రవృత్తులను కలుగజేయు విశేషణము ప్రయోగించుట, తన భావములను అభిరుచులను కావ్యనాయకులో కలిగించుట మున్నగు విషయము లెన్నియో నానావిధ శృంగార కళాజ్ఞానసనాథుడైన శ్రీనాథుని ప్రత్యేకతకు కొన్ని నిదర్శనములు—

ఆంధ్రమహాకవులలో శృంగారమును భగవత్పరము చేసినవారిలో పోతనయే ప్రథముడు. శ్రీచైతన్యస్వామి ప్రతిపాదించిన రాధాకృష్ణుల ప్రణయతత్త్వ మంతయును పోతన కనుగొన్నాడు. చైతన్యుని దర్శనము రాధాప్రియుడగు కృష్ణుడు మాత్రమే. పోతనదర్శనము సకలరసమూర్తియగు కృష్ణస్వరూపము. ఆ కృష్ణుడే అతని కృతినాయకుడు. భాగవతకృష్ణుడు భారతకృష్ణునివలె మీదట కృష్ణుడు గాడు. వ్రజయువతీస్నిగ్ధ గోపాలపాలికల ముద్దులాడు మోహమయాసలనున్నని హేమమునాకు వదు సునదు మించిన వాలకములు చేసి గొల్లపసుల మేపి గొల్లగొన్న వాడు. అట్టి రసికుల జగజెట్టి యగు భగవంతుని శృంగారమును వర్ణించి అఖిలాంధ్రుల నాదరణ పొందిన పోతన కవితా శ్లాఘనీయము.

నాచికేతోపాఖ్యానకర్త దగ్గుపల్లి దుగ్గన శృంగారము సంసారపథముగా నుండును. గ్రంథములో ఆలంబనవిభావ భాగస్వాములాక్రమ నాయకుల ఉద్దీపన విభావము తరుచితమై, ప్రశాంతము, పవిత్రమునై ప్రాబంధికమగు అపప్రథకు దూరము చుచున్నది—జక్కన విక్రమార్కచరిత్రయందు ధూర్తత్రిరాత్రవ్రతసంగ్రహమునై శృంగార మాదిగ వెల్లిగా భావించును. ఉజ్జ్వలరసమున మూర్తిమత్తయై ప్రవర్తన మాపాదమస్తకము నాదమయముగా చేసిన తెలితెలుగు కవి ఇతడే. పిల్లలమర్రి పినవీరని చేతిలో అభిజ్ఞానశాకుంతలము శృంగారశాకుంతలమై నది. అందు కొంత శాంతినైర్మల్యము చేరి కొన్నిపట్ల శృంగార మౌచిత్యదూరమైనది.

పెద్దనగారితో ప్రబంధశృంగారమర్యాదల పట్టాభిషేకమహోత్సవమైనది. రామరాజవది యుక్త వేలమువత్తిగా, దాసరిపాటగా పరిణమించినది. కాని పెద్దనాది మహాకవుల చేతిలో శృంగారగౌరవము చెక్కుచెదరలేదు. ప్రబంధసుందరు లందచందము పోతనిగ్రహము లంగుళముగాని వరూధినీ సత్యభామాది మహాప్రబంధనాయికలు తలచుకొన్నమాత్రే అతిలోకమోహన సౌందర్యముతోడనే మనకు సాక్షాత్కరింతురు. అది పెద్దన తిమ్మన మహాకవుల ప్రత్యేకత. మనుచరిత్రమున ఏకపత్నీవ్రతమను కారణముగా శృంగారమున గాధాసము కాంతముతోడి సంబంధ

ర్షణము ఘటించెను. నాయిక కామశాస్త్రోపాధ్యాయినిగానే ప్రియుని శాసించుచుండుట కుపక్రమించిన ప్రగల్భయైనను, ప్రియునిరాకృతియైన పిదప నాతో నవ్వుచు మగ్గిపోయినది మన నాయికయగు వనిత తనంతటా వలచివచ్చుట మిట్టమిదట మనుచరిత్రలోనే కనిపించును.

పారిజాతాపహరణమున ప్రప్రథమముగా ఖండితనాయికా చిత్రణము కనిపించును. అదే తరువాతి రాధికాసాంత్వన సత్యభామాసాంత్వనములకు మార్గదర్శక మాయెను. ఇందు శ్రీకృష్ణుని దక్షిణనాయకత్వము చక్కగా ఋజువుచేయబడినది. ముక్కు తిమ్మనగారి పలుకులే కాక అతని నాయిక ఏపుకూడ ముద్దుగానే యుండును.

ధూర్జటి అనుభవశీలుడైన రసికశిఖామణి. అతనికి శివభక్తి యెంతయో స్త్రీరక్తియు నంతే. వేశ్యాకథయందు వాడు తను చక్కబెట్టిన పాముల యింటిగుట్టులు, వేశ్యమాతల చాతుర్యములు చాకచక్యముతో చెప్పి కొన్ని ప్రబంధములకు వారకాంతాశృంగార ప్రదర్శనము చేయూత నిచ్చెను.

కందుకూరు రుద్రయ కామపురుషార్థమును మోక్షఫలప్రదానము కాగలదను నొక నూతన సిద్ధాంతమును నిరంకుశోపాఖ్యానము ద్వారా నిరూపించెను.

పంకుసాల నృసింహకవి కవికర్ణరసాయనమును ప్రౌఢముగా పేరుపెట్టి 'యతి విటుడు గాకపోవుటె యున్నదియ కావ్యశృంగారవర్ణనాకర్తమున' అని ప్రతిజ్ఞచేసి గ్రంథము ప్రారంభించెను.

పెదనచేతిలో శాంతరసముతో పేచీపడిన శృంగారము రాయలచేతిలో పరాజయము స్వీకరించినది. రాయలు శృంగారమునకు రసస్థితి తేలేక పోయినను గాని కొన్ని సన్నివేశములు, వర్ణనలు మాత్రము చేసెను. ద్రవిడాంగనావేశ్యాజనాలి పాలికల విలాసాదులు, పుష్పలావికల నర్మప్రసంగములు, గ్రీష్మర్తువునందు ప్రపల నుపవిష్టులై పథిశ్రమ నపనయించుకొను పాంథు లచటి విలాసవతులను చూచి వికారము లందుట మున్నగునవి స్వభావోక్తి సుందరములు. చెఱుకు తోటలలోని తమలపాకు తీగెలు పోకమ్రానులను పెనవైచుకొనుట నొక చిత్రమైన శృంగారసన్నివేశముగా చేసెను. శృంగారసందర్భములందును ధైర్యమునకొక ప్రతీకమైన తన వ్యక్తిత్వమును ప్రదర్శించుచుండును. ప్రత్యూషపవనాంకురములవలన నగు వనమాలి వియాన పశాకల యువ్వలనన్యడి ప్రణయకలహాభావులై తెరయెల్ల ఊరక పరుండిన దంపతులను మేలుకొలుపుతోపాటు పొత్తురికయుట! గోదాదేవి ప్రత్యంగ వర్ణనము, విష్ణుచిత్తుని విజయానంతరము దేవదాసీజన మారతి కొసగుటయు అంత సందర్భోచితముగ లేవు.

రామరాజభూషణుడు ఆలంకారికుడైన కవి. శృంగార మాతని పిలిచిన పలుకును. కాని అతనికి ఆలంబనవిభావముపైకంటె ఉద్దీపన విభావముపై మక్కువ యెక్కువ. వసుచరిత్రమున కొంత వర్ణింపబడిన గిరిక వసురాజునిపై పడిన ప్రణయము కాదు కథాశరీరము. తక్కువ భోగముకంటె అనుపాన మెక్కుడై పోయినది. కాని నాయికానాయకుల సమావేశము నాటకోచితముగ నున్నది. ఒక వస్తువుయొక్క ప్రత్యంగాభాసముననే తద్వస్తువును గూర్చిన భావనాశక్తి విజృంభించునను సిద్ధాంతమును, సంభోగసందర్భమునకంటె విప్రలంభమునందే రసభావనను పరాకాష్ఠ నంటించి సాధించిన యంతటి ప్రౌఢకవి మఱి లేడు. ఇతడు నిజముగా శృంగారదేవతచే సంగీతము పాడించెనని చెప్పవచ్చును.

పింగళిసూరనగారి శృంగారములో కొంత ప్రత్యేకత కలదు. అతడు తన మానవమనస్తత్త్వ పరిజ్ఞానముతోను, కావ్యశిల్పజ్ఞతతోను శృంగారమును నడిపించును — కళాపూర్ణోదయమున మణికంధరుని వలచివల్లగపడిన కలభాషిణీ నలకూబరుని పొందగోరుచుటకు పేరువు సామ్యాంగస్త్రీభావమునందు తదాభాసమునియు కొంత అతిక్రాంతి నిచ్చునను కాముకధర్మము, సుగాత్రీ శాలీనుల స్వభావమున సహజసౌందర్యమును, నిరాడంబర చిత్తవృత్తిని బింబప్రతిబింబభావము కల్పించి యొక పరకీయమైన శృంగారమార్గమును చూపించెను. మణిస్తంభుని 'అంగనల కంగజ సంగరకేళికా విశేషదశలయందు నెక్కుడగు సౌఖ్యగరు ల్మగవారి కంటె' అను నిర్వ్యాసములతోడి మహాకాముకత్వము, కల్పకుడుని గాఢానురాగయుక్తమైన గాఢప్రేమ మొదలగు రకరకములగు ప్రేమలతో, ప్రేమమూర్తులు ప్రజ్ఞామూర్తులునగు స్త్రీపాత్రలతో అద్భుతశృంగారసృష్టి గావించినాడు సూరన. అతని చేతిలో శృంగారము రసమాత్రముగాక కళగా పరిఢవిల్లినది.

రాయలచే రాధామాధవకవి యని బిరుదందిన చింతలపూడి యెల్లనార్యుడు రాధాకృష్ణుల ప్రణయకథ్యము కావ్యధోరణిలో వర్ణించుటలో పోతనగారి ననుకరించును. అతడే పెదిదండ్ల వెంకటపతి ప్రభృతులకు వస్తుభిత్తి వెట్టిన మహాభాగుడు.

ఇక దక్షిణాంధ్రయుగ వాఙ్మయమును పరామర్శించినచో ప్రబంధములేకాదు ప్రతి గ్రంథమును శృంగారభూయిష్ఠమే. రఘునాథరాయల అంతటి

రాజకవి, విశిష్టాద్వైతి పాండిత్యశ్రీవ్యాఖ్యానము వంటి శాంతరసమార్గము కథను శృంగారప్రధానము గావించెనన్న తక్కిన కవులమాట చెప్ప నేల? అతని కంటె ఘనుడా చెంత మల్లన్న యనిపించుకొన్నా డతని కొడుకు విజయరాఘవుడు. అతని కాలమున శృంగార మింకను విజృంభితము చేసినది. శృంగార పదవ్యాఖ్యానములగు ప్రబంధము లెన్నియో బయలుదేరినవి. కొందరు గ్రంథకర్తలు ఇతిహాస కథలను మహాపురుషుల చరిత్రల యుగయుగాలలందు రంధ్రాన్వేషణ చేసిచేసి తమ శృంగార పిపాసను కొంత శాంతింపజేసికొనిరి. అట్టివారిలో అహల్యా సంక్రందనము, శశాంకవిజయము, పార్వతీపరిణయము మొదలగు గ్రంథములు రచించిన కవులు ముఖ్యులు. మఱియు బహుగ్రంథములందు బాహ్యశృంగా రము నీచాతినీచముగా వర్ణింపబడినది. రఘునాథ కృతుల యందంతటను ఈ విషయము గలదు. దీని కొరకు ప్రత్యేకముగా తంజాపురాన్నదానమను యక్షగాన మొకటి రచింపబడినది. దానినిబట్టి నాడు తంజావూరు సోమరిపోతుల సత్రములో తిండియు వేయు చుండిన కాపటియ్యలు యాచకులును వేశ్యలకు యాశలిచ్చుకొనవలెనే తమ కంచిగడపెనవాది పుణ్య ములను ధారవోసెదమని వారికంటపడుచుండెడివా రని తెలియును—ఈ యుగమున రాజులతో రంకు పోయిన కవయిత్రులుండుట ఇంకొక విశేషము స్త్రీ సహజమైన సిగ్గునుగూడ విడనాడి గ్రంథములు రచించినారు కాని స్త్రీకృతములగుటచే శృంగా రము నెపె స్త్రీప్రకృతి చాలమట్టుకు తేటతెల్లము కాగలదు ఈ యుగమున చెప్పుకోదగిన శృంగార కవు లిరువురు. క్షేత్రయ, చేమకూర క్షేత్రయ ముద్దు గోపాలముద్ర ఘనుడెత్తిన రసమంజరికి ఒక్కటొకము చేమకూర దారి అపూర్వప్రబంధము ఇందు మువ్వి ధములైన నాయికాశృంగారము ఉయ్యాల—విరా ళిని తెలుపుచేయు ప్రగల్భ, కామెంగిత చిత్రాం గదముగ్ధ, ఆమెడి తొలిమాపువలపు సుభద్రసంగతి పూర్వరాగ చేరితము రసధ్వని, రసోచితమైన అలంకారిక రీతియు నీతి విజయవిలాసకావ్య శృంగారగౌరవమునకు సోపానములు

క్షేత్రయుగప్రబంధములన్నియు పూర్వకావ్య ముల కనుకరణములే వానిలో శృంగారముగూర్చి ప్రత్యేకము చెప్పుకోదగిన గొప్ప దేమియు లేదు. ద్వ్యర్థికావ్యములందు కవికి శ్లేషకోసము కల్పము తెలుసుకొనుటలో పరిపోవును. శతకములు, స్థలపురాణ ములు ప్రాయికముగా భక్తిప్రధానములు. రాజపాటి త్రిపురాంతకుని అంబికాశతకము, రామలింగని పాండు రంగమాహాత్మ్యములో పరకీయశృంగారముగల నిగమశర్మోపాఖ్యానము మున్నగు రెండు మూడిం దుల కపవాదములు యక్షగానాదులందు ప్రక్రియ, రచనాప్రణాళికయు వేఱుగాని తక్కిన దంతయు ప్రాతప్రబంధధోరణియే.

ఇక ఆధునిక యుగమునకు దిగినంతనే కవియు నాయకుడు నాయిక ఊహాప్రేయసి లేదా ఏ పొరుగింటి కోయారో అయితే అవ్యపదేశముగో మర్త్యకవిత్వ మవతరించును. మఱికొందఱు బ్రతికి యున్నవాళ్ళు భార్యను నానాబాధలు పెట్టి ఆమె చచ్చిపోతే పాడుభూమిలో కరకు మొకటి వ్రాయు టయు ఆచారమై యున్నది. ఇట్లే నవయుగభావ కవిత్వమున శృంగారము ముఖ్యముగా నుండి పోయినది అసలా శృంగారము రసపర్యవసాయి కానే కాదు

పై చరిత్రనుబట్టి చూచినచో శృంగారమాంధ్ర వాఙ్మయరంగమున ప్రధానభూమిక నిర్వహించినట్లు తెలియగలదు ఏ వాఙ్మయమునను ఇంత శృంగార వ్యామోహము కవుల కున్నట్లు కనిపించదు. కవి త్రయమువారినుండి నేటివాని దాని పరిణామ క్రమము సతతోన్ముఖముగుచునే వచ్చినది. చివరికి కూచిమంచి జగ్గకవి చేతిలో యాచకుల స్థితికి వచ్చిన దాంధ్రశృంగారము. రసికులను విసుగెత్తించినది అందుచే కవు లిప్పుడిప్పుడు ఇతరేతర రచనలకై ప్రాకుచున్నారు.

కష్టజీవులు

శ్రీ పీరుభొట్టు సూర్యనారాయణ

పర్వతముల జంటవలె నున్నవీ యెడ్లు
నడచుచుండి కూలిపడుచునుండె,
ఎండుటాకులోని యీనెలవలె లోని
యెముకలెల్ల జూచి యెంచవచ్చు.

సంచివోలెనుండె చర్మంబు, ముడుతలై
గాజుబిళ్లలట్లు గండ్లు మెఱయు,
చావలేదుగాని కన్యావశిష్టమై
యూర్చుచుండె! బాధకోర్చుచుండె!

మూపునైన కాదు మోకాలిపై కూడ
కాయ కాచియున్న కష్టజీవి,
ఎన్ని పుట్ల భూములివ్వి పండించెనో!
పట్టిపోయె నాటి బలసమృద్ధి!

బడియ చేరబూని, యెదనెక బాదుచు,
తోకనిఱిచి, యెక్లదోలుచుండె!
కలకు టెలుకవోలి కన్పట్టుచున్నాడు!
ఎచటి కివ్వి? వీని నేమి సేయు?

కొమ్ములుండికూడ గుమ్మగానోపవు
బుస్సుమనవు, యూర్పు వోసికొనుచు,
శాంతమేమి! వీనిసౌజన్యమేమిరా!
యిట్టిచిత్తవృత్తి యెట్టులబ్బె!

లాంగలములు గట్టి, లాగించిబండ్లను,
వీని కష్టఫలము వినువ యెపని–
క్రియమొనర్చు దుదకు రెండుపుంటలకు
పర్వతములవోలు వానియెడ్లు

బలము దఱిగియున్న పశువుల రక్షింప
శాసనంబులేవి? శాలలేవి?

ద్రవ్యమునకు నేడు దాసులైపోయిరి
రైతులౌర! ప్రేమ రహితులగుచు
పచ్చినీళ్లకొఱకు పాధింపగా లేదు
పెట్టుగాక నీవు గొట్టుగాక
కందరములు నీదు కలిమికై పెచ్చించి
అనువులొండెయున్న పశువు లివ్వి

అడవులెల్ల దోటలయ్యె, నాదోటలు
పంటభూములయ్యె, బయళులేవి?
తిరుగ జోటు లేదు తిన మేతయూ లేదు
పసరములకు నద్ది బ్రతుకు తెఱవు.

వేరుశనగ, చెఱకుపైరులు మెండయ్యె
ఆ పొగాకుతోట, లంతులేదు-
గింజపైరు కాదు కిట్టింపు—పశులకు
మేత లేదు-మనకు మెతుకు లేదు!

పశులమేతకనవు ప్రత్యేకముగ పెంచి
మేటివేయు కట్టుబాటు లేదు
వట్టిగడ్డి యెంత బలమైన మేతరా!
అదియునైన చాలినంత యేది?

పంజరములనుంచి పండ్లు గింజలు పెట్టి
పెంచుచుంటి వీవు పిట్టకదుపు
కష్టములకు నోర్చి కనిపెట్టుకొనియున్న
జీవులన్న నేల శీతకన్ను-

పొరపాటు–లనుచు బడిచచ్చుచున్నాడు
మానవుండు బుద్ధిమంతు డౌట!
కరుణ చూపలేడు, ఘన కార్యమా యేమి?
ఈ కనీసధర్మ మెఱుగవలదొ!

అమరు కాంధ్రీకరణము

శ్రీ నిడుదవోలు వేంకటరావు

అమరుక మమరభాషయందలి శృంగారరసోత్తర గ్రంథము. శృంగారరసగుళిక యని శృంగార రసపేటికయని, శృంగార కంఠాభరణమని రసజ్ఞులు దీనిని గొనియాడెదరు. ఇది కావ్యవిద్యాస్నాతకులకు క్రముభూషణము. సంస్కృత హృదయులకు సంతతాహ్లాదకరము. దీనిని శతకమని సంప్రదాయజ్ఞులు, లఘుకావ్యమని సారస్వత విమర్శకులు—ఖండకావ్యమని నవీనభావుకులు వ్యవహరింతురు.

అమరుక మాదిశంకరులు రచియించిరని ఐతిహ్యము. అమరుకవి రచించియుండునని యాంతరంగిక ప్రమాణము. కవి యెవ్వరైన నమరుకమాకృతి కర్త కమరత్వము సిద్ధింపజేసినది. సుప్రసిద్ధ సంస్కృతాలంకారికులు, ఆనందవర్ధనుడు వామనుడు, నమరుకము నుదాహరించిరి. కవితాప్రపంచమున నొకప్పుడు కాళిదాసుకన్న ఘనయశస్సు గాంచిన మయూరుడు తన సూర్యశతకమున నమరు శ్లోకచ్ఛాయల ననుసరించెననుటచేత నమరుక కావ్యప్రఖ్యాతి విశదీకృతమగుచున్నది. దాక్షిణాత్య సంస్కృతకవి స్తుతికెక్కిన 'అమరుకవి' క్రీ. శ. 6వ శతాబ్దికి ముందువాడనుట నిస్సంశయము.

అమరుకమందలి శృంగారము వర్ణనాప్రధానము గాదు ధ్వనిప్రధానము. రచన యేకభావ మాత్రగ్రథితము గాక, బహు భావసమన్వితము. కేవలాలంకారికకవి సమయముల ననుసరించి, కావ్య సృష్టిసేయక, నాయికానాయిక రసభావసందర్భములను సన్నివేశములను రసోల్లసితమగురీతి జీవకళా భాసురములుగా నొనర్చి, యమరుకవి శృంగార రస పోషణము కావించినాడు.

1. *New Catalogus Catalogoram by Dr V. Raghavan. Published by the University of Madras 1951 Page 251 to 253.*

ఇందలి శృంగారము, మేఘసందేశ కావ్యాదుల యందలి శృంగారమువలె యేక భావగ్రథితము గాక, భాణములయందలి శృంగారమువలె, నసభ్యము గాక కుచశతకాదులయందలి శృంగారమువలె జుగుప్సాద రూపము వహింపక రసనిష్యందంబై రసికజనాంతః కరణ సంతతద్రవీకరణ కారణభూతమై వెలయుచున్నది.

సంస్కృత భాషావాఙ్మయమున నమరుక మెట్టిదో ప్రాకృతభాషావాఙ్మయమున హాలుని గాథాసప్తశతి యట్టిది. రెండును శృంగారరస ప్రాధాన్యములే. రెండును, కేవల శృంగారరసముచే కావ్యరచన సాధ్యమని దారిచూపినవియే. అయిన రస నిరూపణమున భిన్నపథకములైనవి. దానియందలి శృంగారము, ప్రాకృతముగావున యమాయికపు పల్లెటూరి పడుచువంటిది. రెండవది సంస్కృతము గావున నాగరకతయం దారితేరి, పలుపోకడ లెఱింగిన వెలజాణవంటిది. ఒకటి ముగ్ధశృంగారము వేఱొకటి ప్రౌఢశృంగారము నిరూపించినవి.

సంస్కృత వ్యాఖ్యలు

సంస్కృతమున నమరుకవ్యాఖ్య లిరువది మనకు లభ్యములగుచున్నవి[1]

(1) రసికసంజీవని - అర్జునవర్మ
(2) అర్జునవర్మ - రసిక సంజీవని
(3) కవిచంద్రుడు
(4) కోకసంభవుడు
(5) గోకుపురీంద్రసూరి
(6) చంద్రకంకాలాధరుడు
(7) జీవశంకరుడు
(8) నందలాలుడు - భావబోధిని
(9) నందికేశ్వరుడు

(10) కామద — జ్ఞానానంద కళాధర రవిచంద్రుడు ఇది శృంగార వైరాగ్యపరముగా రచితమైనది

(11) చతుర్భుజమిశ్రుడు — భావచింతామణి

(12) శేషరామకృష్ణుడు

(13) రామరుద్రుడు

(14) రామానందనాథ పండితుడు

(15) విదగ్ధ చూడామణి

(16) విద్యాకరమిశ్ర

(17) వేమభూపాల శృంగారదీపిక

(18) వీరవల్లి శ్రీనివాసాచార్యులు

(19) సూర్యదాసు శృంగార తరంగిణి

(20) హరిప్రభట్టు

ఇవి కాక, తంజావూరి రఘునాథరాయల కాలమున (1614 1634) శృంగారసంజీవని యను సంస్కృతవ్యాఖ్య యున్నట్లును, నది రఘునాథరాయల కంకితము చేయబడినట్లును సైవస్థపరిణీయము (అముద్రితము)న నీ క్రింది విధముగ చెప్పియున్నది

"అమరుకాలంకార పారిధంగికల శృంగార
సంజీవనీ కామకుండు"

పై వానిలో విద్వన్మనోహర శ్రీనాథుని కాశ్రయదాత యగు పెదకోమటి వేమభూపాలుని వ్యాఖ్య శృంగారదీపిక మిగుల వ్యాప్తిలో నున్నది ఇది తెలుగు లిపిలో మాత్రమే ప్రకటితమైనది దేవనాగరి లిపిలో నింగ్లీషు భాషా వివరణముతో ప్రకటితమైన యీ వ్యాఖ్యానసారస్వతము రాష్ట్రేతర విద్వాంసులు గ్రహింపగలరు

తెనుగు టీకలు

అమరుకమునకు తొలుత తెలుగు టీక తాత్పర్యము వ్రాసి ప్రకటించినవారు శ్రీ శే చదలువాడ సీతారామశాస్త్రిలవారు వారు దీనిని క్రీ శ 1865 సంవత్సరమున రచించి ప్రకటించిరి ఆ వెనుక చాల కాలమునకు శ్రీ శే వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్ర వ్యాఖ్యలతో ప్రకటించియున్నారు

కానుకొలను అన్నమరాజు

ఆంధ్రవాఙ్మయమున మనకు లభ్యములైన యమరుకాంధ్రీకరణములలో కానుకొలను అన్నమరాజుదే మొదటి కృతియని, చెప్పవొప్పును ఇది పూర్తిగ లభింపలేదు కాని యిందుండి ప్రబంధ రత్నావళిలో నీక్రిందిపద్య ముదాహృతమై, యాంధ్రీకరణమున్నదని తెలుపుట కాధారమైనది

"చులుకన నాపయుండియుచు చో
గటకాముఖ పరివాద చె
ల్లాలయుగపాంసులం గదిసి
యుప్పుడు కెంజిగురాకు గుత్తిచే
నలవడి కర్ణపూరమున నంటిన
కుమ్మదనోని పార్వతీ
లలనకటాక్షదృష్టి మనలం
జరితార్థుల జేయు గావుతన్

(ఇది యమరుక ప్రారంభశ్లోకము "జ్యాకృష్టిబద్ధ కటకాముఖ పాణి పృష్ఠ ప్రేంఖన్నఖాంశుచయసంవలితో౽ంబికాయాః, త్వాం పాతు మంజరిత పల్లవ కర్ణపూర లోభ భ్రమత్ భ్రమరవిభ్రమభృత్కటాక్షః, అనుదాని తెలుగుసేత)

ఈయన్నమరాజు క్రీ శ 1494 లో నున్నట్లు క్రింది శాసనమువలన దెలియవచ్చుచున్నది

* ప్రబంధ రత్నావళి — బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారిచే సంపాదితము పుట 2 ఇందలి పద్యములు ప్రాచీనాంధ్రకృతులనుండి యిరువురు సంధానకర్తలు (1918) కూర్చిన సంకలన గ్రంథములందలివి ఒకటి పెదపాటి జగ్గన ప్రబంధ రత్నాకరము ఇది యముద్రితము—మాదాన్యాసములకు తంజావూరి పుస్తకాగారమున సంఖ్య (189) గా లభ్యమగుచున్నది రెండవది 'ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు' న సుదాహరణ గ్రంథమని పేర్కొనబడిన సంకలనము దీని కర్త పేరు తెలియలేదు ఇది యునముద్రితమే ఈ రెండింటియందలి యపూర్వములైన కృతులను పద్యములను సంగ్రహించి విలువగల పీఠికతో నలంకరించి, గ్రంథరూపమున వెలువరించిన శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిపాదులకు నాంధ్రవిద్యాలోక మెంతయుం కృతజ్ఞత చూపవలసియున్నది దీనికి కొంత సంస్కారముచేసి పునర్ముద్రితము కావలసియున్నది

శ్రీగణాధిపతయే నమః శ్రీ జయాభ్యుదయ శాలివాహన శకవర్షంబులు 1616 అగునేంటి ఆనందనం వత్సర శ్రావణ బ 10 రోహిణీ నక్షత్ర ము(లా)గ్నమందు యజనయాజనాధ్యయన, యధ్యాపక దాన ప్రతిగ్రహ షట్కర్మనిరతులయిన యజుశ్శాఖ, అంగీరస బార్హస్పత్య, భారద్వా(జ)సగోత్రులైన కాముంగోలని మూరపరాజు అన్నయ్యగారికిని అన్నయ్య(కు) శ్రీ తుంగభద్రాతీరం భాస్కర క్షేత్ర మందుల శ్రీపంపా విరూపాక్ష దేవుడు ఆయురారోగ్యైశ్వర్యాభివృద్ధి అనువృత్తిగాను ఆచంద్రార్కతారం రక్షిం(చు)ను మంగళయ్యాన్ శ్రీ శ్రీ శేయున్

ఈశాసనము హంపీమహాక్షేత్రమున జైన బస్తియాలయమున కెదురుగనున్న రాతిపైనున్నది ‡ ఇందు పేర్కొనబడిన అన్నయ్యయే, అన్నమరాజు కాదగును. ఈతని తాత మూరపరాజు నామమీ విషయము తెలుపుచున్నది మఱియు ఇతడు ఆపస్తంబసూత్రుడనియు భారద్వాజసగోత్రుడనియు, హంపీక్షేత్ర వాసియనియు, దెలియుచున్నది. కాముంగోలనే, 'కామకోలను' అయినది

ఈ యన్నమయ్య కృతినుండి కేవలోక సీసపద్యము కూడ ప్రబంధరత్నావళిలో నుదాహృతమైనది అది త్రిపురాంతక దేవునిగూర్చిన దైవస్తుతి ఆ పద్యము నిందుదహరించుచున్నాను

"తిమిరారాతికి నొక్క తియ్యని చక్రంబులు
మెట్టుల బదిలమై మెఱయు తేరు
బహుముఖంబుల వేద్పుపదరించు సారధి
ప్రాసీదూపగ రానివారువములు
గట్టిదై కీకవక్క ఆదిద్ప విల్లుగమ్మ
ప్రమిహితంబుగ ప్రసూత మాధునారి
విజయానుకూలమై విలసిల్లు బాణంబు
నరితేరికోటుల సంఖ్యబలము
తనకు నబ్బుటయును బురత్రయము గెలిచి
పృథులవిఖ్యాతి గైకొన్న రథికవరుడు
జయము తేజంబు ధూతియు ప్రియము నెలర్ప
మనల గరుణాదిధేయుడై మనుచుగాత."

2. కాళ్ళపాక తిరువేంగళప్ప

అన్నమరాజు కృతి తరువాత పేర్కొనదగినది కాళ్ళపాక తిరువేంగళప్ప యాంధ్రీకరణము ఈ యాంధ్రీకరణ మముద్రితము గ్రంథము చివర కావిట్లు చెప్పుకొనియున్నాడు

"ఇల దాళ్ళపాక నక్కల
తిలకుడు, శ్రీ వేంకటేశ దీక్షిత సుతుడు
జ్జ్వల కవితాబ్ధి తిరువేం
గళప్ప యమరుకము తెలుగుగా రచియించెన్"

తిరుపతి క్షేత్రమున సంకీర్తనాచార్యులై ప్రఖ్యాతిజెందిన తాళ్ళపాకవారి వంశీయుడగు నీ తిరువేంగళప్ప క్రీ శ 1600 ప్రాంతమున నున్నవాడు. తన గ్రంథమును తిరుపతి వేంకటేశ్వరునికి కృతి నొసగియున్నాడు ఈ యమరుకాంధ్రీకరణము సంపూర్ణముగ నున్నది చాలవఱకు చంపకములు, ఉత్పలములు వాడుకయైనవి. తెక్కువగా మత్తేభ శార్దూలములు, కందములు వాడబడినవి. కేవల శృంగార రస ప్రధానమగు నిట్టి కావ్యమున, వీరరసానుగుణ్యములగు మత్తేభ శార్దూల వృత్తముల వాడిక సరసముగా నుండదను తలంపున నీతడు వానిని విడిచియుండ వచ్చును అముద్రితము గాన దీనినుండి కొన్ని పద్యము లుదాహరింతును. మూలమున ప్రతి పద్యమునకు ముందు వ్యాఖ్యాతారిక భావములో చిన్న వివరణము వచన రూపమున నున్నది

"శ్రీరుచిరాంగనాక్రమవిచిత్ర
విభూషణమాన చందనో
దార విలాసదీపితములై, యవి
రోత్పల కాంతి మించి, శృం
గారరసంబు దోచెనన గన్నుల
పండువులైన మేని కా
యాగ్రతము లా వేంకటనాథువి
డీవుత మాకు గోరికల్"

*వచనము— శృంగారరసప్రధాన మమరుక కావ్యము. శృంగారము - సంభోగము, విప్రలంభము అని రెండు విధములు అందులో సంభోగ శృంగారం

‡ దక్షిణ హిందూదేశ శాసన సంపుటములు. 4 సంపుటము. No. 271 పు. 60 పుట హంపీక్షేత్ర శాసనములు.

మొదలుగా ఉపక్రమించి శృంగార రసావసు ఆలంబన విభావమైన కాయికౌన్దర్యవర్ణనముచే ద్యోతకంగా భావించి, తృతీయ పురుషార్థమును సూచ్చి, ఆశీర్వచిస్తున్నాడు."

"చెదరి దరించు ముంగురులు,
స్వేదకణంబుల వింతజాలు బొ
ట్టాదట పురకాంత కాంతి మెయి
సౌఖ్యన పోలెడు కన్ను దామరల్
కదలెడు కుండలంబులును
గల్గిన పారువ భాసమానయా
ముదిత ముఖారవింద మతి
మోదము మీకు నొసంగు గావుతన్."

(ఇది 'అలోలామల కౌశకం' అను శ్లోకమునకు తెలుగుచేత మూల శ్లోకములోని చివర పాదమున 'వః శ్వ్యాం పాతు చిరాయ కిం హరిహర బ్రహ్మాదిభిర్దైవతైః' అను భాగము పై పద్యములో ననువదింపబడ లేదు)

"తెలుపుదు నచ్చు వేళ సరసీరుహ
లోచన, మంగళార్థమై
కలశల గాదు తోరణము గట్టుట,
వాలిక చూపుదంసె తే;
యలరుల గాదు మించు టుపహారము,
నవ్వుల గాని, యర్ఘ్యముల్
కలశగతాంబుపూరమున గాదు
ఘమర్పుబు లోచనాళిచే "

"క్రొక్కెగ నచ్చు నాతి దటము
గని యంఘ్రులు మాయయు లోకచే
పక్కన నవ్వు దాకొక నెపంబున
గప్పు; క్రితోత్తలాడుచు
దిక్కటు చూడగ చెలుల దిక్కయి
ముచ్చటలాడుచుండు నీ
దక్కరబొమ్మ క్రేవ కదు దక్కన
నోహలయక్కు శశ్విరీ!"

"యామవరపార్శ్వమున్ కిసలయారుణ
కోమలమున్ వినూత్న
కల్పాకళి మాపురంబును,
మదాలసభారము నొపదంబుచే
నూపురఘోషమంతుం బ్రమదోత్తమ
బరాంగనచేత తాడితం
బైవిలసిల్లు వాడు పనుమాయము
చేయవడిం బ్రిదయుండగున్."

ఇది "పాంచాలిక నవపల్లవ కోమలేన" అను శ్లోకమునకు తెలుగు.

గ్రంథసూచి.

1. ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగార వివరణ-(1911-12-18) R 107-K-4-25.

2 కవికవులచరిత్ర పుట 184-185 1934 (వంగూరు సుబ్బారావు)

3. తిరుపతి దేవస్థానమువారి యార్షకావ్య వివరణ. 800 పుట.

4 ప్రాచీనాంధ్ర కవులు తాళ్లపాకవారు. భారతి, ధాత-మార్గశిరము

5. శిష్టు సర్వశాస్త్రి యమునక కావ్యటీక పుటలు—8 4 (1937) 841-842 పుట

తాళ్లపాక తిరువేంకటప్ప కృతి తెనుగున మొదటిదని వాఙ్మయమున వమరు ఆంధ్రీకరణములు విశేషముగ నవ్పట్టుచున్నవి వీనిలో తొలికృతి యాంధ్రీకర్త

1 శిష్టు సర్వశాస్త్రి (1880-1860)

శిష్టు సర్వశాస్త్రి, మహోద్దండకవి పండితుడు, సంగీత సాహిత్య విద్యానిధి శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి గారు క్రీ శ 1880 సంవత్సరమున యమునకమును రచించి, తన శాస్త్రయుగమును క్రిశాక హస్తి ప్రభువగు దాసెర వేంకటపతి రాయనింగారికి కృతినిచ్చెను ఈతడు విద్వత్ప్రభువు సుప్రసిద్ధ పండితకవి మహామహోపాధ్యాయ కొక్కొండ వేంకటరత్నము పంతులవారికి 'విద్వత్కవికేసరి' బిరుదమునిచ్చి సత్కరించిన దీ ప్రభువే—ఈతడు క్రీ.శ 1819—1881 మున్నగు జీవించియుండెను కృతికర్త సర్వశాస్త్రి యమునక మేకోశ, జ్ఞానప్రసూనాంబికా శతకము, లలితాంబాస్తుతి, అచ్చిగాని తారావళి, చాటువులు మున్నగునవి వ్రచించి కొంతకాలము రాయ వేంకటాయన దొరతనమువారు స్థాపించిన పాఠశాలలో సంస్కృతోపాధ్యాయుడై తరువాత

కాళహస్తి సంస్థానకవియై శ్రీశైలముదర్శించెను. ఈతని యమరుకము - 1937 లో ముద్రితమై ప్రకటితమైనది. ఇది సంపూర్ణానువాదము గ్రంథసూచి'

1. వీరేశలింగముగారి యాంధ్రకవులచరిత్ర—తృతీయభాగము పుట 199. శిష్టు కృష్ణమూర్తికవి జీవితము.

2 జ్ఞానప్రసూనాంబికాశతక టీక—జ రామయ్య—ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్ప్రచురణము—1916.

3. ప్రభుత్వ ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక భాండాగార సూచిక—(1917—18) పుట సం. 299.

2. మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి (1833 - 1897)

అభినవాంధ్రకవితా పితామహులనియు, అనర్గళకవనధారాపారీణులనియు వాసికెక్కిన పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు దీనిని క్రీ॥ శ॥ 1868 లో నాంధ్రీకరించి 1893 లో ముద్రించిరి ఇది రెండు మూడు తడవలు ముద్రణభాగ్యము నందినది ఇందలి పద్యములు వెంకటగిరి సంస్థానమువారు ప్రకటించిన శృంగార పద్యావళి యను సంకలనగ్రంథమున నుదాహృతములైనవి. మఱియు, శ్రీ వేల్లాల సదాశివశాస్త్రి, శేషశాస్త్రిగారలు క్రీ॥ శ॥ 1901 లో ప్రకటించిన నరసభూపాలీయ రసప్రకరణ నాయికానాయకప్రకరణవ్యాఖ్యయందు దీందలి పద్యములు లక్ష్యములుగా గైకొనబడినవి. దీనినిబట్టి యీ యాంధ్రీకరణమున కెంత వ్యాప్తియున్నదో తెలియ గలదు. ఇందలి

"శ్రీ కటకాముఖం బనెడుచేత
గొనంబు గొనం బయిం బయిం
బ్రాకు నఖప్రభంగలయు బర్వెడు,
మంజరిత ప్రవాళభం
జాకృతి కర్ణభూషణ సమాదర
చందల చంచరీకి లీ
లాకరమై తనర్చు జగదంబ
కటాక్షము మిమ్ము బ్రోచుతన్."

"గృహతోరంబు వీడన్ సధూళర
దళ్ళిదోర్లలాలించి తా
సకాలాదిన్ గతజన్మనిన్
పదుగ గా నిశ్చితంబగు రాత్రియై
మహిళారత్నము కర్ణపూరవిధి
సహస్రాభోగమున్ వాడి యా
కహానన్ దంతపుటంబున న్మి
లిపి గైకొని చేసె వాగ్బంధమున్."

కొందఱకు పద్యములు ప్రాచీన పండితులకు పరిచితములే. దీనినిగూర్చి "కళ్యాణి సంక్రాంతి సంచిక" (1934) లో వారి మనుమలు శ్రీ మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు (1888 - 1940) వ్రాసిన వ్యాసము చదువదగినది.

3. వారణాసి అచ్యుతరామకవి (క్రీ॥ శ॥ 1820 - 1890)

కలియుగ దానకర్ణుడని ప్రఖ్యాతి గాంచిన జయంతి కామేశము పంతులుగారి (1841 - 1884) యాజ్ఞ ననుసరించి, వారి యాస్థానకవి అచ్యుతరామకవి యమరుకమును క్రీ॥ శ॥ 1870 ప్రాంతమున తెనిగించెను ఇందన్నియు సీసపద్యములే దీనిలో నెనుబది యెనిమిది పద్యములు చెన్నపురి ప్రభుత్వమువారి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమున గలవు. అందలి నివేదికలో యిక్కృతికర్తృకపేరు తెలుపబడియుండలేదు. అచ్యుతరామకవి కామేశము పంతులుగారి కృతి నొసగిన 'శ్రీకృష్ణకథాసుధారసము' అను ప్రబంధమున, తానీ యమరుకమును సీసపద్యములలో రచించినట్లు తెలిపినాడు (చూడుడు శ్రీకృష్ణకథాసుధారసము - అవతారిక) ఈ ప్రబంధము ముద్రితమైనది

4. సాధుపల్లి చంద్రశేఖరశాస్త్రి 1890 ప్రాంతము

ఈతడు తెంబూరి వాస్తవ్యుడు. సంస్కృత కర్ణాటాంధ్ర భాషలలో గవి శ్రీ సచ్చిదానంద నృసింహభారతీస్వామివార్ల శిష్యుడు. గురుచరిత్రమును కన్నడమున వ్రాసినాడు ఈతని యాంధ్రీకరణమున చంపకోత్పల శార్దూల మత్తేభ వృత్తము లొక్కొక్కదాని కైదారు పాదములు గలవు. ఈ యాంధ్రీకరణము 1898 లో వేమభూపాల సంస్కృతవ్యాఖ్యతో గూడ తెంబూరిలో ముద్రితమైనది.

5 జయంతి రామయ్య (1861-1941)ం

గ్రాంథికవాదాగ్రేసరులు, రామయపంతులు గారు, అమరుకమును క్రీ శ 1902 ప్రాంతముల నాంధ్రీకరించి, అప్పటి రాజకీయోద్యోగ నిర్బంధముచే ముద్రింపక, క్రీ శ 1932 లో పలువురు విద్వత్ప్రభువులు ప్రోత్సహింప ముద్రించిరి ఇది మూలముతోగూడ, సరసమైన యాంధ్రీకరణముతో ముద్రితమైనది

6. వట్టిపల్లి నరకంఠీరవశాస్త్రి

ఈతడు తిరుపతి సంస్కృత కళాశాలయందు సాహిత్యాచార్యుడు ఇటీవల కీర్తిశేషుడు ఈతని యమరుకమున పద్యములు భారతిలో ప్రకటితములైనవి

7. చెఱుకూరి కాళహస్తీశ్వర శర్మ

సులభశైలితో రచితమైన యీ యమరు కాంధ్రీకరణము 1931 లో 'సమదర్శిని' సంవత్సరాది సంచికలో ప్రకటితమైనది.

8. మంగిపూడి శ్రీరామచంద్రశాస్త్రి

విశాఖమండలమున పాలకొండ వాస్తవ్యులగు మంగిపూడి శ్రీరామచంద్రశాస్త్రియను కవి దీనిని చక్కగ భాషాంతరీకరించియున్నాడు ఇది ముద్రితమయ్యు ప్రకటితము కాలేదు

9 గుఱ్ఱము సుబ్రహ్మణ్యము ఎమ్. ఏ. బి యల్

వీరి యమరుకాంధ్రీకరణము క్రీ శ 1938 లో ప్రకటితమైనది. శ్రీయుత కొటూరి వేంకటేశ్వరరావుగారి టీకతోగూడ వెలయుచున్నది తెనిగింపు సమీచీనముగ నున్నది.

10 వింజమూరి శివరామారాయకవి

11. పెనుమర్తి వేంకటేశ్వరశాస్త్రి

12. ఘట్టిలక్ష్మీనరసింహశాస్త్రి

వీరు ముగ్గురు నీ తరువాత నమరుకము నాంధ్రీకరించిరి ఈ యాంధ్రీకరణము పైవిమర్శకాభిప్రాయమిది 1 శివరామంగారి రచన ద్రాక్షాపాకము

2 పెనుమర్తివారి రచన కదళీపాకము.

3. ఘట్టివారి రచన నారికేళపాకము.

(భారతి 30 సం 7 సం 98 పుట 1948 జూలై) ఘట్టివారు నేడు తమ రచనమును పునర్ముద్రణము చేసి యున్నారు అది భారతిలో విమర్శింపబడినది

వీరుగాక శ్రీ వండూరి శివరావుగారును, కీ శే. మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రిగారును దీనిని తెనిగించిరట ఇంకను నా గమనమునకందని యనువాదములుండ వచ్చును నాకు దెలిసిన దేర్చదను

సంస్కృత గ్రంథానువాదముల చరిత్ర తెలుసుకొనుటకేమి, ఏక కర్తృత్వము గ్రహించిన కవులను గూర్చి సమగ్రముగను, సప్రమాణముగను పరిశ్రమ చేయుటకేమి, అయా గ్రంథసూచికలు ముద్రితా ముద్రిత వివరణముతో గూడ నే దత్యంతావశ్యకమై యున్నది అట్టి యాంధ్ర గ్రంథ సూచికా సర్వస్వ రచనను ప్రోత్సహించుట కీ వ్యాసముద్దేశింపబడినది

వియోగాగ్ని

★

'మధుశ్రీ'

ఊహాకలితమైనది, మహోన్నతమైనది, దివ్యశక్తి నం
దోహములోడఁ గూడినది, దుఃఖము లేనిది, భీతిగాని, నం
దేహముగాని చేరనిది, తృప్తికరమ్మయి సర్వలోక స
మ్మోహనమైన యట్టిదియుపో! ప్రణయ — మ్మది యెంత గొప్పదో!

చెలి! నీనా ప్రణయామృతాంబునిధి వీచీమాలికా డోలికా
వళి నిన్నున్ మఱి నన్ను నేదొయొక స్వప్నభ్రాంతిగా మేఘ వీ
థులపై దేవవధూ రహస్సులయందున్, త్రిప్పె, నానాఁటి వే
ళల యందెప్డొయొకప్డు — స్వర్ణసుమముల్ ప్రాలెన్ శిరోగ్రమ్ములన్.

అంతియ! దానితోసరి! మహావిష దంష్ట్రిలఁ బోలు తత్స్మృతుల్
స్వాంతమునందునన్ నిలిచి శాశ్వతదైన్య విషాద వహ్ని సం
క్రాంతిగఁ జేయుచున్నవి — సుఖమ్మటువంటిదొ యేనెఱుంగఁ గ
ర్ణాంత విలోచనా! కనికరమ్మును జూపెడివారు లేరుపో!

నీవొక దేవకన్యకవు! నేనొక రాక్షసమూర్తినేమొ? దే
వీ! వరమిచ్చి మెచ్చితివి, విభ్రమచిత్తుడనై ప్రమోదరే
ఖావధి దాఁటలోపలన కన్నులు విప్పితిఁగాని నిన్ను నా
ప్రావృత దృష్టియుక్త నయనాంచలసీమలయందుఁ గంటినా?

ఒకఁడవనో మహోజ్జ్వల మహోన్నత సత్కవిరాజు వానినా
టకమున సృష్టిచేసిన రటన్నటివాడవు నీవు, కాని — మా
యకు వశమైన లోకములయందెటనైనను నిన్నుఁబోలు నా
యకి జనియించెనా? హృదయమందలి భ్రాంతులు నాశ్వఁ గ్రాంతులై!

ఇది వియోగాగ్ని! — దీని నీవే యొసంగి
నావు — నీ బహూకృతి శిరసా వహింతుఁ;
గాని, వన్నెల విసనకఱ్ఱ 'నసున్' ము
ఱెంతకాల మహర్నిశ లేద్యు మనదు?

కలగూరగంప

శృంగార రసమంజరి

వికృతి భాద్రపద శుద్ధములో ఆంధ్రగానకళా పరిషత్తు (రాజమహేంద్రవరము) వారిచే ప్రచురింపబడిన క్షేత్రయ్య పదములను గ్రంథములో అనుబంధముగా 'శృంగార రసమంజరి' ప్రకటింపబడినది నా సంపాదకత్వమున వ్రాయబడిన "తొలిపలుకులో" (పుటలు 52 - 58) 'క్షేత్రయ్య పదములు - అలంకార శాస్త్రము' అను శీర్షిక క్రింద నాటికి నాకు లభ్యమైన విషయము ననుసరించి ఇట్లు వ్రాసితిని "ఈ వివరణకు 'శృంగార రసమంజరి' యని పేరు దీని కర్త యెవరో తెలియదు ఆంధ్రసారస్వతములో క్షేత్రయ్యపదముల స్థానమును, విలువను నిర్ణయించుచు ఈ గ్రంథకర్త చేసిన సేవ చిరస్మరణీయము" ఈ వివరణయంతకు కర్త యొక్కరే యను యుద్దేశముతో అట్లు వ్రాసితిని కాని సుమారు నాలు రోజుల క్రిందట ఈ వివరణయొక్క కర్త లిద్దరని స్పష్టమైనది ఈ విషయమును క్లుప్తపరచుచున్నాను

కొలదినముల క్రిందట విజయనగరము వెళ్ళి యుంటిని అచ్చటి మహారాజావారి సంగీత కళాశాలలోని శ్రీ దువ్వూరి జగన్నాథశర్మగారిని—నాట్యాచార్యులను— కలిసితిని ప్రసంగసందర్భములో వారు, శృంగార రసమంజరీ కర్త, గుడిపాటి కోదండపతి యని, వారి గ్రంథము 1901 లో అచ్చైన దని, అది వారివద్ద కలదని చెప్పి నాకది దయతో ఇచ్చిరి ఈ విషయము శ్రీ వీరేశలింగము పంతులు గారు వారి ఆంధ్రకవుల చరిత్రలో మూడవ భాగములో వ్రాసియున్నారనికూడ వారు తెలిచ్చిరి ఈ విషయము వారు నాకు తెలియజెప్పినందుల కెంతయు కృతజ్ఞుడను.

అందుపైని రాజమహేంద్రవరములోని శ్రీ గౌతమీ గ్రంథాలయమునకు జని అచ్చట యా విషయమై కనుగొనగా, 1901 లో అచ్చైన శృంగార రసమంజరియే గాక, 1872 లో అచ్చైన 'సంస్కృతాంధ్ర రసమంజరి'కూడ లభ్యమైనది. ఇది వింజమూరి కృష్ణమాచార్యులవారి చేతను సీతారామాచార్యులవారిచేతను పరిష్కరింపబడి, వింజమూరి కృష్ణమాచార్యులవారిచే రచింపబడిన మకరంద మనుపేరి వ్యాఖ్యానముతోడ, ఊ. పుష్పరథ సెట్టిగారిచే చెన్నపురిలోని స్వకీయ కళారత్నాకర ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రించి ప్రకటింపబడియెను ఇందు భానుదత్త కవికృత సంస్కృత రసమంజరి మూలములోని ఒక్కొక్క శ్లోకమునకు ప్రతిపదార్థము వ్యాఖ్యానము (మకరందనామవ్యాఖ్యానము) తరువాత గుడిపాటి కోదండపతికవిచే ఆంధ్రీకరింపబడిన వచనము, పద్యము వరుసగా ఇయ్యబడినవి ఇందలి ఆంధ్రభాగము మాత్రమే 1901 లో అచ్చువేసిరి దాని వివరణ మిట్లు "గుడిపాటి కోదండపతి కవివరప్రణీతంబైన శృంగారరసమంజరి— ఇయ్యది పండితులచే పరిష్కరింపబడి వంకాయల కృష్ణస్వామిశెట్టివారి స్వకీయ శ్రీరంగవిలాస ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రించి ప్రచురింపబడియె చెన్నపట్టణం—1901 సం॥ ఆ ౨" ఈ తెలుగు రసమంజరికిని పైన చెప్పిన 1872 లో ముద్రితమైన దానిలోని తెలుగు అనువాదమునకును అచ్చటచ్చట కొద్దిపాటి భేదములు కలవు కాని సముదాయముమీద ఒకటే గ్రంథము. 1872 లో అచ్చైనదే శుద్ధముగా యున్నదని చెప్పవలసియున్నది ఇదివరలో నాకు లభ్యమైన భానుదత్తుని సంస్కృత రసమంజరి, నాగరలిపిలో ముద్రితమైనది. అందు అనంతభట్టుచే రచింపబడిన వ్యంగ్యార్థ కౌముదియను వ్యాఖ్యానము కలదు. తెలుగులిపిలో ముద్రించిన ఈ సంస్కృతాంధ్ర రసమంజరిలో అనంతభట్టు వ్యాఖ్యానములేదు.

గుడిపాటి కోదండపతి నందవరీకనియోగి బ్రాహ్మణుడు. ఆశ్వలాయన సూత్రుడు, కౌండిన్యస

గోత్రుడు, సురతాణి బిరుదాంకితుడగు వెంగళమంత్రి పౌత్రుడు, రంగయామాత్యునకు వీరమాంబకును పుత్రుడు ఇతడు మూడుగుచ్ఛములుగా వెలిగించిన శృంగార రసమంజరిలోని తృతీయగుచ్ఛము చివరను గల గద్య ఇట్లున్నది

"ఇది శ్రీమత్కోదండరామ వరప్రసాదలబ్ధ చతుర్విధ కవితాధురీణ భారద్వాజగోత్ర పవిత్ర, వెంగళమంత్రిపౌత్ర, రంగయామాత్య పుత్ర, సత్కవిజనమిత్ర, సకలకళాలవిత్ర, గుడిపాటి వంశ పయః పారావార రాకాసుధాకర, సురతాణికోదండ పతి ప్రణీతంబైన శృంగారరసమంజరియందు, చత్వారింశ త్పద్యదళంబులుం చతుర్దశ వచనకేసరంబులుం గల కుసుమపంచకంబుచే నొప్పారు తృతీయగుచ్ఛము"

మరియు నీ గ్రంథాంతమున నివ్వబడిన రెండు పద్యముల నుదహరించుచున్నాను

"శ్రీరంగనాయకి నవ
నీరజమృదుపాదములను నే బూజింతున్
శ్రీరంజిలు రసమంజరి
మూరిస్తుతి పారిజాత సుమమంజరిగన్"

"శ్రీకరనందవరీ కాగ్రగణ్యుండు మహిమీఱు
గుడిపాటి వంశభవుడు
బిరుదుగా నరభూప సురతాణి పేరంది
మహితుడౌ వెంగళమంత్రి పౌత్రు
డతులితుడౌ రంగయామాత్య తనయుండు
వీరమాంబానంద వృద్ధికరుడు
సింగన్న వెంగళ శ్రీనిధులనుజాతై
భాసిల్లు కోదండపతి ఘనుండు
సరస కవితా చమత్కార సార్వభౌము
డనఘ శ్రీరంగధాము దయాశ్రయుండు
వెలయ రసమంజరిని రచియించెనందు
సరవిగా తృతీయగుచ్ఛంబు దనరు.

ఇతడు 'శ్రీరంగనాథ దయాశ్రయుండ' నని 'శ్రీరంగేశ్వరి రంగనాయకిని సేవింతు నెల్లప్పు' డని కృత్యాదియందు శ్రీరంగనాథుని శ్రీరంగనాయకిని స్తుతించుచు పద్యములు వ్రాయుటచేతను శ్రీరంగ ప్రాంతములయం దితడుండెనేమో యని చెప్పవచ్చును. కృత్యాది పద్యములలో నివి కొన్ని.

"శ్రీరంగనాయకో నుత
సారంగమదార్ద్రి పత్రజయశోభన, శే
ఖారుచిరభుజాంతరయగు
శ్రీరంగేశ్వరు డభీష్టసిద్ధు లొసంగున్"

"నందవరవంశ జలధిపూర్ణేందులీల
రసికజనుపట్టి సురతాణిరంగ ఘనుని
సుతుడు కోదండపతికృతి ప్రమతియొనర్చు
మంజురసపుంజ శృంగారమంజరిగను"
"మధుర మార్ద్వీకఫణితి గా మధువితీర్ణ
వాసనావాక్య సౌరభ్యవాసరసిక
మధుకరానందకర రసమంజరియును

దనరు కవిరాజకర్ణావతంస మగుచు"

ఇతడే కాలమువాడో తెలియదు "ఇన్నూఱు సంవత్సరముల క్రిందట నుండియుండు నేమో" యని శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగా రభిప్రాయపడియున్నారు

క్షేత్రయ్య పదములతో అచ్చువేసిన శృంగార రసమంజరికిని దీనికిని కొన్ని ముఖ్యములగు భేదములు కలవు క్షేత్రయ్య పదములతో అచ్చువేసిన దానిలో రెండు భాగము లున్నవి పుటలు 219 – 287 లలోని వచనములో నియ్యబడిన నాయికాది లక్షణమంతయు కోదండపతి శృంగార రసమంజరిలోని వచనభాగమే. తరువాత 288 – 258 పుటలలోని "(క్షేత్రయ్య పదములనుండి లక్ష్యములు – సమన్వయము)" అను శీర్షిక క్రింద అచ్చైనదంతయు చాలవరకు కోదండపతి కృతిలోనిదే యని చెప్పవలెను మొదటి రెండు పుటలలోని మూడు పద్యము లా కవి వ్రాసినవే భానుదత్తుని రసమంజరిలో లక్షణము - వచనము, శ్లోకములతోను లక్ష్యము శ్లోకరూపమునను ఇవ్వబడినవి కోదండపతి, శృంగార రసమంజరియందు లక్షణమును వచనమున తెలుగులో వ్రాసి, లక్ష్యములను పద్యములలో వ్రాసెను క్షేత్రయ్య పదములతో ముద్రితమైన శృంగార రసమంజరిని రెండు భాగములుగా నెవరో క్రము తీసికొని, వ్రాసిరి. నాయికాది లక్షణములకు లక్ష్యములుగా వ్రాయబడిన పద్యములను వదలి ఎక్కువగా క్షేత్రయ్య పదములనుండి లక్ష్యములను చూపియున్నారు. సురతాణి కోదండపతి క్షేత్రయ్య పదములనుగురించి ఏమియును వ్రాయలేదు. అందుచేత

ఈ విధముగా శృంగార రసమంజరిని విడదీసి వచన భాగమును—(లక్షణముల నిచ్చిన భాగమును)— మాత్రము మొదట వ్రాసి లక్ష్యముల క్రింద సుప్రసిద్ధ పదకర్తల పదములను చేర్చి రెండవ భాగముగా విడదీసిన వారెవరో ఇంకను స్పష్టపడలేదు

మరియు రెండవ భాగమున నీ యజ్ఞాత సంపాదకుడు, లక్షణములను దెలుపు కోదండపతికృత వచనము వ్రాసి, తరువాత "ఇందు కుదాహరణము 'నన్నేటికి బొమ్మ నేరిచే వానివద్దకి ౧" అనునట్టి స్వంత రచనలను చేర్చినాడు ఈ వచన భాగమంతయు శృంగార రసమంజరి కర్త వ్రాసినదే దీనినే క్లుప్తపరచి మొదటి భాగముగా (219—87 పేజీలలో అచ్చువేసినది) ఈ సంపాదకుడు వేరె వ్రాసియున్నాడు అందుచేత నీ వాక్యములలో కొంత భేదమున్నది (పట్టికలు ప్రక్క పుటలో)

ఈ మూడు పట్టికలను, శృంగారరసమంజరీ భాగమున క్షేత్రయ్య పదములతో, గ్రంథ విస్తర భీతిచే ముద్రించలేదు విషయమంతయు లక్ష్య వివరణముం దిక్కుబడినదే గదా యని ఈ విభాగములు గల పట్టికలను అచ్చువేయుట మానుటయైనది కాని ఇప్పుడు ఈ శృంగార రసమంజరి కర్త యెవరను నిరూపణ విషయము వ్రాయుచుంటిని గాన కర్తలిద్దరు కలరని, మొదటివారు కోదండపతికవి యని, రెండవవారు మువ్వ గోపాల పదములను, ఇతర పదములను శోధించి వాటికి లక్షణములను నిర్ణయించి వివిధరీతుల విషయవిభాగ మొనర్చినవా రని చెప్పవలసి వచ్చినది గాన, ఈ యజ్ఞాత పురుషునిగురించి వివరముగా వ్రాయుటకై ఈ పట్టికలను కొంత ఉదహరించియున్నాను

ఈతడు కోదండపతికవికంటె బాగా తరువాతి ఆధునికుడైయుండును ఏమనగా, మొదటి పట్టికలోని అచ్చు గ్రంథములలోని రెండవదానిలో గల అంకె లనుబట్టి పదములను సరిచూడగా క్షేత్రయ్య పదములకు వ్రాసిన తొలిపలుకులోని 85 పుటలో ఉదహరించిన 1862 లో ముద్రితమైన గ్రంథములోని పద సంఖ్యగా కనిపించుచున్నది. అందుచేత ఈతడు 1860 ప్రాంతమునకు తరువాతనే వ్రాసియున్నట్లు చెప్పవలెనేమో. 1862 నకు పూర్వమచ్చైన గ్రంథమేదైన యొకటియుండి అందును ఇదేరీతి పదసంఖ్య యుండినచో 1862 కు పూర్వుడని చెప్పవచ్చును ఈతని పేరు, ఊరు, కాలము ఇప్పటికి నాకు తెలిసినంతవరకు నిర్ధారణ కాలేదు.

వికృతి మాఘమాస 'భారతి'లో 162 పుటలో శ్రీ తిమ్మావఝ్ఝల కోదండరామయ్యగారు సభాపతియ్య పదములగురించి వ్రాసిన వ్యాసములో ఇట్లు ఫుట్ నోటులో వ్రాసియున్నారు " క్షేత్రయ్య పదములతో చేర్చి ముద్రించిన 'శృంగారరసమంజరి'ని రచించినదియు, క్షేత్రయ పదములలో కొన్నిటికి నాయికా, నాయక రసభావాది నిర్ణయము గావించినదియు, నీ పదములకు (సభాపతయ్య పదములకు) వివరణాదికములు వ్రాసి ప్రకటించిన శ్రీ నీ మా. తిరువెంకటాచార్యులవారే యని తలపదగియున్నది. వేఱువిధమయిన ప్రామాణికాధారము లభించునంతవరకు నీ యూహ సరియయినదే యనుటకు బయి ప్రకటనములోని వాక్యములయొక్క సాక్ష్యము చాలు ననుకొందును"

పైన నేను వివరించినదానిబట్టి 'శృంగార రసమంజరి' కర్త గుడిపాటి కోదండపతి యని సప్రమాణముగా చెప్పవలసియున్నది రెండవవారెవరను విషయములో విషయసామ్యమునుబట్టి శ్రీ తిరువెంకటాచార్యులవారయిన కావచ్చును కాని, సభాపతయ్యగారి పదములను 1884 మార్చి నెలలో చెన్నపట్టణములోని శ్రీవాణీనిలయ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రించబడినది అందీ పదములకు '(శ్రీ) తిరువెంకటాచార్యులవారు సంగ్రహించిన యాంధ్ర వాక్యరూపమయిన నాయికా నాయకాది లక్షణములను, రసమంజరి యుదాహరణ శ్లోకములను నొసగబడియున్నవి' పరిష్కర్తలచే 'గ్రంథమునకు దొలుత గావించబడిన ప్రకటనము'లో ఇట్లున్నదని తిమ్మావఝ్ఝల కోదండరామయ్యగారి వ్యాసములో గలదు.

*. . భావజ్ఞేతరులకు సయుక్తము విశదపడునట్లు ముందు ఉపోద్ఘాతమును, అవతల రాగము, తాళము, పదము, నాయికి, నాయకుడు, రసము, సంచారిభావము, అలంకారమును, ఒకటి వెంబడి నొకటి క్రమముగాను — కడపట రసమంజరీ శ్లోకోదాహరణములను చేర్చి—అతిప్రయాసముకు వెనుదీయక

పట్టికలు *

I మరియు, నీ సంపాదకుడు, ఇంక కొంతో క్రమదీపికవి లక్షణములకు లక్ష్యములుగా తా నిచ్చిన పదములను అకారాదిగా ఒక పట్టీలో నిచ్చినాడు. అందులోని క్షేత్రయ్యపదములకు తాను సంపాదించిన రెండు అచ్చుప్రతులలోను, రెండు వ్రాత ప్రతులలోను నివ్వబడిన పదసంఖ్య నిచ్చి నాయికా భేదములను కూడ ఇచ్చియున్నాడు ఉదాహరణముకై కొన్ని పంక్తులను వ్రాయుచున్నాను.

II ఈ విషయమునే మరియొక రీతిని విభాగించి పట్టీకగా వ్రాసియున్నాడు. లక్షణములలో చేర్పొన్న కరుసలోగల వివిధనాయికాదులను వరుసగా చెలువుచు లక్షణమునకు ఎదురుగా లక్ష్యముయొక్క ప్రారంభము నిచ్చినాడు

III మరియు ఈ విషయమునే ఇంకొకరీతిని పట్టీకగా ఇచ్చియున్నాడు

(1) లక్ష్యము	అచ్చు		వ్రాత		లక్షణము
అందగాడనొదు చెర ఆదివరాహ	౧౪	౧	౪౮	౧౫౫	సామాన్య, ఖండిత
అనుకో ప నేమున్నది-యక్కర	౮	౧౧	౨౫	౬౩	స్వీ ప్రౌఢ దివ్య
పరదేశమున జేసిన పనులిందు	౧౨౬	౧౫౩	౩౧	౮౦	స్వీ ప్రౌఢ ప్రేమగర్విత
మంచిదాననే చెలియ మాటలకు			౬౧	౨౨౦	ప పరోఢ ఉపపతి శకుని పరిహాసం

(2) లక్ష్యము	నాయికా భేదము
నన్నేటికి బొమ్మనేరే, వాని వద్దికి	స్వీయ, ముగ్ధలో, నవోఢ
ఈమేను జీవునకు యింత ప్రియమాయెన్	స్వీయ, ప్రౌఢ-విప్రలబ్ధ
అలుకదీరెనా నేడైన మా	స్వీయ, సఖిప్రౌఢ-పరిహాస లక్షణము
ఇటువంటివాడని నే దెలియ	ప, పరోఢ-గురుమాన
దినము లిటువలె వచ్చె	సా ; మధ్యమ
ఇంత దయగలవాని	సా, దూతీసంఘటన

మువ్వగోపాలపద నాయికా పట్టీ

(3)	స్వీయ	పరకీయ	సామాన్య
ప్రౌఢ-తృప్త ప్రౌఢ-అతృప్త	నేటిదే కలయికరా నన్ను నీవు దలచేది న్యాయమా	ఇప్పటికిలాగున మన్నా ముద్దుపెట్టకేవుగా	మనకు విన్నెడబాయ ఒకసారికే ఈలాగైతే
సౌందర్య గర్విత	తొయ్యలి వానిభువెవ్వ	తెలియనైతి నమ్మ	గడియ గడియకు
ముగ్ధ-స్వాధీనపతిక	ఇన్నాళ్లు మల్లాడిన దిందు	అక్కరోసిర్వనివారు	సామికి సరియౌవ్వరే
ముగ్ధ-విప్రలబ్ధ	కొంచెకత్తెలా మీరు	ఎక్కడిపేస్తము లెక్కడి పెనరు	ఒక్కటైన కాని నాయకునకు
పక్షి-ఉపాలంభన	మగవాని కట్టబెట్ట మనవికమా	చెలకా అతడు అలిగెడి	ఏలవచ్చితివే సామిపడకాకి
... ...	. .	. ..	. ...

వ్రాసి అచ్చు వేయించి ప్రచురించితిమి ఇందు వ్రాయబడియుండు లక్షణములు భరత రసప్రకరణము లోని శ్లోకములకు తెనుగు తాత్పర్యము గాని వేరు కాదు అలంకార లక్షణములును తెలుపునపుడు చంద్రాలోకములోని శ్లోకములను తెలుగు మాటలుగా మార్చి వ్రాసియున్నాము ఈ లక్షణములకు సంస్కృతమునందు చూడవలెనన్న భరత రసప్రకరణమును చంద్రాలోకమును చూడవలయును క్షేత్రయ్యగారి పదములు మొదలయినవానిలో లక్షణోక్తములైన కొన్ని పదములను సంగ్రహించి యిందలి లక్షణములతోడ చేర్చి ముద్రింప యత్నించియున్నాము"

దీనినిబట్టి 1884 నాటికి ముద్రింప యత్నించి యున్నట్లు తెలియుచున్నది అప్పటికే దీనిని వ్రాసి యుండవచ్చును పైన నేను సూచించిన రీతిని ఈ యజ్ఞాత రచయిత 1860 ప్రాంతములయందే రచియించి యుండును నేమో యని ఊహింపవలసియున్నది మరియు రెండు అచ్చుపుస్తకములలోను ఒకదానిలో 160 రెండవదానిలో 200 పదము లుండెనని పట్టికను బట్టి చెప్పవలసియున్నది 1862 లో అచ్చువేసిన గ్రంథమందు 228 పదములుండెను మొదట 200 లే దొరికినవని, విచారించగా ఇంకను 28 లభ్యమైనవని అందు ప్రకటింపబడియున్నది అందుచేత 200 గల ఒక పుస్తక మంతకంటె పూర్వమున యుండియుండె నేమో యని తోచుచున్నది అందుచేత 1884 నకు అధమ మిరువదేండ్ల క్రిందట, ఈ యజ్ఞాత పురుషుడు, ఈ పట్టీల వ్యాఖ్యారాలను వ్రాసియుంప వచ్చునేమో యని తోచుచున్నది మరియు అతను వ్రాసిన వ్రాత ప్రతిలో నాటి కచ్చులో లేని క్షేత్రయ్య పదములను సుమారు 90 పైని వ్రాసియున్నాడు

మరియు, సభాపతయ్యగారి పదములకు వ్రాసిన వివరణాదికముల గురించి శ్రీ తిరువెంకటాచార్యుల వారు వ్రాసినది పై నుదహరింపబడినది. అందలి లక్షణములు, భరత రసప్రకరణము, చంద్రాలోకములోని సంస్కృతలక్షణశ్లోకములకు తెనుగని చెప్పబడి యున్నది ఈ యజ్ఞాత సంపాదకు డుపయోగించిన లక్షణములు గుడిపాటి కోదండపతి రసమంజరికి వ్రాసిన తెలుగు వచనరచన కాని, భరతరసప్రకరణ, చంద్రాలోకములలోని సంస్కృత విషయమునకు శ్రీ తిరువెంకటాచార్యులవారు వ్రాసిన వచనరచన కాదు ఈ ఆచార్యులవారే యీ యజ్ఞాత పురుషు డైనచో ఈ సభాపతయ్య పదములలో వ్రాసిన తెనుగు లక్షణములనే యిచ్చియుండును ఏమన గా వారి ప్రకటనమందు చివర ఇట్లు వ్రాయబడినది "క్షేత్రయ్యగారి పదములు మొదలయినవానిలో లక్షణోక్తము లయిన కొన్ని పదములను సంగ్రహించి యిందలి లక్షణములతోడ చేర్చి ముద్రింపయత్నించి యున్నాము" ఈ లక్షణము వేరు గనుక, శృంగార రసమంజరిలోనివి, గుడిపాటి కోదండపతిచే వ్రాయ బడినవి గనుక, వాటిని అజ్ఞాత సంపాదకు డుపయోగించియున్నాడు గనుక, ఆచార్యులవారీ యజ్ఞాత పురుషులు కారని తోచుచున్నది

మరియు సభాపతయ్య పదముల వివరణ ప్రణాళికకు 'శృంగార రసమంజరి' రెండవభాగమందలి వివరణ ప్రణాళికకు భేదము కనపడుచున్నది, ముఖ్యముగా, సభాపతయ్య పదముల వివరణలో "కడపట రసమంజరీ శ్లోకోదాహరణములను జేర్చి" యని యున్నది ఇవి సంస్కృతమున మాత్ర మిచ్చిరో, తెలుగులో శృంగార రసమంజరి కర్త యగు కోదండపతి ఆంధ్రీకరణముకూడ నిచ్చిరో తెలియదు (గ్రంథము లభింపక చూడలేదు) ఎట్లైనను అజ్ఞాత పురుషుడు శ్రీ తిరువేంకటాచార్యులవా రగుటకు ఇవి బాధకరములనియే నా యూహ అందుచే యీ విషయ మింకను ఇదమిత్థమని చెప్ప వీలులేకున్నది.

శ్రీ విస్సా అప్పారావు.

బాదకుండగనే బట్టలను తెలగాను ప్రకాశవంతముగాను ఉతుకును

S 88 0 TL

[illegible] మృత లేహ్యం

ఇది రక్తవృద్ధిని చేయు విలువ గల వస్తువులచే తయారు చేయబడినది మేహములు, నిస్త్రాణ నిస్సత్తువ, శుక్లనష్టము, అతిమూత్రము మొదలగు వాటిని ఖండించి, మంచి బలమును వీర్యపటుత్వమును కలిగించుటలో అద్భుతమయినది అనేక సర్టిఫికెట్లు గలవు 2 డబ్బీలు చాలును

20 తులముల డబ్బీ రు. 2/-

పోస్టేజి ప్రత్యేకము

పి. సి. ఏ. అండ్ కంపెని

ఆయుర్వేద సమాజం

పెరిదేపి, (నెల్లూరు జిల్లా)

లోకప్రసిద్ధిపొందిన

పి. వి. రాజన్ అండ్ కంపెనివారి

శ్రేష్ఠమైన మదరాసు నశ్యం

R. S. సుగంధ ముక్కుపొడి

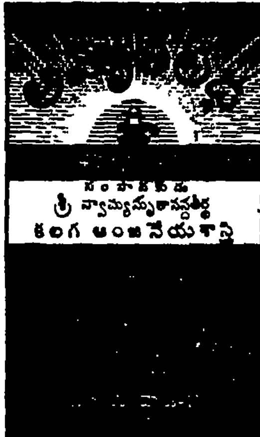
అన్నిటిలో సాటిలేనిది

ధర వివరములకు వ్రాయుడు

తయారుచేయువారు —

పి. వి. రాజన్ & కంపెని,

ఆర్కోణం, Arkonam, N A Dt.

కుష్ఠు ★ బొల్లి

వగైరా మేహ మచ్చలు, సెగ. సవాయి వ్యాధులకు గ్యారంటీ చికిత్స, క్యాటలాగు ఉచితము.

జి. ఏ. రెడ్డి అండ్ కో

(రిజిష్టర్డ్)

"భాస్కరాశ్రమము"

గోపాలపురం, తూ. గో. జిల్లా

గ్రంథవిమర్శనము

గాంధి—మార్క్స

శ్రీ కిశోరీలాల్ మశ్రువాలా—అనువాదకులు వేమూరి ఆంజనేయశర్మ, ప్రకాశకులు సర్వోదయ సాహిత్య ప్రకాశన సమితి హైదరాబాదు దక్కను వెల రూపాయిన్నర

ఈ రోజుల్లో కమ్యూనిజాన్ని గురించి విరివిగా చర్చలు సాగుతున్నాయి అల్లాగే గాంధీతత్వాన్ని గురించి వేర్వేరుగా చర్చించిన పుస్తకాలనేకం ఉన్నాయి ఈ రెంటినీ గురించి సమగ్రపరిశీలనచేసి తారతమ్యం చూపించిన గ్రంథాలు తెలుగులో లేవు లేవని చెప్పవచ్చును ఇందుచేత ఈపుస్తకం తెలుగు పాఠకుల కెంతైనా ఉపయోగపడగలదు

కిశోరిలాల్ మశ్రువాలా ఈ పుస్తకంలో గాంధీవాదాన్ని గురించి, కమ్యూనిజాన్ని గురించి తారతమ్యపరీక్ష చేసి ఈ రెండింటినీ గురించి సమగ్రంగా చర్చించారు

గాంధీవాదానికీ, కమ్యూనిజానికీ లక్ష్యాలు ఒకటే కావచ్చును కాని ఆచరణలో రెండిటికీ ఉత్తరదక్షిణ ధ్రువాలకున్నంత తేడా ఉంది గాంధీ ఆధ్యాత్మికవాది అందుచేత ఆయన దృక్పథంలో ఈశ్వరవిశ్వాసము, అహింస మొదలయినవాటికి ప్రాధాన్యం ఏర్పడుతుంది

మార్క్సు గతితార్కిక భౌతికవాది కావడం వల్ల ఇతని వాదంలో పై విషయాలగోలే కనబడదు కాని, ధనస్వామ్యసమాజం తనలో సహజంగా అంతర్గతములై ఉన్న విరుద్ధశక్తులద్వారా, వర్గకలహం ద్వారా వర్గరహిత వ్యవస్థవైపు ములుమాపుతున్నదనీ, ఉగ్రమైన అవగాహనద్వారా వర్గరహిత సమాజంస్థాపనకోసం ప్రయత్నించడమే విప్లవపంథా అవుతుందనీ మార్క్సు అభిప్రాయము ఇతని అభిప్రాయంప్రకారం ఈవిధమైన సమాజస్థాపనకు సాయపడని కార్యక్రమం అంతా విప్లవ వ్యతిరేక పంథాయే అవుతుంది

గాంధీమార్క్సుల ఇద్దరి దృక్పథాలలోను ఒక ప్రధానమైన విభేదం కనబడుతుంది సాధన గతమైన గుణదోషాలు సాధ్యంలోకూడా సంక్రమించి తీరతాయని గాంధీ సిద్ధాంతము, అందుచేత ఒక లక్ష్యసిద్ధికోసం అవలంబించే సాధనం కూడా పునీతంగానే ఉండాలని గాంధీజీ అంటాడు మార్క్సు దృక్పథంలో ఒక లక్ష్యం సమాజశ్రేయస్కరమైనప్పుడు దానికోసం అవలంబించే కార్యాచరణ ఎల్లాంటిదైనా దానివిషయంలో ఆక్షేపణ ఏమీ ఉండదు

మార్క్సు దృక్పథం జీవితానికంతటికీ సంబంధించినది గాంధీజీ సిద్ధాంతం ఒక్క రాజకీయ స్వాతంత్ర్యసంపాదనకోసమే ఉపయోగపడిందని అనుకోకూడదు ఇదికూడా జీవితంలోని ప్రతిసమస్యకు ఒకనిర్దిష్టమైన దృక్పథంఏర్పరుస్తుంది. అయితే మార్క్సిస్టు సూత్రాలప్రకారం అన్ని జీవితరంగాలలోను ఏర్పడే దృక్పథాలను గురించి సమగ్ర చర్చజరిగిఉండడంవల్ల అవి సులభంగా తెలుసుకోడానికి వీలేర్పడుతున్నది

మశ్రూవాలా ఆవిధంగా కళాది వివిధరంగాలలో ఏర్పడే గాంధీ దృక్పథాలను గురించి ఈ పుస్తకంలో వివరంగా చర్చించి ఉంచలేదు—పైగా ఈ పుస్తకంలో మార్క్సిజం ఒక సుస్థిరమైన దృక్పథంతో వివరించినట్టుకూడా కనబడుతుంది

ఈ పుస్తకం చదువుతూంటే చాలా చోట్ల తెలుగు హిందీ అనువాదంలా కనబడిపోతూంటుంది. అనువాదకులీ లోటు ముందు సంస్కరణలోనైనా సవరించుకోగలరని ఆశిస్తున్నాము

జాతిరత్నాలు

[కథలసంపుటి]

శ్రీమతి ఇల్లిందల సరస్వతీదేవి, సుశీలవాడి, హుమాయత్ నగర్, హైదరాబాద్, (దక్కన్) వెల రూపాయిన్నర

ఆంధ్రదేశంలో సుప్రసిద్ధమయిన స్త్రీలపాటల లోని కొన్ని ఇతివృత్తాలు తీసుకుని శ్రీమతి ఇల్లిందల సరస్వతీదేవిగారు సరళగ్రాంథికభాషలో అయిదుకథలు వ్రాశారు ఈ ఆ అయిదు కథల సముచ్చయమే ఈ 'జాతిరత్నాలు'

ఆంధ్రదేశీయమైన ప్రాచీన జానపద మహిళా సారస్వతంలో చక్కని జాతిరత్నాలున్నా, అవి ఇంతవరకు అచ్చుతప్పుల తడకలుగా వెలిసిన గుజిలీ పుస్తకాలలోనే నామ మాత్రంగా మిగిలి ఉన్నాయి వీటినిగురించిన పరిశోధన చాలా స్వల్పంగా జరిగింది చింతాదీక్షితులుగారు మొదలైనవారొకరో ఇద్దరు ముగ్గురు మాత్రమే వీటినిగురించి కూలంకషమైన పరిశ్రమచేసి వ్యాసాల ప్రచురించారు.

శ్రీ సరస్వతీదేవిగారు పాత పాటలలోనించి ఎన్నుకొన్న ఈ అయిదు ఇతివృత్తాలలోను చక్కని

ఆంధ్రదేశీయమైన సంప్రదాయం తొణికిసలాడు తున్నది. వీరు స్వీకరించిన, యుధిష్ఠిరాదివిరుద్ర, లక్ష్మణదేవరనవ్వు, సర్వాంగదచరిత్ర, ధర్మరాజు జూదము, సత్యభామ సరసము, సుప్రసిద్ధమైనవి

శ్రీమతి సరస్వతీదేవిగారీ కథలన్నీ గ్రాంధి కంలోనే వ్రాసినా—కథలలో చాలాచోట్ల ఆయా పాటలలోని ఘట్టాలెన్నో ఉదాహరించారు ఈ ఉదాహరణవల్ల, సహజమైన కథ చాతుర్యంవల్ల ఇవి చదువుతూంటే—ఆ పాత పాటలు చదువు తూన్నట్లే ఉంటుంది ఈ పాటల పారశ్యము, కథా కథనవైఖరి కొన్ని కొన్ని చోట్ల ఉత్తమ కవితా స్థాయి స్ఫురింపజేస్తాయి లక్ష్మణదేవర నవ్వులో నిద్రాదేవి తన్నుగురించి చెప్పేమాటలు దీనికి ఉదా హరణగా తీసుకోవచ్చును

"అష్టదిగ్గజములను – ఆది మహాఋషుల
వైకుంఠవాసులను వసియింతు నేను
సప్తసాగరముల చవుటి పడియలను
కాలేటినదులను భ్రమియింతు నేను
పక్షుల జాతులను పర్వతమ్ములను
వృక్షాలపైనుండి విహరింతు నేను
నరుల నెవ్వారును నను గెల్వలేరు"

ఈ కథలు చదువుతూంటే సహజంగా పాఠకు లకు వీటికి సంబంధించిన పాతపాటలు చదవాలనే కుతూహలం కూడా కలుగుతూంటుంది

ఇల్లిందల సరస్వతీదేవిగారి 'జాతిరత్నాలు' అనే నీతి కథాభిమానులేగాక ప్రాచీన జానపద మహిళా వాఙ్మయాభిమానులు కూడా తప్పక చదవతగినవీ పుస్తకం ఈ రచయిత్రి క్రమంగా ఉత్తమమైన ప్రాచీన స్త్రీ సారస్వతంకూడా ప్రకటింపగలరనీ, అజ్ఞానంగా మరుగున పడిపోతున్న ప్రాచీన మహిళా వాఙ్మయమాధుర్యం తెలుగువారికి అందించగలరనీ ఆశిస్తున్నాను—

ఈ గ్రంథానికి శ్రీ సురవరం ప్రతాపరెడ్డిగారు వ్రాసిన పీఠిక వారి విశేష పాండిత్యానికి నికషో పలంగా ఉన్నది

వి జ య ద శ మి

[పదికథల సంపుటి]

ఇంద్రగంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి ప్రకాశకు : కొండుబుక్ డిపో, రాజమండ్రి. వెల రూపాయిపావలా దీనిలో విజయదశమి, నలుగురీసలు, మానసుందరి మొదలైన పది కథలున్నాయి ఇవి అన్నీ ఇది వరకు సుప్రసిద్ధపత్రికలలో ప్రకటింపబడినవే అని పీఠికారచయితలు శ్రీదేవరపల్లి కేశవరావుగారు వ్రాస్తున్నారు.

వీటిలో ఎక్కువగా కూలివాలి చేసుకొని జీవించే బీదజనం, మధ్యతరగతి ప్రజ, పాత్రలుగా వస్తారు

ఈ రచయితలో చక్కని కథనశక్తి ఉన్నది జాతీయము, సుసంస్కృతము అయిన చురుకైన వ్యావహారిక భాషకూడా వీరి కథనశక్తికి తోడై కథలన్నీ ఒక గుక్కలో చదివించివేస్తుంది

అయితే చాలావరకీ కథలన్నిటిలోను రచ యిత వ్యక్తిత్వం మాటిమాటికీ పాఠకులకు అడ్డు తగులుతూ ఉంటుంది ఒక్కొక్కప్పుడు పాత్ర సంభాషణలు మొదలైనవన్నీ రచయితముఖతః బయలువెడుతున్నట్లే వినిపిస్తాయి మరీఅడుగున పడిపోయిన వ్యక్తులవర్ణనలో రచయిత వారి జీవి తాలనుగూర్చి ఊహించి చిత్రిస్తున్నట్లు కనిపిస్తుంది

ఈకథలన్నిటిలోను 'నలుగురీసలు' 'బస్సులో' అనేవి రెండు చాలా మంచికథలు పుస్తక ముద్ర ణాదికం ప్రశస్తంగా ఉన్నది

శ్రీమద్రామాయణోత్తరకాండ

[కవిత]

దేవళ్ల కృష్ణరాయాచార్యులు కోటిపల్లి, రాజోలు తాలూకా, వెల 3 రూపాయలు

ఈ రచయిత పొలం దున్నుతూండగా ఒక నిక్షేపం దొరికిందట! ఆ నిక్షేపంలో ఒక సంస్కృత తాళపత్రగ్రంథం మాత్రమే కనిపించినది ఆ గ్రంథం లోని కథ ఆధారంగా తీసుకుని రచయిత ఈ పద్య కావ్యం రచించారు దీనిలోని కథకు ఉత్తరకాండ కథకు అక్కడక్కడ కొన్ని భేదాలున్నాయి

ఈ రచయిత కావ్యం సాంప్రదాయక కవితా మార్గంలో నడిచిపోతుంది పద్యాలలోని సంస్కృ తాంధ్ర పదప్రయోగాల శిష్టత ప్రత్యేకంగా ప్రశం సింపదగినది కవిత అంతా కథాకథన ధోరణిలో సాధారణస్థాయిల్లోనే నడిచిపోతుంది గాని రసవత్తర ఘట్టాలలో తీవ్రమనుభవమైన కవితాగాంభీర్యం గాని కవితలో ప్రత్యేకత గాని కనబడవు

ఈ క్రింది పద్యాలు వీరి శైలికి ఉదాహర ణలుగా తీసుకోవచ్చును ఇది తృణబిందాశ్రమవర్ణన ఘట్టము

"కవ్వున కేక వేయుదురు,
కీరములౌ మయూరకారికల్
జవ్వన రేగిపాలు, కెలరేగియు
దేవియలాను ధుండు ఘా

జవ్వని తెల్ల బర్వలిడి
  జంటలు జంటలు గుంపు గూడియున్
గ్రొవ్విరులున్ ఫలమ్ములాగి
  -గోపికయు తేనె విలాసినుల్ మొగిన్ ”
పున్నాగ పుష్పముల్ పుడికి సేసలుజల్లి
  సరసమ్ములాడెడు సఖియ యొకతె
సన్నజాజులు కోసి సరులు సక్కగజేసి
  ముదితకొప్పున గూర్చు ముగుద యొకతె
మందార దామమీ మగువకు నగు
  నని పైచినగు జగ వనిత యొకతె
బిబ్బోకవతి నీదు చిగురుబ్బులకు బోని
  గజనిమ్మపండ్లని కవియు నొకతె
చివురు జొంపమ్ములం దుమ్మ తెల్వరయొర్తు
పాదయలం దాగి తలరెత్తు పొలతి యొర్తు
దాగుమూతల యాటాడి దయ్యునొర్తు
రమణు లిట్లు క్రీడించిరి రాముముందు ”

భి క్షా వ తి

[కవిత]

వజ్జల కాళిదాసు ప్రతులకు జం షెడ్ పూర్ — టీహార్ వెల రూపాయిన్నర ఇది పద్యాత్మకమైన చిన్న ఖండకావ్యం భిక్షావతి అనే పేరు బిచ్చగత్తె అన్న పదానికి సంస్కృతానువాదంలా కనిపిస్తుంది బిచ్చగత్తె అన్న పదానికి తెలుగులో బిచ్చమెత్తుకొని జీవించే స్త్రీ అని అర్థం చెప్పవచ్చును కాని సంస్కృతంలో దీనికి ఈ అర్థం చెప్పడానికి వీలులేదు ఒకవేళ ఏదో ఒక అర్థం చెప్పదలచినట్టే 'భిక్షముకలది' అనేఅర్థమే చెప్పాలి ఈ ఖండకావ్యంలో ఒక బిచ్చగత్తెదౌర్భాగ్య జీవితమే కథా వస్తువు ఎంతఅడిగినా అన్నంపెట్టే వాళ్లు లేక ఈబిచ్చగత్తె చచ్చిపోతుంది దీనికి పూర్వం ఆమె శిశువుకూడా చనిపోతుంది ఇందుచేత ఈపేరు కావ్యానికి సార్థకంగా కనిపించదు సంస్కృత వ్యాకరణంప్రకారం 'భిక్షము కలిగినది' అనే అర్థంలో ఈపదం ఎలాగో అలాగ సాధించవచ్చునుగాని, ఆ భాషలో ఇది జాతీయమయిన ప్రయోగం కాజాలదు

బిచ్చగత్తె జీవితం వర్ణ్యమయినపుడు పాఠకులకు సహజంగా కరుణరసస్ఫూర్తి కలగాలి కాని ఈ కావ్యం చదువుతూంటే జీవితపు వేదాలమాటున కరుణరసంఅడుగంటిపోతూన్నట్టనిపిస్తుంది.

అయితే రచయిత కవనంలో అక్కడక్కడ చిన్నచిన్న దృశ్యఖట్టాలు హృద్యంగా కళ్లకుకట్టే శక్తికనిపిస్తుంది కావ్యంలో నాలుగేళ్లు నిండని పసిబాలిక తనచేతనున్న పళ్లు బిచ్చగత్తెకు ఇవ్వడం కోసం ఆమె దగ్గరకు వస్తుంది. ఆ పసిబాలికను వర్ణించే ఈ క్రింది సీసంలో రచయిత వర్ణనశక్తి పరిశీలించవచ్చును

చివురుపాదములపై చిన్నారి వెండి ము
  వ్వలు ముద్దుగా ఘల్లుఘల్లుమనగ
మొలత్రాడునన్ త్రేలు మురిపెంపుబంగారు
  బిళ్ల క్రొంబసుపు పై వెలుగులీన
శ్రీకారములబోలు చెవులకు నీలాల
  లోలకుల్ క్రొత్త యందాల నీయ,
నర్ధచంద్రాకృతి నలరారునుదుటిపై
  నందారుబొట్టు విన్యాసమమర,
నంగరాలకురులదాల్చి యున్న పూలు
రంగురంగుల క్రొత్త సౌరభములీన,
నాలుగేండ్లు నిండని పసిబాలయొకతె
వారికడనిల్చె కరుణావతారమనగ

పునస్సంధానము

[పద్యకావ్యము]

పి రామయ్య బి ఏ (ఆనర్సు) ప్రతులకు ఆంధ్రా బుక్ హౌస్, బాలయ్య మార్కెట్, గుంటూరు వెల లేదు

ఇది సలీము నూర్జహానుల ప్రణయపరిణామం వర్ణించే కావ్యము సలీము నూర్జహాను భర్తను చంపించి ఆమెను వివాహమాడిన కథ చరిత్రప్రసిద్ధమే

అయితే ఈ కావ్యంలో నూర్జహానుభర్తను వధించిన సలీమును అనేక విధాలుగా దుర్భాషలాడి నిందిస్తుంది తరవాత సలీము తా నామెను చిన్నప్పటి నించీ ప్రేమించిన విషయం తెలియజేస్తాడు — అయినా ఆమె అతని మాటలు చెవినిపెట్టదు కాని అతడు ఆత్మహత్య చేసుకోబోయేసరికి ఆమె మెత్తబడుతుంది

చరిత్రమాట ఎలాగఉన్నా కావ్యంలో వర్ణించిన తీరుమాత్రం వీరి ఇద్దరికి సముచితంగా లేదు నూర్జహాను చివరికి సలీమును వివాహం చేసుకున్నది. తరవాత నూర్జహానే భారత సామ్రాజ్యభారం నిర్వహించినదని కూడా చరిత్ర చెబుతున్నది ' చరిత్రప్రసిద్ధమైన ఈ ఇతివృత్తానికి అనుకూలంగా నూర్జ

హాస్య నటీయుల ప్రేమ పరిణతి చిత్రిస్తే ఈ గాథ ఇంకా స్వభావోచితంగా ఉండేది

పద్యరచనలో అక్కడక్కడ ప్రథమ ప్రయత్న సూచనలు కనిపిస్తున్నాయి. ఈ క్రింద ఉదహరించిన పద్యంవంటి రచనలు ఈ కావ్యంలో చాలా సకృత్తుగా కనిపిస్తున్నాయి ఇది పూర్వజాను నటీయుడు నిందించే ఘట్టంలోనిది

«బ్రదుకుకు పొంతమున్ విడచి
స్వామిపదంబుల కంకితమ్ముగా
వదలిన త్యాగమూర్తి కవివార్య
గభీర పరాక్రమార్థికిన్
బదనలు ప్రక్కలిందు బోక
బల్లెపుపోటును గుండెకాయకై
పదిమి బహూకరించితివి
అంతియ చాలునులే! మహాప్రభూ!»

ప్రకృతి సౌభాగ్యము - లేతచీకటి వెలుగులు

[కవిత]

కర్రా సుందరరామశాస్త్రి, బోర్డు హైస్కూల్, పేరూరు తూర్పు గోదావరిజిల్లా, వెల: ఒక రూపాయి

ఇది ప్రత్యేక విశిష్టతగల ఖండకావ్య సంపుటి. లోగడ అనేక విషయాలను గురించి ఖండకావ్యాలు వ్రాశారు కాని, అవి సామాన్యంగా నేటి ఖండకావ్యాలలో ఎక్కడా కనబడవు, టార్చిలైటు, సిగరెట్ టిన్ అయిలు, రైలు, అగ్గిపెట్టె, సబ్‌మెరైన్ మొదలైన ఆధునిక జీవితావసర వస్తువులే వీరు తమ కావ్యాల్లో వర్ణించారు. ఈ రకమైన వర్ణనకు నేటి కవితామార్గంలో వీరొక క్రొత్తదారి వేశారనవచ్చును

ఈ రకమయిన విషయాలమీద ఆధునిక పాశ్చాత్యకవులు అనేకులు ఉత్తమమైన ఖండకావ్యాలు రచించారు. జీవితంలో నిత్యము ఉపయోగపడే వస్తువులుకూడా ఉత్తమ కవితారచనకు ప్రోద్బలం కలిగించవచ్చునని వీరు సోదాహరణంగా నిరూపించారు

కర్రా సుందరరామశాస్త్రిగారు తమ ఖండకావ్యాలన్నీ ఒక తరహా ఖులాసాధోరణిలో వ్రాసుకుపోయారు — అందుచేత ఈ కావ్యాలన్నీ ప్రాస్తావిక ఖండకావ్యాలుగానే మనం చదువుకోవాలిగాని వీటిలో సామాన్యంగా కవితలో కనబడే ఉదాత్తత లేదనుకోవడం న్యాయం కాదు

ఆంగ్లకవితలో (*Light verse*) ఖులాసా కవిత చాలా ఎక్కువగా ఉన్నది పెద్దకవులు అనేకులు ఈ విధమైన రచనలు చేశారు. శుభ ప్రాస్తావిక పద్యాలు, వచనపద్యాలు, అష్టావధానశతావధాన కవిత్వాలు, ఇంచుమించుగా ఈ వర్గంలోకే వస్తాయి.

ఈ కవి బాల్యదశాజనితమైనటువంటి విధమైన అమాయిక దృక్పథంతో ఆయా వస్తువుల వర్ణనలు చేశారు. అక్కడక్కడ మాత్రం అంతర్గర్భితంగా హాస్యం మెరుస్తూంటుంది. మోటార్ కారునుగురించి వీరు వ్రాసిన కొన్ని పద్యాలలో ఈ విషయం పరిశీలించవచ్చును—

«చోదకుడు ప్రక్కనుండగ
మొదముతో తిరుగుచున్న సుందర చక్రం
కాదుగాని కారునకుతం
గాదను వారెంత ప్రజ్ఞగరిమ కలారో!

పూటుబాటుల వాక్టరు చోద్యమునకు
మేఘరంజిల మీద నమేయలాఘ
వంబునను కారునడుపుచు వచ్చుచుండ
నరుడో! కారాయణుండో నా తరుగాద!

కారుండెడి వాడు పుట్టునో
ధారుణి బుట్టునను యోగ్యతాసాంద్రు డతం
డేరికి నోయది గలుగం
గారా దిల ప్రాప్యకృతము గాదెల తేకన్»

'స్టవ్' అనే శీర్షికలో వీరు వ్రాసిన ఈ కందంకూడా వీరి ధోరణికి తార్కాణంగా తీసుకోవచ్చును

«స్టవ్వు వెలిగించి వదలిన చప్పుడేక
తావతం గూర్చి ప్రణవ నాదంబునందు
సురక వేయు చానందంపు దరగలుబ్బి
స్వాంత ముద్యన్మహానా వేదాంతమునకు!»

భారతి

[సంస్కృత మాసపత్రిక]

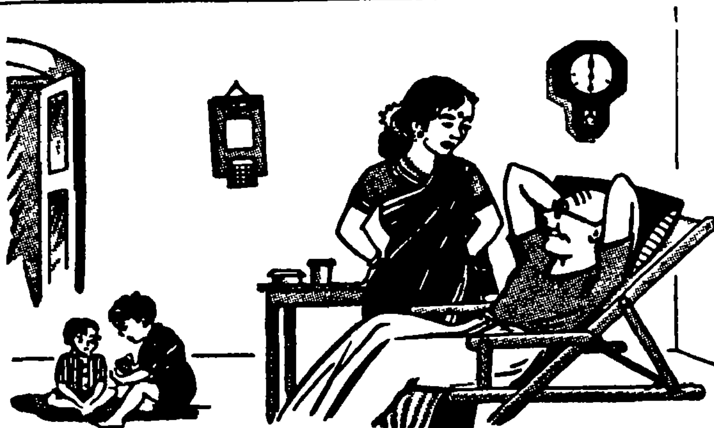
సంపాదకులు—సుజనదాసస్వామి, ఏమ్. ఏ భారతిభవన్, గోపాల్ జీ కా రాస్తా, జయపూర్, రాజస్థాన్ సంవత్సర చందా, మూడు రూపాయలు విడిప్రతి 6 అణాలు

ఇది సంస్కృతం నేర్చుకునే విద్యార్థులకే గాక పండితులకు కూడా ఉపయోగపడే సంస్కృత మాసపత్రిక. దీనిలో సిరియా—లెబనాన్ దేశాల పరిచయం మొదలుకొని ప్రాచ్యాయాతురహాస్యము, శ్రీరామనవమి మొదలైన విషయాలమీదకూడా చక్కని వ్యాసాలున్నాయి.

మాఘకవిని గురించీ, ఏకనాథుని గురించీ రచించిన సమగ్రమైన విమర్శక వ్యాసాలు. ఈ సంచికలోని వాటికి, సంస్కృతకవిత సామాన్యమైన సాంప్రదాయిక ధోరణిలోనే నడిచిపోతున్నాయి.

సంస్కృతంలో లేశమాత్రం అభిరుచులుగలవారందరికీ ఈ పత్రిక బాగా ఉపయోగపడుతుంది.

Printed & published by S Sambhu Prasad at the Andhra Patrika Press, No 7, Thambu Chetty Street, Madras. Editor S Sambhu Prasad

ఆనందమయమైన గృహజీవనం

అతని ముఖం ఆనందముతో ప్రకాశిస్తున్నది. ఆమె ప్రేమతో తయారు చేసిన 'టీ' ఒక గ్లాసు త్రాగడం అప్పుడే ముగించాడు. పగలల్లా ఆఫీసులో పనివల్ల వచ్చిన అలసట పూర్తిగా అదృశ్యమైపోయినది. ఇక ఇప్పుడు అతడు చేయవలసినది కులాసాగా భార్యతో కబుర్లు చెప్పడం పిల్లలతో ఆడుకోవడం.

ప్రతిసాయంత్రమూ ఒక గ్లాసుడు 'టీ'తో భర్తను ఆహ్వానించి అతనిని ఆమె సేద దీరుస్తుంది. సుఖమయమైన సంసార జీవనం గడపడానికి అతనికి అంతకంటే ఏం కావాలి? ఉల్లాసాన్నిచ్చే మంచి టీ తయారు చేయడం ఎంత సులభం! ఇక ఖర్చు విషయమా అతి స్వల్పం. వ్యవధికూడ ఎక్కువ అక్కరలేదు.

సేద దీర్చే రుచికరమైన 'టీ'ని ప్రతి రోజూ త్రాగండి.

మంత్ర శక్తి నిచ్చే పానీయం
"టీ" త్రాగండి

సెంట్రల్ టీ బోర్డువారివల్ల ప్రచురింపబడినది.